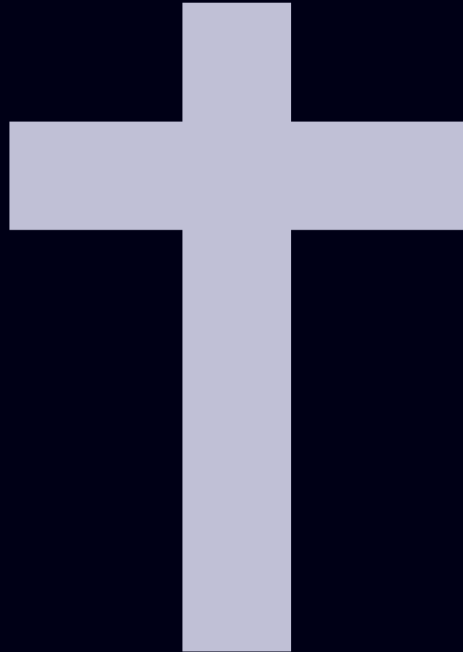

Nəkwəkʷə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkᵱəkᵱə imərᵱəkə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupa	1
MATIU	4
MAK	65
LUK	101
JON	166
WOK MĤNE	213
ROM	267
1 KORIN	297
2 KORIN	324
GALESIA	341
EFESAS	352
FILIPAE	361
KOLOSİ	368
1 TESALONAEKA	375
2 TESALONAEKA	381
1 TIMOTİ	385
2 TIMOTİ	393
TAETAS	399
FILIMON	403
HİBRUS	405
JEMES	427
1 PİTA	435
2 PİTA	444
1 JON	449
2 JON	456
3 JON	458
JUD	460
REVELESEN	463
DIKSONARI	491

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011
Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem

mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə (Luk 3:23-38)

- ¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.
- ² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†
- ³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,
- ⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,
- ⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,
- ⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡
- ⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,
- ⁸ kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,
- ⁹ kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
- ¹⁰ kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
- ¹¹ kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
- ¹² Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin."
1:1: Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11. **1:11:** 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20

Jehoeakin in rım Sealtiel, kini Sealtiel in rıp Serubabel,

¹³ kini Serubabel in rım Abiud, kini Abiud in rım Eliakim, kini Eliakim in rım Asor,

¹⁴ kini Asor in rım Jadok, kini Jadok in rım Aki, kini Aki in rım Eliud,

¹⁵ kini Eliud in rım Eleasara, kini Eleasara in rım Matan, kini Matan in rım Jakob,

¹⁶ kini Jakob in rım Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rımırəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rımını mə tukturher-pə kin.

¹⁷ Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimırirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnısarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnısarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rımını mə tukturher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rımınarha-pə

(Luk 2:1-7)

¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nısin Yesu, nhagin e Meri. Kimırpen-ta mə tukturəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rıpəh napır-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rımnor Meri ror tıpın. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tıpın. ¹⁹ Kini kafan yerman Josef rımə tukturəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mıpəh norkeikeiyen mə tukturor Meri rauris ye nımri narmamə], rikin raməsik mə tukturəpəh apıs-apıs əmə Meri. ²⁰ Mərig nıpig rikin rımoh mə tukturor məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rımauə tukun mımə, “Josef, mikıp Deved. Takpəh nıginien tuk nıkirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rıması-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukturirəh tını kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu§, meinai In tukturırsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narımnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rımını-ərhav tuk profet kupan kirik mımə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman rıpəh hanə nıvənien tukun, tukturor tıpın.

Kini mırəh tını kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nıpran e ramni mımə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rımnəm-ta nəmrəhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rımını, kini mıvən, mikır Meri rəmhen kin kafan pıraovın, mıravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rıpəh nıvənien tukun meriaji Meri rımneiməkin tını yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mımə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhası-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rımınarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nıpig a, King Herod rımnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khası-fiak isok mhauə Jerusalem.

Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rımınarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rımnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rımnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimısərig raha. ⁴ Kini rımnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rımını mə tukturher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukturarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rımırirai məknakin mımə,

1:12: Esra 3:2 **1:18:** Luk 1:27,35 § **1:21:** Nhag e Yesu, nıpran ramni mə “Kughen rırsin narmamə ye norien has kapəriə.” **1:21:** Luk 1:31; 2:21 **1:25:** Luk 2:21 **2:2:** Nam 24:17

6 “ ‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrısı-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kın yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’ ” *(Maeka 5:2)*

7 Məkneikın King Herod rokrən kın narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apıs-apıs əriə. Maiyoh əriə mə kəmhou a rımnhaktə atuatur ye naha nıpig. Kını kimnhani-əsah-pən tukun. 8 Kını in rımını-pən tuk əriə mımə, “Havən Betlehem, misarha-kın huvə kwajikovə a. Kını tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

9-10 Mərig nıpig kımısərig nəgkiarın a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhou kupan yame kımısəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kını kəmhou a rikir əriə mivən mimhen atuatur a kwajikovə raməmır ikın. 11 Kını khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kını misənimkur ye nımrı Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narımnar kapəriə yame nımrın rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kımın, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kımə frangkınsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kımə mir.

12 Kını kwasig ikın, kımısəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kımı əriə mımə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatur pısın, mharerig-pən iməmiə ikın.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

13 Kını kwənhatərhav-ta, məkneikın Josef rımnəmərərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rımatərhav-pə tukun mımə, “!Ərer aihuaa! Mırəh kwajikovə e iriu nisini mırhap mirhuvın apa Ijip. Kını mırharə aikın mırheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kın kwajikovə e mə tukrhopni.”

14 Ror pən, yenpig, Josef rarar, mırəh kwajikovə irisir nisini mırhap mirhuvın Ijip. 15 Kını kımırharə ye tanə a mırheriaji-pən King Herod rımamhə. Kımırharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarın kape Kughen Yermaru yame rımını-ərhav tuk profet kupan kirik mımə, “Yımnokrən kın narık yerman mə tukritərhav Ijip.” *(Hos 11:1)*

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

16 Kını ye nıpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nımtətien ye kəmhou minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikın niemha rhai pik. Kını mher-pən kın kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikın minə fam ipakə tukun masarha kın kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rıpəh napıtayen kıraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rımırpen newk kıraru meinai rikın raməsik mə ye nıpig atuatur a in a nəmə minə a kımısəm kəmhou iran. 17 Nar a rımıtərhav-pə ror Nəgkiarın kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakısien kın, yamə rımını-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mımə,

18 “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kımısərig pıraovın kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Pıraovın a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rıpəh nıpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kımın, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” *(Jer 31:15)*

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mırherig-pən Nasaret

2:11: Ol Sam 72:10-15; Aes 60:6 * 2:18: Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem.
† 2:18: Rejel e nısın kwən a Isrel kupan; kamni kımə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nıpig ramni “Pıraovın a in Rejel tukrasək” nıpran ramni mə nıpian Isrel minə fam tuksasək.

¹⁹ Mərig nıpig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rımhə. Kini Josef rınnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mımə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nıpig Josef rınnərig mə kwən a Akeleas rımivəh tamhek rınni King Herod, marmamaru ye Judia, kini in rigin min kin nırerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rınnor kwirig kimin mımə tukripəh nivənien Judia. Kini rımatərhav mivən iki pısın ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvın mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarın kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarın kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarın kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mımə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rımini-ta mımə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mımə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmıragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəvigınien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pısın ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rınnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nıpig Jon rınnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mımə, “! Ah! ! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpınien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narımnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh mıragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nıkam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rırkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rınərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikın-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsanınien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə

2:23: Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh mıragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikınien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkır norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpınien kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9

to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ? Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwətə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

*Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ” *(Dut 8:3)*

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpərig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəək kin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ” *(Sam 91:11, 12)*

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ” *(Dut 6:16)*

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ” *(Dut 6:13)*

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

3:11: Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

* **4:1:** Setan in yeməhuə kape nanmin has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15 **4:2:** Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pənien ruə.” **4:4:** Kol 1:16-17

12-13 Kini ye nīpīg a, kimnharaptərəkīn Jon Baptaes, kīrəhsi-pən ye kalabus. Kini nīpīg Yesu rīmnərīg nəvsaoyen kīn, kīnī mīvən apa yerkwānu kīrik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikīn, mītərhav, mīvən apa taon kīrik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikīn. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mīne Naftali. 14 Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarīen kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisīen kīn, yame rīmīnī mīmə,

15 “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mīne Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nīkar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mīne pəh nīen mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

16 Nəmə aikīn a kīmīsarə ye nəpīgənəpīen, kīnī mīsəm nīkhakīen kīrik. Kini rīnamraan. Nīkhakīen ehuə rīmnəsīa-pen əriə yamə mīne kīmīsarə ye nəpīgənəpīen kape nīmḥəyən e yame ramhotərəkīn əriə ye nīpīg mīfam.” (Aes 9:1-2)

17 Kini rīrikakun ye nīpīg a, Yesu rīnamni-ərḥav nəgkiarīen kape Kughen mamni mīmə, “Sara ye nərigīen kapəmīə tuk norīen has mīnə, meinai nīpīg yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

*Yesu rīmnokrən kīn narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə mīnə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

18 Yesu raməriwək ye nīkar lugun ehuə e Galili kīnī məm kwərə mir kīraru. Iriu piauni. Andru mīne Saemon (yame nhagin mīn kīrik e Pita). Iriu kwarukīn net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape nīvīyən kəmam. 19 Kini Yesu rīnī-pən tuk əriū mīmə, “Rauə mīrakwasīg kīn Yo, mīrauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmīru nakrauə yermamə mir kape nīvīyən narmamə.”

20 Məkneikīn, iriu kīmīwəpəh kapəriū net mīrakwasīg kīn in.

21 Kini Yesu rəriwək kəskəh mīn, məm kwərə mir kīraru mīn, iriu piauni. Nhagriū e Jemes mīne Jon, jī Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisīr rīmriū, marḥajīr əsīgīn kapərisīr net. Kini Yesu rīmnokrən kīn əriū mə tukrauə, 22 məkneikīn kwərer, mwəpəh bot, mīne rīmriū, kīnī mīrakwasīg kīn.

*Yesu ramḥajoun narmamə kīnī mor huvə narmamə yamə mīne kamḥamḥə
(Luk 6:17-19)*

23 Kini Yesu raməriwək ikīn mīnə ye provins e Galili, mamḥajoun narmamə ye nəkwai nīmə kape nofuginīen kape nəmə Isrel, maməvsaο-ərḥav kīn nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kīnī mamor huvə narmamə yamə mīne kamḥamḥə ye nəmḥəyən pīsīn pīsīn. 24 Kini nəvsaoyen kīn Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kīmnhapīk narmamə m-fam yamə mīne kamḥamḥə, mḥauə tuk Yesu. Kapəriə nəmḥəyən ror məkneikīn: Tīksīn kamḥamḥə; tīksīn, nīprairīə rīmamḥə; tīksīn, nanmīn has ramərər-pən irəriə; tīksīn, nīkəvaan ramor əriə; kīnī tīksīn, nīprairīə fam rīmḥə. Mərig Yesu rīmnor huvə fam əriə. 25 Kini nəmə Galili khapsaah, mīne nəmə Dīkapolis, mīne nəmə Jerusalem, mīne nəmə Judia, mīne nəmə ikīn mīnə apa nīkarīn pən apa ye nu e Jodan khapsaah kīmnhakwasīg kīn In.

5

*Yesu rīpīk kafan narmamə mīnə mīshaktə mḥavən ye tukwas, raməvhag kīmī əriə
(Luk 6:20-23)*

1 Nīpīg Yesu rīmnəm nukwhao ehuə yame ramkwasiīg kīn, kīnī In rhaktə fiak ye tukwas kīrik, kīnī məkwtə. Kini kafan narmamə mīnə khakwasīg kīn. 2 Kini In rīmīrikakun mḥajoun əriə mīmə,

- ³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətiḡtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.
- ⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəḡkiar vi vi kimi əriə.
- ⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.
- ⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəriə tukratu-atuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.
- ⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.
- ⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
- ⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.
- ¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.
- ¹¹ “Nakasərə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəḡkiarien hah misoriah əmiə kin. ¹² Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

¹⁴ “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiḡien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas. ¹⁵ Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. ¹⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəḡkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəḡkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mimə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəḡkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəḡkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əḡkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əḡkəp

5:3: Aes 57:15 5:4: Aes 61:2-3; Rev 7:17 5:5: Sam 37:11 5:6: Aes 55:1-2 5:10: 1 Pita 3:14 5:11: 1 Pita 4:14 5:12: 2 Kron 36:16; Wok 7:52 5:14: Jon 8:12; 9:5 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33

ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimir Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nimir Kughen, to nakhapəh nhavəniən misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rīpmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nishopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimir mirh mivəh narpiniən.’

(Dut 5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimir mirh mivəh narpiniən. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimir kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimiə nəgkiarien a tukrivən ye nap ehuə.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik rimnor nar kirik kimin yame rīpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniən, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rīmə tukrərip ik ye nimir mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimir mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimir mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpiniən kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks

20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nimirim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimirim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nīpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nīpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien e yame ramni mīmə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.’

(Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsuyə nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

5:19: Jem 2:10 * 5:22: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, “Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmiə kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemiə mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarieren kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik ramni mimə, “Tukmə yermamə kirik rhaps nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimirin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nitip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ (Lev 19:18) ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rip mamuh nəmə atuatur mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to ripəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuatur, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatur min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuatur, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai ripəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə məriğ rikiriə rahas. In e, nipiğ kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Məriğ yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Məriğ kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, məriğ takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

*Norien kape nəhuakien**(Luk 11:1-4)*

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipiğ naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə məriğ rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksəriğ əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Məriğ tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame niran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kəseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksəriğ əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimawə ye neai, nhagim rəmrhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipiğ mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipiğ e towel.

¹²⁻¹³ Pəh nəpəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Məriğ tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimirimiə rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien

6:1: Mat 23:5 **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42

* **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yeramaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

rhuva mərig yerkiria rəmkimik. Iria kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əria mə nikumhə raməs əria, khasiai əria tukun. Yakamni əfrah mə iria kwənhavəh ta nərək piəpia kapəria- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipiğ naksəpəh nəviginiən, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimiria, misətei huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginiən tuk nəhuakien. Kini Rimimia, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimia yame raməm kapəmia norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmia norien huvə minə.”

Taksor nitiğ kapəmia apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmia nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitiğ kapəmia apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen rīpəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniən aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmia narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nəkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nəkwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nīpram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nīpram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginiən, meinai Kughen rorkeikei atawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi atawə
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimiraghien kapəmia mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimiraghien kapəmia rapita nəviginiən, kini nīpraimia rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimagō-ago. Khapəh nisəsiniən, mhapəh nisarha-kinien nəviginiən, mhapəh nisətu-yen nəria nəviginiən ye nəkwai nimə. Mərig Rimimia ye rao ye neai raməvigin əria. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ? Tukmə nakətərig pik tuk nimiraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimiraghien kapəmia.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavirus. Iria khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəria neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuva pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nipiğ kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əria ye nap. Mərig Kughen ramor əria kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimia nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmia uə nikam? !Ewəh! Kafak narmamə minə. Kapəmia nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?

Jakhavəhsi-pən naha neipən? ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rikun narimnar yamə mine naksəkwəkwə kin ye nimraghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatur, pəh iriū tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pəniən nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiariən skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatur, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatur. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimmor.

³ “? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimiə? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimiə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə mīpīhasur-ta.”

Nivəhsi-pəniən nəgkiariən kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniən narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniən nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapiə uə, nikam? !Nikam! ¹⁰ ?Uə tukmə nīpīg raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pəniən narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiariən fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

6:32: Mat 6:8 **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapiə kirik yame nimm rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22
7:11: Jem 1:17 **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksın əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misərou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparu yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwai riə yame rhuvə, tukəripir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarieren kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

*Nəgkiarieren kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarieren kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig rip kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarieren kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nipakir. ²⁷ Kini nipig tukmə nəhig rip, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimnhajoun əriə, kisəm mə ripəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarieren kafan, nanmin aikin.

8

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen narimnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakre-faes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

*Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapīr apa ye nīmə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pīk nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīməhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarīen e, rakur pīk kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīne khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pīsīn pīsīn mīnə, mhauə misəvīgīn kwis ye tebol iriə Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəriə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpīgənəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkweruə meinai kisəriɡ nəmhəyen ehua.”

¹³ Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rīmnəsanin mīn.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mīvən apa nīmə kape Saemon Pita*. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pīk, kini Yesu rīmavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermīn, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mīvən mīruk ta nəriə nəvīgīnien.

¹⁶ Kini nīpig mīrh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mīne nanmīn has ramərəp-pən irəriə, kini Yesu rīmnəgkiar əmə maməko ta nanmīn has mīnə, mor huvə narmamə yamə mīne kamhamhə. ¹⁷ Nar a rīmītərhav-pə ror Nəgkiarīen kape profet kupan e Aesea ruauə mīnor nəfrakisien kin, yame rīmīni mīmə,

8:4: Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 **8:11:** Luk 13:29 **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:14:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

“In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,
kini mor nīpraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kini nīpīg Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimi-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nīkar lugun pən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nīkam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²⁴ Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmnim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəriə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? ! Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwān!”

Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapiə yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ? Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame rīpəh hanə norien nīpīg tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsəopən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nīpran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nīkar nu, mītərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tīksin kharəh yermamə kirik mhavən kīmin. Nīpran rīmamhə. Ramapir ye kafan nīkaokao. Kini Yesu rīmnəm kapəriə nhatətəyen, kini mīni-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narīk, pəh nīginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun mīnə tīksin kape Loa kape Moses kīmisərig nəgkiarīen a, mhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarīen a rahas! Kwən a raməgkiar məknaikin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nətərigien kapəmīə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kīmīə nakasəm mə nəgkiarīen kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mīrəh kafam nīkaokao məriwək mamvən imam yerkwānu.’ ” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kīsəm kīsakur pīk kīn, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kīmi yermamə mə tukror məknaikin.

*Yesu rīmnokrən kīn Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasiɡ ikin ye narīmnar mīnə e, Yesu rītərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Yuə, mīkwasiɡ kīn Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mīkwasiɡ kīn Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rīmavən māvīgin ye nīmə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mīne kasərer tuk mane kape takis, mīne yor təvhagə has pīsīn pīsīn mīnə kīmnhauə mīsəkwtə mīsəvīgin iriə Yesu mīne kafan narmamə mīnə.

¹¹ Mərig nīpīɡ Farisi mīnə kīmīsəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu mīnə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmīə raməvīgin iriə narmamə yamə mīne kasərer tuk mane kape takis mīne yor təvhagə has mīnə?”

¹² Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mīne kīsəsanīn khamhavən mīsəm dokta. Mərig narmamə yamə mīne kamhamhə, tukasəkeikei mhavən mīsəm dokta. ¹³ Mərig havən mīsarha-kīn nīprai nəgkiarīen e ye Nəkwtəkwtə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rīkīk ramagien, in e mə rīkīmīə tukrehuə tuk narmamə, mərig rīkīk rīpəh nāgienien tuk kapəmīə sakrefaes mīnə.’ ”

(Hos 6:6)

Kini Yesu rīrpīn nəgkiarīen mīmə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yīmauə mə jakokrən kīn narmamə yamə mīne [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yīmauə mə jakokrən kīn yor təvhagə has mīnə.”

*Nhajounien kape Yesu in rīvi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwās
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kīmnhauə mīsəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “‘Em-ru. Farisi mīnə mīne kīmawə yaksəpəh nəvīginien tuk nəhuakien kīmi Kughen. ? Mərig rhawor kafam narmamə mīnə khapəh nīsəpəhyen nəvīginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīpīɡ kīmīə nīmīsor nəvīginien kape yerman yame rīmnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in mīnə tīksin tuksasək ye nīpīɡ a uə? !Nīkam! Mərig tukrīpior nīpīɡ yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame

9:1: Mat 4:13 **9:4:** Luk 9:47; Jon 2:25 **9:6:** Jon 17:2 * **9:9:** Matiu, nhag pīsīn kirik e Livae. **9:11:** Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 **9:14:** Luk 18:12

rimnarkuræk pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nıpiğ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginién iran.†

16 “To yermamə kirik rıpəh nıvəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakın, kwonmut neipən yame rıvi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. 17 Kini to yermamə kirik rıpəh nıvəhyen waen wi kini mıvi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakın, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmətəih, kini waen tukraiıu. Nıkam, kıpəh norien məknakın. Tukaməkeikei kıvi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

*Pıraovın kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

18 Nıpiğ Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənımkur-pən tuk Yesu mımə, “Eh. Kafak piakəskəh rıpımhə ai taktakun əmə. Məriğ yua, mərəhu-pən kwermım iran, pəh ramragh mın.” 19 Kini Yesu rımnərəer iriə kafan narmamə mınə, mhakwasıg kın kwən a mamhavən.

20 Məkneikın pian kirik aikın yame ravəh nəmhəyen kape nıpiraovin, mıvəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nımetai Yesu ikın, mərəo-pən mırıp nəpəəg nımrı kot kafan. 21 Ye nəriğien kafan rımə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsənın.”

22 Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mını-pən tukun mımə, “Piakəskəh kafak. Pəh nıginién. Kafam nhatətəyen rımnor ik nakwahuvə mın.” Kini ye nıpiğ a, pian a rımnəsənın.

23 Kini nıpiğ Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nımə kape yemehua a, kini mıvən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nıpei kape nımhəyen. Kini narmamə kımnhauvrıg-uvrıg pik. 24 Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nımhəyen; ramapır əmə.” Məriğ narmamə kısarh iakei iran. 25 Məriğ narmamə kımnhatərhav mhavən irua, kini Yesu rıvən imə, mırəo-pən mıvəh kwermı piakəskəh a, kini rhekimter. 26 Kini nəvsaoyen kın rımnaiıu markurao fam ye tanə a.

Yesu rımnor huvə nımrın pis mir

27 Yesu rımatərhav aikın a, kini lnımrın pis mir kıraru karakwasıg kın, mwokrən apomh mırəmə, “Mıkip King Daved. !Rıkim tukrehua tuk əmru!”

28 Kini Yesu rımavən apa imə, kini nımrın pis mir a kırəuə tukun. Kini Yesu rını-pən tuk əriı mımə, “?Kımiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nımrımiru uə nıkam?”

Kini irıu kırəni-pən tukun mırəmə, “Əwəh, Yermaru.”

29 Kini Yesu rımırıp nımrıriıu mını-pən tuk əriı mə, “Kughen tukror huvə nımrımiru meinai nakwhatətə irak.” 30 Kini nımrıriıu rhuvə, kınəwəm nar. Kini Yesu rını-pən skai tuk əriı mımə, “Takrapəh nəvsaoyen kın narımnar mınə e kimi narmamə.” 31 Məriğ irıu kımıratərhav mıravən mwəvsəo-ərhav kın Yesu, mıravən ikın mınə fam ye tanə a.

Yesu rımnəko ta nanmın has ye yermamə yame reinein nəgkiarién
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

32 Nıpiğ kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarién, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarién meinai nanmın has ramərəpən iran. 33 Kini Yesu rımnəko ta nanmın hah ye kwən a, kini rımnəgkiar.

Kini nukwhao ehua kısəm, kısakur pik tukun, mhani mhamə, “Kıpəh nəm-hanəyen nar kirik ror məkneikın ikın e Isrel.”

34 Məriğ Farisi mınə khani mhamə, “!Nıkam! Rırkun nəko-tayen nanmın has mınə meinai rikwasıg kın Setan, yemehua kape nanmın has mınə.”

Yesu rıkin raməmhə pik tuk narmamə

† 9:15: “Yermamə yame rımnarkuræk pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen mınə. Nıpiğ Yesu rımnəpəh əriə mımhə ye nai kamarkwəo kın, kımısasək. 9:21: Mat 14:36 9:27: Mat 20:29-34 9:30: Mat 8:4 9:33: Mak 2:12

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwānu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine nīprairiə raha, kamhahuvə. ³⁶ Nīpīg rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pīk tuk əriə meinai kimisarə ye nīpīg əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nīmrighien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narha-huvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksīn əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rīvəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nīvəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimməghan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasiğ ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəniēn misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniēn ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhēn kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nīpīg takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nīpīg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nīprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nimmhapəh nhavəhyen nīmri nirkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nītip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsipənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nīpīg takhavən ye taon kirik uə yerkwānu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nīpīg yame takhatərhav yerkwānu a. ¹² Tukmə nīpīg takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk əmiə.’

9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36:** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk 10:2

* **10:2:** Aposol, nīpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

¹³ Kini tukmā narmamā kisəhitə ye nimā kapəriā tuk əmiā, kini pəh kapəmiā nəgkiarrien kape nəmərinyen tukraməmīr tuk əriā. Mərig tukmā kisəpəh, nəhuakien kapəmiā ye nīkarin kape nəmərinyen tukrurə əmə ye nīmraghien kapəmiā. ¹⁴ Mərig tukmā narmamā tiksīn khapəh nisəhitəyen ye nimā kapəriā tuk əmiā, uə khapəh nisətərigien kīn nəgkiarrien kapəmiā, takhatərhav ye nimā kapəriā, uə yerkwānu kapəriā, misarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəmiā.‡ ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiā mə ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmā aikin a tukrīskai pik rapita narpinien yame nəmā Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan. §”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiā”
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kīn əmiā mə takhavən misarə mar yerki nəmā has minə rəmhen kīn sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kīn snek; misarə mar rəmhen əmə kīn mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiā tuk narmamə; meinai iriā tuksərip-ərhav əmiā ye nīmri mirh, misərkis-ərkis əmiā ye nəkwai nimā kape nofuginien kapəriā. ¹⁸ Meinai kimiā kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nīmri namasur kape gavman mine ye nīmri nəmasur kapəmiā tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kape Kughen kimi əriā mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nīpig tukharaptərakīn əmiā, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarrien kapəriā, meinai ye nīpig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiā kīn naha nəgkiarrien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiā atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiā Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarrien kimi əmiā, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nīpig a, piauni tukreighaan kīn piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kīn kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kīn əriā khopni əriā. ²² Narmamə tuksəməkīn əmiā, misor ahas pre kimi əmiā meinai kimiā nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nīpig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriā. ²³ Tukmā kisor ahas pre kimi əmiā ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiā mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisəhuəyen ye yhajoun kapəriā. Kini slef minə to khapəh nisəhuəyen ye yeməhuə kapəriā.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kīn yhajoun kapəriā. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kīn yeməhuə kapəriā. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yeməhuə kape nimə. Kini narmamə tiksīn khani hah yo mə yo Bielsebul, yeməhuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kīn narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kīn narmamə. Tukmā nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmā kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiā ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kīn, takasəkeikei mhani-ərhav

‡ **10:14:** Norien e tukror nīmətətien mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmā Sodom mine Gomora raməmīr ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarrien kape nəmā Gris ramni nar miragh aparū kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

ye nimir narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nipraimə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien niprai jir mine nanmin apa ye nap ehə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimir kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimirghien kapəmiə rapita nimirghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei maraha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimirghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərhə nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərhə nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksini. *(Maeka 7:6)*

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhayen rəmhen kin nəmhayen ye nīmhayen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimirghien, tukraməkeikei mīmħə. Mərig yermamə yame tukup tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimirghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksini kafan khavən misəm In mhamə,

10:28: Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”
10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9 **10:37:** Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

3 “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

4 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. 5 Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† 6 Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak riphəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik
(Luk 7:24-35)*

7 Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nımətəg? !Nikam! 8 ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. 9 ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ? Profet kirik uə? ?Wəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet. 10 Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarieren.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.‡

(Mal

3:1) 11 “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon. § 12 Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. 13 Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarieren kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarieren kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. 14 Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. 15 Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.

16 “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, 17 ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ 18 Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginiə mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ 19 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen

* 11:5: Nəgkiarieren kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Asea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16
11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

kimi yor tǝvhagǝ has minǝ mine narmamǝ yame kasǝrer tuk mane kape takis.' Mǝrig narmamǝ ǝfrakis kape Kughen minǝ tukasǝkeikei mharkun mǝ kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien ǝfrakis."

*Yesu ramni narpinien ye narmamǝ yamǝ mine khapǝh nhaniyen nǝfrakisien iran
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Kini Yesu rimnǝgkiar skai kimi narmamǝ ye taon yame mine In rimnor nimtǝtien ripsaah aikin ye nimririǝ. Ramǝgkiar skai mǝknakin meinai iriǝ khapǝh nisararien ye nǝrigien kapǝriǝ tuk kapǝriǝ norien has minǝ. ²¹ Kini In mimǝ, "Ah! !Kimiǝ yamǝ mine nakisarǝ apa Korasin! Nǝmhǝyen ehuǝ tukrurǝ tuk ǝmiǝ. Ah! !Kimiǝ nǝmǝ Betsaeda! Nǝmhǝyen ehuǝ tukrurǝ tuk ǝmiǝ, meinai yimnor pawk nimtǝtien ripsaah ye taon mir kapǝmiǝ. Kini tokmǝ yakpior nimtǝtien minǝ a apa Taea mine Saedon kupǝn, narmamǝ a to kipisarar ye nǝrigien kapǝriǝ tuk tǝvhagǝ has mipihavǝn ye neipǝn has, misǝsok-ǝsok ye nimrawk [ror nimtǝtien mǝ kisǝrig rahas pik tuk kapǝriǝ norien has minǝ.] ²² Mǝrig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapǝmiǝ, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamǝ yamǝ mine kimnisarǝ apa Taea mine Saedon kupǝn.* ²³ Kini kimiǝ nǝmǝ Kapeneam. ?Kimiǝ nakhamǝ ta mǝ Kughen tukrivǝh-si haktǝ ǝmiǝ ye kwǝnmhaan kape nisiǝiyen ye rao ye neai uǝ? !Nikam! Kughen tukrivǝh-si-ǝhu ǝmiǝ naksweiwaiyu pik ǝgkǝp, ye kwǝnmhaan kape narpinien†. Kini tokmǝ yakpior nimtǝtien minǝ a apa Sodom kupan, to taon a ripipǝh nirkǝkien.‡ ²⁴ Mǝrig yakamni-pre tuk ǝmiǝ mǝ nipig a yame Kughen tukror narpinien kapǝmiǝ, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamǝ yamǝ mine kimnisarǝ apa Sodom kupǝn."

*Yesu ravǝhsi-pǝn nǝpisiien kimi narmamǝ yamǝ mine kasǝpǝu
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimǝ, "Tatǝ Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpipig ye neai, mine ye tokrei tanǝ. Yakǝgnǝgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minǝ e ye nimri narmamǝ yamǝ mine kharkun nar. Kini mor ǝpu kimi narmamǝ yamǝ mine kisǝmhen ǝmǝ kin kwajikovǝ minǝ mǝ iriǝ e tukharkun nar. ²⁶ Tatǝ, in a norien yame Ik nakorkeikei."

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ǝrhav mimǝ, "Rimik rimneighan-pǝ ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin ǝmǝ rirkun Tini. Kini Tini ǝmǝ mine narmamǝ kafan minǝ, iriǝ ǝmǝ kharkun Tatǝ Kughen. Iriǝ e narmamǝ yamǝ mine Tini rimirpen ta ǝriǝ mǝ In tukror ǝpu Tatǝ Kughen kimi ǝriǝ.

²⁸ "Hauǝ tuk Yo, kimiǝ yamǝ mine nakasor pik wok kini misǝpǝu kin najipǝyen kin nar pam minǝ, pǝh yakvǝhsi-pre nǝpisiien.§ ²⁹⁻³⁰ Yakamni mǝkneikin meinai Yo yemǝ mar, kini kafak nǝtǝrigien in ye tanǝ. Kini hauǝ tuk Yo mhavǝh nǝpisiien ye kapǝmiǝ nimraghien. Taksajipǝ kin kafak nitip meinai in rǝruvǝruvǝ, kini kafak wok yame jakvǝhsi-pre kimi ǝmiǝ in rimar."

12

*Yesu ramhajoun narmamǝ kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)*

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamǝ minǝ kimisǝriwǝk mhavǝn yerki wit* tiksın, kini kafan narmamǝ minǝ kisǝmkǝrǝv. Khavǝn misǝtim wit tiksın, masǝn kwǝnkwan. ² Mǝrig Farisi minǝ tiksın kimisǝm mhani-pǝn tukun mhamǝ, "Eh! Sabat

11:19: Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah ǝgkǝp Taea mine Saedon. ǝm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rǝmhen kin kajipǝ pam. ǝm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwǝnkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25

e towei, mærig kafam narmamæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor mæknakin?”

³ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien nævsaoyen ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramævsao kün norien yame King Deved rimnor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ kimisæmkæræv. ⁴ Mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mæn bred yame pris minæ kwænhavæhsi-pæn ta kimi Kughen. Mærig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapig tukhapæh nisæniën. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisæniën.† ⁵ Uæ tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien ye loa mæ nipig minæ fam ye Sabat, pris minæ apa ye Nimæ Ehuæ Kape Kughen kasor wok kapæriæ masakapir loa kape Sabat, mærig Kughen ramæm mæ nar a in ratuatuk æmæ. ⁶ Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ kwæn kirik eikin e In yerpirig rapita Nimæ Ehuæ kape Kughen. ⁷ Ye Nækwækwæ kape Kughen In ramni mæ,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mæ rikimiæ tukrehuæ tuk narmamæ,

mærig rikik ripæh nagienien tuk kapæmiæ sakrefaes minæ.’ ” (*Hos 6:6*) Kini Yesu rirpin nægkiarien mamni-pæn tuk Farisi minæ mimæ, “To nakpiharkun niprai nægkiarien e, mipiharkun narmamæ yamæ mine kisatuatuk‡, to nakpihapæh nisæm-pæniæn nar has kirik ye narmamæ kafak minæ. ⁸ Yakamni mækneikin meinai Yo, Ji Yermamæ, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritærhav aikin a mæriwæk mamvæn ye nækwai nimæ kape nofuginien kapæriæ. ¹⁰ Kini ikin a, kwæn kirik aikin, kwermîn rimhæ, ripæh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pæn Yesu mæ, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mæ to nakor huvæ yermamæ yame ramhæ ye Sabat, uæ nikam?” Iriæ kimisaiyoh-pæn mæknakin Yesu meinai kisarkut mæ tuksæm-pæn nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Tukmæ kimiæ kirik, kafan sipsip rivæ-ærhav pikin ye nækwai nimir ehuæ ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukramækeikei mivæn miræh-si haktæ aihuaa æmæ. ?Pa e iræmiæ in to ripæh norien mækneikin? Rirkæk. ¹² Mærig nimraghien kape yermamæ rapita sipsip. Kini in ratuatuk æmæ ye loa mæ tukamor nar huvæ ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Huatuk kin kwermîn.” Kini rihuatuk kin kwermîn, rhuvæ ægkæp ræmhen kin kwermîn nikarin. ¹⁴ Mærig Farisi minæ a kimnhavæn, mamharai mhun mæ tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mæ Farisi minæ kisarkut mæ tukshopni In, mitærhav aikin a. Kini narmamæ khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvæ næmhøyen fam kapæriæ, ¹⁶ mæni-æhu æriæ mæ tukhapæh nhani-ærhavyen In tuk narmamæ. ¹⁷ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarien kape profet kupan e Aesea ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ, ¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mæ Nanmîn kafak tukruræ mukwar iran.

Kini In tukrini-ærhav norien atuatuk kafak mine nivæh-miraghien kafak ye nimri narmamæ tanæ pisin pisin minæ.

¹⁹ To In ripæh nuhyen æjir, mipæh nokræn-apomhien;

Mipæh nægkiar-pikien ikin narmamæ kasofugin æriæ minæ ikin.

²⁰ In yemæ mar, kini In tukror huvæ-pæn kimi narmamæ yamæ mine kasæpæu kini kapæriæ næsaninien rikæk. §

12:2: Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9 † **12:4:** Takæm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni mæ kafan narmamæ kisatuatuk. **12:10:** Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17 § **12:20:** Gris ramni mæ, “Tukripæh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripæh nher-æpisien kandel yame ramuæk.”

Tukror mækna meriaji-pæn In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimirin ripsis, ripəh nəgkiarien, meinai nanmin has ramərer-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a rimnəm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. ²⁷ Kini kimiə minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivan, mətu kafan narimnar, maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniyen məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniyen məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nərū-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmir yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhanı nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuaturuk minə uə nəmə has minə.”

12:24: Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

*Nimtätien yame Kughen rimmor ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Kini nambahoun minä tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minä kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtätien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtätien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtätien kirik ye nimirimə. Mərig tukror əmə nimtätien kirikianə əmə yame rimmor kupən ye nimraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmır ye tip kəməm ehuə kape nipig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nimir kape nipig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwın kape kantri e Shipa†, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a kape Shipa tukrərer mini-hah yamə mine kisərə e towei mine.

⁴³ “Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarhakin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin.’ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, yermamə rikək iran, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mambahoun-pən kafan narmamə minə mımə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

*Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)*

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nıkar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mımə, “Yəsım kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivıtəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Mərig

12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

nipig mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaairiə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nipran. ¹⁴ Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,

kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,

kini misətəpig kin nimririə.

To kipihipəh nisorien məknakin, kipsisəm nar kin nimririə,

mipisərig nar kin nimətirgiriə,

mipiharkun nar yerkiəriə,

mipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimiə e, Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nipran.

¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai tak-takun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin niprai nuhpikinien kape yəsim. ¹⁹ Kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig ripəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rimavən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapiar ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan ripəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nipig kwakwə əmə. Tukmə nipig ətən uə nahasien kirik ruə ye nimraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen. ²² Kini kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a ripəh nikuəyen kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mirkun nipran. Kini ye nimraghien kafan, rikuə kin kwənkwan. Tiksın khakuə kin kwənkwaairiə wan handred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

† 13:7: Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nəərəus kirik ror nhirin. 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 13:17: Luk 10:23-24 13:22: Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

Nuhpikinien ye mǎnvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rǐmini-ǎrhav-pǎn mǐn nuhpikinien kirik kimi ǎriǎ mǐmǎ, “Narmaruyen kape Kughen, in rǎmhen kǐn yermamǎ kirik yame rǐmǎvitǎg-ǎtǎg kweru nai ye kafan nǎsimien. ²⁵ Yenpǐg, kǐsapǐr iriǎ kafan narmamǎ mǐnǎ, mǎkneikǐn kafan kirik tǐkmǐr ruǎ mǐvitǎg-ǎtǎg mǎnvhirik has ye kafan nǎsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvǎ mǐnǎ kishaktǎ, mǐsehuǎ, mǐsor kwǎnkwairiǎ. Mǎrǐg ye nǐpǐg a, mǎnvhirik has rhaktǎ mǐn, mehuǎ.

²⁷ “Kini slef mǐnǎ kape kwǎn a khauǎ mǐsǎm, mhani-pǎn tukun mhamǎ, ‘Yemehuǎ. ? Nǐmǐsuv kweru nai huvǎ in ǎmǎ in ǎmǎ, uǎ nǐkam? ?Mǎnvhirik has rǐsi-pkaa?’

²⁸ “Kini yamehuǎ a rǐni-pǎn tuk ǎriǎ mǐmǎ, ‘Tǐkmǐr kirik kafak rǐmnor nar en.’

“Kini kafan slef mǐnǎ khani-pǎn tukun mhamǎ, ‘?Mǎrǐg nakmǎ jakhavǎn mǐsǎkwai ta mǎnvhirik has a uǎ?’

²⁹ “Rǐni-pǎn tuk ǎriǎ mǐmǎ, ‘Nǐkam. Hapǎh. To nakasǎkwai ta mǎnvhirik has mǐnǎ a, masor mǐsǎkwai ta pǐkǐn kwǎnkwai nai huvǎ. ³⁰ Pǎh iriu kwhaktǎ kwǐs ǎmǎ mǐravǎn mwǎriaji kwǎnkwai nai huvǎ rǐmruǎ. Ye nǐpǐg a in a, jakni-pǎn tuk kafak narmamǎ yamǎ mǐne tukharhi kwǎnkwai nai mǎ tukhavǎn mǐsǎkupan mǐsǎkwai ta mǎnvhirik has, mhapǐk, mǐsarakikǐn-pǎn ye nap. Kwasig ikǐn, khapǐk kwǎnkwai nai huvǎ mǐnǎ mhauǎ ye nǎkwai nǐmǎ kafak yame kamǎtu-pǎn nǎvǐginien ikǐn.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuǎ atuk ye nǎsanǐnien kafan (Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rǐmini-pǎn mǐn nuhpikinien kirik tuk ǎriǎ mǐmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kǐn kwǎnkwai mastad, yame yermamǎ rǐmǐvǎh mǐvǎn mǐsuv ye kafan nǎsimien. ³² Kwǎnkwai mastad a in rarkǎskǎh pǐk, mǎrǐg nǐpǐg in tukrurǎ mehuǎ rǎmhen kǐn nai ehuǎ kirik. Kini man mǐnǎ yamǎ mǐne kamhaivǎ yerpǐrǐg tukhauǎ mǐsor nǐmairiǎ ye kwerǎgrǎgin.”

³³ Kini Yesu rǐmini-pǎn mǐn nuhpikinien kirik tuk ǎriǎ mǐmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kǐn yis yame piraovǐn kirik ramarap ye flaoa rǐpsaah yame ramor-pǎn ye besin ehuǎ, kini rher-ǎpu flaoa rǎsiis, mehuǎ.”

³⁴ Narǐmnar mǐnǎ fam, Yesu ramni ǎmǎ nuhpikinien iran kimi narmamǎ, to rǐpǎh nǐni-atuatuk-ǎmǎyen. ³⁵ Nar a rǐtǎrhav-pǎ ror nǎgkiarǐen kape profet kupan ruauǎ mǐnor nǎfrakisien kǐn, yame rǐmini mǐmǎ, “Nǐpǐg tukmǎ yakamǎgkiar, jakni ǎmǎ nuhpikinien.

Jakamni-ǎrhav narǐmnar yame yǐmnerkwaig kǐn rǐrikakun ye nǐpǐg yǐmnor tokrei tanǎ meriaji-pǎ e taktǎkun.” (Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mǎnvhirik has

³⁶ Kini Yesu rǎta ye narmamǎ, mǐvǎn ye nǎkwai nǐmǎ kirik. Kini kafan narmamǎ mǐnǎ khavǎn mǐsǎm, mǐsaiyoh-pǎn mhamǎ, “Hoprai-pǎ ru nuhpikinien ye mǎnvhirik has yame raurǎ ye nǎsimien.”

³⁷ Kini Yesu rǐmini-pǎn tuk ǎriǎ mǐmǎ, “Yo e, Ji Yermamǎ, Yo e yermamǎ yame yǐmnǎvi-ǎtǎg-ǎtǎg kwǎnkwai nai ye nǎsimien. ³⁸ Kini nǎsimien in tokrei tanǎ. Kini kwǎnkwai nai huvǎ, iriǎ e ji Kughen yamǎ mǐne In ramarmaru irǎriǎ. Kini mǎnvhirik has mǐnǎ, iriǎ e ji Setan. ³⁹ Kini tǐkmǐr yame rǐmavǎn mǐvitǎg-ǎtǎg mǎnvhirik has a in Setan. Kini nǐpǐg yame tukrhi kwǎnkwai nai, in e Nǐpǐg Kwasig. Kini narmamǎ yamǎ mǐne kamharhi kwǎnkwai, iriǎ e agelo mǐnǎ. ⁴⁰ Tukhapǐk mǎnvhirik has mǐsǎhi-pǎn ye nap. Norien a rǎmhen kǐn Nǐpǐg Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamǎ, jakher-pre kǐn agelo mǐnǎ kafak tukhavǎn ikǐn yakamarmaru ikǐn, mǐsǎkwai ta yor tǎvhagǎ has mǐnǎ fam, mǐne narǐmnar mǐnǎ fam mǐne yame kamhavi-pǎn narmamǎ tuk norien tǎvhagǎ has mǐnǎ. ⁴² Iriǎ tuksarakikǐn-pǎn ǎriǎ ye nap ehuǎ. Kini aikǐn a, narmamǎ tuksasǎk mǐsǎkwǎruǎ. ⁴³ Kini narmamǎ yamǎ

mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapier huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarrien wi kafak mine nəgkiarrien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarrien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiye In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ye nīpīg a, King Herod Antipas yame rīnnamarmaru ye tanə Galili rīmnərig nəvsaoyen kīn Yesu. 2 Kini mīni-pən tuk kafan yorwok mīnə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh mīn ye nīmħayen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nīmṭätien mīnə.”

3-4 Herod rīkin raməsik məknakin meinai nīpīg kīrik, in rīmīkir ta piraovīn kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rīmīni-əhu mīmə, “Kīmīni-əhu mə takpəh nīkir-tayen piraovīn e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rīmivəhsi-pən Jon ye kalabus. 5 Kini Herod rīmə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kīn narmamə, meinai rīkiriə rīmṇəsik mə Jon in profet kīrik.

6 Mərig nīpīg kīrik, Herod rīmṇor nəvīgīnien ehua kīrik mamor nīpīg kafan yame rīmṇarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rīmṇor danis ye nīmri narmamə. Rīmṇor danis, Herod rəm rorkeikei, 7 mīni-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsū əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kīn, yakīrkun nīvəhsi-preyen.”

8 Mərig Herodias rīnnaməkeikei kīmī piakəskəh ai mə tukrīni-pən tuk Herod mīmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mīrəh muə kīmī yo pəh yakəm.”

9 Nəgkiarīen ai ror King Herod rərig rahas pīk, meinai rīmṇor nəgkiarīen əutən ye nīmri in mīnə tiksīn. To rīpəh nəpəhyen. Kini rīmə tuksor nəkwai piakəskəh ai. 10 Mher-pən kīn narmamə tiksīn khavən ye kalabus mīsərəru-ta kapən kapə Jon, 11 mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kīmī ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kīmī nisīni. 12 Kini narmamə kape Jon kīmnhavən mharəh nīpran, mhavən mhanīm. Mīsasar mhavən mīsəvsao kīn kīmī Yesu.

Yesu rīmivəh nəvīgīnien rīkəskəh, mor rīpsaah, maməvīgīn narman faef taosen kīn (Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

13 Nīpīg Yesu rīmṇərig nəvsaoyen a, kīni rat-pən ye bot kīrik mīvən apa ikīn ruhiko ikīn. Mərig nukwhao kīmnharkun aikīn ramvən ikīn, mhatərhav ye kapəriə rukwanu mīnə mīsəriwək mhakurao mamhavən mīsəm. 14 Kini Yesu rīmivhiak məm narmamə khapsaah aikīn, kīni rīkin reiwaiyu tuk əriə. Kini rīmavən mor huvə narmamə yamə mīnə kamhamhə.

15 Rīnamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə mīsəm In, mhamə, “Kwənṃhan əkwak ikīn e, kīni rīnamenaiyu. Takher rik rik kīn narmamə mīnə e, pəh kamhavən apa yerkwānu ipakə mīnə mhavəh nəriə kīrik nəvīgīnien.”

16 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kīmīə taksəvīgīn əriə.”

17 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nīpar bred kīrkīrīp əmə mīne kəmam kīraru.”

18 Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” 19 Kini mīni-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhīrik. Kini mīvəh bred ai kīrkīrīp mīne kəmam kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mīpīk-pən kīmī kafan narmamə mīmə, “Takhapīk mīsəvīgīn narmamə mīnə a kīn.” 20 Kini iriə kīmīsəvīgīn tupriə rəsīs mīsəpəh nīpərpəp bred mīne kəmam. Kini kafan narmamə mīnə kīmnhavai-pən ye nītip twelef khakuar mīn. 21 Narmamə ai kīmīsəvīgīn, kīmivəh əmə nīhupīn ye narman, iriə fam rəmhen kīn faef taosen. Mərig kīpəh nəvhuekīnien nīpiraovīn mīne kwajīkovə mīnə.

Yesu rameriwək ye nīmar mar nu (Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

22 Məkneikīn, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot mīsəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kīn narmamə kamhavən

* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nīkīrtayen piraovīn kape pīam ye Lev 18:16, mīne 20:21. Kini mərig tukmə pīam rīmṃhə, kafan kwajīkovə rīrkək, takaməkeikei mīkir kafan piraovīn (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26 **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə.

²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məkneikin nimətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, mishər-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa (Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsitu yen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasitu yen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.” (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokræn kin narmamæ mə tukhauə misəm. Mini-pæn tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmür iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pæn mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pæn tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukri-ivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimririə ripis. Tukmə nimrin pis rikir nimrin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pæn tukun mimə, “?Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pæn tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pæn yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pæn yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pæn ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pæn kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiɡ kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pæn tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimri Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pæn tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pæn kimi kuri minə kapəriä.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pæn tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pæn ye nəpəəɡ tebol kape yamehuə kapəriä.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pæn əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm

15:11: Mat 12:34 **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 **15:24:** Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pæn khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nīprairiə rīmhə kimisəsanin, mine yamə mine nīhuriə rahas kimisəriwək, mine nīmriin piis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

*Yesu rīmnor nīmtätien kirik, maməvigin narman fo taosen
(Mak 8:1-10)*

³² Ye nīpig a, Yesu rīmnokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmīr nīpig kisīsər, kini nəriə nəviginien rīrkək. To yakher-pən kin əriə yerkwānu, kamhavən kirik rəmkerəv ye swatuk, nīmriin rapig, kini rīmīr.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehua e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksīn.”

³⁵ Kini Yesu rīni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nīpar bred ai mine kəmam, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapiik nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtätien kirik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kini ai, Farisi tiksīn mine Sadusi tiksīn khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtätien kirik ye nīmriiə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukriip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtätien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtätien yame yakamor ai taktakun.

⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən piisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nīmtätien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nīmtätien kirikianə əmə, in e nīmtätien kape Jona kupan.” Yesu rīmnəgkiar fam ai məpəh əriə.

*Yesu rīmnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nīmtätien yame rīmnor
(Mak 8:14-21)*

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mīni-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rīpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nīpig yimivəh nīpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun? ¹⁰ Kini nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo

taosen, kini mhaphəh nɪpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhaphəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarrien kin bred? Takasərig əmiə tuk 'yis' kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nɪpig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tɪksin khamə Ik e Jon Baptaes; tɪksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tɪksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rimə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimnautə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nɪpran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyen rɪpəh napitayen kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhaphəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

*Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimragh min
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Ririkakun ye nɪpig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mimhə. Mərig ye nɪpig yame ror kisisər kin, tukramragh min ye nimhəyen kafan.

²² Məknekən Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mimə, “!Nikam, Yermaru! Tukrɪpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rɪpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehua mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə

16:10: Mat 15:34-38 **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nɪpran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” † **16:17:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nɪpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. **16:17:** Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəgkiarrien Gris, “Pita” nɪpran ramni “kapier.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12

narmamə tiksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nīpig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nīpig sikis ruauə muavın, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, nīprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimiririsir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nirkiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirkəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhəpəh nirkəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nirkəhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh narkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nirkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nīpig ətən. Nīpig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e

17:2: 2 Pita 1:16-18 17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 17:10: Mal 4:5 17:11: Mal 4:5-6 17:12: Mat 11:14 17:13: Luk 1:17 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam.

mhamə, ‘Ēta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ēwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig kitawə khapəh nisərkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpirig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniyen misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpirig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə

17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21 **17:24:** Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24
18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2

hah, rhuvə mə takərərü ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarın mamragh kın kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kın kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nımrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrim kirikianə mamragh kın kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kın nımrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rımnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kın kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nıpig mifam iriə kasərer ye nımri Rımik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yımauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mıpəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakın yame rımnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nıpig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rımimiə apa ye rao ye neai, In rıpəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rımə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rımnor rıpəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rırerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə rıpəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə rıpəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə rıpəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kın yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kın] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kın nar kirik, kini Rımik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kın. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikın hiə yermamə kiraru uə kisisər kirhua kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpın

²¹ Kini Pita rımauə tuk Yesu maiyoh-pən In mımə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripın, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mı-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kın yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin,

18:8: Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rımını nəgkiarien ikın e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1
† **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22:** Nıprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kın fam norien has yame kamor iran nıpig mifam.

mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptəək kin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisasar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun. ³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

*?Rhuə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nikar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huəvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien arnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnəəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə niprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

§ 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 19:5: 1 Kor 6:16

7 Kini iriä kisaiyoh-pän In mhamä, “? Tukmä ror mäknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mä yerman rirkun niraiyen näkwäkwä tuk näpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pän kimin, kini məpəh in?”

8 Kini Yesu rini-pän min tuk əriä mimä, “Moses rimneighan kin əmiä mä taksəpəh kapəmiä niraovin minə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan ripəh norien mäknakin. 9 Mərig yakamni-pre tuk əmiä mä tukmä yerman kirik, kafan piraovin ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmä yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mä in rimnəkrəh kin piraovin a.”

10 Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pän tukun mhamə, “Tukmä narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məkneikin, rhuvə mä tukpəh əmə norien kape mared.”

11 Kini Yesu rini-pän tuk əriä mimä, “Pəh nien mä narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pän rirkunien kimi əriä, kapəriä pisin əmə. 12 Ror mäknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai niraovin rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mä tukhapəh nisorien mared mä tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pän nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

13 Kini narmamə tiksın khapik kapəriä kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mä In tukrəəhu-pän kwermın irəriä, maməhuak tuk əriä. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriä.

14 Kini Yesu rimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriä pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.” 15 Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pän kwermın irəriä, mivəhsi-pän nihuvəyen kimi əriä, mitərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mä tukrarə ye nimraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

16 Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mä jakamarə rerin?”

17 Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmä nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”

18 Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. 19 Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

20 Kini tamaruə ai rini-pän tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pän fam. ? Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

21 Kini Yesu rimə, “Tukmä nakmə kafam nimraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pän kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

22 Nipig tamaruə ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

23 Kini Yesu rini-pän tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriä nautə rehuə tuk nivənien ye narmaruyen kape Kughen.

19:7: Dut 24:1-4; Mat 5:31 19:9: Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11 19:14: Mat 18:2-3 19:17: Lev 18:5; Luk 10:28

* 19:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nıpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nıpiraovin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mıpisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen watu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rıpəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əməwə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okran kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriəji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rımnərok əriə wan taosen watu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen watu. ¹¹ Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nımnərok əməwə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehuə yerkwēiha ehuə, nıpig piəpiə.’

19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkarien e “Nıpiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkarien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuətuk kape wok kape nıpig kirikianə. **20:8:** Lev 19:13; Dut 24:15

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rımə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rımikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rımını-ta nuhpikinien mını-pən tuk əriə mə, “Narmamə mınə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mınə kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rımını ərhav mın mə tukrimhə kini mamragh mın
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mınə kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən mın kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mını-pən mımə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mınə nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mımhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə mınə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh mın ye nıpig yame ror kisısər kin.”

*Mama kape Jemes mınə Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rikir tını mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rımə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nıkarım mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig mın nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarik matuk, kirik ye nıkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rımik Kughen rımivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mınə In rımırpen ta mımə iriə tuksəkwətə ikin.”

²⁴ Nıpig narmamə mınə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mınə Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mını-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mınə pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə mınə. Kini kapəriə nəmehuə mınə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəriə.

²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in mın tukruə rəmhen kin yasitu kapəriə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo mın, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımırın pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

20:16: Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rımnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mırar əmə nıpran. **20:25:** Luk 22:25-26 **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28:** Luk 22:27; Fil 2:7

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nimirin pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpən əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mīmə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nimiru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nimiriu. Məknekin nimiriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nipian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpig!”‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarien ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rimməko ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹² Kini Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova.

məsua kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § 13 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,
 “ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin
 ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

14 Kini nimirin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. 15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. 16 Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarrien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,
 “ ‘Ik nimmor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye
 tikiheriə.’ ” (Sam 8:2)

17 Kini rəgkiar ta, məpəh əriə miterhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
 (Mak 11:12-14, 20-26)*

18 Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv. 19 Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nıkar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukriyəh min nənien kwənkəwam tuk nıpig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

20 Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen rıpəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimmor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. 22 Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

*Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa
 (Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

23 Kini Yesu rıvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rımivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

24 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rımivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. 25 Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’

26 Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rımivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

27 Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

§ 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. * 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 21:22: Mat 7:7-11; 18:19 21:26: Mat 14:5

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimiəvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikvarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimi-pən min nuhpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivan mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwaik grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-sipən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwaik grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisərar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivan tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror taksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ³⁹ Məknekin kharaptərekın, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiə mīmə,

“ ‘Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30 **21:33:** Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.'

(*Sam 118:22,23*)⁴³ "Ror

pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kīvəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap.

Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in."[‡]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiien ehuə

(*Luk 14:15-24*)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ² "Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiien ehuə tuk narkurəkien kape tını. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniien.

⁴ "Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, 'Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiien kape narkurəkien.'

⁵ "Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptəəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ "Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, 'Kinor apnəpeinə ta ye nəviginiien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rirəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiien.'

¹⁰ "Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisah, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ "Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rirəh nivəniien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, 'Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniien neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?' Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

¹³ "Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətəəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin."

¹⁴ Kini Yesu rirpın nəgkiarien mimə, "Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə."

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(*Mak 12:13-17; Luk 20:20-26*)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rirəh nəmhenien. ¹⁶ Mishər-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao

‡ 21:44: Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. 22:6: Mat 21:35 22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə lk yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatur ye loa kapətauə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini minipən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə ninien in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape nımraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nipig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nımragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, “Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovın ai tukreimək.’

(Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun

nirəptərəkinien nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan ror mared, kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovın ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen.

³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarın kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’

(Eks 3:2,6) !Kitawə

kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

22:16: Luk 11:53-54 * **22:19:** Nəgkiarien kape Gris ripəh ninien “siren,” mərig ramni mə “denari.” **22:21:** Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8 † **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwənhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rımivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarrien, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarrien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rıpəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rımə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpırig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarrien fam yame loa mine profet kamhani.”

*Yesu rımivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen ətən kafan
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Kini nıpig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rımını-pən tuk əriə mimə, ⁴² “? Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə ror məknekin, rhawor e Nanmin Imərhakə rımivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yaka-maiyoh məknekin meinai Deved rımə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rımını-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nıpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” (Sam 110:1) ⁴⁵ ?Tukmə

Deved rımnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpın nəgkiarrien kape Yesu. Kini ririkakun ye nıpig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarrien skai kirik kimin.

23

*Yesu ramni mə narpınien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narımnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narımnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame ramaker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narımnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua*.’

22:40: Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42 **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nıpran ramni yhajoun uə yemehua.

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpirig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavəniyen. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhətan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

¹⁶ “!Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimrimiə ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien rīpam, kini marar mīpəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rīmini.’ ¹⁷ !Kimiə naksətəwao, nimrimiə ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpirig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rīmini.’ ¹⁹ !Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rīmini əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

23:16: Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol. **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34

yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpīsəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mīpīsəri-pən mīn Loa mīnə tīksin. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nīmrimiə rīpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nīmri Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nīmri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi mīnə mine nəmhajoun mīnə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikiēn e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikiēn rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi mīnə, kimiə imrin pis mīnə. Takasəkeikei misaikwas yerkiēmiə, kini narimnar fam apa iruə tukshawən mīn.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi mīnə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nīkəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkiēmiə, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi mīnə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen mīnə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuaturuk mīnə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nīpig kape kaha mīnə kapəməwə, to yakpihapəh nisāsituēn ye kaha yamə mine kimishopni profet mīnə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuaturuk mīnə kape rīpmiə kupan yamə mine kimishopni profet mīnə. ³² Kini rhuvə əmə-kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame rīpimiə mīnə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek mīnə, mine nīpnət snek mīnə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpiniēn ye nap ehuə uə? Nīkam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet mīnə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun mīnə. Kini nakharuk haktə tīksin ye nai kamarkwao kin mīshopni əriə; naksarkis-arkis tīksin mhauh əriə apa ye nīmə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tīksin mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon mīnə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpiniēn kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuaturuk; rīrikakun ye Ebel yame in yemə atuaturuk muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə mīnə kimishopni in ye Nīmə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmmaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpiniēn mīnə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet mīnə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rīmnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasark-whopni əriə kin kapiēn apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm

* **23:23:** Yesu rīpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rīmīni nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapiēn huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi mīnə kimisəri-pən huvə loa mīnə e, mərig kimnchapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmīr ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiariēn Gris Yesu ramni nuhpikiniēn kirik mīmə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar mīragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpran ramni mə Farisi mīnə kasəri-pən loa tīksin yame rīmar, mərig khapəh nisəri-pəniēn loa ehuə mīnə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15 ‡ **23:35:** Pəh nien mə Sekaraea e rīm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rīmnəpəh əmiə; nahasien tukrīrəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, 'Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.' ”

24

*Nimtətien minə kape Nipig Kwasig
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)*

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rīmini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rīmnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nīmətətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nīmnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tīmtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrīvəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rīmini-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nivənien imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to rīpəh nivənien yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rīmnərəi nipig a mə tukrīvəh miragh narmamə yamə mine In rīmirpen əriə mə kafan narmamə minə.

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rīmini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29 † **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat.

²³ “Nipig a, tukmā kirik rimā, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamā kirik rimā, ‘Səmru, Kristo en,’ məriḡ kimiā to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasiḡəvīn Kristo misor nīmṭətien mə tukseikuə ye narmamā. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamā yamə mine Kughen rimirpen əriā. ²⁵ Rikimiā tukraməkeikei maməsik huvə nəḡkiarien yame yimīni-ta tuk əmiā, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmā yermamā kirik rini-pre tuk əmiā mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniyen mə taksəm. Uə tukmā yermamā kirik rimā, ‘In apa ye nəkwai nimā,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipig Yo, Ji Yermamā, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamā m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamā fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nipig ligkai‡ minə kamhaivə yerpriḡ miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

²⁹ “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien,
‘Mirh tukripis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyen;

kini kəmhou minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimagō-ago tukhakiu-kiu.’

(Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamā, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamā tuksəm Yo, Ji Yermamā, jaksipən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamā yamə mine yimirpen-ta əriā.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmā nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamā, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiā.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiā mə narmamā yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; məriḡ nəḡkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimā, “Yermamā kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamā, yakeinein. Məriḡ Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamā jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamā khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamā kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nirmraghien kapəriā, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriā kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriā fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamā jakurə iran. ⁴⁰ Yermamā kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiā Yermaru tukruə iran. ⁴³ Məriḡ takasəkeikei mharkun nar e. Tukmā yeməhuə kape nimə rirkun nipig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiā min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamā, jakuə ye nipig yame rikimiā tukripəh nuhyen.

‡ 24:28: Nəḡkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 24:35: Mat 5:18 24:36: Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 24:37: Jen 6:5-8 24:39: Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 24:42: Mat 25:13 24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15

⁴⁵ “Rikimiā tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkın wok kafan mīpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rīmnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nīpig atuaturuk.
⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuuaa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rikin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovın iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovın, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rīmnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovın mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovın minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pəniyen ye laet. ⁴ Mərig nīpiraovın kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pəniyen ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuuaayen. Kini napirien ravəh nīpiraovın minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rīnamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovın iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nīpiraovın yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovın yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəmawə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nīpiraovın yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e rīpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nimri kapəmīə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nīpig nīpiraovın yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nīpiraovın yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nīpiraovın yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nīpig mine aoa yame kapəmīə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane (Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rīmini nuhpikinien kirik min mimə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rīmnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin

24:47: Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46 **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7 * **25:3:** Nəgkiarinen kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.” **25:11:** Luk 13:25-27 **25:12:** Mat 7:23 **25:13:** Mat 24:42

kirik isok. Kini mokræn kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rǣhu-pæn mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivæhsi-pæn mane† kimi ærisir ræmhen tuk nirkunien kapærisir. Mivæhsi-pæn nitip kirkirip kimi yermamæ kirik; kini mivæhsi-pæn nitip kiraru kimi yermamæ kirik; kini mivæhsi-pæn nitip kirikianæ kimi kirik. Kini marar mitærhav mamvæn ye kafan næriwækien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivæh nitip kirkirip rimavæn mor aihuaa æmæ bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianæ æmæ min, yorwok yame rimivæh nitip kiraru rimavæn mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mærig yorwok yame rimivæh nitip kirikianæ in rimavæn mikir nimoptanæ minim nitip kape yemehua kafan.

¹⁹ “Kini newk ripsaah ruæ mivæn. Yemehua a kape yorwok minæ a rirerig-pæ kini mokræn kin ærisir mə tukræm-ru mə kimirhawor-pæn ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rimivæh nitip kirkirip rimavæn mivæh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimæ, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivæhsi-pæ nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rækwakw nitip kirkirip min.’

²¹ “Kini yemehua rini-pæn tukun mə, ‘Nimnor huvæ, kini ik yorwok huvæ yame nakamraptækin huvæ wok kafam kini mipæh næpæhyen. Nimnor huvæ mækna, ye narimnar tiksîn, kini jakǣhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuæ imæ pæh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivæh nitip kiraru ruæ mæm yemehua kafan mini-pæn tukun mimæ, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivæhsi-pæ nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rækwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehua rini-pæn tukun mimæ, ‘Nimnor huvæ, kini ik yorwok huvæ yame nakamraptækin huvæ wok kafam kini mipæh næpæhyen. Nimnor huvæ mækna, ye narimnar tiksîn, kini jakǣhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuæ imæ pæh rikirau ragien!’

²⁴ “Mærig yorwok yame rimivæh nitip kirikianæ ruæ mini-pæn tukun mə, ‘Yemehua. Yakirkun mə kafam norien ræutæn. Ik nakampik næviginiyen yame ik nimipæh næsimien ikin, kini mampik kwænkwai nai yame ik nimipæh næmænæyen ikin. Ror pæn, yimigin kin ik, ²⁵ mamvæn, mikir nimir merkwaig kin mane. Æm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pæn tukun mimæ, ‘!Ik yorwok has kirik! Nakamarpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik næviginiyen yame yimipæh næsimien ikin, kini mampik kwænkwai nai yame yimipæh næmænæyen ikin. ²⁷ Rhuvæ mə to nakpivæh kafak mane mivæn mǣhu-pæn ye bang, pæh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivæhyen kafak mane iriu yame rækwakw.’

²⁸ “Kini yemehua rini-pæn tuk kafan yorwok minæ tiksîn mimæ, ‘Havæh-si ta mane tukun mivæhsi-pæn kimi yorwok e yame rimivæh nitip ten, ²⁹ meinai yermamæ yame ravæh nar kirik, tukpivæhsi-pæn min tiksîn kimin. Mærig yermamæ yame kafan nar kirik rirkæk, tukpivæh-si ta fam kafan narimnar minæ. ³⁰ Kini arakikin-pæn yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvæ kirik ye næpignæpien- ikin kamasæk ikin, kamækwæruæ ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minæ mine nani minæ

³¹ Kini Yesu rimini mimæ, “Nipig Yo Ji Yermamæ jakuæ ye nikhakien mine næsaninien kafak, kimawæ agelo minæ fam, Yo King, jakwækwætæ ye kafak jea mamarmaru ye næsaninien mine nikakien kafak. ³² Narmamæ m-fam ye kantri minæ fam tuksofugin æriæ minæ ye nimrik, kini jakor narimnar ræmhen kin yermamæ yame ramarha tuk sipsip minæ, mamæwhai sipsip minæ mine nani minæ. ³³ Jakæwhai sipsip minæ tukhavæn ye kwermik matuk; kini nani minæ tukhavæn ye kwermik mawor.

† 25:15: Nægkiarrien kape næmæ Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianæ in nærok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 25:30: Mat 8:12; Luk 13:28 25:31: Mat 16:27; 19:28 25:32: Esik 34:17; Rev 20:11-13

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig yimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə yimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə yimnəkwakwə iran, uə Ik nima uə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə yimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin.”

26

Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptərəkin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətag-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyen ətən ye tikin. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə

mivəh botel senta kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has minə tukasəmīr kimiə miriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nīpig fam. ¹² Piraovin e ravi-təg-pən senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mimə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nīpig a, Judas rimnamərig nīpig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nīpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginiēn kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nīpig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginiēn kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə taksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginiēn kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmha rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Wəh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, “Sən. In e nīprak.” ²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, “Kimiə m-fam hanim.

²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen

26:7: Luk 7:37-38 **26:11:** Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarien kape nāmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.”
26:15: Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani
mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mīmha mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien
kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nīprai nəgkiarien ramni mə,
“tukrarə ye narpinien ehua.”

məmir-ərhav. Tukraiyyu mīrisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh nīnim-mīnien waen meriaji mīnim mīn waen ye narmaruyen kape Rīmīk.”

³⁰ Kīni kīmīsəni nīpei əhuak kīrik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rīmə Pita tukrīni mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kīni Yesu rīni-pən mīn tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mīfam tukrīmīr, meinai kīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kīmə,

“ ‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip mīnə,
kīni sipsip kafan mīnə tuksaiyu rik rik.’ ”

(Sek 13:7)

³² Kīni Yesu rīrpīn nəgkiarien mīmə, “Mərig nīpig jakīmragh mīn, jakəkupən kīn əmiə mīvən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rīmīni-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tīksin tukrīmīr; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nīmīrien.”

³⁴ Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukrīpəh nəkakəhanəyen, ik takni m-kīsīsər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mīni-pən skai mīn mīmə, “!Nar apnapīg tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh nīniyen mə yakeinein Ik!” Kīni iriə fam khani əmə mīn nəgkiarien ai.

Yesu rīmavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kīni ai Yesu mīne kafan narmamə mīnə khavən yerkwānu kīrik, nhagin e Getsemane. Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kīmīə taksəkwtə eikīn e. Pəh yakvən aikīn a maməhuak.”

³⁷ Kīni In mīkīr Pita mīne ji Sebedi mīr, irisīr mīn. Rīkin rərhakīs pik. ³⁸ Kīni mīni-pən tuk ərisīr mīmə, “Rīkīk rərhakīs pik ipakə yakmhə. Takarhəmīr eikīn e, marharha-huvə kītawə-m kīmīə.”

³⁹ Kīni In rəriwək mīvən kəskəh əmə mənīmīkur mənīm-pən nīmīrīn ye nīmoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mīmə, “!Awēh! Rīmīk, tukmə rīkim ragien, vəhsī-ta nəmhəyen yamə mīne tukpīhauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kīni ai, In rīrerīg-pən mīn tuk ərisīr, məm kwərhapīr yeru. Kīni rīni-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapīr? ?To naksarha huvə kītawə-m kīmīə kape nīpig kwakwə uə? ⁴¹ Kīmīə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kīrik tukrīpəh norien əmiə nakhamīr. Rīkimīə rəsanīn mərig nīpraimīə rəpou.”

⁴² Kīni ai In mīrerīg mīn maməhuak yame ror kīraru kīn. Mīmə, “Rīmīk, tukmə jakaməkeikei mīvəh nəmhəyen yame tukruə, kīni pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kīni ai mīrerīg-pən mīn, məm irisīr kwərhapīr yeru mīn, meinai napīrien rīmīvəh nīmīrisīr. ⁴⁴ Kīni ai In rīmīnəpəh mīn ərisīr mīvən maməhuak yame ror kīsīsər kīn mamni nəgkiarien yame rīmīni ta. ⁴⁵ Marə muə mīn tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “?Rhawor? ?Nakarhapīr hanə? !Nəmhen! Nīpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermī narmamə hah mīnə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. ! Yermamə yame tukreighaan-pən kīn Yo ye kwermī tīkmīr mīnə kafak ruauə ta ipakə!”

Tīkmīr mīnə kape Yesu kīmīnhauə mharaptəəkīn In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nīpig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kīrik ye narmamə twelef kape Yesu rītīrhav-pə. Nukwhao ehūə kamhakwasīg kīn. Mamhapīk nau nisə mīne

kwətavhə kapəriä. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriä mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkīn.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mīmə, “!Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nīmauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkīn Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rīvən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nīmətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekīn, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərəpni min əriä kin nao. ⁵³ Rikimiä raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakīn, to nəgkiarīen kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nīpig a, Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao mīmə, “?Rhawor? ?Kimiä nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkīn Yo? Nīpig fam kitawə-m kimiä kasəmīr ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkīnien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nīmri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriä minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriä, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nīpig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriä mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksīn yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rīmīni mīmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehuə kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nīpig kisisə, jakərip yame rivi.’”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mīni-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarīen? ?Rhawor ye nəgkiarīen mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mīmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsū ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nīkam?”

⁶⁴ Kini Yesu rīmə, “Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiä mə, tuk nīpig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksī faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rīmnhai pik]. Mīmə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rīmīni hah Kughen. ⁶⁶ ?Rikimiä ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rīmnor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmhaə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nīmri Yesu, misəsik In kin kwermiriä, kini tiksīn kimisərip In.

26:51: Jon 18:26 **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10 **26:55:** Luk 19:47; 21:37 § **26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31. **26:61:** Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30
26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7 **26:67:** Aes 50:6; 53:5

68 Kini [tiksin kisærkis nimirin*] misærip In mhamæ, “!Eh! Kristo. Tukmæ ik profet, ni-ru mæ pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mæ in reinein Yesu
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

69 Kini Pita ramæmir ipakæ tuk nimæ ehuæ kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruæ mini-pæn tukun mimæ, “Eh, kimiru Yesu yemæ Galili nimnawæriwæk.”

70 Mærig Pita rini-æhu ye nimiria, mimæ, “Nikam. Yo yakeinein æfrakis nar en nakamni.” 71 Mitærhav meiwaiyu min mamæmir ye kwæruæ kape rukwanu ai.

Kini piakæskæh pisin kirik ruæ mæm in. Minamni-pæn tuk narmamæ minæ aikin mimæ, “Kwæn e, iriu Yesu yemæ Nasaret kimnawæriæk.”

72 Mærig Pita rivæh kwæsu mæ pian a rameikuæ; kini mimæ, “Yakeinein kwæn a.”

73 Kasækwætæ mamhavæn, narmamæ yamæ mine kasæmir aikin khani-pæn min tuk Pita mhamæ, “Næfrakis, ik æfrakis kirik min a. Nakægkiar, yaksærig mæ kimiru Yesu nimirasi-pæn ye tamhekin kirikianæ.”

74 Kini Pita rimæ “Yo yakeinein yermamæ en yame nakamhani. To yakameikuæ, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Mæknekin, man rækakæ. 75 Kini Pita, rikin raiyu mæsik nægkiarien yame Yesu rimini mimæ, “Man tukripæh hanæ nikakæyen, kini takni m-kisisær mæ ik nakeinein Yo.” Kini ritærhav; rikin rærhakis mamasæk.

27

Judas rimnhopni atuk in
(Wok 1:17-19)

1 Yenpig-enpig ægkap, jif pris minæ fam mine næmehuæ kape næmæ Isrel kimnhauæ kirikianæ mhani kirikianæ mæ tukhopni Yesu. 2 Kini mharkwæji In, mhakir mhavæn kimi Paelat e, gavman kape Rom.

3 Nipig Judas e yame rimneighan-pæn kin Yesu kimi kafan tikmir minæ, rimnæm mæ kimnhavi-ærhav Yesu mhamæ tukrimhæ, rikin rimhæ pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini miwæhsi-pæn fiftin taosen watu a rirerig-pæn min tuk jif pris minæ mine næmehuæ kape næmæ Isrel. 4 Kini mimæ, “Yimnor tævhagæ has, meighan-pæn kin kwæn kirik yame ripæh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minæ, mæ tukshopni in.”

Kini khamæ, “Kafam atuk. Kapæmawæ kirik nar kirik rikæk.”

5 Mækneikin Judas raraka-pæn kin mane ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mitærhav. Mamvæn, mijir-æpni atuk in.

6 Kini jif pris minæ khapik mane mhamæ, “Rapæh natuatukien ye loa kapætawæ mæ tuksæræhu-pæn mane e iriæ mane kape Nimæ Ehuæ kape Kughen, meinai kimivæh nimri yermamæ kin.” 7 Kini kimnhani mhamæ tukhavæh mane a mhavæh nimri nimoptanæ kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanæ a, kiminim yepsipis minæ aikin. 8 Tuk nar e, ruæ meriaji-pæ ai taktakun, kamni kimæ nimoptanæ a, “Nitæ rimnaiyu ikin.” 9 Nar a ritærhav mor nægkiarien kape Jeremæa ruauæ minor næfrakisien kin yame rimini mæ, “Næmæ Isrel khamæ mane ye kwæn a fiftin taosen watu. Kini kimnhavæh mane a, 10 mhavæn, mhavæh nimri nimoptanæ e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor ræmhen kin yame Kughen rimini-pæ tuk yo mæ tuksor.”

(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rimnærer ye nimri Paelat
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

11 Kini Yesu rimnærer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pæn In mimæ, “?Ik king kape næmæ Isrel uæ?”

Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Ræmhen æmæ kin yame ik nakamni.”

* 26:68: Matiu ripih niniyen mæ kimisærkis nimirin, mærig Luk ramni ye Luk 22:64. 26:75: Mat 26:34 27:5: Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimri narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmır irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmır irəmawə mine kapəmawə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “!ke yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai !k!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhau kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrərəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə

irə jir).^{*} ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”[†] (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərakin-pən a kapən kapə ikin yerpərig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətag-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerksweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu atkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. Nimnimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimnimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri

* **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”

27:34: Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnasək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25

27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 ‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3

pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin nīprai Yesu. Kini Paelat rīmə tukrīrəhsi-pən nīprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh nīprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapiet kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapiet ehuə kirik mətəpig kin nəpag kapiet. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine nīfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapiet.

Mobaet yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapiet

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nīpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rīnmamragh hanə, mīmə, ‘Nīpig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nīmhayen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksīn mobaet tukhavən masarha tuk nəpag kapiet miseriaji-pən nīpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nīpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nīmhayen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rīnamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rīmə, “Hakir mobaet minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapiet.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapiet. Misor mak kin nehe kandel ye kapiet mə tukmə kəsua ta kin kapiet, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobaet minə tukun.

28

Yesu rīmamragh min ye nīmhayen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rīnamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapiet.

² Məkneikin, nīnmimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rīmasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsuə ta kin kapiet mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nīpran raməsia rəmhen kin narəpigien. ⁴ Mobaet minə kimisəm, khagin kin, misətənmimin. Mhamir masəmīr rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rīni-pən tuk nīpiraovin minə a mīmə, “Takrapəh nīraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rīmini. Rauə mīwəm tamhekīn e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nīmhayen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarīen en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriū ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriū, mīmə, “Rhuə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nīhun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rapəh nīraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobaet minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarieren yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

yerp̄ir̄ig rapita yo. Yo yakp̄ah n̄amhenien m̄a to yak̄an̄imkur k̄ini m̄iris̄in-ta n̄ar̄aus ye kafan sandel. ⁸ M̄ar̄ig yo ȳimnor əm̄a bap̄taes ir̄emīa kin nu; k̄ini m̄ar̄ig In tukror bap̄taes ir̄emīa kin Nanm̄in Rhak̄a.”

*Jon r̄imnor bap̄taes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

⁹ Ye n̄ip̄ig a, Yesu r̄imasi-p̄ən Nasaret, yerkw̄anu k̄irik ye Galili. Mūa e Jon ram̄am̄ir ikin. K̄ini ai Jon r̄imnor bap̄taes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ N̄ip̄ig Yesu r̄imneiwaiyu mh̄ek̄imter m̄in ye tame nu, In m̄əm m̄ək̄nek̄in m̄a nap̄ūa r̄imn̄ək̄wag. In r̄əm Nanm̄in kape Kughen risi-p̄ən aik̄in meiwaiyu-p̄ə tukun r̄əmhen k̄in mak ye tan̄a. ¹¹ K̄ini ai, n̄əgkiarien k̄irik r̄imasi-p̄ən ye rao ye neai mam̄ni m̄im̄a, “Ik Nar̄ik yame yakorkeikei. R̄ikik ragien p̄ik tuk Ik.”

*Setan r̄imnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)*

¹² M̄ək̄nek̄in, Nanm̄in kape Kughen r̄imn̄ək̄eikei k̄imi Yesu k̄ini m̄ik̄ir m̄iv̄ən apa ye tip̄əvsik. ¹³ Aik̄in, Setan ramarkut m̄a tukrukrao ye n̄ar̄igien kafan kape n̄ip̄ig foti. Yesu ramar̄a irīa nar̄ miragh apar̄u m̄in̄a. K̄ini m̄ar̄ig agelo m̄in̄a k̄imisar̄ha huv̄a tukun.

*Yesu r̄im̄irikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ K̄ini k̄ir̄əhsi-p̄ən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu r̄ip̄iv̄ən Galili, mam̄ni-ər̄hav N̄əgkiarien Huv̄a kape Kughen. ¹⁵ M̄im̄a, “Takt̄əkun ai, r̄inor atuatur̄ n̄ip̄ig. Narmar̄uyen kape Kughen ruaūa-ta. Taksarar ye n̄ar̄igien kap̄emīa tuk t̄əvhaḡə hah kap̄emīa, mh̄ani n̄əfrakisien ye N̄əgkiarien Huv̄a kape Kughen.”

*Yesu r̄imnokr̄ən k̄in narmam̄a kuas- narmam̄a kape n̄iviyen k̄amam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

¹⁶ K̄ini ai, Yesu r̄imn̄ariw̄ək ye n̄ikar lugun Galili, k̄ini m̄əm kw̄ərə mir k̄iraru, nhagrīu e Saemon m̄ine naorahini Andru. Iriu kwaruk̄in net, meinai iriu yermam̄a kape n̄iviyen k̄amam. ¹⁷ K̄ini Yesu r̄ini-p̄ən tuk əriu m̄im̄a, “Raūa m̄irakwasig k̄in Yo. P̄ah yakor əmiru yermam̄a mir kape n̄iviyen narmam̄a.” ¹⁸ M̄ək̄nek̄in kr̄əp̄əh kap̄əriu net, mwarar, m̄irakwasig k̄in.

¹⁹ K̄ini Yesu r̄ariw̄ək m̄iv̄ən k̄əsk̄əh əm̄a m̄in, k̄ini m̄əm kw̄ərə mir k̄iraru. Kwajikov̄a mir kape Sebedi. Nhagrīu e Jemes m̄ine Jon. Kaokw̄ət̄ə ye n̄ək̄wai bot kap̄əriu, k̄ini marajir əsiḡin net kap̄əriu. ²⁰ M̄ək̄nek̄in Yesu rokr̄ən k̄in əriu. K̄ini ai iriu kw̄ərə m̄w̄əp̄əh r̄imrīu Sebedi ram̄am̄ir ye n̄ək̄wai bot irīa kafan narmam̄a m̄in̄a. K̄ini iriu m̄irakwasig k̄in Yesu.

*Yesu r̄imn̄əko ta yarm̄h̄a ye yermam̄a k̄irik
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu m̄ine narmam̄a kafan k̄imnhav̄ən apa yerkw̄anu k̄irik, nhaḡin e Kapaneam. K̄ini ye Sabat m̄in k̄irik, Yesu r̄iv̄ən apa n̄im̄əhuak kape n̄əm̄a Isrel, k̄ini mam̄hajoun narmam̄a. ²² Narmam̄a k̄imis̄ar̄ig kafan n̄əgkiarien, kisakur, meinai kafan n̄əgkiarien nanm̄in aik̄in, r̄ip̄əh n̄amhenien k̄in n̄əgkiarien kape n̄əm̄hajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye n̄ip̄ig a, yermam̄a k̄irik, nanm̄in has ram̄ərəp̄ən iran. K̄ini in rūa m̄in ye nofuḡinien kap̄ərīa. K̄ini mok-rapom̄h k̄in Yesu m̄im̄a, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yem̄a Nasaret! ?Nakamūa ikin e m̄a takhawor əmaw̄a? Tukm̄a ror Ik n̄im̄aūa m̄a takoriah əmaw̄a.” K̄ini mam̄ni m̄in m̄im̄a, “Yo yakwirkun-ta m̄a Ik e Ik Yem̄a Im̄ərhak̄a kape Kughen.”

²⁵ M̄ar̄ig Yesu r̄imn̄əgkiar skai p̄ən k̄imi nanm̄in has ai, m̄im̄a, “!Eh! Pim. Əta ye yermam̄a e.” ²⁶ M̄ək̄nek̄in, nanm̄in has ai ror n̄ip̄rai yermam̄a r̄ət̄əmn̄im̄in p̄ik k̄ini mokr̄ən eh̄ūa, m̄əta iran, m̄iv̄ən isok. ²⁷ K̄ini narmam̄a m̄in̄a aik̄in k̄is̄əm k̄isakur, m̄isaiyoh ərīa m̄in̄a mh̄am̄a, “!Eh! ?Rhawor e? N̄əgkiarien vi k̄irik e. Kw̄ən e kafan n̄əgkiarien,

nanm̄in aikin. Tukm̄a In r̄agkiar kimi nanm̄in has min̄a kasor n̄akwan.” ²⁸ M̄akneikin, n̄avsaoyen kape Yesu r̄it̄erhav markurao ye Galili.

*Yesu rimnor huv̄a narmam̄a khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ M̄akneikin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhat̄erhav ye nim̄a kape nofuginien kape n̄am̄a Isrel mhav̄an atuatur̄ ye n̄akwai nim̄a kape Saemon mine Andru, ³⁰ mis̄am kuhu Saemon ramokie-okie mamap̄ir. Kini kirh̄avsao-p̄an kin kimi Yesu. ³¹ Yesu r̄iv̄an, m̄iv̄ah kwerm̄in, m̄ivi hakt̄a, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini p̄iahwaru ai r̄iv̄an, m̄iv̄ahsi-p̄an n̄av̄iginien kimi ̄arīa.

³² Kini rinamenaiyu, narmam̄a yam̄a mine kimnhamh̄a, mine narmam̄a yam̄a mine nanm̄in has ram̄am̄ir ir̄arīa, ir̄īa min̄a tiks̄in kimnhak̄ir-p̄a ̄arīa tuk Yesu. ³³ Narmam̄a min̄a fam a yerkwanu aikin, kasofugin ̄arīa min̄a ye kw̄arūa ye nim̄a Yesu ramar̄a ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huv̄a narmam̄a khapsaah yam̄a mine kimnhav̄ah n̄amh̄ayen p̄isin p̄isin. In mam̄ako ta min̄ nanm̄in hah min̄a ye narmam̄a, mamni-̄ahu nanm̄in has min̄a m̄a tukhap̄ah nis̄agkiarien, meinai ir̄īa kw̄anharkun-ta In.

*Yesu ramnīerhav kafan n̄agkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ K̄ani rikwamer kin, yep̄ig-enp̄ig ̄agk̄ap, Yesu rarar m̄iv̄an apa ikin narmam̄a khark̄ak ikin mam̄ahuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in min̄a tiks̄in khav̄an masarha-kin In. ³⁷ Kis̄am In, khani-p̄an tukun mham̄a, “Narmam̄a fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ M̄ar̄ig Yesu rim̄a, “Nikam. P̄ah khav̄an apa yerkwanu p̄isin p̄isin, ipak̄a tuk ̄ataw̄a. P̄ah yakni-̄erhav n̄agkiarien aikin, meinai Yo ȳimaūa tukun.” ³⁹ Kini ai In r̄ariw̄ak markurao ye Galili, mamni-̄erhav N̄agkiarien Huv̄a kape Kughen ye nim̄a kape nofuginien kape n̄am̄a Isrel. Mam̄akota nanm̄in hah min̄a ye narmam̄a.

*Yesu rimnor huv̄a yermam̄a kirik rim̄iv̄ah nimh̄ayen ̄ut̄an kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Kini yermam̄a kirik yame rim̄iv̄ah nimh̄ayen ̄ut̄an ye tikin, in rim̄aūa m̄am̄ Yesu, kini m̄an̄imkur ye nim̄rin mamas̄ak. Mamaiyoh kin nasituyen, m̄im̄a, “Tukm̄a nakorkeikei, nakirkun nor-huv̄ayen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, r̄ikin rewaiyu tukun. M̄ar̄ahu-p̄an kwerm̄in iran, kini m̄im̄a, “Yakorkeikei m̄a takhuv̄a min̄. !̄Esan̄in!” ⁴² M̄akneikin n̄iprai yermam̄a ai rhuv̄a min̄, n̄amh̄ayen ai r̄irk̄ak min̄ iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu r̄agkiar skai p̄an kim̄in, m̄im̄a, “Takp̄ah n̄avsaoyen kin kimi narmam̄a. M̄ar̄ig takv̄an m̄arer ye nim̄ri pris, p̄ah in r̄am̄ min̄ ik. Kini ik m̄iv̄an, m̄ahuak m̄iv̄ahsi-p̄an nar̄imnar kimi Kughen r̄amhen kin yame Moses rim̄ini m̄a takor, p̄ah narmam̄a kis̄am m̄a nakn̄asan̄in.” ⁴⁵ M̄ar̄ig yermam̄a ai rim̄it̄erhav m̄avsao kin kimi narmam̄a. Ror p̄an, Yesu rim̄a to r̄ip̄ah min̄ niv̄anien yerkwanu min̄a m̄ariw̄ak ye nim̄ri narmam̄a, meinai ir̄īa kamhaku-p̄an p̄ik In. Kini m̄ar̄ig In ram̄am̄ir ̄am̄a apa ikin ruhiko ikin. Narmam̄a fam khav̄an mas̄am In aikin.

2

*Yesu rimnor huv̄a yermam̄a kirik yame n̄ipran rimamh̄a
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ N̄ip̄ig tiks̄in rūa m̄iv̄an, Yesu r̄irer̄ig-p̄an min̄ yerkwanu e Kapaneam. Kini narmam̄a kw̄as̄ar̄ig m̄a In aikin. ² Kini ai, narmam̄a khapsaah khav̄an aikin, mhav̄an im̄a, kw̄anmhaan rim̄ark̄ask̄ah. Nim̄a rukwar meriaji kw̄arūa r̄isis̄ag. Kini ai Yesu ramni-̄erhav-p̄an N̄agkiarien kape Kughen tuk ̄arīa. ³ M̄ar̄ig n̄ip̄ig ram̄agkiar han̄a, narmam̄a kuas khar̄ah yermam̄a kirik. N̄ipran rimamh̄a. ⁴ Nim̄a rukwar kin narmam̄a, ror p̄an, ir̄īa to khap̄ah nhar̄ahyen yermam̄a ai mhav̄an ipak̄a tuk Yesu. M̄ar̄ig khav̄an mishakt̄a

apa tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarrien e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırəhsitayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekın? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikın marar mini-pən tuk yermamə nıpran rımamhə mımə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nıkaokao ye nımririə, məriwək mamvən.

Məknekın narmamə kımısəm kısakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kıtawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekın.”

*Yesu rımnokrən kın Livae mə tukruə mıkwasig kın
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mın ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rımnəvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rımnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rımnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasig kın Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekın, yermamə ai rhekınter kini mıkwasig kın.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə mınə kape nıvəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın mın kamni kimə “yor təvhagə has mınə,” mine kafan narmamə mınə- meinai narmamə khapsaah kımnhakwasig kın. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun mınə tiksın kape Loa kape Moses kımısəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi mınə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has mınə, kini kınısaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has mınə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rımnərig nəgkiarrien kapəriə, mini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanın khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mine kısaha.”

*Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə mınə kape Jon Baptaes, mine Farisi mınə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə mınə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə mınə kape Jon, mine Farisi mınə mın, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə mınə khapəh nısorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mımə, “Tukmə yermamə yame kımnrəkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in mınə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukrıpor nıpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kımnrəkurək kafan,

mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nıpiğ a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəvıgıniyen iran.”*

²¹ Kını mımə, “To yermamə kırık rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kırık kını mijir-pən ye neipən mətıt kafan [yame rıneikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rıvi to reikus neipən mətıt, kını reikus ehua. ²² Kını to yermamə kırık rıpəh nivəhyen waen vi kını mıvi-pən ye tiki waen mətıt. To ramor məknakin, kını waen a ye tiki waen mətıt reikus, kını waen raiyu fam. Məriğ yermamə a tukrıvi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nıkarın kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpiğ kırık ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kını narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə.

²⁴ Kını Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, məriğ iriə kasor wok masakapır Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəvıgıniyen ramrırkək, kisəmkərəv. ²⁶ Nıpiğ e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kını məriğ, Deved rımavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kını məriğ Deved rımivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kını kisən. Kını məriğ bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapıg tukhapəh nisəniyen. Məriğ pris minə əmə kharkun nisəniyen.”§

²⁷ Kını Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Səmru, Sabat rıpəh nıkırıen narmamə. Məriğ narmamə kamhakır Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narımnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kırık yame rımnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rımavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nıpiğ ai, yermamə kırık, kwermın rımnarpəvin. ² Məriğ narmamə tiksın kımısarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ³ Kını Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermın rımnarpəvin mımə, “Yuə marer ye nımrı narmamə.” ⁴ Kını mını-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mıragh yermamə?” Kını kisəkwətə misapnapıg əmə. ⁵ Kını Yesu rarha mərarəo irəriə. Niehmaa rhai in. Kını məriğ rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kını mını-pən tuk kwən a mımə, “Huaturuk kın kwermım.” Kını ai, kwən ai rhuaturuk kın kwermın, ruahuvə əgkəp.

⁶ Məriğ Farisi minə kımısəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiariyen tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kımnhakwasıg kın Yesu

⁷ Kını Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikın, mıseiwaiyu-ərhav ye nıkar lugun. Kını narmamə minə Galili khapsaah kımnhakwasıg kın əriə. ⁸ Narmamə min aikın kımısəriğ nəvsaoyen kın Yesu, kını mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pısın pısın minə. Tiksın kımnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kını tiksın

* **2:20:** “Yermamə yame rımnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpiğ Yesu rımnəpəh əriə mımə ye nai kamarkwao kın, kımısasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kırık kamor flaoa kın.

‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmır ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14 **3:4:** Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16

khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nıkar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhakup-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimirin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

*Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nıpran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

*Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nıpig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nıpig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nıkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nıkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nıkam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rıpəh nərer-tımtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rıvən mətu kafan narimnar, kini in maməmır, yermamə pısın kirik to rıpəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rıpəh

3:10: Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34 * **3:14:** “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25

nivəhsi-tayen nīpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmīr kape rerin.”³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmīn hah kirik raməmīr iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarīen kafan
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmīr iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru lk apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhipikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nīpig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nīkar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimnəvhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhipikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitag-ətəg fam, kini tiksīn rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksīn rəsaaah-pən ye tokrei kapiar yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksīn rəsaaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksīn rəsaaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, mhakuə kin kwənkwaairiə khapsaah. Tiksīn kimnhakuə kin kwənkwaairiə toti, kini tiksīn kimnhakuə kin sikisti, kini tiksīn kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarīen e.”

Narmamə tiksīn kisaiyoh Yesu kin nīprai nuhipikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kini Yesu rīvən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksīn min khavən minisaiyoh-pən kin nīprai nuhipikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhipikinien tuk narmamə yamə mine kasəmīr iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ Iriə tuksarhakīn, misarhakīn pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nīprai nuhipikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ?Naka-seinein hanə nīprai nuhipikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 * **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **4:7:** Yesu rīpəh nīniyen kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nīrin.

mharkun min nīprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nīpran ramni məknekin: Yermamə yame rımısuw kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rımnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rıvəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rımnəsaah-pən yerki kapier kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rıkirıə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkirıə, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rımnəsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narımnar kape nımraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rıkirıə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rıpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rımnəsaah-pən ye nımoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

Nhatəyəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsıə
(Luk 8:16-18)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To kıpəh nıvəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimıə narmamə yame nımətırgımıə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrıvəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrıvəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rıkirıə raməsik mə irıə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nımoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nımarın, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nıpig tukmə kwənkwan rımrüə, kini yermamə ai rıvən mamrhi meinai neriaji nıpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rımə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikımkımın man yerpirig minə khauə masor-pən nımairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nıpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye

nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

*Yesu rini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Kini ye nıpiğ a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanım kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rəkimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mımə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatəyən kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwai!”

5

*Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətərekinien kin nəərəs uə jen. ⁴ Nıpiğ ripsaah kisarkis ətərekin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərekinien. ⁵ Tukmə yenpiğ uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreiteh-əreiteh nıpran kin kapier.

⁶ Nıpiğ Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nımrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mımə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mımə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpirig pik. ? Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyən kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rımə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimmaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimmor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimmor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimmor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimirin ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.”

²⁴ Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinyuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimmərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yeməhuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.)” ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin.

⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

*Nəmә ime Yesu kimisapəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)*

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmә Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarinen, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiayen in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhupən kwermın ye narmamə kwatiksın yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimnəm mə narmınə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelefmə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə. ⁸ Kini mımə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitiip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mımə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmın hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mımə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen

6:4: Jon 4:44 6:11: Luk 10:4-11 6:11: Wok 13:51 * 6:13: Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. 6:13: Jem 5:14 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

piraovın kape piam.”† 19 Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein 20 meinai Herod rimisiai Jon, mırkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nıpig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

21 Mərig nıpig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nıpig kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. 22 Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nımririə. Nıpig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. 23 Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

24 Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mımə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

25 Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mımə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mırəh muə kimi yo pəh yakəm.”

26 Nəgkiariyen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiariyen əutən ye nımrı in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. 27 Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nıpətək nuai Jon, mırəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nıpətək nuai Jon, 28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. 29 Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nıpran, mhavən misərhəhu-pən ye nəpəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

30 Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. 31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nıpig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. 33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. 34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

35 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. 36 Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

37 Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu‡ ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

38 Mərig raiyoh əriə mımə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

† 6:18: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovın. (Dut 25:5-6). 6:19: Lev 18:16 6:30: Luk 10:17 6:34: Nam 27:17; Mat 9:36 ‡ 6:37: Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”

Khavən misəm nīpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nīmrin nīmrin.” ⁴⁰ Nīmrin tiksīn wan hundred. Kini nīmrin tiksīn fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mīpik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar mīn. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwānu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowīə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mīvən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rīnəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pīsīn apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mīvən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətapar mhagin pik.

Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rīmnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rīmnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə mīn aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwānu ehua, mine yerkwānu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pīsīak. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nīpeihage neipən kafan. Kini narmamə mī-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Namhajoun tiksīn kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksīn kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisəravyen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwānu, kini mhapəh nisəravyen, to khapəh mīn nisəviginien. Kapəriə natuakəmien rīpsaah ye nīkarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

6:44: Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39 * **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən mīn loa tiksīn tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,
“ ‘Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,
mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarrien e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “? Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səmr-ru, Moses rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinniə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsitu yen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin misətapig kin nasitu yen yame narmamə tüksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarrien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarrien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin niprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkin to ripəh nivənen yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarrien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovın, nhopniyen yermamə, napir-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

*Piraovın kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu
(Mat 15:21-28)*

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovın kirik, nanmin has rimnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin

† 7:16: Nəgkiarrien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimirin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”‡

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarien, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rərig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirərig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermən ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermən ye nimatərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermən, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nimatərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsəoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsəo kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigən narman fo taosen (Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisə, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərav ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir, meinai tiksın kimnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “? Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tiksın min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mə tukhavəhsi-pən min kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nipərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə

‡ 7:27: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § 7:28: Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. 8:9: Mak 6:35-44

kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tuksəm nımtətien kirik

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtətien kirik ye nımririə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkın.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kaparhia kapə riskai pik

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kın bred mhavəh əmə nıpər bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kınəsaiyoh əriə minə kın nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kınnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mıshawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. ¹⁸ Nımrımıə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgımıə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukın fam narımnar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kısən, mərig kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kısən, kını mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rımnor huvə nımrin pis kirik rhuvə min

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir mıravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrin, kını mərəhu-pən kwermın iran, mımə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mımə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kısəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrin, kını ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kın mamni mımə, “Takvən apa imam ikın, mərig takpəh nıvənien yerkwanu e nımasi-pən ikın.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehua kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kısəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kını tiksın khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

8:12: Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kın nahasien.

8:15: Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44 **8:28:** Mak 6:15

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rımə, “!k e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Yesu rımnəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrimhə, kini mımragh mın
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mınə mımə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhayen ye narımnar khapsaah. Nəməhuə kape nəmə mınə Isrel, mıne jif pris mınə, mıne namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nıpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakımragh mın.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekın Pita rikır In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarrien yame Yesu rımını.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mınə, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam rıpəh nəmhenien kın nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narımnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kın narmamə mıfam aikın a, mıne narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kın Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhayen rəmhen kın nəmhayen ye nımhayen ye nai kamarkwao kın, mərig tukrikwasig kın Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasigien kın Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kırık kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikın kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kırık rırəkə mın tuk nıvəhyen nımri nımraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kın nını-ərhavyen nhagik mıne nəgkiarrien kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kın nını-ərhavyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə mınə ye neihuəyen kape Rımik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən mın, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tıksın kasarə ikin e to khapəh nəmhayen mısəriaji nıpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pısın
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nıpig sikis ruə mivən, Yesu rikır Pita, Jemes mıne Jon mışaktə fiak ye tukwas apomh kırık. Irisir pısın əmə kımırhkwasig kın. Kharərer mhrəm mə nıprai Yesu rukrekin muə mor pısın. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kırık ye tokrei tanə e rıpəh norien neipən kırık rhawən məsiə məknakın. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kırhəm yemasur kupən mir kape Kughen kıraru, Elaeja mıne Moses, kratərhav-pə mın, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kıməsır jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nımə kisisər: Kafam kırık, kape Moses kırık, kini kape Elaeja kırık.”

⁶ (Khrigın, kini Pita rımnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekın napuə kırık reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarrien kırık risi-pən ye napuə mımə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kın In!”

⁸ Məknekın, krharhaha, mırhipəh mın nırhəmien əriu. Yesu pısın əmə ramərer.

* 8:29: Jon 6:68-69 † 8:29: “Kristo” mıne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kın tuk nıvəh-mırəghien ətawə.” 8:30: Mak 9:9 8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27 8:38: Mat 10:33 9:1: Mak 13:30 9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimi-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nīrhəvsəoyen kin mīrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh mīn ye nīmḥəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimīrhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, məriḡ irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir mīnə mīrhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mīmragh mīn, nīpran ramni naha?”

¹¹ Kini kinīrhayoh Yesu mīrhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” *(Mal 3:1)**

¹² Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Elaeja rīmənəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Məriḡ rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rīmə ‘Narmamə tuksəməkīn Ji Yermamə kīni tukrəriḡ nəmhəyen ye narimnar rīpsaah?’ † ¹³ Məriḡ yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nəriḡien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimi.”

*Yesu rīmənəkota nanmīn has ye pīkwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə mīnə kape Yesu, misəm mīn narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mīne narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə mīnə.

¹⁵ Məknekīn misəm Yesu, kisakur, kīni misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə mīnə e tuk naha?”

¹⁷ Kini məriḡ yermamə kirik ruə mīni-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimīrəh kafak pīkwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmīn has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien. ¹⁸ Tukmə nanmīn has rərer-pən pīk iran, kīni maməsua kin, ramīmīr-pən ye nīmoptanə. Nehe nəkwān ramtərhav, mamoh kwəruə, kīni nīpran rīkimkim pīk. Kīni yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmīn has, məriḡ kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kīmīə yamə mīne naksarə e towei, nhatətəyen kapəriə rirkək. ?Kitawəm kīmīə tuksarə miseriaji naha nīpīḡ nakpishatətə irak? Harəh pīkwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kīmin. Nīpīḡ nanmīn has rīmənəm Yesu, məkneikīn ror pīkwarien a rətəmnīmīn, maməsok-əsok ye nīmoptanə. Kini nehe nəkwān ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rīm pīkwarien mə, “? Rīmnor məknekīn m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rīmnamarkəskəh mīrikakun. ²² Nīpīḡ rīpsaah nanmīn has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rīkim reiwaiyu tuk əmawə, kīni masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mīne kashatətə irak.”

²⁴ Məknekīn, rīm pīkwarien ai rok-rapomh mīni mə, “Yakamhatətə, məriḡ kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pīk mīn iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kīni rəḡkiar pən skai kimi nanmīn has mimə, “Ik nanmīn hah. Nīmətərgīm rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takətə ye pīkwarien e, mīpəh mīn nuəyen tukun.”

²⁶ Məknekīn nanmīn ai rok-rapomh mor nīprai pīkwarien ai rətəmnīmīn kīni mətə iran. Kīni iriə kisəm nīprai pīkwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əḡkəp.” ²⁷ Məriḡ Yesu rīvəh kwermīn, mīvi haktə, kīni rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən mīn imə, iriə pīsīn əmə kafan narmamə mīnə kīnh kisaiyoh In mhamə, “?Kīmawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmīn has a?”

²⁹ Kini Yesu rīmə, “Nanmīn has yamə mīne kisor məknekīn, nəhuakien pīsīn əmə rirkun nəkotayen əriə.” ‡

* **9:11:** Emru Mat 11:14, 17:12, mīne Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrəriḡ nəmhəyen tuk narimnar rīpsaah. **9:13:** Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 **9:26:** Mak 1:26 ‡ **9:29:** Swatuk pīsīn kirik tuk nīniyen v. 29: “Nanmīn has yamə mīne kisor məknekīn, nəhuakien əmə mīne nəpəhyen nəvīḡinien, rirkun nəkotayen əriə.”

*Yesu rîmini-ərhav mîn mə tukrîmhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kîni khatərhav-pən mîn aikin mamhavən misapita yerkwanu mînə e Galili. Mərig Yesu rîpəh norkeikeiyen mə narmamə tuxharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə mînə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mînə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nîpig kîsîsə, Kughen tukror mîn Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə mînə kafan khapəh nharkunien nîprai nəgkiarien a. Mhagin mîn kin naiyohyen kin nîpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kîni khatərhav-pə mîn ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kîni Yesu rîmnaiyoh kafan narmamə mîmə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mînə tuk naha?” ³⁴ Kîni iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kîmnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mînə tîksin.

³⁵ Kîni Yesu rîtei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kîni mîni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kîmiə kirik rîmə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kîni mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kîni rîrəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mîrəh-si haktə, mîni-pən tuk əriə mîmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror mîn kimi Yo. Kîni pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor mîn kimi Yermamə yame rîmher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rîpəh nîni-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kîni Jon rîni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmîn has kin ye narmamə. Kîni yakhani-əhu meinai rîpəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rîni-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nîmtətien kin, to rîpəh narar-mîniyen mîni has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rîpəh nîni-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mîvəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kîmiə, kîni Yo e Kristo, kîni kwən en, tukrîvəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kîni Yesu rîni mîn mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kîni yermamə a, Kughen tukror narpîniyen ehuə kîmin. Kîni narpîniyen a tukrîskai rapita yame kîruk-pən kapier kirik ye nîpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kîni tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kîrikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nîpisien. ⁴⁴ In aikin, sirət mînə to khapəh nhamhəyen, kîni nap mîn to rapəh nîpisien. ⁴⁵ Kîni tukmə nîhum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh nîhum kîrikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nîhum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət mînə to khapəh nhamhəyen, kîni nap mîn to rapəh nîpisien.* ⁴⁷ Kîni tukmə nîmrîm ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nîmrîm kîrikianə mîvən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nîmrîm kwis mir. ⁴⁸ In aikin “ Sirət mînə to khapəh nhamhəyen,

9:30: Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45 **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26
9:37: Mat 10:40 **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41:** Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 § **9:44:** v. 44 rikək ye kopi akwas tîksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rîmîrai əfrakis uə nîkam. * **9:46:** v. 46 rikək ye kopi akwas tîksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rîmîrai əfrakis uə nîkam. **9:47:** Mat 5:29

Kini nap min to rapəh nipiſien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviġinien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini məriġ tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhek in min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmīr apa nīkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksīn khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəġkiarien kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rapəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nīkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e loa Moses rīmivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rīmneighan kin mə yerman rirkun nīraiye nəkəkəkə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Moses rīmīrai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pik. ⁶ Məriġ kupən, nipiġ Kughen rīmnrəhu nīmoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’

(Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rīmni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸ “Tukwarə mə nīprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen rīmaviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mīmə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin piſin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rapəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman piſin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksīn khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə. Məriġ narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məġkiar skai pən kimi əriə mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nīvəhyen kafan nəriġien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nīvənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mīpik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermīn irəriə, kini mivəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, məriġ rorkeikei mə tukrarə ye nīmraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənīmkur ye nīmrin. Mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nīhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmīni mə,

* **10:4:** Nəġkiarien e raməmīr ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3

‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniēn tuk piraovīn pīsīn. Kini mīpəh nəkrəhyēn. Kini mīpəh nīni-apnapīgīēn nar meikuə kīn ye yermamə kīrik. Kini mīpəh neikuəyēn kīn nəkrəhyēn. Tuk nīpīg mīnə fam takamsīai rīmīm mīne nīsīnim.’ †

²⁰ Kini kwən ai rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa mīnə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyēn kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tīm tīm kwən ai, kini morkeikei pik. Mīni-pən tukun mīmə, “Nar kīrikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyēn. Takvən, məvrai rik rik kafam narīmnar, mīvəh mane iran, kini mīvəhsi-pən kīmi yavən has mīnə. Kini kafam narīmnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mīkwasīg kīn Yo.”

²² Nīpīg kwən ai rīmnrīg nəgkīariēn yame Yesu rīmīni, rīkīn rəpou, meinai kafan nautə rīpsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə tuk nīvənīēn pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kīsakur kīn nəgkīariēn ai. Kini in rarə mīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak mīnə, rəutən pik tuk yermamə tuk nīvənīēn pəh Kughen rarmaru iran. ‡ ²⁵ ?Nakasəriēg mə narmīragh ehuə kīrik, kamni kīmə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kīn yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayēn aikīn a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan mīnə kīsakur, mīnəsaiyoh əriə mīnə, mhamə, “!Eh! ?Məriēg tukmə ror məknekīn, kītawə pa in tukramarə ye nīmraghīēn rerīn?”

²⁷ Məriēg Yesu rəm tīm tīm əriə mīni-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norīēn. Kughen pīsīn əmə In rīrkun norīēn. Meinai In rīrkun norīēn narīmnar fam.”

²⁸ Kini Pita rhəkīnter maiyoh mīn mīmə, “?Məriēg rhawor irəmawə? Yīməsəpəh fam kapəmawə narīmnar, mhauə, mhakwasīg kīn Ik.”

²⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narīmnar rəmhen kīn nīmə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rīmni mīne nīsīni, uə kafan kwajikovə, uə nəsimīēn kafan tuk nīni-ərhavīēn Nəgkīariēn Huvə kape Kughen, ³⁰ narīmnar a to khapəh nharkək-mīn-īēn tukun. Yermamə ai, tukrīvəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kīn wan hundred, rəmhen kīn nīmə, mīne piauni, mīne nīsīni, mīne kafan kakə, mīne kafan kwajikovə, mīne nəsimīēn kafan (məriēg tukhauh mīn in). Kini ye narəyēn vi kafan, tukrarə ye nīmraghīēn rerīn. ³¹ Məriēg, narmamə mīnə e kasəkupən tukpīhamakwasīg, kini yamə mīne kamhakwasīg tukpīhauə mīpīsəkupən.”

*Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmḥə kini mamragh mīn
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kini Yesu mīne kafan narmamə kīshaktə mhavən Jerusalem. Yesu rīkīr əriə mhavən. Kini kafan narmamə kīsakur pik. Kini narmamə apnapīg tīksīn yamə mīne kīmnhakwasīg kīn əriə, kīmnhagīn mīn. Kini Yesu rokran kīn kafan narmamə twelef mə tukhauh kīrikianə. Kini mīni-ərhav narīmnar yame tukrītərhav-pən tukun. ³³ Kini mīni-pən mīmə, “Taksəriēg-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikīn aikīn a, narmamə tīksīn tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermī Jif Pris mīne namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīseighan-pən kīn Yo kīmi narmamə mīnə e pəh nīēn mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini mīsəriēg-əvḥīn əpəs Yo, mīsərkiš-ərkiš Yo, kini mīshopni Yo. Kini məriēg jakamragh mīn ye nīpīg yame ror kīsīsar kīn.”

*Jemes mīne Jon kwaiyoh kīn nar kīrik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

† 10:19: Loa mīnə e kīmnharai ye Eks 20:12, mīne Dut 5:16-20. ‡ 10:24: Nakīrkun nīniyēn mīn məknekīn, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətīgḥə pik ye kafan nautə, tuk nīvənīēn ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30
10:34: Mak 8:31; 9:31

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kın nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kın yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nıpig əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriü kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun nıwərigien nəmhəyen rəmhen kın yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nıpig əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kın, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarık matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Kughen rımivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımını-ta mımə iriə tuksəkwətə ikın.”

⁴¹ Nıpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kısərig nəvsaoyen kın nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kın, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kın əriə mə tukhauə misəm. Mını-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kın əriə. ⁴³ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kın kirik kapəriə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkır əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kın yasitu kapəriə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə tuksor atuə kın kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kın kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kın kape narmamə fam.”*

Yesu rımnor huvə nımrı Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kın. Kini nımrın pis kirik ramkwətə ye nıkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nıpig fam in ramawə-pən kın mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nıpig in rımnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kın mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kımın, mhamə, “!Ah! Pım.”

Mərig in ramrıpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rırar, mını-pən tuk əriə mımə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kın nımrın pis ai, mhamə, “Əh. Agien. Yuvən. Ramokrən kın ik.”

⁵⁰ Kini nımrın pis a rırar məknekin məpəkiək-ta kın kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrık tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rımnor ik nakwahuvə min.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rımnəgkiar kın nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikın uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikinien mirai əmə nıpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kın nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rımırai.

Mæknekin nimirin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor mæknekin?’ Nakrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsın dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpig!”‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin
(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərav. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai rīpəh neriaji-hanəyen nīpig tukrikuə iran. ¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkwan tuk nīpig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nīpig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rīvən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mīni-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nīpran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikien kirik, mīni mæknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * **11:15:** Yesu rimnor mæknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimia naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.” †

²² Kini Yesu rini-pən tuk əria mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə tukmə kimia kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsokpirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmia mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmia, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimia ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmia. ²⁶ Kini mərig tukmə kimia nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmia.” ‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əria mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmia. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmia mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əria minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əria mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimnəsım kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniyen kwənkwaı grep ikin. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik

11:18: Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərökien. Marə, mıtərhav mın aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərök kafan. ³ Mərig iriə kisarar, mharaptərəkın manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən mın kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən mın kin yermamə kirik mın. Mərig khauh mın mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən mın kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə mınə ai kisor ahas pən mın tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən mın kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatak e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknekin kharaptərəkın, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə mınə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor mın? Tukrivən mhopni-hopni narmamə mınə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur mınə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkın Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi mınə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nikarın kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə mınə tiksın kisher-pən kin Farisi mınə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatak. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatak ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen mınə tiksın. Kini mını-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarrien kape Yesu, kisakur pik kin.

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu mınə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni mın In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54 **12:17:** Rom 13:7

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nīkarin kape nīmraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tīksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rīmhə to rīpəh nīmragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nārīgien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rīmīrai ye Loa mīmə, ‘Tukmə yerman rīmhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rīrkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ Ye nārīgien a, iriu kirirkun nīraptərəkīnien nhag piauni yame rīmamhə.† ²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nīmrin nupan rarkurək kini mīpəh nīrəhyen kafan kirik kwajikovə, mīmə. ²¹ Kini tukmə yame rīkwasiɡ kin rīkir piraovin kape piauni yame rīmamhə, kini mīpəh neiməkien, kini mīmə min. Kini naorahini yame ror kisīsər kin ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhəpəh nīseiməkien. Kini en piraovin a rīmhə min. ²³ Kini ye nīpīɡ kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nak-seinein nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen, mīseinein min nīrkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nīsarkurəkien. Norien kape narkurəkien rīmnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nīkarin kape nīmragh-minien, tukmə ror nakhapəh nīsəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rīmīrai tu, mə Moses rīmnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rīmnamni-pən tukun mīmə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ *(Eks 3:2,6)* ²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapīɡ kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərīɡ Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rīmə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərīɡ narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”‡

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rīmnərīɡ nəgkiarinen minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamāiyoh pən In mīmə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tīksin, kini mīhuvə pik tuk nārīpənien?”

²⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tīksin in e ramni mīmə, “!Kimiə nāmə Isrel! !Taksərīɡ huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pīsīn əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei mīsorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmīə ye rīkimīə fam, mine ye narəyen kapəmīə, mine ye nārīgien kapəmīə, mine ye nəsānīnien kapəmīə.’ *(Dut 6:4-5)*

³¹ Loa yame rīkwasiɡ kin ramni mīmə,

“Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmīə mīsor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmīə.’ *(Lev 19:18)*

Loa kirik min rīrkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pīsīn əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei mīsorkeikei In ye rīkitawə fam, mine ye nārīgien kapətawə, mine ye nəsānīnien kapətawə. Kini mīsorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nārī-pənien loa mir e rapita nuhyen narmīragh mīvaan tuk nīvəhsi-pənien kimi Kughen.”

12:18: Wok 23:8 † **12:19:** Moses rīmīni məknekin ye Dut 25:5-6. ‡ **12:27:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərīɡ kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərīɡ Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəramragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **12:28:** Luk 10:25-28 **12:33:** 1 Saml 15:22; Hos 6:6

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarieren kape kwən a rhuvə pik, kini mīni-pən tukun mīmə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarieren skai kirik.

Yesu rīmivəh-si əhu Farisi mīnə kin naiyohyen əutən kafan

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rīvən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, ma-maiyoh əriə mīmə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nīpig jakor Ik takehuə ye tikmīr mīnə kafam.” ’ ’ §

(Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rīrpīn mīmə, “Ye nəgkiarieren e, Deved rīmnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiria ramagien tuk nīvəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, mīsorkeikei pik mə narmamə mīnə fam tuksaowia kin əriə mhasiai əriə.

³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, mīsorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, mīsorkeikei mə tukasəkwətə ye kwənmhaan kape nīsiayien.

⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh mīn mə narmamə mīnə tukhasiai əriə. !Ah! Narpīnien kapəriə tukrīskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kīvəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rīvəhsi-pən əmə siren* kīraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan mīnə khauə. Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə mīnə tiksīn kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nīpar mane, mamhapəh nīpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rīmivəhsi-pən fam mane yame tukrīvəh nīmri nəviginien kin nan.”

13

Yesu rīmīni mə nimə ehuə kape Kughen tukrīmīr

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rīmītərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə mīnə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə mīnə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kīpəh nīpəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nīpig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

§ 12:36: Kughen rīmīni-pən nəgkiarieren e tuk King Deved. * 12:42: Yesu to rapəh nīniyen “siren” mərig rīmə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” 12:43: 2 Kor 8:12 13:2: Luk 19:44

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhayen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermiə.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrikun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniyen imə tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniyen yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimnəraitə nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpın mamni-pən tuk əriə mımə, “Kini nıpig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukripis,

Kini makuə to rıpəh mın nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhau mınə tuksəsaah,

Kini mine narımnar fam ye nımago-ago tukhakiu-kiu.’ ” *(Aes 13:10, 34:4)*

²⁶ Kini Yesu rirpın mımə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksı-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nıkakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kın agelo kafak mınə mə tukhavən misarkurao ye tanımtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yımırpen-ta əriə. ²⁸ Sətərig mın kın nuhpıkinien kın nai a figtri. Tukmə nıpig yame kwermın rınaurə kini nımarın rınəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kın yame tukmə naksəm narımnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mınamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nımə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar mine rıtərhav-pə. ³¹ Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarın kafak to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nıpig kape narımnar mınə e tukruə iran. Agelo mınə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein mın. Mərig Rımik pısın əmə In rırkun.

³³ “! Takasərig əmiə! ! Mhapəh nısapırın! Meinai kimiə nakseinein nıpig yame narımnar mınə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kın yermamə kirik yame rıtərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pısın. Kwasig ikin rıtərhav, rəhi-pən kafan narımnar kimi narmamə pısın mınə mə tukasəm vi vi, kini məəhu wok pısın pısun kimi əriə. Kini mını-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mımə, ‘Takamarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə mın kın kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nıpig yame Yaməhuə kape nımə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwaiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nıpig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapır. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mın tuk narmamə mə takasərig əmiə nıpig fam.”

14

*Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nıpig a, tukharaptərkın nəviginien ehuə kın bred yame yis rırkək iran tukhani nahu kın. Jif pris mınə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kınasarhakin swatuk mə tukharaptərkın apıs-apıs Yesu mışhopni. ² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərkınien In ye nıpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kını] khauh apnapig əmə əriə mınə.”

*Piraovın kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

³ Kini Yesu rıvən Betani mivən ye nəkwai nımə kape Saemon. Kwən ai kupən rımivəh nımhəyen əutən ye tıkin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovın kirik ruə mivəh botel kirik kımnor kın kapiə kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikın kamni kimə nad: nımırn rhaktə pik. Kini piraovın a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tıksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik

mə to in rəvrai əmə; mīrkun nīvəhyen mane rəmhen kīn tri handred taosen vatu* kīn tuk nīvəhsi-pənien kīmi yavən has mīnə.” Kīni kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kīrik kīmi Yo. ⁷ Yavən has mīnə tukasəmīr kīmiə miriə nīpig fam. Kīni tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nīsasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kīmiə nīpig fam. ⁸ Piraovīn e rīmnor huvə-pə kīmi Yo ye nīrkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknīm Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao mīn kīn norien kape pian e, pəh narmamə rīkiriə tukraməsīk in.”

*Judas rīmneighan-pən kīn Yesu kīmi tīkmīr mīnə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Kīni Judas Iskariot, in yermamə kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris mīnə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kīn Yesu ye kwermīriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rīkiriə ragien, kīni kīmnhani mə tukhavəhsi-pən mane kīmin. Kīni Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kīn Yesu kīmi əriə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)*

¹² Kīni nīpig kape nəvīginien e kamni kīmə Bred yame Yis Rīrkək iran ruauə ipakə, kīni lafet a rīrikakun ye nīpig kape nəvīginien e kamni kīmə Pasova. Kīni narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kīrik mīsor nəvīginien ai kīn. Kīni narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə mīsor apnəpenə ye nəvīginien kape Pasova?”

¹³ Kīni Yesu rher-pən kīn kafan yermamə kīraru mīmə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kīrik ramrəh jag ehua kīrik kīmīruk-pən nu iran. Kīni takrak-wasig kīn in ¹⁴ mīrhuvən ye nīmə kīrik yame in ramvən ikin. Kīni mīrəni-pən tuk yemehua kape nīmə mīrəmə, ‘Yhajoun rīmher-pə kīn əmrū mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mīne kafan mīnə narmamə tukhavən mīsor nəvīginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kīni in tukrīkīr əmīru nakrhuvən ye kwənmhaan ehua apa yerpīrig ye nīmə yame kīmnətu huvə ta narīmnar m-fam kape nəvīginien aikīn. Kīni takwor apnəpeinə ye nəvīginien aikīn.”

¹⁶ Kīni kratərhav mīravən Jerusalem mwəm narīmnar rəmhen kīn yame Yesu ruini ta. Kīni iriū kwor apnəpenə fam ye nəvīginien kape Pasova.

*Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighan-pən kīn In kīmi tīkmīr mīnə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ mīsofugin ye tebol mīsəvīgin. Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kīmiə kīrik tukreighan-pən kīn Yo kīmi tīkmīr mīnə kafak. Kīmiə kīrik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kīni narmamə kafan mīnə rīkiriə reiwaiyu mīnəsaiyoh əriə mīnə mhamə, “?Pa? ? Yo?”

²⁰ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Kīmiə kīrik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmə rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupən. !Kīni mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kīn Yo ye kwermīriə! !Kwən a tukrīvəh narpinien ehua!”†

* **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kīmnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kīn mane yame yermamə kīrik rawəh kape newkīrikiana. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6 **14:18:** Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Rīpimə kwən rīpipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, rīpīhuvə!” Mərig nīprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.”

²² Kini kiməsəviḡin ta, Yesu rīvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e nīprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nītawīk e. Ramor əpu nəriḡien kape Kughen tuk nīvəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmīr-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehuə. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh nini-m-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik, † kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimi-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiye rik rik.”

(Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Məriḡ nipiḡ jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Məriḡ Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; məriḡ nhatətəyen kafak to rīpəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukriḡpəh nəkakəhanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Məriḡ Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəḡkiarien kirikianə.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwānu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmīr eikin e, marharhahuvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukriḡkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Məriḡ takpəh norien ye nəriḡien kafak; mor əmə ye kafam nəriḡien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipiḡ kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasəriḡ əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukriḡpəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin məriḡ nīpraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəḡkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. Məriḡ irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rīvən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipiḡ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh

14:24: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 † **14:26:** Ye Nəviḡinien kape Pasova, kwasig ikin kasəviḡin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəviḡin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118.

14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 § **14:36:** Nəḡkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptəəkīn In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekīn Judas, yermamə kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkīn, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kīni ai iriə khauə mharaptəəkīn Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kīrik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkīn Yo? ⁴⁹ Nīpig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkīnien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kīni mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kīrik yame rīmīkwasig kin Yesu rətəut əmə. Kīni nīpig kharaptəəkīn kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rīmnerer ye nīmri kaonsel
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kīni khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kīni Pita rikwasig kin əriə, mərig rīpəh nīvən-pakəyen tuk Yesu. Nīpig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kīni mīvən məkəwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kīni jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksīn yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mīshopni. Mərig khapəh nisəmīen yermamə kīraru yamə mir tikrani nəgkiarien kīrikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkīnter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə rīpəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kīni narmamə tiksīn kishəkīnter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nīmə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nīpig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə rīpəh nīvhīrəkīnien.’ ” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə rīpəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kīni ai, hae pris rərer ye nīmriə mīni-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikīn nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnāpig. Kīni hae pris rarar maiyoh mīn mīmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kīni Yesu rīmə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kīni takpisəm mīn Yo jaksī-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kīni hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rīmnhai ni]. Mīni mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rīmīni hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

* **14:47:** Jon 18:10 rīmə Pita e rīmnerəru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksīn kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rīmīrai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kīrik, yermamə kīraru tikrani nəgkiarien kīrikianə, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21

Kini khamə tukraməkeikei mīmḥə. §

⁶⁵ Kini tiksın kışekimter masərig-əwhin. Tiksin kışarkis-ətərəkın nımırın mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rımuh Ik!”* Kini narmamə mınə kape hae pris kışəsik In mhakır.

Pita rımını mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmır ipakə tuk nımə ehuə kape hae pris, kini piraovın kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tım tım kini mımə, “Eh, ik mın kirik. Nakamkwasiḡ kın yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nıkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə. †

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə mın. Mınamni-pən tuk narmamə mınə aikin mə, “Kwən e, in kirik mın a.” ⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mınə kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpınien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mıkıraru. Pita, rikin raiyu məsik nəḡkiarieren yame Yesu rımını mımə, “Man tukripəh hanə nıkakəyen mıkıraru, takni m-kışisər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pık; rikin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpıḡ-enpıḡ əḡkəp, jif pris, mınə nəmehuə kape nəmə Isrel, mınə nəmhajoun kape loa kape Moses, mınə narmamə tiksın mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəḡkiarieren kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakır In mhauə mhakır-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mımə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kımışəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh mın In mə, “?Rhawor nakpəh nəḡkiarieren? Əmru. Kamhani nəḡkiarieren rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rımınəm mə Yesu rıpəh nınıyen nar kirik, rakur.

Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mımḥə

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıḡig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə rırışın kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tiksın kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mışhopni narmamə tiksın. Iriə kirik, nhagın e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kımnhauə mışəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mırışın yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrışın Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rımınəm ta mə jif pris mınə kımışərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kışorkeikei In.

§ **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rımə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rımə Mesaea, uə Kristo, nar apnapıḡ mə ramapır, mərig tukrırkun naha nhagın yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nımri Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rırkun əfrakis mın əriə uə nıkam. † **14:68:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. **15:1:** Luk 22:66 **15:5:** Aes 53:7; Mak 14:61

11 Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas. 12 Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mimə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

13 Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

14 Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimmor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

15 Kini Paelat rimmorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)*

16 Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. 17 Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nərəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə.

18 Kini masokrən kin mamhani mhamə, “!k e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” 19 Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. 20 Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

21 Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. 22 Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* 23 Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərig Yesu ripəh ninimien.

24-25 Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. 26 Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərkən-pən ye nai kamarkwao kin. 27 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. 28 Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsvheikin In iriə nəmə has minə.”‡

29 Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətag-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! 30 Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

31 Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuknivəh-miraghien In. 32 Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

15:11: Wok 3:13-14 15:21: Rom 16:13 * 15:22: Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” † 15:23: Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. 15:24-25: Sam 22:18 ‡ 15:28: Nəgkiarien ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

Yesu rimamhə
(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”§

³⁵Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarieren ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. ³⁹Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksın masəm In. ⁴¹Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu
(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴²Nipig a, kamni kimə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətəpig əswasig kin kapier ehuə kirik. ⁴⁷Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisın Joses, iriə kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nimhəyen
(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisın Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ²Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?” ⁴Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶Mərig rini-pən tuk ərisir

§ 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

mimə, “Takrhipəh nırhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kın. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kın əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kın yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhipəh nırhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

*Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Yesu rarə mimragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmin has seven iran kupən. ¹⁰ Kini pian ai rīvən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kın Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kın kimi əriə. ¹¹ Mərig nıpig kimisərig mə Yesu rimimragh min kini Meri min rimnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kıraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nıpran rukrekin pisin. ¹³ Kini kırarerig miravən mwəvsao kın kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigın, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nıshatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nəgkiarieren huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rıpəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nımraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarieren pisin pisin; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsien əriə; mharkun ninimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kın; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanın.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rıvəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kın Nəgkiarieren Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopy akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarieren kape nəmə Gris kharpın nəgkiarieren ye ves 8 mhama, “Mərig nıpiraovın minə ai kimnhauə misəvsao-pən kın kimi Pita mine narmamə yamə mine kasamir aikin. Misəvsao kın narımnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narımnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarieren kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanımtanə misəvsao kın Nəgkiarieren Huvə kape Kughen. Nəgkiarieren ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-mıraghien narmamə mırkun nəmviviyen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkiarieren ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopy akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape nıməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Mıwəs huvə nəvsaoyen kape narımnar yame rımatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Nıprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nımraghien rımnhawor pən iran mine ye nıpig yame rimirai? Ye nıpig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturək nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rımə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rımnamor. Kini Luk rımıwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikin rırai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rımıpəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh mıragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narımnar kin nımıririə yame Yesu rımnor ye nıpig rımnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nıpig kape nırikakunien kape narımnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturək nəvsaoyen kape narımnar minə a. Kimnharai ta narımnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yımıwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narımnar minə a ye nırikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rımə jakrai atuaturək narımnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturək yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yımnorkeikei mə jakni narımnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturək nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kınhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rımıni-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nıpig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rımasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan pıahwaru, nhagin e Elisabet, rımasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuaturək ye nımri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran; mırapəh nıwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriü rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpıahuaru, kini Sekaraea min rınəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturək ye nıpig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nımə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nımə Kape Kughen mıvaan insens nəmıovın rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nırpənien yermamə yame tukrıvən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran

rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin rıməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rımauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru rıterhav-pə marer ye nıkar tebol matuk ye kwənmhaan yame rıvaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rımnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrırəh tını kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nımraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nımri Kughen Yermaru. Kini to in rıpəh nınimien waen, mine nınimien skai minə.*” Kini Nanmın kape Kughen tukrikwar ye nımraghien kafan, ririkakun ye nıpig raməmır apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmın mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuatur minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mımə, “?Jakhawor pən iran mine mırkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rınəpiəhuaru min.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kini In rımnher-pə kin yo mə jakuə məkkiar kimik, minipre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramım tukrəpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarien e, meinai nımipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kini ye nıpig a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rımatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rımnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməkkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rımnarpəvin.

²³ Kini nıpig rımnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rırerig-pən yerkwanu. ²⁴ Kini rıpəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yermaru rımnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mıpəh min naurisien kin nımri jir.”

Agelo kirik rımini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nıpig Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rımnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rıvən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarien kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman rıpəh hanə nivəniyen tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, minipən tukun mımə, “Rhuvə, Meri. Kughen rımnərəhu kafan nıhuvəyen kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarien a, mımə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Takpəh niginien, Meri, meinai Kughen rımirpen mə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mırəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin. **1:15:** Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21 **1:27:** Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nıpran ramni mımə Kughen tukrivəh mırəgh narmamə mifam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23

mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rīpni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaninien kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, mərig rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piahwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik rīpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, rīpəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nīkar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nīpīraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiarien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,
“Ye nimraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnəpig əmə, mərig rikin raməsik yo.
Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimnor huvə pə kimi yo.
⁴⁹ Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
Kini nhagin ramərhakə.
⁵⁰ Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
⁵¹ In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermīn.
Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
⁵² Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
⁵³ Narmamə yamə mine nīkumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuvə,
kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rimirəkək tuk əriə.

54 In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, 55 ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”

56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

57 Kini nipig atuatur kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman.

58 Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.

59 Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekaraea, 60 mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” 62 Kini masəgkiar kin kwermirə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. 64 Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

65 Kini narmamə m-fam yamə mine kasarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. 66 Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətarig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

69 In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən 70 raməri-pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə 71 tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

72 Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatur 73 yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə 74 tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, 75 kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

76 Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpirig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatur kafan,

77 mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukramækeiki mor mæknakin meinai rikin rehuæ tuk ætawæ, mamor huvæ pæ kimi ætawæ.

Rikin rehuæ tuk ætawæ, Kristo tukruæ tuk ætawæ ræmhen æmæ kin yame mirh ramhaktæ mamvæn ye neai ⁷⁹ misia-pen ætawæ yamæ mine kasaræ ye næpignapien mine apa ikin nasaninien kape nimhøyen ramhen narmamæ ikin, kini mamkir-pæn nihutawæ ye swatuk kape næmærinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuæ, kini mamehuæ min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramaræ apa ye tipævsik mameito kin nipig atuaturk yame tukrikakun wok iran ye nimri næmæ Isrel.

2

Yesu rimnarha-pæ (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemæ Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanæ minæ fam kape Rom. In mamæthu loa kirik mimæ tukævheikin fam narmamæ yamæ mine kisaræ aikin a. ² (In e nævheikinien narmamæ yame kinnækupæn kor. Ye nipig a, kwæn e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kamævheikin narmamæ, narmamæ tukasækeiki mharerig-pæn mhavæn hanæ imæriæ minæ ikin mæ tukævheikin æriæ. ⁴ Ror pæn kwæn a Josef min ritærhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivæn apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimæ Betlehem, imei King Deved kupæn. Rimavæn aikin a meinai in kwænærus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mæ tukwarkuræk; kini Meri natukreimæk kin kwajikovæ. Kini iriu kimiravæn apa Betlehem mæ tukævheikin min æriu. ⁶⁻⁷ Kini kratærhav Betlehem, mirapæh niwæmien kwænghan tukwapir ikin, mwaræ ye nimæ kape nar miragh. Mwaræ hanæ apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovæ tukrarha, kini reimæk kin nimrin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipæn, mæthu-pæn æmæ in ye tikirao yame nar miragh minæ kasævigin-pæn iran.

Agelo minæ khatærhav-pæ tuk yorwok ye sipsip minæ

⁸ Kini ipakæ æmæ tuk yerkwanu e Betlehem, narmamæ yamæ mine kasævigin sipsip minæ kasaræ yerki mænvhirik masarha tuk sipsip minæ yenpig. ⁹ Mækneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritærhav-pæ tuk æriæ, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen æriæ, khagin pik. ¹⁰ Mærig agelo a rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Hapæh nhaginien. Meinai yo yakwauæ mæ jakni-pre nævsaoyen huvæ tuk æmiæ, yame tukror riki narmamæ ragien pik. Kini Nævsaoyen a ramvæn tuk narmamæ mifam. ¹¹ Taktækun æmæ, yermamæ kirik rimnarha-pæ ye taon kape King Deved. In ravæh miragh narmamæ, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupæn mæ tukrher-pæ kin tuk æmiæ. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksæm kwajikovæ en kimuvrig kin neipæn, kæthu-pæn ye tikirao, ror nimtætien kimi æmiæ mæ kwajikovæ a in a yakmæni.”

¹³ Mækneikin, agelo minæ khapsaah khatærhav-pæ masærer iriæ min, masægnægin Kughen, mhani mhamæ,

¹⁴ “Pæh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamæ ye tokrei tanæ yamæ mine riki Kughen ramagien tuk æriæ, pæh kisaræ ye næmærinuyen.”

Yorwok ye sipsip minæ kimnhavæn masæm Yesu

¹⁵ Mækneikin agelo minæ kimisæta ye yorwok ye sipsip minæ, mharerig-pæn apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minæ kimnhani tuk æriæ minæ mhamæ, “Pæh khavæn apa Betlehem, misæm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pæ tuk ætawæ.”

¹⁶ Kishai mirenen mhavæn misæm Meri mine Josef mine kwajikovæ yame ramapir-pæn ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisæm, kimnhani ærhav nægkiarien yame agelo rimini ye kwajikovæ,

18 kɪni narmamə mɪfam yamə mɪne kɪmɪsəriɡ nəɡkiarien yame yorwok ye sipsip mɪnə kɪmnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kɪn. 19 Məriɡ Meri rɪmnətəriɡ əmə kɪn narɪmnar mɪnə e, markut tuk nəriɡien nɪpran. 20 Məriɡ yorwok ye sipsip mɪnə kɪmnhareriɡ, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narɪmnar m-fam yamə mɪne kɪmɪsəm mɪsəriɡ; rəmhen əmə kɪn yame agelo rɪmɪni-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

21 Kwajikovə a rɪmnarha, mɪvəh nɪpig eit, kɪni kɪmɪvəh nao kɪmin rəri-pən əmə loa kapəriə, kɪni khen-pən nhagin kɪmə Yesu, nhag yame agelo rɪmɪni-pən ta tuk Meri nɪpig in rɪmnor tɪpɪn.

Josef mɪne Meri kɪmɪrərəh Yesu mɪravən apa ye Nimə kape Kughen

22-24 Ye nɪpig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rɪmni mɪne nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kɪni ruauə atuatur ye nɪpig kape Josef mɪne Meri mə tukwor məkna. Ror pən kɪrərəh Yesu mɪrhuvən Jerusalem, mɪravəh mak ye tanə kɪraru uə yəkwi-nətuən kɪraru kɪni mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rɪmɪni.†

Kɪni kɪmɪravəhsi-pən kwajikovə a kɪmi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəɡkiarien kape Kughen yame ramni mɪmə, “Nimrɪn nupan mɪnə yerman, tukaməkeikei kɪvəhsi-pən əriə kɪmi Kughen Yermaru mə kafan mɪnə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mɪne Ana kɪmawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

25 Kɪni huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nɪmraghien in ratuatur huvə, kɪni nɪpig mɪfam in raməri-pən nəɡkiarien kape Kughen. Kɪni in rameito kɪn nuəyen kape Kristo yame In tukruə mɪvəh mɪragh nəmə Isrel. Kɪni Nanmɪn kape Kughen ruə mɪkuar yerkin. 26 Nanmɪn kape Kughen ruini-pən ta tukun mɪmə tukrɪpəh nɪmhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rɪmɪni mə tukrher-pə kɪn. 27 Kɪni Nanmɪn kape Kughen rɪmnor rɪkɪn mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kɪni Josef mɪne Meri kɪmɪrərəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narɪmnar fam yame Loa kape Moses ramni. 28 Məkneikin Simeon rɪmnəm Yesu, kɪni mɪrəh kɪn kwermɪn, kɪni mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mɪmə,

29 “Kughen Yermaru, promes yame Ik nɪmɪni tuk yo, naknor əfrakis.

Kɪni taktəkun ai, eighaan kɪn yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərinuyen,

30 meinai yaknəm kwajikovə e kɪn nɪmrik yame tukrɪwəh mɪragh narmamə.

31 Ik nɪmnor apnəpeinə mə In tukrɪvəh mɪragh narmamə,

kɪni narmamə m-fam tukharkun nar a.

32 In tukruə rəmhen kɪn laet, mhajoun swatur kɪn nəmə ye kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə,

Kɪni narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

33 Kɪni rɪm kwajikovə a mɪne nisini kwakur pik kɪn nəɡkiarien yame Simeon rɪmɪni iran. 34 Kɪni Simeon rəhuak mɪmə, “Pəh nɪhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kɪni mɪni-pən tuk Meri, nisɪn kwajikovə a, mɪmə,

“!Əriɡ-ru! Kughen rɪmɪrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamɪr, kɪni mə tukror mɪn əriə khapsaah khavəh nɪmraghien.

Kughen rɪmɪrpen pawk In mə In ror nɪmtətien kirik, məriɡ narmamə tukhani hah In.

35 Ror pən tukəm əpu nəriɡien has kape narmamə khapsaah.

Kɪni, Meri, rɪkim tukrəmhə tukun rəmhen kɪn yame yermamə kirik ramhai rɪkim kɪn nau nisə.”

2:19: Luk 2:51 2:21: Luk 1:31 * 2:22-24: Nakəm loa e ye Eks 13:2 mɪne 1 Saml 1:22-28. † 2:22-24: Loa e raməmɪr ye Lev 12:8. 2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahuaru əgkəp. Nipig rimnamətamaruə əmə, məripən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rimhə. ³⁷ Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mīpiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmīr ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Matuakəm mīpəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuatur ye nipig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimīwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhīrerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nīmrighien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡ ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimīwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mīrhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nīkwasigien kin rimni mine nisini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mīpirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh nīwəmien In, mwarha-kin, mīrarerig mīravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisisər, kini mīpiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisəriğ In, kisakur tuk kafan nīrkunien mine nhorpinien nəgkiarieren minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimīwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mīmə, “Narık. ? Nīmhawor mor məkneikin irəmru? !Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “? Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriu kirapəh nīrarkunien nīprai nəgkiarieren yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nīpran ramehuə, kini kafan nīrkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermīn minə tiksın e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisianas ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipig atuatur kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

2:39: Mat 2:23 ‡ **2:41:** Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh mīragh kwənərəus kupən kapəriə mīrəh-si ta əriə ye kwermī yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1 Saml 2:26; Prov 3:4

Ye n̄ip̄ig a, Jon, ji Sekaræa, yame r̄inehuæ ta ai, mamaræ apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivæh-sipæn nægkiarien kirik kimin. ³ Kini in rimnokræn apomh pæn ikin minæ ipakæ tuk nu apa Jodan mamævsao-ærhav kin nægkiarien kape Kughen. In mamni-pæn mimæ narmamæ tukasækeikei misarar ye nar̄igien kapæriæ tuk tævhagæ has, kini mhavæn tuk Kughen mæ In tukræspir norien has minæ kapæriæ. Kini mæ nimtætien kirik e, tukor baptaes iræriæ. ⁴ In ræri-pæn æmæ nægkiarien yame Aesea rimirai kupæn ye nækwækwæ kafan mimæ,

“Kwæn kirik ramokræn ehuæ apa ikin ruhiko ikin mamni mimæ,

‘Kimiæ taksor apnæpeinæ ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

⁵ N̄ikwætænæ minæ fam tuksuun huvæ,

kini tukwas minæ mine nahawk minæ fam tuksætæn-ætæn,

kini swatuk iko iko minæ tukæræhu atuatuk,

kini swatuk yame rapæjiapæt tukækeikei kor r̄ip̄iæ.

⁶ Kini narmamæ m̄ifam tuksæm swatuk kape Kughen tuk nivæh-m̄iraghien narmamæ.’ ”
(Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye n̄ip̄ig a, narmamæ khapsaah kimnhavæn tuk Jon mæ in tukror baptaes iræriæ; mærig r̄ini-pæn tuk æriæ mimæ, “! Kimiæ naksahas ræmhen æmæ kin snek yamæ mine kasærhkwopah! Pæh nien mæ tuktu, Kughen ror niemhaa mivæhsi-pæn narp̄inien kimi narmamæ. ?Mærig, pa ramni mæ to kimiæ nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor nar̄imnar tiks̄in yamæ rhuvæ mæ tuksæm mæ nakwæsæpæh æfrakis norien has minæ kini mhavæn tuk Kughen. Næfrakisien mæ kimiæ kwænæræus kape Ebrahim, mærig rikimiæ tukr̄ipæh næsikien mæ Kughen tukramækeikei mivæh m̄iragh æmiæ mhawor kimiæ kwænæræus kape Ebrahim. !N̄ikam, in nar apnap̄ig æmæ! Yakamni-pre tuk æmiæ mæ Kughen r̄irkun nor-min-ien kapiæ apnap̄ig ruæ ræmhen kin kwænæræus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktækun ai, Kughen rinærer matuk ta mæ tukræræru nuknei nai. Kini tukmæ nai kirik r̄ipæh nikuæyen kin kwænkwan yame rhuvæ, kini tukræræru marakikin-pæn ye nap.’”*

¹⁰ Kini kwhen ehuæ a kim̄isaiyoh Jon mhamæ, “? Mærig, naha nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹¹ Kini Jon r̄ini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ kafam neipæn kiraru, væhsi-pæn kirik kimi yermamæ yame kafan r̄irkæk. Kini tukmæ nam næviḡinien raræ, æhi-pæn tiks̄in kimi narmamæ yamæ mine næriæ r̄irkæk.”

¹² Kini narmamæ tiks̄in yamæ mine kasærer tuk mane kape takis kimnhauæ mæ Jon tukor baptaes iræriæ, kin misaiyoh in mhamæ, “?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹³ Kini Jon r̄ini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhavæh-sitayen mane tuk narmamæ rapita yame ræmhen mæ takhavæh.”

¹⁴ Kini mobael minæ tiks̄in kim̄isaiyoh min mhamæ, “?Mærig rhawor iræmawæ? ?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

Kini in r̄ini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhaviyen n̄iginien kimi narmamæ mhamæ, ‘Tukmæ nakhapæh nhavæh-si-pæyen mane, kini jaksor næmhæyen kimi æmiæ, uæ jaksor æmiæ naksarer ye n̄imri m̄irh kini yakhani hah æmiæ.’ Mærig rikimiæ tukramækeikei mamagien æmæ tuk nærok atuatuk kapæmiæ.”

¹⁵ Kini narmamæ minæ a kasæm misæm, rikiriæ ruh mæ tukmæ ror Jon in Kristo yame Kughen rim̄ini mæ tukrher-pæ kin. ¹⁶ Mærig Jon rhorp̄in nætærigien kapæriæ mimæ, “Yo yakamor baptaes iræmiæ kin nu, mærig yermamæ kirik tukr̄ipiuæ yame kafan næsan̄inien mine nehuæyen rapita yo. Kini yo ye tanæ ægkæp; yakpæh næmhenien mæ to yakæn̄imkur

3:3: Wok 13:24 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes ramægkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamæ mine khamæ ta mæ Kughen tukramækeikei mivæh m̄iragh æriæ meinai iriæ ji Ebrahim minæ. Nuhp̄ikinien ye nai yame Kughen tukræræru ramhajoun mæ Kughen tukrækir norien kape narmamæ, kini yamæ mine khapæh nisorien norien huvæ, Kughen tukrivæh-si-pæn narp̄inien kimi æriæ. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29

mirisin ta nərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarieren ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

*Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)*

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarieren kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,
Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
Kenan in ji Apaksad,
Apaksad in ji Sem,
Sem in ji Noa,
Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
Metusela in ji Inok,
Inok in ji Jared,
Jared in ji Mahalalel,
Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,

Enos in ji Set,
Set in ji Adam,
kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

*Setan rīmivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Nanmīn kape Kughen rīmīkuar ye nīmraghien kape Yesu, kini ye nīpig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmīn kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nīpig foti. Ye nīpig minə fam a, In rapəh nəviginiēn, kini ye nīpig infamien, nīkumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiē e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpīn mīmə, “Kīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kīmə, ‘Yermamə rīpəh nīmraghien əmə ye nəviginiēn.’ *(Dut 8:3)*”

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mīni-pən tukun mīmə, “Yo jakərəhu-pre narmaruyen ye tanīmtanə ye kwermīm, mīne nautə kapəriə minə fam, meinai narīmnar mīfam a raməmīr ye kwermīk, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kīmin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narīmnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpīn kafan nəgkiariēn mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, mīsəri-pən əmə kafan nərigien.’ *(Dut 6:13)*”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp. Kini mīni-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kīmīrai kīmə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptərkīn ik kin kwermīriə mə takpəh nowhan-pənien nīhum ye kapiē kirik.’ ” *(Sam 91:11, 12)*

¹² Mərig Yesu rhorpīn kafan nəgkiariēn mīmə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Takhapəh nisəm-əsaahyēn kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmīə uə nīkam.’ *(Dut 6:16)*”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nīvəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nīpig huvə yame tukruə mīn tukun.

*Yesu rīmīrikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rīmīrerig-pən Galili, kini nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen rīmīkuar ye nīmraghien kafan. Kini kīmnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rīmnhajoun ye nīmə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kīmīsəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rīmauə Nasaret, aikin rīmnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rīmavən ye nīmə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kīvəhsi-pən nəkwəkwə yame kīmnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rīmīrai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiariēn yame Aesaea rīmīrai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmīn kape Kughen ramarə irak
meinai In rīmīrpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiariēn huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipiɡ ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” *(Aes 61:1, 2)*

²⁰ Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməɡkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipiɡ yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəɡkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəɡkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimmor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipiɡ kape Elaeja, nəhig ripəh nipiien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipiɡ a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipiɡ kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimmor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəɡkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisarar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimmor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəɡkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəɡkiarien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəɡkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəɡkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəɡkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəɡkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

^{4:22:} Luk 3:23; Jon 6:42 ^{4:24:} Jon 4:44 ^{4:25:} 1 King 17:1,7 ^{4:26:} 1 King 17:8-16 * ^{4:27:} Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. ^{4:27:} 2 King 5:1-14 ^{4:32:} Mat 7:28-29

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, mægkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermın irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə mın kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rægkiar skai kimi əriə mətapig kın əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kın.

⁴² Kəni rikwamer kın, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kın In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kın yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kın əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua kamni

kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimməgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kın net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən mın, ror pən, pəh khavən misaruk mın kın net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kın net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kın kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kın iriə minə tiksın ye rao mın kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kın kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmmim.

⁸ Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. ! Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kın kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu mın kimiwakur pik kın.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak

† **4:38:** Nipig kirik, kamokrən kın Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kın kimə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rimməsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nərəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimmivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nərəhyen yermamə. **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8

kapəriä rao minä, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minä.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nipig kirik, Yesu rimmeriwək mivən yerkwānu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nimhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənīm-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimiini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minä e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimiini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minä fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərig kin kafan nəgkiarieren kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minä kapəriä. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik nipran rimhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimmhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minä, mine nəmhajoun minä kape Loa kape Moses, iriä kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwānu minä apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriä kisorkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriä mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minä, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minä, rikiriä rəsik mimə, “? Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriä nətərigien, kini mini-pən tuk əriä mimə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəh-si-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwānu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriä m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minä e towei.”

Yesu rimmokrən kin Livae

5:11: Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarieren e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minä kape tikim. Nəmhəyen minä e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14. **5:20:** Aes 43:25; Luk 7:48 **5:24:** Jon 5:8

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərəer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptəək kin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs
(*Mat 9:14-17; Mak 2:18-22*)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Ǝmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nīkam! ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”‡

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətīt. ³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətīt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəmətēih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nīkam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(*Mat 12:1-8; Mak 2:23-28*)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwai, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan

5:30: Luk 15:1-2 **5:34:** Jon 3:29 ‡ **5:35:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. **6:1:** Dut 23:25

narmamə kisən min.* Kini mərīg bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapīg tukhapəh nisənien. Mərīg pris minə əmə kharkun nisənien.”⁵ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimmor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermīn matuk rimhə mīrpəvin.
⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nīkam.
⁸ Mərīg Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mīni-pən tuk yermamə yame kwermīn rimhə mīrpəvin mīmə, “Yuə, mərəer ye nīmri narmamə m-fam.” Kini rīvən mərəer əkupən.
⁹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mīragh yermamə?”
¹⁰ Kini rimmnarha mərərao irəriə, mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatur kin kwermim.” Kini ruatur kin kwermīn, rhuvə əgkəp.
¹¹ Mərīg niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nīpīg a, Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.
¹³ Kini yenpīg-enpīg, rimmokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mīrpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mīmə “aposol minə.”
¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,
¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,[†]
¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nīkar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon.
¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhayen minə kapəriə. Kini In rimmor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə.
¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.
²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərav ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.
Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

* 6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipiğ narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

²³ “Kini rīpriə minə kīmisor məknakin ye profet minə kupən. Məriğ ye nipiğ narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Məriğ nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, məriğ tukripior infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəviğın tīpmiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpissək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipiğ narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, rīpriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rīmini mīmə, “Məriğ yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasəriğ Yo mīmə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipiğ narmamə kamhani hah əmiə, məriğ kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rəriç nīkapim, kini nakukreikin-pən min nīkarin pəh rəriç. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsita kafam kot, takpəh nīni-əhuyen mə tukriçpəh nīrəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsita kafam kirik nar kirik, takpəh nīniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.

³² “?Məriğ tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nīkam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipiğ kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Məriğ takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpriç, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rīmimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rīmini mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nīni-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-

pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

*Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)*

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiə apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rəmnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)*

¹ Nipig Yesu rəmnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rəmnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rəmvhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien

narkutien tuk nuøyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuøyen məm ik. Ik yerpipig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasipən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasipən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “! Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehua kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam (Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘ ?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

²¹ Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksın kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksın nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimririə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel. **7:20:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

əriä. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriä nhatətəyen irak rīpəh nimirien, iriä tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes

(Mat 11:7-15)

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kimiä nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriä nautə, iriä kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiä mə Jon in yerpīrig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mīmə, “ ‘Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ *(Mal 3:1)*

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiä mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpīrig min rapita Jon.”

Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiarien kape Yesu, iriä khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriä. ³⁰ Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriä kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriä. Kini mhaukreikin pən nimeitairiä ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəriä. ³¹ Kini Yesu rimnəgkiar min mīmə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriä rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriä? ³² Iriä kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriä, rikiriä ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriä minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiä nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiä nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiä.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginiyen nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiä nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiä nakamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mīmə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nimirin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimirin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun.

7:22: Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

7:26: Luk 1:76

7:29: Luk 3:12

7:30: Mat 21:32

7:34: Luk 15:2

7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

Kini mamrai-ta nehe nimirin kin nikwānen ye nihu Yesu, mənim-pən nimirin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrāh.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ? Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimirin, məspir kin nikwānen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimirəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisiaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. ⁴⁶ Ik nimirəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərəh-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwānu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape nar-maruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksin yamə mine kupən kimnhavəh nəmhayen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhayen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimirin narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

† **7:41:** Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə. **7:50:** Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə,
⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaairiə wan handred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarieren e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nəgkiarieren e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,
 “ ‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’

(Aes 6:9-10)

¹¹ “Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarieren kape Kughen.
¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə ripəh neiwaiyupikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nəsəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairiə. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkın nəgkiarieren kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pəniyen ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarieren e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarieren, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarieren kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **8:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhın aikin. **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

¹⁹ Kini ye nīpig a, nīsin Yesu mīne piauni mīnə kīmnhauə mə tuksəm In, mərīg kīseinein nhavəniēn ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kīsərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mīmə, “Eh. Nīsinim mīne piam mīnə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərīg In rini-pən tukun mīmə, “Narmamə m-fam yamə mīne kīsərig nəgkiariēn kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə mīnə, mīne nīsinik, mīne piak mīnə.”

Yesu ramni-əhu nīmətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nīpig kirik, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Pəh khavən apa nīkar lugun a.” Məkneikin kīsatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nīmətag ehuə kirik rīmnəvi nu, kini nu rīnamakətənim kin bot; ipakə iriə kīsəmnim.

²⁴ Kini narmamə kape Yesu kīmnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! ! Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mīni-əhu nīmətag mīne peao-peao ehuə. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mīn. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə mīnə mīmə, “?Mərīg nhatətəyen hiə kapəmiə?”

Mərīg iriə kīsakur mhagin, misaiyoh əriə mīnə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag mīne tahik, mərīg kawor nəkwan!”

Yesu rīmnəko-ta nanmīn has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kīmnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nīkar Galili pən, apa kwənmmaan a kamni kīmə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmīn has mīnə kasəmir iran. In rīmipəh nīvəniēn ye neipən, mīpəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nīpig rīpsaah, nanmīn has mīnə a kīmisor in ramarmar pik, kini narmamə kīmnharkwəji kwermīn mīne nihun ye jen mə tukharaptərəkīn tīm tīm pəh rīpəh noriahayen narīmnar. Mərīg nīpig m-fam raməvi-əru jen mīnə. Kini nanmīn has mīnə kasəkeikei kīmīn mə tukhakir misap mhavən apa ikin kīrkək ikin.

Kini nīpig kwən a rīmnəm Yesu ruə mənīmkur-pən ye nihun. Kini Yesu rīmīni mə nanmīn has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mīmə, “Yesu, Ji Kughen Yerpīrig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mīmə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rīmnaiyoh-pən nanmīn has mīmə, “?Nhagin pa?”

Kini in rīmə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rīmīni məknaikin meinai nanmīn has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmīn has mīnə kīmīsaiyoh-pən skai m-rīpsaah kīmī Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəæg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh mīnə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmīn has mīnə kīmīsasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh mīnə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmīn has mīnə a kīmīnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh mīnə. Kini pukəh mīnə a, iriə fam kīmīsaiyu mīseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav mīsəmnim ye nu.

³⁴ Mərīg nīpig narmamə yamə mīne kasəvigīn pukəh mīnə a kīmīsəm nar a, kīmīsaiyu mhatərhav, mhavən mīsəvsao-pən kin ye taon mīne ikin mīnə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kīmīnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini mīsəm kwən a yame nanmīn has mīnə kīmīsəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini mīnīpəh narməriēn, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kīmīnhagin.

³⁶ Kini narmamə yamə mīne kīmīsəm atuatur nar a kin nīmriə kīmīsəvsao mīn kin kīmī narmamə tiksin mhamə Yesu rīmnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmīn has mīnə kīmīnasəmir iran. ³⁷ Kini narmamə mī-fam yamə mīne kasarə apa Gerasa kīmīnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kīmīsəm khagin pik kin. Məkneikin,

Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimmor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimmor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kinnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimmeriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimmayü mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimmərig mə nanmin kafak rimmor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwaigien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuaturuk yame rimirap In, taktəkun əmə, rimməsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”‡

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimmərig nəgkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimsarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

‡ 8:48: Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piroavin kirik ye Luk 7:50.

1 Kini ai, Yesu rimmofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mimə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. 2 Kini Yesu rimmher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. 3 Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhəpəh nhəvəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhəpəh nhəvəhyen neipən kiraru kiraru. 4 Nipig tukmə nakamhavən yerkwənu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhətərhav ikin mamhavən. 5 Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwənu a kimisor nar kirik rapəh nəmhənenien.” 6 Kini iriə kimnhətərhav miseriwək mamhavən yerkwənu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsəoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhəvən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khəpsəah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

7 Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimivəh nəvsəoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. 8 Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. 9 Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhəgin yakamərig nəvsəoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsəah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

10 Kini aposol minə kape Yesu khərerig-pə min tukun, mhəni-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhəvən apa taon kirik, nhəgin e Betsaeda. 11 Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu riməuə, kini khəuə, mhəkwəsig kin. Kini Yesu rimmə əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhəjoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

12 Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khəvən tukun, mhəni-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwənu minə mə tuksərhəkin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

13 Mərig əmə rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhəwor? Kimawə yakəmhəwəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nəkmə jəkhəvən mhəwəh nimri nəviginien ne nukwəo e uə?” 14 Kimnhəni məknəkin meinai narmamə khəpsəah khəpsəah kwənhəuə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimi-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Həvən mhəni-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” 15 Məknəkin kafan narmamə minə kimisəwhai məknəkin əriə, kasəkwətə.

16 Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivəag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhəpu-həpu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhəpik misəvigin narmamə minə a kin. 17 Kimisəvigin tipriə rəsiiis, misəpəh nipərpə bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khəvai-pən ye kəmeiru twelef khəkwəwar min.

Pita rimiini mə Yesu in Kristo (Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

18 Nipig kirik, Yesu rimməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

9:5: Luk 10:4-11 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Nipig mobael minə kimnhərapərəkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merəkəl kirik.

19 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksın kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tıksın kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tıksın kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmragh mın.”

20 Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rımə, “Ik e Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.”

21 Mərig Yesu rımını-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

22 Kini In rımını-pən mın mımə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narımnar khapsaah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris mınə, mınə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nımeitairiə kimi Yo, mışhopni Yo. Mərig nıpig yame ror kisisər kin, Kughen tukror Yo jakamragh mın ye nımhəyen kafak.”

23 Kini Yesu rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. 24 Yermamə yame ramgin tuk kafan nımrighien, tukraməkeikei mımə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nımrighien rerin. 25 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nımoptanə e, mərig ramarakikin kafan nımrighien tukun, nanmın tukrerwei. 26 Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nımrı mirh, Yo mın jakauris kin nini-ərhavyen nhagin nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rımik. 27 Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tıksın e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Yesu rımnəgkiar ta, nıpig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mışaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. 29 Nıpig raməhuak hanə, nımrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin naroapigien kape karuəruə. 30 Məkne, Moses mine Elaeja 31 kratərhav-pə, nıkhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhini nımhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet mınə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† 32 Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rımivəh nımririsir, kimırhapir kape nıpig kwakwə. Mərig nıpig kimırharha, mirhəm nıkhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm mın Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. 33 Kini nıpig kwərə mir a kimıravən, Pita rını-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nımə kisisər-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rımnəgkiar əmə nıpəh nirkunien nar yame ramni). 34 In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rımnhorukin əriə, kirhigin pik. 35 Kirhərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mımə, “!In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” 36 Kimisərig ta nəgkiarien yame Kughen rımını, kini Pita mine Jon mine Jemes kimırharha-pən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nıpig mınə a, kimırhipəh nırhini-ərhavyen narımnar mınə a kimi narmamə; mirhipəh nırhiniyen narımnar a yame kimırhəm.

Yesu rımnəkota nanmın has ye pikwarien kirik

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

9:19: Luk 9:7-8 9:20: Jon 6:68-69 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9 † 9:31: Nəgkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhəgkiar ye nıpig yame in tukritərhav nıpəh Jerusalem.” Nıpran ramni nımhəyen kafan. 9:31: Luk 9:22
9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22

³⁷ Kəni rīkwamer kīn, kīsəta ye tukwas mīseiwaiyu-pə, mīsəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kīni yermamə kīrik ramokrən apomh kīn Yesu mīmə, “Yhajoun. Yakorkeikei pīk mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kīrikianə əmə. ³⁹ Nīpīg nanmīn hah kīrik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pīk, nīpran ramətəmnīmīn mamor ghan əmə. Nehe nəkwān ramaiyu rhawən. Nanmīn has a ramoriah pīk in; mamraptərəkīn in, mīpəh nīpəhyen. ⁴⁰ Kīni yo yīmənəkeikei kīmi kafam narmamə mīnə mə tuksəko ta nanmīn has e, mərīg kīseinein.”

⁴¹ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kəsi! Kīmīə yamə mīne naksarə e towēi mīne, nhatətəyen kapəmiə rīrkək. Kīni kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kīmīə tuksarə mīseriaji nīpīg pukaa nakpishatətə irak?” Kīni rīni-pən tuk rīm kwajikovə ai mīmə, “Harəh pīkwarien en mhauə.”

⁴² Kīni pīkwarien a ruə tuk Yesu, məkneikīn nanmīn has rəsua kīn reiwaiyu mowhan, mamətəmnīmīn. Mərīg Yesu rīmənəgiar skai kīmi nanmīn has məko-ta. Kīni mor huvə pīkwarien a. Meighan-pən kīn pīkwarien a kīmi nīsini mīne rīmni.

⁴³ Kīni iriə m-fam kīsakur, rīkiriə ragien tuk nəsanīnien kape Kughen.

Mərīg nīpīg narmamə kīmīsakur pīk kīn narīmnar m-fam yame Yesu rīmnor iriə miriə, kīni In rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, ⁴⁴ “Havəh tīm tīm nəgkiarien e yerkimīə: Yermamə kīrik tukreighaan pən kīn Yo, Ji Yermamə, ye kwermī tikmīr mīnə kafak.” ⁴⁵ Mərīg kafan narmamə mīnə kīmīseinein nīprai nəgkiarien e meinai Kughen rīmnerkwaig kīn nīprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kīni iriə khagin mīn kīn naiyoh-pən-ien kīn nīpran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kīni narmamə kape Yesu kīsotgoh kīmi əriə mīnə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Mərīg Yesu rīmīrkun kapəriə nətərigien, kīni mīvən mīkir kwajikovə kīrik mərīp ye nīkarīn, ⁴⁸ mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə kīrik ravəh nhagīk, mamasitu kīn ye kwajikovə kīrik rəmhen kīn yame, nasituyen e in e tukror mīn kīmi Yo. Kīni pəh nien mə ramor əmə irak, mərīg ramor mīn kīmi Yermamə yame rīmner-pə kīn Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kīni Jon rīmīni mīmə, “Yermaru. Kīmawə yīmīsəm kwən kīrik ravəh nhagīm, maməkota nanmīn has mīnə kīn, mərīg yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kīrik.”

⁵⁰ Mərīg Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kīrik rīpəh norien tikmīr kitawə mīn, in kitawə kīrik en.”

Nəmə Sameria tīksin rīkiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kīni ruauə ipakə tuk nīpīg yame Kughen tukrīvəh Yesu iran mīvən apa ye rao ye neai. Kīni Yesu rīkin rīmīsīk mə tukraməkeikei mīvən apa Jerusalem, nar kīrik rīrkək yame tukrərer əswasīg kīn. ⁵² Kīni In rher-pən kīn yəgiar tīksin khavən apa yerkwānu kīrik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərīg narmamə aikīn a, khapəh nīsorkeikeiyen mə In tukrīvən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən mīn Jerusalem.‡ ⁵⁴ Kīni kafan yermamə mir e Jemes mīne Jon kīmīwəm mə narminə Sameria khapəh nīsorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokrən kīn nap rīsī-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərīg Yesu rarha-pən məm əriū mīni-əhu. ⁵⁶ Kīni khatərhav mhavən mīn yerkwānu pīsīn mīn kīrik.

Yesu rīmə narmamə tuksəpəh fam narīmnar mhakwasīg kīn In

(Mat 8:19-22)

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23
‡ 9:53: Nəmə Sameriə kasəmākin nəmə Jerusalem. 9:54: 2 King 1:9-16

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparū minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawiə kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginiən rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparū minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pəniən sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinuyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginiən yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginiən yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehūə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk

9:61: 1 King 19:20 **§ 9:62:** Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsim, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. **10:1:** Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35
10:3: Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6

əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rimmor ye taon has a Sodom* kupən.

13 “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yimmor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimmnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpīhavən ye neipən has, mīpisəsok-əsok ye nīmrawk ror nīmətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. 14 Mərig ye nīpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† 15 Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nīkam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

16 Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mīmə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nīmetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nīmetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nīmetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nīmetairiə kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

17 Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

18 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimməm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan. 19 Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpniyen snek minə mine milpedš minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik rīpəh noriahyen əmiə. 20 In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

21 Kini ye nīpig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mīmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimmnar fam- yerpīrig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nīmnerkwaig kin nīprai narimmnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

22 Kini Yesu rirpīn nəgkiarīen mīni-ərhav mīmə, “Rimik rimmneighan-pə ta kin narimmnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

23 Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə minə mīmə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimmnar minə e ye nīmrimiə. 24 Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimmnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimmnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

* **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rimmoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24 **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nīpikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17

Yesu rimiini nuhpikinien kin yemə Sameria kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mimə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mimə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatuk, yəkrəh minə tiksın kimnharaptəəkın mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatuk a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatuk a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmır, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatuk a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimə, ‘Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’ ”

³⁶ Kini Yesu rimiini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimiini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatur uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple. **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 **10:42:** Mat 6:33

11

Nəhuakien kape Yermaru (Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimmaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimməhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimməhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “Rimtawə ye neai, nhagim rəmərəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik. Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əməwə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əməwə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien (Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrharpin nəgkiarien kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rəpəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nikam? !Nikam! ¹² ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nikam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pəniyen narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmir iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rimməko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yeməhuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nımtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə,

* **11:12:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen mīn kīn narmamə kape Setan mīnə, tukmə iriə kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mīn nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə mīnə mīn tiksīn nakasəko-ta nanmīn has mīnə rəmhen kīn yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmīn has mīnə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmīn has mīnə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə mīn kirik nagheen rehuə rapita mīn kwən a, ruə, miroh əriu mīnə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rīmnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta mīn kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə mīnə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nīkwasigien kīn yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə mīnə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmīn has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kīn ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rīrerig-pə məm kafan nimə, kīmnahiə rīpiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mīkir mīn nanmīn has mīnə iriə seven yamə mine kisahas pik mīn rapita in. Kini khavən mīn imə misarə mīn ye nīmraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nīmraghien rahas, mərig taktəkun ai rīmnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovīn kirik rokrən apomh mīmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kīn kafan nihuvəyen kimi piraovīn yame rīmneimək kīn ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kīn kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”‡

Nīmtätien yame Kughen rīmnor kupan ye nīmraghien kape Jona, kīni tukripior mīn ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kīmnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rīmə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nīmtätien pisīn kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nīmtätien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nīmtätien kirikianə əmə yame rīmnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kīn yame nīmraghien kape Jona rīmnor nīmtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə mīn e, Yo, Ji Yermamə, nīmraghien kafak tukror nīmtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwīn kape kantri e Shipaš, rīmasi-pən isok muə mə tukrivəh nīrkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nīrkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kīn Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkīr narmamə iran, kwīn a tukrərer mīni-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, nəmə Nineve mīn tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kīmisərig nəgkiarien

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kīn yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rīmnapita in, mīrisi-ta nautə kafan. In e, rīmnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. **11:29:** Mat 16:4 § **11:31:** Nakəm kwīn kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

kape Jona, misarar ye narigien kaparia tuk tavhaga has. Morig Yo yakapita Jona, morig kimia nakhapah nisatargien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsia-pəniyen ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsia pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Morig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien.

³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimirghien kafam, mə takpəh nivəniyen ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimirghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nimirghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rimnəgkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimnəgkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien.

³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksaikwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimia takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmia. Morig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmia. ⁴⁰ ! Kimiə naksarmar pik! ? Rikimia raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Morig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmia mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Morig, !awi, kimia Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kimia nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmia tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Morig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iria e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmia ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nīməyən.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Morig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmia meinai kimia nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Morig nakhapəh nhawəsi-pəniyen kwermimia mə taksasitu irəria tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmia. Meinai kimia nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape

11:32: Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, morig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, morig kimnhapəh nisəri-pən huvəyən loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

profet kape Kughen minə, mərig rıpmiə minə atuatur kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame rıpmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhayen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpınien kimi əmiə tuk nımhayen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rımamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpınien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhayen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatur yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nıpiğ a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikiana (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nıpiğ a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikiana, to kıpəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpiğ, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatur.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rımə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nıpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisər-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatur mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapıg keihap in rikəskəh pik, kivəh nımriin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nımraghien kapəmiə rapita nımraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapıg nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nımri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nımri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nımri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nımri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen

† 11:51: Pəh nien mə Sekaraea e rım Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17 12:7: Luk 12:24; Wok 27:34

narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmın kape Kughen, Kughen to rıpəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nımri nəmehuə minə, uə ye nımri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nıpig atuatuk a, Nanmın kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nımoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narımnar kape rımimru, mivəhsi-pə yame rımimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rımını-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narımnar.” ¹⁵ Kini mını-pən tuk əriə mimə, “! Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rımını nuhpikien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə rıpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’

¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkin mın nimə tiksın yame rehuə pik mın, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə.

¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narımnar rıpsaah rəmhen tuk newk rıpsaah. Kini jakapis kin norien narımnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’

²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narımnar e yame nımnəwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə rıpsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə rıpəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narımnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nımraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar kape nıpraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar minə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nıpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə mın rəpomh uə? !Nıkam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə.

²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narımnar pısın pısın ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jıhi nai yamə mine kamhəvus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh nihuvə-pikien mapita jıhi nai minə a. ²⁸ Jıhi nai minə a kashaktə tuk nıpig kwəkwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhəvən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nıkam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatıksin əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor ntip kapəmiə yame to ripəh nimətiten tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nırerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwayu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nıraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivənen imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiarieren kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen

* **12:33:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22
12:35: Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51

mə tukrarer matuk mamor wok minə a, tukup in, rərig nəmħəyen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame rīpəh nirkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame rīpəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukup mar əmə in. Tukup mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narimnar rīpsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar rīpsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar rīpsaah ye kwermīn, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukup.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to rīpiuək ta; rīkik rīpiagian. ⁵⁰ Mərig nīpig əutən† kīrik tukruə ye kafak nīmraghien, kini rīkik rəmhə tukup meriaji nīpig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rīkimia raməsik mə jakərəhu əmə nəmərīnuyen ye tanimtanə uə? !Nīkam! Pəh nien mə yīmauə mə jakərəhu nəmərīnuyen, mərig yīmauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kīrkīrīp yerkwānu kīrik, kini tuksəwhai əriə minə, kīsīsər kīrhek kīraru, kini kīraru kawhek kīsīsər. ⁵³ Rīm narman tukshek nīpīkwārien minə kapəriə; kini nīpīkwārien minə tukshek rīmriə minə; kini nīsīn nīpīraovīn minə tukshek nīpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nīpiakwəskwəh minə tukshek nīsīnriə minə; kini kuhu nīpīraovīn minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmətīen yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehūə mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhīg natukrīp. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihīn, nakharkun mə nīpig kape nəpən-əpānien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kīmia nəmārpəkao has minə! Kīmia nakhamə nakharkun pīk nar, mharkun nīprai nīmətīen ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhēn kin napuə, uə jihī nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmətīen e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei mīsəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kīrik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərīnuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətāpīg əsīgīn ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpīn fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nīpig a, narmamə tīksīn kīmnhauə mhāni-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tīksīn kamhauh nar mīragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kīmnhauə mīshopni əriə.* ² Kini Yesu rīni-pən mimə, “? Rhawor? ?Nakhamə ta mə nīmħəyen skai a yame rīmivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnāpīg minə apa Galili uə? ³ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nīsarārien ye nətərigien kapəmia ye norien has minə kapəmia, kini kīmia fam takpīasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nīmə apomh a yame kamni kīmə Saeloam rīmāmīr

12:47: Jem 4:17 **12:48:** Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikīn e nīpran ramni nīpig əutən kīrik. **12:50:** Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kīmīsərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rīmavən ye nīmə rhakə kīrik, mhōpni narmamə ye nīpig yame kīmnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rīmnor ramor naurisīen. **13:2:** Jon 9:2

mohtərəkın əriə, khamhə. ?Nakhmə ta mə nımhəyən skai yame rımivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisah rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nıkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rıpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nısararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rımoh nuhpikinien kirik mımə, “Yermamə kirik rımıhu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rıpəh nıkuəyən. ⁷ Kini mını-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mımə, ‘Ɛm-ru. Yımauə məsiəkun kwənkwai figtri e mivəh newk kisisə, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ɛrəru ta. Rıpəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kın nımoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpın nəgkiarien mımə, ‘Yemasur. Pəh rıvəh mın ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nımoptanə huvə kımın. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikın, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rıpəh nıkuəyən, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rımnor huvə pıraovın kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rınaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nımə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini pıraovın kirik aikın yame nanmın has rımnəmır-pən iran mivəh newk 18. Mor nımeitaan ramırpəvın ye nıpig mıfam, to rıpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kın mə tukrərer kupən ye narmamə, mını-pən tukun mımə, “Pıraovın. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to rıpəh nırapərəkın-mınien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermın mir iran, məkneikın rərer atuatuk mıhuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nımə kape nofuginien, meinai Yesu rımnor huvə pian a ye Sabat. Kini mını-pən tuk narmamə minə mımə, “Nıpig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyən ye nıpig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyən mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rını-pən tuk əriə mımə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsıg mivən mə tukrınım nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mivəh mırəgh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rımırkwəji ətərəkın in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmır minə kımısauris. Kini narmamə mıfam, rıkirıə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan (Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kini Yesu rımını mımə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rımivəh mıhu ye kafan nəsimien. Kini kwərun rhaktə mehuə, kini man yerpırig minə kamhauə masor-pən nımairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni mın mımə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mımə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kın yis kirik yame pıraovın kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh (Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kini nıpig Yesu rımnəriwək mamvən Jerusalem, maməvhag kimi narmamə ye taon ehua minə mine yerkwanu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mımə, “Yermaru. ? Kughen tukrivəh mırəgh narmamə kwatiksın əmə uə?”

Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə

Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətapig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini Ik nimmhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’²⁸ Ye nīpig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masərig rahah.²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihuu, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin.³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi minə tıksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimməyen kape narmamə. Kini nīpig kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’³³ Nar apnapig əmə Herod rimə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin.³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiet apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh.³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor.³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nıkam?”⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rirkək.”

⁶ Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimnəm narmamə tıksin yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwtə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape

13:25: Mat 25:10-12 **13:27:** Sam 6:8 **13:28:** Mat 8:11-12 **13:29:** Sam 107:3 **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8 **13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Kopi akwas tıksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15

nisiaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpərig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mīmə, ‘Ita. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kīpəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kīpəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mīni-pre tuk ik mīmə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nīmri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rini-pən tuk yemehua kape nimə mīmə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpın tai nar yame nīmnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nīpig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikəriə rīmhə, mine nīmri pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpın-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nīpig Kwasig, nīpig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rini nuhpikinien kape nəviginien ehua
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarieren a, kini mīni-pən tuk Yesu mīmə, “!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nīpig kirik, yermamə kirik rīmə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mīni-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nīpig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mīni-ərhav pən tuk narmamə yame rīmnokrən-ta kin əriə mīmə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rīmnəkupən mīni-pən tukun mīmə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nīmri nīmoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rīmə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nīmri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rīmə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rīmauə mīni-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mīni-pən tuk kafan yorwok mīmə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikəriə rīmhə, mine nīmri pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehua rīmīni-pən tukun, kini mīrerig-pə mīni-pən mīmə, ‘Yemehua. Narīmnar fam yame nīmīni, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhən min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehua rīmīni-pən tuk yorwok mīmə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nīmə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə

mine yimnokran kin ariä mamakupän, iriä to khapäh nisän-äsigävinien näviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk ariä mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakakupän ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripäh norien məkneikin, in ripäh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripäh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripäh norien nəkwak, in ripäh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiä kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupän məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriä ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriä min, kini in to ripäh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to ripäh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapäh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərahə nəmərinuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiä takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiä. Tukmə yermamə kirik ripäh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripäh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Ripäh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiä narmamə yame nimətirgimiä rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

15

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)*

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, ⁴ “?Kimiä pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiä kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajiarhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokran kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk ariä mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiä mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien

tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramrarpin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Əwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ’ ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermın. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nipig a, tini yame rehua, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipig ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehua, rikin rimhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivəniyen imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Əmru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin

yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nīmipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginiēn kirik kimawə yo minə tiksīn. ³⁰ Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərōkien piraovin kape swatuk, kini nipig rirerig-pə yerkwānu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.'

³¹ "Kini kafan tatə rini-pən mīmə, 'Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.' "

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, "Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame raməhuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksīn khauə mharuk-pən nəgkiariēn has ye manaja a kimi yermaru mhamə, 'Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.' ² Kini rokran kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, 'Eh! ?Naha nəgkiariēn yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiariēn minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.'

³ "Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mīmə, 'Awēh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

⁵ "Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mīmə, '?Ik nimmor kaon kimi yermaru ye naha?' ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, 'Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.' Kini yeməhuə rini-pən tuk kwən a mīmə, 'In əmə e nəkwəkəwə kape kaon kafam. Ekwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkəwə.'

⁷ "Kini rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, '?Ik nimmor kaon kin naha?' Kini rimə, 'Yimmor kaon kin wan taosen bag wit.' Kini manaja rimə, 'Vəh nəkwəkəwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.'

⁸ "Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukram huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksīn. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ "Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ? Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

13 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kīrik, maməmakin kīrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kīrik, məpəh kīrik. To nakhapəh nīsor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

14 Farisi minə kīsorkeikei pik mane, kini nīpig kīmisərig nəgkiarīen minə a, kini mīsarh iakei ye Yesu. 15 Mərig In rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rīkiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rīrkun mə rīkimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehuə, mərig ye nīmri Kughen in nar apnapig əmə.”

*Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

16 Kini Yesu rīmə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarīen kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kīsarkut mə tukhavən mīsarə aikin. 17 Mərig kīpəh nīniyen kīmə wok kape Loa mine nəsanīnien kafan ruirkək. Nīkam. Nəgkiarīen m-fam kafan kasəmīr- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. 18 Tukmə yermamə kīrik rīpəh kafan hanə piraovīn, kini mamkīr piraovīn pīsin kīrik mīn mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kīrik rīkīr piraovīn kīrik yame kafan yerman rīmnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kīn piraovīn kape yermamə pīsin.”

Kwanage kape kwən kīrik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

19 Kini Yesu rīmini mīmə, “Kwən kīrik, kafan nautə rehuə rīvən ye neipən huvə minə, nīmri rhaktə, kini nīpig mīfam ramən pik nəvīginien huvə minə. 20 Kini yavən has kīrik, nhagin e Lasaros, nīpran rəmhir-əmhir. Kini kīrəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwānu . 21 In rorkeikei pik mə tukrən nīsīmsi nəvīginien yame raməsāah-əsāah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kīrik rahas mīn, kuri minə mīn khauə masəpaih-əpaih nīmap minə kafan.

22 “Kini yavən has a rīmamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nīkar Ebrahim, kwənmhaan kape nīsiāiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in mīn rīmamhə, kini kīnim. 23 Kini in rīvən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nīkarīn. 24 Kini mokrən apomh mīmə, ‘Tatə Ebrahim. !Awēh! Pəh rīkim tukreihuə tuk yo. Her-pən kīn Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mīvəh muə mīrap neramik kīn pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

25 “Mərig Ebrahim rīmə, ‘Narīk, rīkim tukraməsik ru kafam nīmraghien apa kupən. Ik nīmnavəh narīmnar huvə kafam rīpsāah, mərig Lasaros rīmnamərig nəmhəyen ehuə ye nīpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nīpram. 26 Kini nar kīrik mīn. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nīmīr ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kīmawə e. Tukmə kīmawə kīrik rīmə tukrurə məm əmīə, mərig to rīpəh nurəyen. Kini tukmə kīmīə kīrik rīmə tukruə məm əmawə, mərig to rīpəh nuəyen.’

27 “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rīmini mīmə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kīmīk. !Awēh! Her-pən kīn Lasaros rīvən ye nīmə kape kafak tatə 28 meinai piak kīrkīrīp aikin. Rhuvə mə in tukrīvən mor kwirīg kīmī əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-mīnien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

29 “Mərig Ebrahim rīmə, ‘Nīkam. Iriə kharkun nīsəvheikīnien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh pīam minə tuksərig nəgkiarīen minə a.’

30 “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mīmə, ‘Nīkam, Tatə Ebrahim. Rīpəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kīrik rīrerīg-pən mīni əsāah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye narīgīen kapəriə, mīsəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rımə, “Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nımhəyen kafan, kini mivən məkkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

17

*Takhapəh nisorien yermamə rımır ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nımraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rımə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nımrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mıpəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mıpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mıpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)*

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rımə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk məmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rımə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mırerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mımə, ‘!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik nınimien. Nipig nımnor fam kafam wok, nakirkun nivənien məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yamehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nımisor fam narimnar yame Kughen rımını-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rımnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rımneriwək mamvən Jerusalem, In rımavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rımatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nīpig Yesu rīmnəm əriə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nīpraimiə.” Kini nīpig kīmiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rīrkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rīrkək. Kini rarar mīrerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mīmə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rīmneiwayiyu mənīmkur-pən ye nīhu Yesu, mīni vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rīmīni mə, “?Nəfrakisien mə yīmnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nīkam? ?Məriḡ naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsīpis əmə, məriḡ in pīsīn əmə rīmīrerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk kwən a mə, “Ɖrer meriwək mamvən. Kafan nhatətəyen rīmnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukrua
(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nīpig kirik, Farisi mīnə kīmisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rīni-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmīen Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kīn nīmriəriə. ²¹ Kini yermamə kirik rīrkək yame tukrīni mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimīə.”

²² Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Nīpig mīnə kīmnəhuə yame naksorkeikei mhamə taksəm nīpig mīnə kape Ji Yermamə, məriḡ to nakhapəh nisəmīen. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘!Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Məriḡ takhapəh nhakwasīgien kīn əriə, ²⁴ meinai ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kīn narəpīgien yame raməsiə ye neai ye nīkarīn kirik muə meriəji-pən nīkarīn kirik mīn. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Məriḡ kwasīḡ ikīn ye narīmnar mīnə a, jakaməkeikei maməriḡ nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mīne kīsarə ai taktəkun, kamhaukreikīn-pə nīmeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kīn narəyen kupən ye nīpig kape Noa. ²⁷ Ye nīpig a, narmamə kasəvīḡin, mamhanīm, masor nəvīḡinien kape narkurəkien, in e narīmnar m-fam kasor ye nīmraghien kapəriə, miseriəji-pə ye nīpig yame Noa ruavən imə ye nəpəəḡ nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhiḡ rīmap, yapiwən ehuə rīmauə maiyu makatənīm fam kīn narmamə yamə mīne khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə mīn kīn narəyen kupən ye nīpig kape Lot. Narmamə kīmnasəvīḡin, mhanīm, masor salem kīn narīmnar, mamhawəh nīmri narīmnar, masəsīm, mhavhīrəkīn nīmə mīnə, in e narīmnar fam kīmisor ye nīmraghien kapəriə. ²⁹ Məriḡ ye nīpig yame Lot rīmatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mīne kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkəwəpni əriə m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kīn nīpig Yo Ji Yermamə jakuə mīn iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kīmi narmamə. ³¹ Ye nīpig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nīmə, pəh in tukrap mīpəh nīvən-mīnien a ye nīmə mə tukriḡik kafan narīmnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mīpəh nuə-mīnien ye yerkwānu. ³² !Takhapəh nisəru-kīnien piəhwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkīn kafan nīmraghien ye tokrei tanə e, mīpəh nīkwasiḡien kīn Yo, in tukriḡəh nī-wəhyen nīmraghien rerīn. Məriḡ yermamə yame raməpəh narīmnar kape nīmraghien kape tokrei tanə e, mīkwasiḡ kīn Yo, in tukriḡəh nīmraghien rerīn. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig a, yenpīḡ, yermamə kīraru tukawapīr ye bed kīrikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kīrikianə, mīpəh kīrikianə. ³⁵ Kini piraovīn kīraru tukawor

nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mīpəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpīrig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nīpig mīfam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu.

² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nīpig mīfam ramuə mamaiyoh yeni a minipən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nīpig mīfam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nīpig mīfam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, “Takhawhin pi pom”? Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrarerig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatur. Mərig Farisi rapəh natuaturien, meinai

* **17:36:** Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.
18:1: Kol 4:2; 1 Tes 5:17 **18:12:** Aes 58:1-4; Mat 23:23

yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(*Mat 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rımnokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rıpəh nivənyen ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihuə
(*Mat 19:16-30; Mak 10:17-31*)

¹⁸ Kini yemehuə kirik ruə mını-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rımə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mımə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napırpən-apnapig-ien tuk pıraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nını-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nıpig minə fam takamsıai rımım mine nısınım.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16-20)*”

²¹ Kini kwən ai rını-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rımnərig nəgkiarien a, mını-pən tuk kwən a mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nıpig kwən ai rımnərig nəgkiarien yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mını-pən tukun mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənyen pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ? Nakhamə ta mə narmıragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mın kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimısərig nəgkiarien yame Yesu rımını kınasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rımını mə, “Narımnar yame narmamə kiseinein nısorien, Kughen rırkun norien.”

²⁸ Kini Pita rını-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narımnar rəmhen kin nımə, uə pıraovın, uə piauni, uə kafan kakə, uə rımını mine nısını, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narımnar rıpsaah məknakin rapita narımnar yamə mine rımnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.”

Yesu rımını-ərhav mın kafan nımhəyen
(*Mat 20:17-19; Mak 10:32-34*)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiḡ yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nīprai nəḡkiarien kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin nīprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməḡkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipiḡ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nīkar swatuk. Nipiḡ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipiḡ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mīmə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! ! Pim!”

Mərig ramriḡin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukrehuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mīni-pən tuk əriə mīmə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mīmə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiḡ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiḡ In tukrukurao-pən aikin.

⁵ Kini nipiḡ Yesu rimauə atuatur a in ikin, marha faktə məm in. Kini mīni-pən tukun mīmə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipiḡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nīkar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipiḡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mvwəhsi-pən nīpərin kimi yavən has

18:31: Luk 24:44 **18:32:** Luk 9:22,44 **18:34:** Mak 9:32 * **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen. **19:7:** Luk 15:2

minə, mīpəh nīpərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nīmauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebraham. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakīn narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”

*Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nīpig Yesu rinamə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Kimiə takasəkeiki masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəgkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nīpig rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimə mīni-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuvə, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mīni-pən mə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rimini-pən tukun mīmə, ‘Ik takarmarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mīni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərkən kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nīmipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nīpig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

²⁴ “Kini yemehuə a rarar mīni-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mīmə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yemehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksīn kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimirik.’ ”

* **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeiki marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nıpiğ Yesu rımnəgkiar ta, kini In rımnəriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kın. ²⁹ Nıpiğ kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rımini-pən tuk kafan yermamə mir kıraru mımə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. İkin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kıpəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarısın mwəsıg mırəuə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mımə, ‘?Nakararısın dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mırəmə, ‘Yermaru kapətawə rımə tukrəsua iran.’ ”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rımini. ³³ Kini nıpiğ kimirarısın kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimısaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararısın dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriu kırıni-pən tuk əriə mırəmə, “Yermaru rımə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsıg mıravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kın kapəriu kot ye nımetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a.‡ ³⁶ Nıpiğ rımnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kın kapəriə kot misətu mımhahuvə-pən kın kimi swatuk.

³⁷ Kini nıpiğ Yesu rınamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rıkirıə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nımtətien yamə mine kimısəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə, “Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərınyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpıriğ əgkəp ye rao ye neai,

pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikın khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapım əmə.”

⁴⁰ Məriğ Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə narmamə mine e khapım, kapiər minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rımini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpınien

⁴¹ Kini nıpiğ Yesu rımauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikın a. ⁴² Mamni mımə, “!Eh! Nar apnapıg mə nımisəpəh narımnar yame ravəhsi-pə nəmərınyen kimi əmiə miseriəji-pə ai təkun, məriğ tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rıpiyəhsi-pre kimi əmiə. Məriğ nıkam. Narımnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Məriğ nıpiğ minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakır nımoptanə mhakır ihaktə kor kəsik kəupə kın ye kapəmiə taon, misor əswasig kın tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nımə minə ye taon kapəmiə, to kapiər kirik ye kapəmiə nımə minə rıpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mıfam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narımnar minə fam e tukruə meinai kimia nakseinein nıpiğ e towei yame Kughen rımauə mə tukrıvəh mırəgh əmiə iran.”

*Yesu rımnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nımə Ehuə kape Kughen
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nımə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikın. ⁴⁶ Kini In rımini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nımə, in nımə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) məriğ kimia naksor ruə rəmhen kın ‘nımə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

‡ 19:35: Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkwətə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kın king.
19:44: Luk 21:6

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien minə kafan, kini nəgkiarien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa (Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwəkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarat, mharaptəəkın kwən ai, misarkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptəəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

19:47: Luk 21:37 **20:9:** Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ (*Sam 118:22*) “?Mərig nəgkiarieren e nıpran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nıkririrə tukrakapır. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamır, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkin aihuua əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nıkarın kape takis (Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarieren kirik iran tuk nəgkiarieren kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh nıginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuatur mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarieren kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarieren yame Yesu rimırpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nımrı narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nıkarın kape nımraghien rerin (Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarieren kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimırai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovın, mərig kiripəh hanə nıweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikır pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptərəkin minə nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nımrın nupan rarkurək kini mıpəh nırhəyen kafan kirik kwajikovə, mımhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikır piraovın kape piauni yame rimamhə, kini mıpəh neiməkien, kini mımhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh nıseiməkien. ³² Kini en piraovın ai rimhə min. ³³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nıpiraovın kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nıpig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nımhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə

kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipiğ in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.' ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, məriğ Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, məriğ narmamə yamə mine kamhamragh!" ‡

³⁹ Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, "Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarieren." ⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarieren kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, "?Rhawor e kamni kimə, 'Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?' ⁴² Məriğ, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə,

" 'Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipiğ jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." ' (Sam 110:1)

⁴⁴ "Ye nəgkiarieren e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə 'Yermaru.' ?Məriğ nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?"

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipiğ narmamə kisətəriğ kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ "Kimiə takasəriğ əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmmaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita."

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, "Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, məriğ in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Məriğ piahwaru e kafan mane rirkək pawk, məriğ rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nımri nəviginien kin nan."

Nimtətien minə kape Nipiğ Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

20:37: Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, məriğ kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Məriğ Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə "nəmhajoun kape Loa kape Moses."

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən "siren" məriğ mane kiraru kape nəmə Isrel, mə "lepta." **21:3:** 2 Kor 8:12

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narımnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukrıpəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narımnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nıpig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramrıpin nəgkiarien mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nıkumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpırig ye nımago-ago, narımnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narımnar minə a tukrıtarhav, narmamə tukharaptərəkin əmiə, mhauh əmiə, misəriş əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misəriş əmiə ye nımri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nıpig atuaturk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuaturk kimi əmiə kini mivəhsi-pre nırkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nıshoprınen nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mıshopni əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik rıpəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mıshatətə irak ye nıpig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nımraghien, takhavəh nımraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nıpig a in nıpig kape Kughen tukror narıpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Aweh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nıpiraovın yamə mine kisor tıpriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narıpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nıpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakır əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nıpig kapəriə tukror infamien.†

21:6: Luk 19:44 **21:14:** Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2

²⁵ “Kini nĩmtätien tiksĩn tukhauə ye mĩrh mĩne makuə mĩne kəmhau mĩnə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəsao, peao-peao mĩnə tukhavi pĩk, narmamə m-fam tukhagin kĩn, rukreikin kapəriə kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pĩk, nĩmririə rəpĩgnap kĩn nahasien ehua yamə mĩne tukhauə ye tokrei tanə meinai narĩmnar kape neai kasərer tim tim pawk, məriɡ Kughen tukrĩkiu-kĩu irəriə. ²⁷ Kini ye nĩpĩg a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nĩmar napuə kĩrik ye nəsanĩnien, nĩkhakien ehua tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nĩpĩg narĩmnar mĩnə a kharikakun mhauə mĩsor nəfrakisien kĩn, sərer mĩsarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mĩrisin əmiə.”

²⁹ Kini In rĩmini nuhpĩkinien kĩrik kimi əriə mĩmə, “Nakharkun-ru nai e fig mĩne nai mĩnə tiksĩn. ³⁰ Tukmə nĩmariə rəsaaħ, mhapĩr-pĩr mĩn, ramor nĩmtätien mə in nĩpĩg kape nəsimien. ³¹ Ye norien kĩrikianə əmə mĩn, tukmə naksəm narĩmnar mĩnə a ror məknakin, ramor nĩmtätien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mĩne kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasĩg ikin narĩmnar mĩnə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mĩne nĩmoptanə tukawəkeikei mĩrarkək, məriɡ nəɡkiarieren kafak to rĩpəh nĩrkəkien tuk nĩpĩg kĩrik.”

³⁴ Kini Yesu ramrĩpĩn nəɡkiarieren mĩmə, “Takasəkeikei mĩsəriɡ əmiə. Takhapəh nĩsoriahyen nĩpĩg kapəmiə tuk norien əmə lafet, mĩsapĩs kĩn nĩnimien, mĩsətəriɡ pĩk kĩn narĩmnar kape tokrei tanə, tamə Nĩpĩg Kwasĩg tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kĩn yame kwənməkuru ramhotərəkĩn əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nĩpĩg a tukruə mĩwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Məriɡ nĩpĩg mĩfam takasəkeikei mĩsərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsanĩnien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nĩpĩg narĩmnar m-fam a tukruə, kini in a rĩki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nĩpĩg taksərer ye nĩmrĩn.”

³⁷ Kini nĩpĩg m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nĩmə Ehuə kape Kughen, kini yenpĩg mĩnə In rĩtərhav mĩvən apa tukwas a kamni kĩmə Olif, mamapĩr aikĩn. ³⁸ Kini yenpĩg-enpĩg mĩnə fam, narmamə kamhauə mĩsətəriɡ kĩn kafan nəɡkiarieren apa ye nəkwai Nĩmə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rĩmneighan-pən kĩn Yesu kimi tikmĩr mĩnə

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kini nĩpĩg kape nəvĩginien e kamni kĩmə Bred yame Yis Rĩrkək iran ruauə ipakə, kini lafet a rĩrikakun ye nĩpĩg kape nəvĩginien e kamni kĩmə Nəviərokinien. ² Kini hae pris mĩnə mĩne nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakĩn mənĩwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakĩn mənĩwən swatuk meinai kamhagin kĩn narmamə.* ³ Kini Setan rĩmavən yerki Judas, nhagin mĩn kĩrik e Iskariot, in yermamə twelef kĩrik kape Yesu. ⁴ Kini in rĩmavən məɡkiar kimi hae pris mĩnə mĩne nəmehua mĩnə kape mobael kape Nĩmə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kĩn Yesu rĩvən ye kwermĩriə. ⁵ Kini rĩkiriə ragien, kini kĩmĩseighan kĩn mə tukhawəh-si pən mane kĩmin. ⁶ Kini Judas reighan kĩn nəɡkiarieren kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nĩpĩg yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kĩn Yesu rĩvən ye kwermĩriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nĩpĩg kape lafet e kamni kĩmə Bred Yame Yis Rĩrkək Iran ruauə, kini ye nĩpĩg a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəvĩginien e kamni kĩmə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rĩmnokrən kĩn Pita mĩne Jon, mĩni-pən tuk ərii mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəvĩginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən mĩsəvĩgin ikin.”

21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **22:2:** Nəmehua mĩnə kĩmharkun mə tukmə kĩmĩshopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

⁹ Kini kirani-pən tukun mirəmā, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmā, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpərig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəriə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig yakamarə ye nipig əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min taksəkwətə ye jea

kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

Yesu rīmə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nīkam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiğ nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimi-pən tukun mīmə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpiğ, kwasig ikın man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimnəpəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nīkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nīkam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’ † Əwəh, nəgkiarien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhəni mhamə, “Yermaru. Emru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimi-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipiğ mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənīmkur maməhuak mamni mīmə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhayen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnəhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

⁴⁵ Nipiğ rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

22:30: Mat 19:28 **22:32:** Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 **22:35:** Luk 9:3; 10:4 † **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12. ‡ **22:42:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhayen.” § **22:44:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək.

⁴⁷ Nipig Yesu ramægkiar hanə, kwhen ehuə ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?”

⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptəəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo uə?” ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimia ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptəəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptəəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniēn kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik ramægkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiariēn e nakamni.” Kini Pita ramægkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiariēn kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptəəkkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətəəkkin nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiariēn hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhandiyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nıkar Kughen matuk yame Rəsanın.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimiini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

23

Yesu rimmərer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat.

² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmər, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mımə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimiini-pən tukun mımə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimmakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nıkam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmər.”

⁶ Kini nipig Paelat rimmərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimmərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimmərer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimməm Yesu, rikin rimməgien pik, meinai rimmorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimmərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nımtətien kirik. ⁹ Kini rimməniyoh kin nəgkiarieren ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarieren. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarieren ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisərh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimiini mə Yesu tukraməkeikei mımhə

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimməkrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rimiini-pən tuk əriə mımə, “Kwən e, nimmharəh mhauə ramərer ye nimmrik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimmrimə, kini mipəh nəmien mə rimmakapir loa kirik. Nəgkiarieren yamə mine nakamharuk-pən iran rıpəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir

min məm mə rīpəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rīmnher-pə min kin kimi ətawə, kini rīmar əmə tuk nəmien mə kwən a in rīpəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai mīsher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nīpig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mīrisin kapəriə kirik yermamə rītərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rīrerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rīmnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukrīrisin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə.

²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rīmnəgkiar min kimi əriə yame ror kisīsər kin, mīmə, “?Rhawor? ?Kwən a In rīmnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rīmnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai mīsher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei mīsəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini mīsokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rīmini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən mīsor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rīmīrisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mīne nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kīvən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nīpig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, mīsəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rīmasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərkīn, mīsərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrīrəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nīpiraovīn khapsaah kimnhakwasig kin əriə, mīsasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīpian Jerusalem, takhapəh nīsasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mīne jimīə minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nīpig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimīə nīpiraovīn yamə mīne naksor siə kin əmiə, mīne yamə mīne nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nīpig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Aweh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,
‘Əkwətəsuun əmawə.’ *(Hos 10:8)* ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nīpig nai ramrəmərə, kini tukrhawor ye nīpig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpīr loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapīr loa mir kīraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarīn mawor. ³⁴ Kini Yesu

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Luk rīmīrai əfrakis uə nikam.
23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikīnien kirik ye nai ramrəmərə mīne nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmərə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rīrkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpīnien ehua, nap tukrəs pik əriə.

rimə, “Tatə, takpəh narpin-pəniēn tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rīvəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiariēn kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpīrig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknēnkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mīmə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyēn Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a rīvəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towēi əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mirh rīvəh nəsiəyēn, kini nəpignapiēn rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənghan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərīn kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mīmə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yeməhuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mīmə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatur!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksīn kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm nar-maruyen kape Kughen. Kini in rimivəh neighanien kin nəgkiariēn kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rīvəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəeg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpēnə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nīpīraovīn yamə mine kīmnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kīmnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəæg kapier a. Kini misəm mə Josef rīmnhawor pən iran mine mərəhu nīprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nīpīraovīn minə a kīmnharerīg-pən yerkwānu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai minə tīksin mine pomad yame nəmīovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapīs rəri-pən loa.

24

Yesu rīmīmrāgh min ye nīmḥayen
(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Kini Sande, yenpīg-enpīg əgkəp, nīpīraovīn minə kīmnhavən apa ye nəpəæg kapier, mhapīk nar pien-pien yamə mine nəmīovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nīpīg kīmnḥauə ipakə tuk nəpəæg kapier, misəm kapier yame kīmnətāpīg kin ye nəpəæg kapier, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kīmisauru-pən imə ye nəpəæg kapier, mhapəh nisəmīen nīprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətərig kin narīmnar minə a. Məkneikīn, yermamə kīraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. ⁵ Kini nīpian minə a kīmnḥagin pīk, misənīmkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikīn e. !In ruəmragh min! Rikimīə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarīen yame rīmīnīpre tuk əmiə ye nīpīg yame rīnamarə apa Galili mīmə, ⁷ ‘Narīmnar minə e tukasəkeikei mḥauə misor nəfrakīsien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermī yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nīpīg yame ror kīsīsər kin, jakaməkeikei mamragh min.’ ”

⁸ Kini rīkiriə rīmnaməsik nəgkiarīen a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəæg kapier, mhavən mhani-pən narīmnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nīpīraovīn yamə mine kīmnḥani-ərhav narīmnar minə a kīmi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nīsīn Jemes, mine nīpīraovīn minə min tīksin yamə mine kīmnhavən ye nəpəæg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kīmisərig nəgkiarīen a, khamə nəgkiarīen armər kīrik yame nīpran rīrkək, mhapəh nḥaniyēn nəfrakīsien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mīvən apa ye nəpəæg kapier, məmrəmīr mīvaag-pən məm əmə neipən yame kīmuvrīg nīprai Yesu kin, mərig nar min kīrik rīrkək. Kini in rarar mīrerīg mīvən yerkwānu, kini mamətərig pīk kin norien a.

Yermamə kīraru kape Yesu kīmīwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas
(*Mak 16:12-13*)

¹³ Ye nīpīg əmə in a, yermamə kīraru kape Yesu kīmaweriwək mīravən yerkwānu kīrik, nḥagin e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nīpīg iriū kweriwək mīravən, kini marəni narīmnar yamə mine rīmatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rīvən ipakə tuk əriū, mīrhəriwək kwīs marhivən. ¹⁶ Mərig kīripəh nīrhīrkunien mə pa irisīr miriū krhəriwək, meinai Kughen rīmnətāpīg kin ye nərigien kapəriū.

¹⁷ Kini Yesu rīmīnī-pən tuk əriū mīmə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikīn kwərə, rīkiriū rəpou. ¹⁸ Kini iriū kīrik, nḥagin e Kleopas, rīmīnī-pən tukun mīmə, “Tukmə ror Ik yepsīpīs əmə kīrik e Jerusalem, yame reinein narīmnar yamə mine rīmatərhav-pə ye nīpīg yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriū mīmə, “?Naha minə e?”

Kini kīrəni-pən tukun mīrəmə, “Narīmnar yamə mine kīmnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kīrik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarīen minə khapam. Kini rīki Kughen mine rīki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəmawə hae

pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəməwə nərigien skai iran mə In tukririsin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəməwə. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Toweı, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəməwə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk ninuyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhayen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwənu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred minı vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrik aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nimririə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye

Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mını-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mımə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh mın ye nımhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpınien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narımnar minə e, kini takhani-ərhav atuatur nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsanınien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəriə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rımik rımırpen ta mə tukror.”

Kughen rımivəh Yesu mamvən ye neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rımikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rımivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kini nıpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e riphə niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen riphə niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta.* Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen riphə hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to riphə napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiəriə, rikiriə ragien tukun, mışhatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape

* **1:1:** Nəg pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarien." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16

yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarien a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mīmə, “Yermamə e in e yame yimnamni mīmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’ ”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nıkar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

¹⁹ Kini nəmehuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuatuk əmə in tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?” Mərig Jon rimə, “Nıkam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nıkam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tıpəvsik mamni mīmə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ” ” *(Aes 40:3)*

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpın nəgkiarien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpərig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimmor a rimmor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimmor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimməm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “! Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin

1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16 **1:17:** Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § **1:19:** Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mimə, 'Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipiɡ yimipəh hanə narhayen, In rinərə rerin ta.' ³¹ Nipiɡ yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel."

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərəer-ərhav mamni min mimə, "Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipiɡ yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mimə, "Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.' Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mimə, 'Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.' "

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mimə, "Eh! Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen."

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwəriɡ nəɡkiarieren a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, "Eh! Kwərə mir. ? Nəkawarha-kin naha?"

Kini iriu krəmə, "Rabae. ?Nakamarə hiə?" (Nəɡkiarieren e rabae, nipran ramni mə "yhajoun").

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, "Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin." Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpiɡnəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnəriɡ nəɡkiarieren yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, "Eh! Yaknəm ta Mesaea." (Nəɡkiarieren e Mesaea, nipran rimə "Kristo," yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mimə, "Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə 'Kefas.'" (Nhad e Kefas, nipran ramni mə kapier. Ye nəɡkiarieren kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, "Yuə mikwasig kin Yo." ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, "Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəɡkiarieren kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhadin e Yesu."

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, "?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pənien a Nasaret." Mərig Filip rimə, "İta. Yuə məm-ru."

⁴⁷ Kini Yesu rimnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, "Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen."

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, "?Rhawor nakirkun yo?"

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik."

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, "Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!"

1:29: Hib 9:22,26 1:30: Jon 1:15,27 1:42: Mat 16:18 1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * 1:48: Nəɡkiarieren kape Gris ramni "tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;" kwənkwan rheikən.

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nipig nimnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nipig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehua sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapiet. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Havita nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehua kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehua kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehua kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehua kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimnərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timentim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə minə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

1:51: Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisısər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6

17 Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” *(Sam 69:9)*

18 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

19 Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisəsər kin, jakherig min mərip.”

20 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisəsər əmə?”

21 (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. 22 Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarrien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarrien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

23 Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran.

24 Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə.

25 Yermamə kirik to ripəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

1 Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. 2 Kini nipig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmərien tuk ik, nakpipəh norien nimtətien minə e.”

3 Kini Yesu rhorpin nəgkiarrien kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

4 Nikodimas rinərig nəgkiarrien a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nırerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

5 Kini Yesu rimini-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripəh nivənen mamarə ye narmaruyen kape Kughen. 6 Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nipran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. 7 Takpəh nakurien tuk nəgkiarrien kafak yame yimini-pre tuk ik mə, “Takaməkeikei marha wi min.’ 8 Rəmhen əmə kin nimətag. Nimətag ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nimətag ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

9 Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mitərhav-pə?”

10 Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e? 11 Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar

minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə. ¹²Yo yakamni pawk əmə narimnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien ye nīkarin kape narimnar kape rao ye neai. ¹³Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

¹⁴“Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə, ¹⁵mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁶Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanimtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁷Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸“Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nīkakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyen nīkakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpien, meinai nīpig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nīkakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nīkakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹“Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nīkakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²²Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³Mərig ye nīpig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴Ye nīpig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniyen Jon ye kalabus.

²⁵Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nīkarin kape nəravəyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiyen ye nimri Kughen. ²⁶Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nīkar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷Kini Jon rimini-pən tuk əriə mīmə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mīmə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien,

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

kini rikiriä ragien tukun, kasärer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriä tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpərig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimtərhav Judia mərərig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkweiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriuk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ? Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame

jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nımri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nıpiğ m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nımraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwəkwə-mın-ien, pəh jakpəh nuə-mınien ikin e mırük nu ye kwətiğın e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəuə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nəkwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwırkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə mınə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nıpiğ aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh mırəgh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nıpiğ ramuə - kini ruəuə ta - yame Nanmın kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis mınə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen rıpəh norien rəmhen kin nıprai yermamə. In nanmın. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmın kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwırkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nıpiğ yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam nıprai nəgkiarien mınə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan mınə kimnharerig-pə mın tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovın kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has mınə fam yamə mine yımmamor ye nımraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rımini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nıpiğ a, narmamə kape Yesu mınə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə mınə kimisaiyoh əriə mınə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rımnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narımnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə mınə In rımnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁵ “Sətərig-ru kin nīprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nīpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarieren, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nīpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nīmraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarieren kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nīpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarieren kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarieren kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarieren kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nīmnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimi-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nīmraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nīpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nīpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nīmni-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarieren, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh mīragh narmamə ye tanimtanə.”

Yesu rīmnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rīnmarə mivəh ta nīpig kiraru, kini ai miterhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rīnmarə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasaiyen In.”) ⁴⁵ Kini nīpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rīmnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rīmavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rīmnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rīmnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nīmhayen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mīmə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nīmtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rīmə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə mīravən mīwəm tamə rīmhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rīnəsanin ta.”

Kini kwən a rimi nəfrakisien ye nəgkiarieren kape Yesu, mīrerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nīpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rīnəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Rīnəsanin ye naha nīpig atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien rīemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mīrh rīnəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nīpig atuatur a, Yesu rīnamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rīnəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nīmtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rīmnor apa Galili, nīpig rīmasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimmor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimmhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehuə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nimmriə ripsis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhayen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhayen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ərer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimmor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimməsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini rirəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimmor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimmor ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimməm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Əm-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhayen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsahpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimmor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimmisə ahas pən kimi Yesu, meinai kimmisəm mə In rimmor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nipig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimmisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimmisəm mə rimmakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimmor yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimmor fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimmor fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimmor yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min,

* **5:4:** Nəgkiarinen ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarinen ikin e, uə nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10

Tini rirkun nivəhsi-pəniēn nīmraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rīmivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame rīpəh nisaiyen Tini, to rīpəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rīmnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiariēn, kini mamhatətə ye Kughen yame rīmnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nīmraghien rerin. Nīpig tukrərer ye nīmrik, jakpəh nivəhsi-pəniēn narpiniēn kimin. Rīnap ta ye kwənmhaan kape nīmhayen muauə ime nīmraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nīpig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiariēn kafak tukhavəh nīmraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nīmraghien. Ye norien kirikianə əmə mīn, In ramor mə Yo Tini, Yo mīn nuknei nīmraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniēn mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriēn. Meinai nīpig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nīmīr mīnə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer mīn mamhavəh nīmraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has mīnə tukasəkeikei misərer mīn ye nīmhayen masərer ye nīmrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniēn.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniēn əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nīpig jakaməkir norien mīnə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutiēn mə jakor əmə ye kafak nəsaniniēn. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətəriēn kape Kughen yame rīmnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmīn kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniēn nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rīmə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikirīə tukrəsik mə nəgkiariēn kafak rīpəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən mīn kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiariēn yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nīmisher-pən narmamə tiksīn khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rīmīni nəgkiariēn əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətəriēn kin nəgkiariēn kape yermamə kirik mə tukrīni mə Yo pa. Mərig yakamor nīkwənemiə kin nəgkiariēn kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh mīragh əmiə. ³⁵ Nhajouniēn kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkuniēn mə Yo e pa, rapita yame Jon rīmnor. Rīmīk rīmivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamiēn iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rīmīk rīmnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rīmīk yame rīmnher-pə kin Yo, In mīn ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisəriēn nəkwān. Kini nakhapəh hanə nisəmīn nīmīn nīpig kirik. ³⁸ Nəgkiariēn kafan rirkək yerkimīə, meinai kimīə nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rīmnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiariēn mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nīmraghien rerin kimi əmiə. Mərig səriēn-ru, nəgkiariēn mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini

5:21: Rom 4:17; Jon 11:25 5:22: Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42 5:23: Luk 10:16; 1 Jon 2:23 5:24: Jon 3:18
 5:26: Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 5:30: Jon 8:16 5:31: Dut 17:6; 19:15 5:32:
 Jon 8:17-18 5:33: Jon 1:19-28 5:34: 1 Jon 5:9 5:36: Jon 10:25; 14:11

mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nımraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nıkam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rımik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimia rıpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimia ragien tukun. ⁴⁴ Nıpig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pısın əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimia tukrıpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nımri Rımik Kughen. Nıkam. Mərig Moses e naksərəhu-pən tım tım nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nımri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimiə nakpihani nəfrakisien ye Moses, mıpihani mın nəfrakisien irak, meinai Moses rımnəvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rımırai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rımivəh nəvıginien rikəskəh, mor rıpsaah, maməvıgin narmamə khapsaah kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narımnar mınə a, Yesu rımnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nımtətien rıpsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini Yesu rımnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə mınə. ⁴ Ye nıpig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rıvaag pırə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mımə, “? Tukhavəh hiə nımri bred rəmhen tuk narmamə mınə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukrıpor.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen vatu* ye bred, to rıpəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to rıpəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə mınə e.”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik rıpsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rımivəh bred, mını vi vi Kughen tukun. Mıvəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor mın nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvıgin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mımə, “Havən mhavai-pən nıpərpər nəvıginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu mınə kimnhavən misəwhai nıpərpər nəvıginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rōkrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nımtətien yame Yesu rımnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet mınə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə mınə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mırerig-faktə mın ye tukwas, maməmır In pısın əmə.

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * **6:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu handred denari.” **6:9:** 2 King 4:42-44
6:14: Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37

*Yesu rameriwæk haktə ye nīmar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nīpig mīrh rivə, narmamə kafan mīnə kīmnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsuaə mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nīmətag ehuaə kirik rərer mherəpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsuaə mamhavən raməhen kīn kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwæk ye nīmar-mar nu, mamuaə ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nīpig Yesu rīmnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kīmnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kīn, narmamə tiksin yamə mīne kīmnasəmīr iriə Yesu ye nīkar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rīmnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu mīnə kīmnhavən ye bot a, mərig Yesu rīmipəh nīvənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksin kīmnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsuaə ye bot mīnə tiksin, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rīmīni vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kīmisəm mə Yesu mīne kafan narmamə mīnə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot mīnə tiksin, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kīn Yesu.

Yesu in bred kape nīmraghien

²⁵ Narmamə mīnə a kīmisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nīmnhawor-pən iran mīne muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kīn Yo meinai Yo yakamor nīmtətien, mərig naksarha-kīn Yo meinai nīmīsən bred, tīpmiə rəsiis. ²⁷ Mərig rīpəh nihuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nīvəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mīrkək. Kīmiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nīvəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə najəvəhsi-pre kīmi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rīmnhajoun mə rīkin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kīmisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mīne Kughen rorkeikei mə kīmawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Kīmiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rīmnher-pə kīn Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kīmisaiyoh mīn In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nīmtətien mə kīmawə jaksəm kīni yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nīpig rīptawə mīnə kupən kīmiseriwæk ye tīpəvsik, iriə kīmisən ‘mana.’ Nəgkiarīen kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“ ‘In rīmivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ *(Eks 16:4)*”

³² Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rīmivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kīmiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nīmraghien kīmi narmamə ye tanīmtanə.”

³⁴ Kini iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kīmi əmawə kape nīpig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nīmraghien. Narmamə yamə mīne kamhauə tuk Yo, to khapəh mīn nīsəmkərvyen. Kini narmamə

† 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarīen ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nīmauə naghen?” 6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 6:34: Mat 6:11; Jon 4:15

yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nipiğ kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nipiğ Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipiğ Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarrien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhanipən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipiğ kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarrien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,
“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarrien a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipiğ kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimraghien. Kini Yo yakvəh nimraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta.

6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon 17:2 **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9 **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 **6:45:** Jer 31:34 **6:46:** Jon 1:18; 5:37; 7:29 **6:54:** Sam 63:5 **6:56:** Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15

Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nımraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rımını-ərhav nəgkiarrien e nıpiğ rımnhajoun narmamə apa ye nımə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kımısəriğ nəgkiarrien e yame Yesu rımını, mhamə, “! E-he-o! Nəgkiarrien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarrien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kısıwən-əsiwən, məriğ In ruvirkun ta nəriğien kapəriə, minipən tuk əriə mımə, “?Rhawor? ?Nətəriğien kapəriə rımneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Məriğ tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yımasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nıkam? ⁶³ Nanmın kape Kughen əmə rirkun nıvəhsi-pənien nımraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarrien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarrien yamə mine kamhasi-pən ye Nanmın kape Kughen yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Məriğ kımıə tiksin eikin e, nakhapəh nıshatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nırikakunien mə nıpa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kını Yesu rımə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpipəh nıvi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nıpiğ a, narmamə kape Yesu khapsaah kımısəpəh In, mhapəh nhakwasıgien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kını Yesu rımnaiyoh kafan narmamə twelef mımə, “?Rhawor irəmiə? ?Kımıə min nımhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Məriğ Saemon Pita rımını-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarrien ravəhsi-pə nımraghien rerin. ⁶⁹ Kını kımawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kını Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Kımıə e narmamə twelef kafak. Yo e yımırpen əmiə. Məriğ kımıə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, məriğ kwasıg ikin, rımneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rımnəgkiar kımı naorahini minə

¹ Kwasıg ikin ye narımınar minə a, Yesu rıpəh norkeikeiyen mə tukrıvən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapıs tukun mə tukshopni. Kını rırerig min mıvən ye provins Galili. ² Məriğ nıpiğ ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kımə “lafet kape nıvəhsi-haktəyen nımə tapolen minə.” ³ Kını naorahi Yesu minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpəh nerkwaigien kin kafan wok. Məriğ tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpiğ kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapıg mə iriə naorahini atuatur minə, məriğ khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kını Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Rıpəh hanə norien nıpiğ kafak. Məriğ kımıə nakharkun nısorien nar ye nıpiğ apnapıg əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to

6:58: Jon 6:41,51 **6:62:** Jon 3:31; 17:5 **6:63:** Jon 6:68; 2 Kor 3:6 **6:64:** Jon 2:25 **6:65:** Jon 3:27; 6:44; 14:6 **6:68:** Jon 6:63 **6:69:** Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 **6:70:** Jon 13:2,27 **6:71:** Jon 17:12 **7:5:** Sam 69:8; Mak 3:21 **7:6:** Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30

khapəh nisəməkien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rīpəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivəniən, meinai rīpəh hanə norien nīpig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmīr əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu rīpivən. Mərig In rīmnaiyu apīsapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh arnapig əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mərig tiksīn khamə, “Nīkam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rīmavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rīmnhawor mīrkun narīmnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rīmīpəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rīmnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narīmnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rīmnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape nīniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rīmivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rīmə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yīmnor nīmtətien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rīmīrikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nīpig yakamor huvə nīprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nīpig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nīmri narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pəniən nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rīmasi-pən ikin. Mərig nīpig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risīpkaa.”

7:7: Jon 3:19-20; 15:18-21 **7:8:** Jon 7:6 **7:13:** Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 **7:18:** Jon 5:41; 8:50,54
7:21: Jon 7:23; Jon 5:2-9 **7:22:** Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3 **7:23:** Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6
7:24: Aes 11:1-3; Jon 8:15

²⁸ Ye nīpīg a, Yesu rīnamərer ye Nīmə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yīmasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yīmauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rīmnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yīmasi-pən iran. Kini In rīmnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkīn In. Mərig yermamə kirik rīkək yame tukraptərəkīn In, meinai rīpəh hanə norien nīpīg kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen mə tukrher-pə kin, meinai kīmini mə nīpīg Kristo tukramuə, tukror nīmtətien khapsaah. Kini yermamə rīkək yame rīrkun norien nīmtətien rīpsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə Ehuə kape Kughen kīmnhauə mə tukharaptərəkīn Yesu

³² Kini Farisi mīnə kīmisərig narmamə khapsaah kīsəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi mīnə mine jif pris mīnə kīmīsher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkīn Yesu. ³³ Kini Yesu rīmə, “Yo jakamarə kītawə-mkimiə kape nīpīg kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən mīn tuk Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nīpīg a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənien ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kīmisaiyoh əriə mīnə mhamə, “?In rīmə tukrīvən hiə, mə to kītawə khapəh nisəmien In? ?Rīmə tukrīvən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pīsīn pīsīn mīnə, mamhajoun mīn nəmə Gris uə? ³⁶ In rīmīni mə ye nīpīg a, kītawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrīvən ikin, to kītawə khapəh nhavənien ikin. ?Nəgkiarien e, nīpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nīmraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəvīgīnien yame in rehuə rapita nəvīgīnien tīksin kape lafet. Kini ye nīpīg a, Yesu rīmnərer ye nīmri narmamə mamokrən apomh mīmə, “Yermamə yame rīnəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, mīnim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nīmri nu yame ravəhsi-pən nīmraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” *(Aes 44:3)*”

³⁹ Yesu ramni nuhpīkīnien a, maməgkiar ye Nanmīn kape Kughen yame kwasig ikin tukrīpivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nīpīg a, Nanmīn kape Kughen rīpəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu rīpəh hanə nīvənien ye nīkakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kīmisəwhai kwəhən kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kīmisərig, kini tīksin kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet mīnə kīmnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tīksin khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tīksin khamə, “Nīkam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrīsi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei mīsi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kīmisəwhai kwəhən kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tīksin khamə tukharaptərəkīn In; mərig yermamə kirik rīkək yame tukrīraptərəkīn In.

7:29: Mat 11:27 **7:30:** Mat 26:18 **7:31:** Jon 2:23; 4:48 **7:32:** Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** Em-ru Dut 18:15. Moses rīmīni mə profet kirik mīn tukruə rəmhen kin in. **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəra kinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəra kinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwənu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə məməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. *(Lev. 20:10; Deut. 22:22-24)* ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmir, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermən.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmir min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmir. ¹⁰ Kini Yesu rəkimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig əmvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnasik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. * **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermən. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14

Yesu In rəmhen kın nıkakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Yo e, yo Nıkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kın Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nıkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi mınə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarieren raməfrakis. To kafam nəgkiarieren rıpəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mımə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarieren kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mirkun mın aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımnher-pə kın Yo, kapəmru nəkirien kırıkianə əmə. ¹⁷ Kımırai ye loa kapəmiə kımə, “Tukmə yermamə kıraru karəni nar kırıkianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarieren kapəriu raməfrakis.” (*Dut 19:15*) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rımik yame rımnher-pə kın Yo, ramor nəgkiarieren kafak ramərer tımtım.”

¹⁹ Kini kımısayoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, mıseinein mın Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun mın kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rımını nəgkiarieren a nıpiğ in rımnamhajoun narmamə apa ikin kamərahupən mane ikin ye Nımə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rıvən mıraptərəkın In meinai rıpəh hanə norien nıpiğ kafan.

Yesu ramni mə In rımasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rımını-pən mın tuk əriə mımə, “Tuk nıpiğ kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kın Yo. Mərig nıpiğ takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nıpiğ rımını məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rırpın nəgkiarieren mımə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nıpiğ takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rımını-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kın Yo ye nıpiğ yame yımirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narımnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpınien ehə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarieren yame Yermamə yame rımnher-pə kın Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarieren yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarieren kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rımni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nıpiğ kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mıpiharkun mə nəgkiarieren yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mıpiharkun mın mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarieren yame Rımik ramni-pə

8:12: Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24

8:13: Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23 **8:23:** Jon 3:31

tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimmher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarinen e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimməgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərəkın tim tim nəgkiarinen yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatur e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə kharəh nisur-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamraptərəkın əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatur tuk nhopniyen Yo, meinai nakharəh nisurkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarinen. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rirtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kimiə kwənərəus atuatur kape Ebrahim, to norien kapəmiə ripiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarinen əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim ripəh norien məknənkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuatur kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatur. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisurkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yimauə ye kafak nərigien. Mərig yimauə meinai In rimmher-pə kin Yo. ⁴³ ?Mərig rhawor e nakharəh nharkunien niprai nəgkiarinen kafak? Meinai nakharəh nisurkeikeiyen mə taksətərig nəgkiarinen kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimimiə e Setan. Kini nipig m-fam naksurkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkın nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarinen əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakharəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarinen. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik ripəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarinen əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakharəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakharəh nisorien nəkwan.”

Yesu In yepirig rapita Ebrahim

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1 **8:44:** 1 Jon 3:8

⁴⁸ Kini nāmehua kape nāmā Isrel kīmishek In mamhani mhamā, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kīn yemə Sameria kīrik yame nanmīn has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rīmā, “Nanmīn has rīkək irak. Mərig yakamsiai Rīmīk; kini kīmīā nakhapəh nhasiaiyeu Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagīk tukrehuā; mərig yermamə kīrik aikīn yame ramarkut mə nhagīn tukrehuā. Kini In tukrīpiəkīr narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmīā mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarīen to rīpəh nīmħəyen tuk nīpīg kīrik.”

⁵² Kini nāmehua kape nāmā Isrel kīmnhani-pən tukun mhamā, “!Yakwənharkun ai taktakun mə nanmīn has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rīmamhā, kini profet mīnā kīmnhamhā mīn, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nīmħəyen tuk nīpīg kīrik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuā rapita Ebrahim e rīptawə yame ruamhā ta, mīne profet yamə mīne kwənhamhā ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriā mīmā, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagīk ramehuā, kafak nəgkiarīen in ror nar apnapīg əmə kīn. Mərig kafak Tatə e yame kīmīā nakamhani mə In Kughen kapəmīā In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagīk ramehuā.

⁵⁵ Kīmīā nakseinein pawk In; mərig Yo yakīrkun In. To yakpīni mə yakeinein In, mīpiuā yeikuā rəmhen kīn yame kīmīā nāmēikuā mīnā. Mərig yakīrkun In mamor nəkwan. ⁵⁶ Rīpmīā e Ebrahim rīkin ramagīen pīk mə tukrīpiəm nīpīg kafak yame tukrīpiuā. Kini nīpīg in ruīrkun mə nīpīg kafak rīnamuā, kini rīkin ramagīen əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nāmehua kape Isrel kīmnhani-pən tukun mhamā, “!Man! Ik tamaruā əmə kīrik, kafam newk rīpəh hanə nerīaji-pənīen fīfti. ?Rhawor e nakamni mə nīmnmə yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rīmā, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīā mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.‡”

⁵⁹ Məkneikīn khapīk kapier asur mīnā mə tuksarkwhopni In kīn. Mərig Yesu rīmnerkwaig, map ta irəriā ye Nīmā Ehuā kape Kughen mamvən.

9

Yesu rīmnor huvə nīmri n pīs kīrik

¹ Nīpīg kīrik, Yesu rīnaməriwək mamavən, kini məm kwən kīrik nīmri n rīmapīs hanə.

² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamā, “Yhajoun. Kwən kīrik e rīmnarha, nīmri n ruapīs ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakīn. ?Ravəh narpīnīen ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpīnīen ye norien has kīrik kafan yame rīmnor?”

³ Mərig Yesu rīmā, “Nīmri kwən e ramahas, mərig pəh nīen mə ravəh narpīnīen ye norien has kīrik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nīmri n ramapīs məkneikīn mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nīmraghīen kafan. ⁴ Kītwə kasarə ye nīpīg kape nīkakīen, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rīmnher-pə kīn Yo. Mərig nīpīg kape nəpīg nāpien tukruā, tukseinein nīsorien wok ye nīpīg a. ⁵ Nīpīg yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nīkakīen kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rīni-ta nəgkiarīen a, mīvəh nīmoptanə mərig-əvhīn, rəptīg, mərəhu-pən ye nīmri yermamə a. ⁷ Mīni-pən tukun mīmā, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kīn.”) Kini ai rīmavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mīrerīg-pən iman yerkwānu. ⁸ Kini nāmā iman ikīn, mīne narmamə yamə mīne kharkun in, mə in yermamə kīrik yame nīpīg m-fam ramaiyoh-pən kīn mane, kīmīsəm in, kīsakur. Misaiyoh-pən əriā mīnā mhamā, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpīg m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kīn mane kīmī narmamə, uə nīkam?”

8:51: Jon 11:26 8:53: Jon 4:12 ‡ 8:58: Əm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. 8:59: Lev 24:16 9:2: Luk 13:2-3
9:3: Jon 11:4 9:4: Jon 12:35-36 9:5: Jon 1:4 9:7: Aes 35:5

⁹ Kini tiksın khamə, “Ɛwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nıkam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rımə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kımın mə tukrını mə rımnhawor nımırin rhuvə.

¹¹ Kini in rımə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rımivəh nımoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nımrik mir, mını-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

¹² Kini iriə kisaiyoh-pən mın in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rımə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakır in mhauə kimi Farisi mınə. ¹⁴ Nıpig Yesu rımivəh nımoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nımırin mir, nıpig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mınə mın kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nımırin rhuvə?”

Kini kwən a rını-pən tuk əriə mımə, “Yesu rımnor-pən nımtəgei ye nımrik, kini yımavən mar, kini nımrik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi mınə kımısəwhai kwhen kıraru kapəriə tuk nəgkiarın a. Tıksın kımnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu rıpəh nısi-pənien ye Kughen, meinai In rımnapır Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nıkam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to rıpəh norien nımtətien mınə məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh mın kwən a nımırin ramapıs kupan, mhamə, “?Kwən a rımnor huvə nımırin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rıkim ramhaw-əsık?”

Kini in rını-pən tuk əriə mımə, “In profet kırık.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mınə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nımırin rımapıs, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kısıkrən kın rımni mınə nısini kırəuə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmıru e kwajikovə uə? ?Rımnarha nımırin rıpis uə nıkam? ?Rımnhawor nımırin rhuvə?”

²⁰ Kini rımni mınə nısini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nıpig rımnarha, nımırin rıpis. ²¹ Mərig yakweinein mə rımnhawor nımırin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rımnor huvə nımırin. Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta. In rırkun nəvsaoyen kın in.” ²² Karəni məknakin meinai krəgin kın nəmehuə mınə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kımnhani əutən mə tukmə yermamə kırık ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh nıseighanien kın rauru-pən ye nımə kape nofuginien. ²³ Ror pən, rımni mınə nısini kırəni mırəmə, “Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta.”

²⁴ Kini kısıkrən mın kın kwən a yame kupan nımırin rımapıs, mə tukruə mərəer ye nımıririə. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mıvəhsi-haktə nhag Kughen.* Kıtawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rımə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nıkam. Nar kırıkianə əmə yame yo yakırkun. Apa kupan, nımrik rımapıs. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pən mın in mhamə, “? Rımnhawor ik? ? Rımnhawor mor huvə nımırin?”

²⁷ Mərig in rımə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kımıə nakhapəh nısətərigien kın yo. ? Rhawor nakhamə jakəvsao mın kın? ?Kımıə mın nakhamə takhauə narmamə kape Yesu mınə, uə?”

²⁸ Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kırık yermamə! Mərig kımawə narmamə kape Moses. ²⁹ Kımawə yakharkun huvə mə Kughen rımnapıkar kimi Moses; mərig kımawə yakseinein mə kwən en rımasıpkaa.”

³⁰ Kini kwən ai rımə, “! Nəfrakisien! Kwən a rımnor huvə nımrik, mərig kımıə nakseinein mə rımasıpkaa. ³¹ Kıtawə kharkun mə Kughen rıpəh nətərigien kın yor

* **9:24:** Nəmehuə mınə kımnhani-pən tuk kwən a “Vəh sı haktə nhag Kughen” nıpran ramni mə khamə Yesu tukrıvəh kwəsı ye nhag Kughen. Ɛm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45

təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rimmnarha əmə nimrin ripsis. ³³ To Yesu rippəh nisis-pənien ye Kughen, to rippəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in ramhen kin nimrin pis

³⁵ Kini Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rivən mivaag-pən kin, maiyoh-pən in mimə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rimə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in məninkur maməhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəgkiarrien kafan mhamə, “?Rhawor? ?Nakmə nimrimawə ripsis min uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rippəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukriviəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nipig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nipig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein niprai nəgkiarrien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nimraghien. Kini nimraghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14
9:37: Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24;
Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24
10:10: Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

11 “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nimiraghien mə tukrivəh miragh əriə. 12 Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nipiğ tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mipəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. 13 Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

14-15 “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimiraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. 16 Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. 17 Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimiraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. 18 Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimiraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pənien kafak nimiraghien, mine tuk nimiragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

19 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarīen a.* 20 Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

21 Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarīen a pəh nien mə nəgkiarīen kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

22 Ruauə ye nipiğ yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipiğ a, nipiğ kape nokieiyen. 23 Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” 24 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

25 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarīen mə in raməfrakis. 26 Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. 27 Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. 28 Kini Yo yakvəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipiğ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. 29 Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpipiğ rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermi. 30 Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

31 Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapiar apig mhamə tuksarkwhopni In. 32 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimirimiə. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

33 Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimir. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəgkiarīen kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

10:11: Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 10:14-15: Mat 11:27 10:16: Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 10:17: Aes 53:12 10:18: Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * 10:19: Em-ru Jon 9:16. 10:21: Eks 4:11 10:24: Luk 22:67-71 10:25: Jon 5:36; 8:58; 14:11 10:26: Jon 6:44 10:28: Jon 6:39; Rom 8:35-39 10:29: Jon 17:2,6,24 10:30: Dut 6:4; Jon 17:21-23

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimi-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’”

³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ? Tukmə Kughen rimi-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakripəh norien nımtätien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtätien minə kini nımtätien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon ripəh nor-pawək-əyen nımtätien kirik, mərig nəgkiarien yame in rimnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nikwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rimnərig nəgkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtätien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.”

⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nipig rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nipig kiraru min. ⁷ Kini mimi-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimi-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nipig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimi-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nipran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimi-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmır-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mımə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh mın

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhaue misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rımnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. 22 Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh mın.”

24 Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh mın ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh mın iran.”

25 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh mın. 26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rımnasək tuk Lasaros

28 Mata rımini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta mıravən iriu pisin, mını-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rımvən məm In ikın. 32 Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nıhun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmhə pik. 34 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanım hiə kwən en?” 35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

37 Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırin pis kirik. ? Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nımhəyen?”

Yesu rımvəh mıragh Lasaros

38 Yesu rımnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimırəhu ikın ye nıpəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. 39 Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rımini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rınapien ta. Kimiserkwaig ta kin rıvəh nıpig kuas.”

40 Mərig Yesu rımini-pən tukun mımə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsanınien ehua kape Kughen, uə?”

41 Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rıvaag faktə mımə, “Tata. Yakamni vi vi

* 11:16: Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir.” † 11:18: Gris ramın “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. 11:20: Luk 10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 11:26: Mat 25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13 11:35: Luk 19:41

ik meinai nimmnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimmher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mimə, “! Lasaros! Ərer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimmhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapıs kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkıs nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimmor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimmnar yame Yesu rimmor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimmətien ripsaah. ⁴⁸ To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimmivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu riphəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tursor narimmnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptəəkın.

12

*Meri rimməvit-pən senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimmivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol

masəvigin. ³ Kini Meri rivəh botel ehuə kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimirin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimini-əhu, mamni mimə, ⁵ “R huvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə. Senta e nimirin rəmhen kin tri hundred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”‡

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!”

(Sam 118:26)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə ripiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimiraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mitərhav-pə ye nimir narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarien mə In rimnor nimitətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

12:2: Luk 10:38-42 * **12:3:** Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nipian Saeon uə ji nəmə Saeon, nipran ramni nipiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

Namə Gris tiksın kımisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nıpiğ narmamə kımnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nıpiğ kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kımnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nıpiğ ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nımoptanə. To kipipəh nınim-pənien ye nımoptanə, to rıpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nımoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rıpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rıpəh nəsik-pikien kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkın huvə nımraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mıkwasıg kin Yo. İkin pukaa yakamvən İkin, kimru min. Kini Rımik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nımhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nını-pənien tuk kafak Tatə mımə, “Takvəhsi-ta nımhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh nınıyen məknakin meinai narımnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mımə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagım.”

Məkneikin nəgkiarien kirik rısi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Yo yakwərhəsi-haktə ta nhagık, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kımnasərer ipakə tukun kımısərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kımın.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rımnor nıpiğ yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrīvəh-si-əhu əgkap nəsanınien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nıpiğ tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mışopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kımawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ?Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıkakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpiğ kwakwə əmə. Kini nıpiğ nıkakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpıgnəpien ruvrıg əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpıgnəpien, kaseinein İkin kamhavən İkin. ³⁶ Nıpiğ nıkakien tukraməmır tuk əmiə, kımıə taksəkeikei mışatətə ye nıkakien, mə kımıə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nıkakien.”

Namə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rımını-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapıg mə In rımnor ta nımtətien rıpsaah ye nımrı nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a rıtərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mımə,

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 **12:26:** Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:** Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 **12:32:** Jon 3:14; 6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3 **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə. Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mımə,

⁴⁰ “Kughen rımnor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpipəh nıpisien, to iriə kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rımnor rıkirıə rıpəh narəyen.

To rıkirıə rıpiarə, to kıpısarar ye nərigien kapəriə, kini mışhatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə mın.” (Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesea kupan rımnaməgkiar mamni məknakin meinai in rımnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nıpig a, nəmehuə mınə rıpsaah kwənmoɸın, iriə mın kimışhatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-əravyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi mınə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nımə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuə mınə a kımisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rıkin tukragien tuk əriə.

Nıpig Kwasig tukruə, Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mımə, “Narmamə yamə mine kışhatətə irak, pəh nien mə kışhatətə pısın əmə irak, mərig kışhatətə mın ye Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm mın Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nıkakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kışhatətə irak tukhapəh nısarəyen ye nəpıgnəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh nısorien, to yakpəh nını-əravyen kapəriə narpınien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpınien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh mıragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kırık aikin yame tukrıvəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nımeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi əriə, meinai kımısəpəh nəgkiarien yame yımını-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak pısın əmə, mərig Tata Kughen yame rımnher-pə kimi Yo, In rımını-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mını məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwırkun ta mə nəgkiarien kafan rırkun nıvi-pənien narmamə ye nımraghien rerin. Ror pən, nəgkiarien yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rımneiwaiyu rəmhen kin yor wok kırık, məkwı nihu narmamə kafan mınə kin nu

¹ Rınor nıpig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nıpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mıvən mamarə iriu Rımni Kughen. Nıpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kısarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen mınə fam kafan kimi əriə.

² Rınamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə mınə kınasəvigın. Kini Setan rımıvəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir mınə kafan. ³ Yesu rımirkun mə Tata Kughen rımnərəhu-pən ta narımnar fam ye kwermın, kini muirkun mın mə In rımasi-pən ye Kughen, kini tukrıpirerig-pən mın tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mırəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kırık. ⁵ Kini

mīrəh besin kirik, mīruk-pən nu iran. Kini mīvən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rīmnətəut kin.

⁶ Mōr məkna kin, mīvən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Rhawor? Rīpəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Məriḡ Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ik nakpəh nīrkunien nīprai nar e yakamor ai taktakun. Məriḡ tuk nīpīḡ kirik, takpīrkun nīpran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mīmə, “Nīkam. To nakpəh nəkwī-əfrakisien nihuk tuk nīpīḡ kirik.”

Məriḡ Yesu rīmə, “To yakpīpəh nəkwīyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwī-əməyen nihuk, məriḡ əkwī mīn kapək kapə mīne kwermīk.”

¹⁰ Məriḡ Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Narmamə yamə mīne kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nīsar-mīn-ien. Məriḡ Yo jakaməkeikei məkwi əmə nihum. Kīmīə nakwəshawən ta. Məriḡ pəh nīen mə kīmīə fam. ¹¹ Yesu ruīrkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermī tikmīr mīnə kafan. Ror pən, In rīmīni mīmə, “Pəh nīen mə kīmīə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rīmnəkwi fam əriə, mīvən mīvəh-si-pən kafan kot, mīvən məkwtə-pən ye kwənmhaan yame rīnamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mīmə, “?Kīmīə nakharkun nīprai nar e yīmnor irəmīə ai taktakun uə? ¹³ Kīmīə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mīne Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmīə mīne kapəmīə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapīḡ Yo e kapəmīə Yermaru mīne Yhajoun kapəmīə, məriḡ yīmnəkwi nihumīə, kini ye norien kirikianə əmə mīn, kīmīə mīn takasəkeikei masəkwi nihumīə mīnə. ¹⁵ Yo yīmnor mhajoun əmīə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmīə mīnə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehū; kini yermamə yame ravəh nəḡkiarien mameriwək to rīpəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəḡkiarien kīmīn. ¹⁷ Taktakun ai, kīmīə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmīə mīnə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kīmī əmīə.

¹⁸ “Məriḡ pa rīmə yakamni əmīə m-fam. Yakīrkun əmīə mə ni-pa mīnə e yakmīrpen əriə. Məriḡ nəḡkiarien e kape Nəkəkəkə kape Kughen tukraməkeikei muə mōr nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Yermamə yame jakwən kwis bred kīmru mīn,

in tukrukreikin-pə nīmeitaan kīmī Yo, muə tikmīr kafak.’

(*Sam 41:9*)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmīə, mə narīmnar mīnə e rīpəh hanə nītərhav-pəyen; məriḡ nīpīḡ tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəḡkiarien kīmī narmamə, kini narmamə rīkiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rīkiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ragien tuk Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermī tikmīr mīnə kafan

(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

²¹ Nīpīḡ Yesu rīmīni nəḡkiarien a, rīkin rəmha, kini In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə kīmīə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermī tikmīr mīnə kafak.”

²² Kini kafan narmamə mīnə kīsarha-pən mīsəm əriə mīnə. Rīkiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pīk, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita rəsīwən-apsapis-pən kīmīn mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwən a rīmneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rimə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot.

²⁷ Kini Judas rivəh bred ai. Məkneikin Setan rivən yerkin.

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.”

²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarrien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nitip kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimini-pən tukun mə tukrivən mivəh nimri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə.

³⁰ Rinəpignəp ta. Kini nipig Judas rivəh bred, kini mərəer, mitərhav.

Yesu rimini nəgkiarrien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmir kwisien ror tu. Kini kimia takpisarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarrien kirikianə əmə kimi əmia yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mimə, ‘Ikin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavənen ikin.’

³⁴ “Yakamərhə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə. Yimnorkeikei əmia, kini ye norien kirikianə əmə min, kimia takasəkeikei misorkeikei əmia minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmia minə, narmamə mifam tukharkun mə kimia kafak narmamə minə.”

Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu (Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mimə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Ik nakmə takikwasig kin Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivənen tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimia tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mishatətə min irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To rıpipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmia. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmia. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmia, kini mirerig-pə min mikir əmia, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ikin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nimraghien. Yermamə yame rıpəh nuəyen tuk Yo to rıpəh nivənen tuk

13:29: Jon 12:5-6 **13:30:** Luk 22:53 **13:31:** Jon 12:23 **13:32:** Jon 17:1-5 **13:33:** Jon 7:33-34 **13:34:** Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11 **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20 **13:36:** Jon 14:2 **13:38:** Jon 18:27 **14:1:** Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23

Rimik. ⁷ Tukmā nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nimraghien kafak, ramarə iriü Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nimraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen, kini nimraghien kafan raməmir irak. Mərig tukmā nakhapəh nishatətəyen irak məknenkin, takhani nəfrakisien irak tuk nimitətien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tüksor nimitətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmā naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmā naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rimnəgkiar mirpın nəgkiarien kafan mimə, “Tukmā kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrherpre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiariə, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmir yerkimie kape nipig m-fam.

¹⁸ “Nipig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuku, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipig m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nimhəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nipig kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə raməmir irak, kini nimraghien kafak raməmir irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mipəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame ripəh norkeikeiyen Yo, in to ripəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə.

14:6: Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50

²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nipiğ kitawə-m kimiə. ²⁶ Məriğ Nanmın kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narımnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narımnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuku, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukriyəh nəpouyen, mhapəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsəriğ ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mimə, ‘Yo jakriyəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpirig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narımnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiğ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rınamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ məriğ yakamor atuatur əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rımə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rımını mimə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rımik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaieriə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rıpəh nəpit-pəniyen ye nıpran, to rıpəh nıkuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nımraghien kapəmiə rıpəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nımraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Məriğ tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame rıpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmır irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukriyəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptəəkın tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptəəkın tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yımnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukriyəh mıragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor

14:26: Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7
15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16

əmə wok meinein nərigen kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nimnharpen Yo; mərig Yo yimirpen əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmīr kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərahū-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To rīpi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor min nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen mægkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nīmətətien minə e ye nīmriə, yame to yermamə pisin kirik rīpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“ ‘Yimirpəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nīpig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrīsi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nīpig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nīpig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmīr, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo].

15:15: Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1

⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimməpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimmnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu rīpipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nīpig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə rīpəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nīmri Kughen. Kini nətərigien kapəriə rīpəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmīn e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə rīpəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nīmri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə rīpəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rīnəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mīmə tukrivəh-si-pən narpinien kīmin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimmnar rīpsaah mīn tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə. ¹³ Mərig nīpig Nanmīn kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to rīpəh nīnī-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimmnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimmnar fam yame tuk nīpig kirik kīpihauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mīni-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimmnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmīn e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimhə, marə mhekimter mīn, kafan narmamə tuksəm mīn In

¹⁶ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mīn Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tīksin kafan kīsaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nīpran rīmə naha? In ramni-pə tuk ətawə mīmə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mīn Yo,’ kini In rīmīni mīn mīmə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’

¹⁸ ?Nəgkiarien e rīmīni mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nīpran ramni mə naha? Kītawə kīseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin nīprai nəgkiarien kafan, kini In rīmīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm mīn Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun nīprai nəgkiarien e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagiēnien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovīn kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rīnor nīpig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tīni rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tīni rīmmnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə mīn, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm mīn əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik rīpəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nīpig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin nīprai nəgkiarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rīmmnapita nəsanīnien kape tokrei tanə

16:7: Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 **16:11:** Jon 12:31 **16:12:** Mak 4:33 **16:13:** Jon 14:17 **16:15:** Jon 17:10 **16:16:** Jon 14:18
16:20: Mak 16:10; Jon 20:20 **16:23:** Mat 7:7 **16:24:** Jon 15:7-8

²⁵ Kini Yesu rægkiar mamni mīmə, “Yo yīmīni-pre nuhpikīnien ye narīmnar mīnə e tuk əmīə. Mərig nīpīg ramuə yame jakpəh nīni-pre-əmə-yen nuhpikīnien mīnə tuk əmīə, mərig jakəgkiar atuatur kīn Tatə Kughen kīmi əmīə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nīpīg a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kīnien kapəmīə, mərig taksəgkiar atuatur kīmiə Tatə Kughen misaiyoh In kīn narīmnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pīk əmīə, meinai kīmiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yīmāsi-pən ye Kughen. ²⁸ Yīmāsi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav mīn ye tokrei tanə, mīrerīg-pən mīn tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan mīnə kīmnhani mhamə, “!In en! Taktakun ai ik nakpəh nīni-əməyen nuhpikīnien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarīen. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kīrik rīpəh hanə nīni-pre-yen nəgkiarīen kīrik, kīni ik nakwīrkun ta nərigīen kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nīmāsi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nīpīg ramuə, kīni nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmīə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmīə mīnə ikīn, misəpəh pīsīn əmə Yo yakaməmīr. Mərig Yo yakpəh nəmīrīen Yo pīsīn, meinai nīpīg m-fam Kafak Tatə raməmīr kīmru mīn. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narīmnar mīnə e tuk əmīə, mə takhapəh nīsətərig-pīkīen tukun, misarə ye nəmərīnuyen meinai nīmraghīen kapəmīə raməmīr irak. Nīpīg tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginīen, masərer tīm tīm, meinai Yo yīmnapita nəsanīnien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rīmnəhuak tuk kafan nīmraghīen

¹ Yesu rīnamni narīmnar mīnə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nīpīg ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo mīn jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsanīnien mīne nehuəyen kīmi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə mīnə fam, kīni mīrkun mīn nīvəhsi-pənien nīmraghīen rerīn kīmi narmamə yamə mīne nīmivəhsi-pə əriə kīmi Yo. ³ Kini nīmraghīen rerīn e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pīsīn əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmnhher-pə kīn Yo. ⁴ Yo yīmnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kīni mīnor ta infamīen ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kīmi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kīrau mik. Vəh-si haktə Yo mīvəhsi-pə nehuəyen kīmi Yo, rəmhen əmə kīn yame yakwəvəh ta kupan nīpīg tokrei tanə e rīmnamrīkək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol mīnə kafan

⁶ “Narmamə yamə mīne Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mīvəh-si pə kīmi Yo, Yo yakamhajoun əriə kīn Ik. Kupan, iriə kafam narmamə mīnə; mərig taktakun ai, Ik nakamərhə-pən əriə ye kwermīk, mə iriə kafak mīnə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarīen, ⁷ kīni taktakun ai, iriə kharkun mə narīmnar yame nīmivəhsi-pə kīmi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narīmnar mīnə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarīen iran kīmi Yo, kīni Yo yakmāni-ərhav-pən tuk əriə, kīni iriə kamhavəh yerkirīə, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yīmāsi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nīmnhher-pə kīn Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakīen tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mīne Ik nīmivəh-si-pə əriə kīmi Yo, meinai

16:25: Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 **16:30:** Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 **16:31:** Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18

iriä kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriä, iriä fam mine e, iriä kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriä, kafak minə fam. Kini Ik nimmor narmamə minə e mə nimirghien kapəriä ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkkin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriä tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nipig yimnamarə kimawə miriä, kini yimnarha huvə tuk əriä ye nəsaninien kafam yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriä, mipəh nəpəhyen kirik. Iriä kirikianə əmə rimmerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarieren ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarieren minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmır yerikik. ¹⁴ Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarieren kimi əriä. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriä, meinai iriä pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriä ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriä. Ik takamarha huvə tuk əriä. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriä min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarieren raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarieren pəh ramor wok ye nimirghien kapəriä mə iriä tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nimmher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriä mə tuksarkurao ye tanımtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriä min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriä tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarieren kimi əriä, pəh iriä tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriä, mə iriä m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nimirghien raməmır iram, kini kafam nimirghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriä mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nimmher-pə kin Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriä, mə iriä tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nimirghien raməmır yerkiria; kini kafam nimirghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriä tukhauə kirikianə ye narımmar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriä, kharkun mə Ik nimmher-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nimmərəhu-pə əriä ye kwermik mə iriä kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriä tukharkun nivəniyen aikin Yo yakamvən ikin, mə iriä tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nimivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nimmorkeikei Yo məkupan, nipig tokrei tanə rımmamrikək hanə.

17:10: Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10
17:21: Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27 **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nimnher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”

18

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkkin In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rimnəhuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukur iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairia mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmia mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarrien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yeməhuə kapəria, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətəəkkin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəməhuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmia mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarrien e “Yo e” ye nəgkiarrien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22 ‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarrien e ye Jon 11:49-51.

Pita rîmini mæ in reinein Yesu
(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamæ min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvæ in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavæn ipakæ tuk nimæ kape hae pris. ¹⁶ Mærig Pita to ripæh nivænien imæ, mamærer æmæ ye kwæruæ. Mærig yermamæ a kape Yesu yame hae pris rirkun huvæ in, risi-pæn imæ, mitærhav-pæ ye kwæruæ, mamægkiar kaskæh kimi piraovin yame ramærer tuk kwæruæ, kini reighan kin Pita mæ tukrivæn imæ. ¹⁷ Mækneikin pian a yame ramærer tuk kwæruæ rarha-pæn mæm Pita, maiyoh in mimæ, “Eh. ?Ik min yermamæ kirik kape Yesu?”

Mærig Pita rîmæ, “Nîkam. Pæh nien mæ yo yermamæ kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiye. Kini yor wok minæ kape hae pris, mine mobael minæ kimnasarkæp. Kini Pita ramærer iriæ miriæ, masærkæp.

Hae pris ramægkiar kimi Yesu
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamæ minæ kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rîni-pæn tukun mæ, “Yo yimnamni-ærhav kafak nægkiarien ye nimri narmamæ ye tokrei tanæ. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamæ ye nimæ kape nofuginien, mine apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, ikin næmæ Isrel kasofugin ikin. Yakpæh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh mækneikin Yo? Rhuvæ pik mæ takvæn maiyoh-pæn narmamæ yamæ mine kimnasærig kafak nægkiarien. Iriæ kharkun huvæ narimnar yame yakmæni-pæn tuk æriæ.”

²² Yesu rægkiar mæknakin, mobael kirik yame ramærer tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen ramærer ipakæ tukun, marar mærip nikapin, mimæ, “Nægkiarien e nakamni-pæn tuk hae pris ripæh næmhenien.”

²³ Kini Yesu rîni-pæn tukun mæ, “?Rhawor e yakamni æmæ nægkiarien yamæ mine kisatuatuk kini nakamærip nikapik tukun? Tukmæ nakasæm mæ yakmæni nar kirik ripæh næmhenien, hani.”

²⁴ Mækneikin Anas rher-pæn Yesu rivæn mæm hae pris e Kæafas. Kipæh nirisin-ta-hanæ-yen næræus ye kwermîn mir.

Pita ramni min mæ reinein Yesu
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kini Saemon Pita ramærkæp hanæ, kini kisaiyoh-pæn in mhamæ, “Eh. Ik min e ik yermamæ kirik kafan uæ?”

Mærig Pita rîmæ, “Nîkam. Pæh nien mæ yo yermamæ kirik kafan.”

²⁶ Mækneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwænæræus kirik kape kwæn a yame Pita rimnæræru-ta nimætirgin, rîmini-pæn tukun mæ, “Rikik ramæsik mæ yimnæm æmiru min apa yerki næsimien.”

²⁷ Mærig Pita rîmini-pæn tukun mimæ, “Pæh nien mæ yo.”

Æmæ mækneikin, man rækakæ.

Yesu rærer ye nimri Pælat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kini yenpig-enpig ægkap, kharaptæraikin Yesu mhatærhav ye nimæ kape Kæafas, mhavæn ipakæ tuk nimæ kape Pælat. Pælat in gavman kape Rom, pæh nien mæ yemæ Isrel kirik. Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kasæri-pæn loa kapæriæ, mhapæh nhavænien ye nækwai nimæ kape yermamæ yame pæh nien mæ yemæ Isrel, tamæ kisæmkimik, miseinein

§ 18:22: Khamæ Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mæ, “Takpæh nini-hah-yen Kughen mine næmehuæ minæ kapæmiæ.” 18:27: Jon 13:38

nəniən nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavəniən imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rimə kwən e ripəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmə.” ³² (Apa kupan, Yesu rimini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiarieren kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rivən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nimirin, kini raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimini-pən tukun mīmə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptəəkiniən Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkelkei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarieren kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rimivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmə
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risın Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksın mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In.

² Kini khapik nəəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rimini mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Em-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mītərhav mīni-ərhav mīmə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimia taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mītərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimia atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mīmə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mīmə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu mīratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapiet Ətən-ətən İkin. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien. ¹⁴ İpakə yerkwēiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “?Nəfrah? ?Kimia naksorkeikei mə jakarkwətərəkīn-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəmawə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiria, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikīn kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətərəkīn haktə Yesu ikīn ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərəkīn min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnəker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərəkīn haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikīn nəgkiarien a, meinai ikīn a, kimisarkwətərəkīn haktə Yesu ikīn, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine

ye nægkiarien kape nāmā Rom, mine ye nægkiarien kape nāmā Gris. ²¹ Kini jif pris minā kape nāmā Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamā, “Takpəh nīraiye n mē ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mē takrai mē, ‘Kwən e in ramni mē in king kape nāmā Isrel.’ ”

²² Mərig Paelat rīmā, “Nīkam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minā kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nīpig mobael minā kwəsəkwətərəkīn-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kīn, kini mhāpīk kafan narīmnar, kini misəwhai narīmnar misətu nīmrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nīpərin əmə, yame kīpəh nījirien.

²⁴ Mhani-pən tuk əriə minā mhamā, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsīk daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e rītərhav-pə mor nægkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kīn, yame ramni mē,

“Iriə tukhapīk ta kafak neipən misəwhai irəriə minā.

Kini misarukīn daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikīn, mobael minā kimisor əfrakis məknakīn.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nīpiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kīn kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kīrik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pīsīn kīrik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kīrik kafan yame in rorkeikei pīk, kawərer ipakə tukun, kini rīni-pən tuk kafan mamə mē, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Kafam en mamə.” Kini rīrikakun ye nīpig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kīn mamə atuatur kafan.

Yesu rīmamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kini kwasīg ikīn ye narīmnar minə a, Yesu ruīrkun mē In rīnərkin wok yame rīmauə tukun mē tukror. Kini mīmə “Yaknəkwəkwə.” Rīmīni məkneikīn mē tukror nægkiarien kīrik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kīn.*

²⁹ Kini kwaji besin kīrik aikīn ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kīrik, misəires waen kīn, misarkīs-pən ye nai kīrik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tīkinher Yesu, mē tukrīnim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mīni mīmə, “Rīnor infamien.”

Kini rīvaag-əhu, meighan-pən kīn nīmraghien kafan, kini mīmhə.

Mobael kīrik rīmnhai nīkar Yesu

³¹ Ruauə ye nīpig kape napnəpenəyen, tukəni rīkwamīrkīn, Sabat. (Sabat a in nīpig ehua kīrik). Kini nāmehua kape nāmā Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyen mē nīprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kīn meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tīksīn kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kīn mobael minə khavən mishoprīr-hoprīr nīhurisīr, pəh irisīr tukrīmnhə aihuaa əmə. Kini nāmā Isrel tukharəh-si ta nīprairisīr ye nai kamarkwao kīn. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprīr-hoprīr nīhu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mē In ruamhə ta, mhapəh nīshoprīrien nīhun. ³⁴ Mərig iriə kīrik rīmnhai əmə nīkarīn kīn kwenhao. Əmə aikīn, nītawīn mine nunu iran, iriu kwis kimīwaiyu mīratərhav ye nīkarīn. ³⁵ (Kini kwən kīrik rīnamərer ipakə tukun, məm narīmnar minə e kīn nīmrin. Kini mamni-ərhav nægkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mē kimīə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narīmnar minə e kimnhatərhav-pə misor nægkiarien kīrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kīn, yame ramni mē,

19:20: Hib 13:12 19:21: Jon 19:14 19:24: Jon 19:28,36,37 19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:28: Əm-ru profesi kīrik ye Ol Sam 69:21. 19:28: Jon 17:4 19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 19:34: Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 19:36: Jon 19: 24,28,37

“To iriə khapəh nishopir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nəgkiarinen kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (*Sek 12:10*)

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin nıprai Yesu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nıtip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nıtip a rıpan rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirəhsi-ta nıprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nıpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk ninimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nıpəg kapiet tuk ninimien yermamə, mərig kipəh hanə ninim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nıpəg kapiet a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən nıprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min
(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampıgpiig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapiet, kin məm mə kapiet ehua yame kimukrai əswasig-pən nıpəg kapiet kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapiet. Kini yakeinein mə rimnərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapiet. ⁴ Kimıwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapiet. ⁵ Kini mamrəmır, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig rıpəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nıpəg kapiet, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nıpəg kapiet, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kirapəh nırankun-hanə-yen nıprai nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nimhəyen).*

Meri e pian Magdala rimnəkupan məm Yesu
(*Mak 16:9-11*)

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimırarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rimnərer ipakə tuk nıpəg kapiet mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmır,

19:37: Rev 1:7 19:38: Jon 7:13 † 19:39: Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. 19:39: Jon 3:1-2; 7:50 20:1: Luk 8:2; Jon 19:25 * 20:9: Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. 20:9: Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

mivaag-pən ye nəpag kapiet, ¹² məm agelo mir kīraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pīk. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nīprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rīvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rīvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk əriu mīmə, “Kwərəhsi-ta nīprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarient a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikin. Mərig in rīpəh nirkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mīmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?”

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsim kirik, rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Tukmə ik nimirəh nīpran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mīmə, “Raboni.” (Ye nəgkiarient kape nəmə Isrel, nīpran rīmə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nīrapient Yo, meinai yakpəh hanə nīvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-əsəhpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mīmə, “!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rimi-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermim kin əriə, mine nikarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pīk.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rimnher-pə kin Yo, kini ye norient kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanimtanə.” ²² Rimini ta nəgkiarient e, mher əpu əriə, mīmə, “Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rimnəm Yesu kin nimirin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksini kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimirik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarin, mipini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mīmə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mīmə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norient kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nımını nəfrakisien irak meinai ik nımnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rınnor nımtətien minə rıpsaah ye nımrı kafan narmamə, yame kımnapəh nıraiye ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kimirai narımnar ye nəkwəkwə e mə kımıə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kımıə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rınnor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam rıpsaah

¹ Kwasig ikin ye narımnar minə e, Yesu rıtərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nıkar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nıpig a, narmamə minə kape Yesu kımnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kımısəok pirə ye bot kirik. Mısaruk kin net a mısəriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rınamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nıkam. Kəmam rıkək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mımə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tıksın.” Məkneikin, kısarko-pən kin net, mhapık kəmam rıpsaah, rıpsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mımə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nıpig a rınnamayıu kopıə kopıə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kımnhavi fiak bot, mısəkəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nıməkəkır, rəmhen kin wan handred meta.† ⁹ Kini mısəok fiak mısəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini mısəm kımnapir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Hapık kəmam tıksın yamə mine nımnhavi, mhapık mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rınavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rımpəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Hauə, pəh kısəvıgin kwis.”

Kini iriə kirik rıkin rıpəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rımvəh bred mıvəh-si-pən kimi əriə, mıvəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nıpig Yesu rımamhə mamragh min, kini in a nıpig yame ror kısısar kin yame In rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rımvəhsi-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rımini m-kısısar mə reinein Yesu

20:29: Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:** Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pısın kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7
† **21:8:** Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kin wan handred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Ǝwəh. Yermaru, Ik nakwɪrkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmə, “Ǝwəh Yermaru. Ik nakɪrkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisə kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisə mīmə, “?Ik nakorkeikei Yo?”
Kini rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakɪrkun narimnar m-fam. Ik nakɪrkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpɪn nəgkiarieren mini-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarieren e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwayu mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)‡ ²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrɪpɪn meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrɪpɪn meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarieren minə e kasəfrakis.

Nəgkiarieren infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarieren ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38 **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14 ‡ **21:20:** Jon rimini nəgkiarieren e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Evhuekin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinnher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinnher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rinnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rinnəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəməhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rinnhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rimimragh min ye niməhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rinnərer ye nımririə nipig rıpsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimamragh əfrakis ye niməhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nipig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rinnor baptaes irəmiə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nipig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nipig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”

⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk nərəhuyen nipig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nipig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik

e Jerusalem, mhavən yerkwānu mīnə fam ye Judia mīne Sameria, mhavən yerkwānu mīnə fam ye tanīmtanə.”

⁹ Yesu ruīni ta, nīpīg iriə kīsarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kīni mīvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikīn, napuə ruvrīg əpīs In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikīn, mīsəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhawən kīrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mīrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikīn masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mīvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerīg-pə mīn rəmhen əmə kīn yame In rīmnhaktə ai taktəkun.”

Aposol mīnə kīmnhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol mīnə kīsəta ye takwar Olif, mīsəriwək kəskəh əmə*, mharerīg mīn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kīni mīsauru-pən ye nīmə kīrik mīshaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikīn kupən. Narīmnə a: Pita, mīnə Jon, mīne Jemes, mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovīn tiksin mīne Meri, nisīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnə tiksin, iriə kasofugin iriə miriə. Rīkiriə kīrikianə əmə. Nīpīg mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpīg tiksin ruauə muavən, narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu kīmnhauə kīrikianə. Iriə khapsaah kīsəmhen kīn 120. Aikīn, Pita rərer maməgkiar kīmi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisīen kīn. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rīmīvəhsi-pən nəgkiarien kīmi King Deved. King a rīmīrkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrīkīr narmamə mhavən kharaptəəkīn Yesu.‡ Kīni nəgkiarien e ruauə ai taktəkun mīnor nəfrakisīen kīn. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kītawə kīrik; mamor wok kape Kughen kītawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kīn Yesu, mīvəh mane iran, kīni en mīvən mīvəh nīmri nīmoptanə kīrik kīn. Ikīn aikīn a, in rīməviə məwhan əteih tīpīn nisīnavīn rītərhav. ¹⁹ Kīni nəmə Jerusalem kīsərig nar a, kīshen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’ ”

²⁰ Kīni Pita rīmīni mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kīrik ramni mīmə,

“Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapīg əmə;

Pəh yermamə kīrik tukrīpəh nəmīriən aikīn.’

(Sam 69:25)

“Kīni nəgkiarien kīrik mīn ramni məkneikīn mīmə,

“Pəh yarmə kīrik tukruə mīvəh tamhekīn mīvəh nehuəyen.’ ”

(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kīni Pita rīni mīrpīn mīn mīmə, “Ror məkneikīn mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kīrik yame rīmnəm kīn nīmri nīmoptanə mə Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrīni-ərhav mə Yesu In rīmnərer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kīrik yame rīmnəməriwək kīmawə mīn kupən, ye nīpīg yame Yesu rīmnəməriwək kīmawə mīn. In rīmnəm norien mīnə a rīrikakun ye nīpīg Jon Baptaes rīmnəməriwək nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpīg yame Kughen rīmīvəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mīvəh In mhaktə.”

²³ Kīni iriə khani-ərhav nhag yermamə kīraru. Kīrik, nhagin e Josef, kamni kīmə Basabas, kīni kamni mīn kīmə Jastas. Kīrik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kīni iriə mīsəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rīkimawə fam. Ik takasitu irəmawə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nīmīrpen ta kīrik ²⁵ mə in tikrīvəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rīmnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.” ²⁶ Kīni kīmīsəhuak ta, mharai-pən nhagriū ye kapiēr kīraru mhawhan, mhamə tukharkun mə

1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmiseriwak ye nerwakien yame kīmnēghan kīn mə tukeriwak ye nīpīg kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53

† **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kīn namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 ‡ **1:16:** Əm-ru Sam 41:9. **1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

pa tukrivəh neihuəyen a “apostol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin apostol. Kini taktəkun ai rīnor mīn apostol iriə fam twelef.

2

Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nīpig kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mīne kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rīmasi-pən ye napuə rəmhen kin nīmətag ramavən mīvən apa imə a kasəmīr ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsiə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə. Kini mīvəhsi-pən nīrkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pīsīn pīsīn.

⁵ Kini ye nīpig a, nəmə Isrel tīksin yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin mīnə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nīpig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pīsīn pīsīn, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə mīnə fam kasərig kamhani nəgkiarien atuatur kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mīne kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pīsīn pīsīn kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pīsīn pīsīn. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mīne narmamə Media, mīne narmamə Elam, mīne narmamə Mesopotemia, mīne nəmə Judia, mīne nəmə Kapadosia, mīne nəmə Pontas, mīne nəmə Tarki, ¹⁰ mīne nəmə Frijia, mīne nəmə Pamfilia, mīne nəmə Ijip, mīne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mīnə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tīksin nəmə Isrel atuatur, kini tīksin kimnhasi-pən ye tanīmtanə mīnə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mīne nəmə Krit, mīne nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien mīnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mīnə yame Kughen ramor kimi ətawə!” ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukreikin kapəriə kapə misaiyoh əriə mīnə kin nīpran.

¹³ Mərig narmamə tīksin kisarh irəriə mhamə, “Nīkam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rīmnhoprai nīprai norien e yame Nanmīn kape Kughen rīvəhsi-pən nəsanīnien kimi nəməhuak mīnə

¹⁴ Aikin, Pita rīmnrer iriə apostol mīnə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mīni-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nəmə Isrel, mīne kimiə mīnə fam yamə mīne nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien mīnə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə mīnə a khapəh nisapīsien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmīni ta kupən mīmə, ¹⁷ “Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk narmamə mīnə fam.

Kwajikovə kapəmiə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə mīnə mīne nəwharu kapəmiə mīnə tuksəmrrəhav ye nəfrakīsien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnə kafak- narman mīne nīpiraovīn, pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmətīen tīksin ye napuə mīne ye tokrei tanə:

Nītə tukraiyyu, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mīrh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nītə;

kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

* **2:1:** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nīpig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nīpig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

²¹ Ye nīpīg a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ’ ” (Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rīmə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarīen e. Kimiə nakharkun huvə nīmətāien minə pisin pisin yame Yesu rīmnor ye nəsanīnien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīmnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rīmirkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimīə. Kini kimiə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmirisin Yesu ye nəmhəyen kape nīmnhəyen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmnhəyen rīpəh nəutənien mə to rīraptərəkin tīm tīm Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarīen kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmnhəgiar iran mamni mīmə,

“ ‘Nīpīg minə fam yakaməm Kughen ramarə kīmru min.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rīkik ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rīkik ramagien. Mərig in ai In ramarə kīmru min.’ ” (Sam 16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmə, “Yo minə tīksin, jakhoprai-pre nəgkiarīen e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīminim in. Təwk iran raməmīr imətawə ikin maməmīr təvīr. ³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kini rīmirkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kin In. ³¹ Deved rīmnam nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh mīn ye nīmnhəyen, kini tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr, kini nīpran tukrəpəh nīmətītīen. ³² Kughen rīmnor Yesu ramragh mīn. Kini kīmawə fam yīmīsəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkəwətə ye nīkarīn, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narīmnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmīn Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarīen e mə,

“ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Ēkwətə-pən ye kwermik matuk

³⁵ Meriaji nīpīg jakor Ik takehuə ye tīkmīr kafam minə.” ’ ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rīrpīn mīmə, “Pəh kītawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo mīn.”

³⁷ Pita raməgiar məkneikin, rīkiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tīksin ?jakshawor-pən iran mine?”

³⁸ Kini Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini mīsor baptaes ye nhag Yesu Kristo, mīsarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyen a Nanmīn Rhakə kimi əmiə. ³⁹ Kughen rīmīrpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmīə minə yamə mine tukpīhauə. Nīrpenien e raməmīr ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rīmnochrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rīmīni-ərhav mīn nəgkiarīen rīpsaah kimi əriə maməgiar skai kimi əriə mīmə, “!Takasəkeikei mīsəta ye nəmə hah yamə mine kisərə ye tokrei tanə ai taktakun,

pəh Kughen tukriḗpəh nĭvəhsi-preyen narpĭnĭen kĭmĭ əmĭə!”⁴¹ Kĭnĭ narmamə yamə mĭne kĭmnhani nəfrakisĭen iran, kĭmĭsor baptaes. Ye nĭpĭg a, narmamə rəmhen kĭn tri taosen kĭmnhauə mhakwasĭg kĭn narmamə yame mĭnə kĭshatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu

⁴² Nĭpĭg mĭnə fam narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu kasarə kirikianə mĭsətəriḡ kĭn nəvhagiĭen kape aposol mĭnə, mamhavəh Nəvĭgĭnĭen Rhakə†, mĭsəhuak. Rĭkĭriə riskai mə tukasəkeikei mĭsor narĭmĭnar mĭnə a. ⁴³ Kĭnĭ Kughen rĭvəhsi-pən nehuəyen kĭmĭ aposol mĭnə tuk norĭen nĭmtətĭen rĭpsaah. Narmamə kĭsəm kĭsakur pĭk kĭn. ⁴⁴ Narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu, nĭpĭg mĭnə fam kasofuḡĭn kirikianə. Iriə fam rĭkĭriə ragĭen tuk nəvraiĭen kapəriə nautə kĭmĭ iriə mĭnə tĭksĭn, ⁴⁵ rəmhen kĭn tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rĭrkək, kĭnĭ kirik rəvrai kafan nautə, mĭvəh mane iran, kĭnĭ masĭtu iran. ⁴⁶ Nĭpĭg mĭnə fam iriə kasofuḡĭn ye Nĭmə Ehuə kape Kughen, rĭkĭriə kirikianə. Kasəvĭgĭn ye nəkwai nĭmə kapəriə, mamhavəh Nəvĭgĭnĭen Rhakə rəmhen kĭn Yesu rĭmĭnĭ. Nĭpĭg mĭnə fam, nəriḡĭen kapəriə reiwaiyu, kĭnĭ masagiĭen, ⁴⁷ masəḡnəḡĭn Kughen. Kĭnĭ narmamə kamhani vivi əriə tuk norĭen kapəriə. Kĭnĭ nĭpĭg mĭnə fam Kughen ravəh mĭragh narmamə mamofuḡĭn əriə ye kwĭhen kapəriə.

3

Yermamə yame nĭhun raha, rĭhekĭmter meriwək

¹ Nĭpĭg kirik, ye nĭpĭg kape nəhuakĭen, ye tri klok yenaiyu, Pita mĭnə Jon iriu kĭmĭweriwək mĭravən ye nəkwai Nĭmə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmĭr aikĭn, nĭhun rahas rĭmĭnor hanə. Nĭpĭg mĭnə fam ĭn mĭnə tĭksĭn kharəh ĭn mamhavən ye kwəruə kape Nĭmə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kĭmə “Rhuvə pĭk.” ĭn ramawə-pən kĭn mane kĭmĭ narmamə yamə mĭne kĭsauru-pən ye nəkwai nĭmə. ³ Nĭpĭg ĭn rəm Pita mĭne Jon kaweriwək mĭravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nĭmə, ĭn rĭmĭnaiyoh əriu kĭn mane. ⁴ Aikĭn, Pita mĭne Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kĭnĭ Pita rĭnĭ-pən tuk kwən a mĭmə, “Arha-pə atuatur məm əmru.” ⁵ ĭn rarha-pən məm əriu, rĭkĭn rəsĭk mə tĭkrĭvəh mane kirik.

⁶ Məriḡ Pita rĭnĭ-pən tukun mĭmə, “Yo, kafak mane* rĭrkək. Məriḡ nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kĭmĭk. Ye nhag Yesu Krĭsto, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ĭk mə takhekĭmter məriwək.” ⁷ Kĭnĭ Pita rĭvəh kwermĭn matuk, masĭtu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nĭhun mĭr kirahuvə. ⁸ Rĭviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiḡ kĭn əriu, irisĭr mĭrhauru-pən ye nəkwai Nĭmə Ehuə kape Kughen. ĭn rĭmĭnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməḡnəḡĭn Kughen. ⁹ Kĭnĭ narmamə fam kĭsəm kwən a rameriwək, maməḡnəḡĭn Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nĭpĭg m-fam ramawə kĭn mane ye kwəruə ye Nĭmə Ehuə kape Kughen. Kĭsakur pĭk tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tĭm tĭm hanə kwermĭ Pita mĭne Jon, narmamə kĭmĭsəm, kĭsakur pĭk kĭn, mĭsaiyu mhauə a karharer ĭkĭn, ye kwənmhaan kirik kamni kĭmə Vranda kape King Solomon. ¹² Kĭnĭ Pita rəm narmamə mĭnə a, mĭnĭ-pən tuk əriə mĭmə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pĭk kĭn nar e? ?Rhawor naksətamə pĭk ĭrəmru? ?Kĭmĭə nakhamə ta kĭmru yerpĭriḡ kĭnĭ mĭrarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsanĭnĭen əmə kapəmru uə? !Nĭkam! ¹³ Kughen kape kaha mĭnə tu, Ebrahim mĭne Aesak mĭne Jakob, ĭn a rĭmĭnor nar e. ĭn pĭsĭn əmə rĭmĭvəh-sĭ haktə yor atuə kĭn kafan e Yesu. ĭn e Yesu əmə e nĭmnhavəhsi-pən ĭn rərer ye nĭmri namasur mĭnə kape gavman. Ye nĭpĭg ai, Paelat rĭmĭnamni pawk mə tukrĭrisĭn ĭn, məriḡ nĭmĭsəkeikei kĭmĭ Paelat mə tukhopni ĭn.†

2:41: Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəvĭgĭnĭen Rhakə, uə Lodsapa: Nĭpĭg Yesu raməvĭgĭn ĭfamĭen iriə kafan narmamə mĭnə, ĭn mĭnĭ-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvĭgĭnĭen məknakĭn, rĭkĭriə tukraməsĭk ĭn. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9 * **3:6:** Pita rĭmə, “Silva mĭne gol rĭrkək tuk yo,” məriḡ nĭpran rĭmə, “Kafak mane rĭrkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatur pĭsĭn kirik tuk nukreikĭnĭen nəḡkiariĭen ye v. 13: “nĭmnhani-pən hah ĭn tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nĭmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrĭrisin əmə yermamə kĭrik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nĭmishopni yermamə a in nuknei nĭmraghien. Mərig kwasig ĩkin, Kughen rĭnnor In rĭmragh mĭn. Kini kimawə yĭmisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rĭnəsanĭn meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsanĭnien kape Yesu, mĭne nhatətəyen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pə kimi əmawə yame rĭnnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo mĭnə tiksĭn, yakĭrkun mə nĭmisor narĭnnar mĭnə e kimiə namehuə kapəmiə mĭnə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rĭmĭni kupən, ruauə mĭnor nəfrakisien kĭn. Nəgkiarien kape profet kafan mĭnə kupən rĭmĭni ta mĭmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhəyen. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kĭn Kughen, pəh In tukrĭvəhsi ta narpĭnien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napĭsien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mĭn kĭn Kristo tukrĭrerig-pə mĭn, yame Kughen rĭmĭrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmĭr ye neai meriaji nĭpig yame Kughen tukror huvə narĭnnar fam rəmhen kĭn yame Kughen rĭmĭni ta tuk profet rhakə kafan mĭnə kupən, ²² meinai Moses rĭmĭni mĭmə,

“ ‘Kughen Yermaru tukrĭvəh-si haktə profet kĭrik kapəmiə rəmhen kĭn yo. Profet a in kimiə kĭrik; takasəkeikei masətərig huvə kĭn nəgkiarien kafan mĭsor nəkwān.

²³ Narmamə yamə mĭne khapəh nĭsətərigien kĭn nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpĭnien ehuə kimi əriə.’ ” *(Dut 18:15-16)*

²⁴ Kini Pita rĭrpĭn nəgkiarien mĭmə, “Kini profet mĭnə mĭn tiksĭn kimnhani mĭn nəgkiarien a. Rĭrikakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig ĩriə kasəgkiar kĭn narĭnnar mĭnə ai taktəkun. ²⁵ Nĭrpenien yame Kughen rĭmĭni kupən tuk profet kafan mĭnə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmĭr ye promes yame Kughen rĭmĭni ta tuk kaha mĭnə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rĭmĭvəhsi-pən kimi Ebrahim mĭmə,

“ ‘Kwənərəus kafam tukrĭvəh-si-pən nĭhuvəyen kimi narmamə fam ye tanĭmtanə.’ *(Jen 22:18)*

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rĭnnher-pə kĭn Yesu, yor atuə kĭn kafan, kimi əmiə tuk nĭvəhsi-preyen nĭhuvəyen kimi əmiə məkupən, mĭmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mĭne Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris mĭnə, mĭne yamehuə kape mobael yamə mĭne kasarha tuk Nĭmə ehuə kape Kughen, mĭne Sadusi mĭnə, khauə mhatərhav-pə. ² ĩriə, niemha rhai pĭk əriə meinai ĩriu kimĭranĭərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rĭmamhə mĭmragh mĭn mor swatuk mə narmamə yamə mĭne kwənhamhə ta tukhamragh mĭn ye nĭmhəyen kapəriə. ³ Məkneikĭn, kharaptərkĭn əriu, mərig rĭnenaiyu ta, kini kharəh-si-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rĭkwamer kĭn tuksəm əpu əriu. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kĭsərig nəgkiarien kapəriu, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak mĭnə kimnhapsaah, ĩriə fam rapita faef taosen.

Pita mĭne Jon kawərer ye nĭmrĭ kaonsel

⁵ Kəni rĭkwamer kĭn, namehuə mĭnə kape nəmə Isrel, mĭne nəwharu mĭnə kapəriə mĭnə, mĭne namhajoun kape loa kape Moses, kimĭsofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin ĩriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mĭne Kaeafas, mĭne Jon, mĭne Aleksandra, mĭne narmamə tiksĭn yame ĩriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Mĭsor Pita mĭne Jon kawərer ye nĭmrĭriə, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kĭn?”

⁸ Aikin, Nanmĭn Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mĭne nəhuaru mĭnə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakĭn-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rĭmnahas rĭmĭvəh hiə nihuvəyen- mə yĭmĭwhawor-pən iran mĭne mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel mĭnə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmĭə ye nəsanĭnien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nĭmĭsəsĭk-pən In ye nai kamarkwao kin. In rĭmhə, mərĭg Kughen rĭmĭvəh mĭragh mĭn In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rĭmĭni ta mĭmə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkĭnien nĭmə kĭmĭsarakĭkin, mərĭg Kughen rĭmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkĭr məkupən.’ (Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kĭrik rĭrkək ye tokrei tanə e yame rĭrkun nĭvəh-mĭraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mĭvəh mĭragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pĭsĭn əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel mĭnə kĭmĭsəm mə Pita mĭne Jon yermamə apnapĭg mĭr əmə, kĭmĭrapəh nĭwor-pawk-ien skul, mərĭg kĭmĭwətgha kin nəgkiarĭen. Kini iriə kĭsakur kin nĭrkunĭen kapəriu, kini mharkun mə iriu kĭmĭwəriwak irisĭr Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kĭrik mərĭg in ai kĭmĭsəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nĭmrĭriə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisĭr mhamə irisĭr tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kĭmnhani tuk əriə mĭnə mhamə, “?Tukshawor nar mĭr a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norĭen a nar mĭr a kĭmĭwor ye kwən a. In rehuə pĭk; kĭtawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini mĭsor kwirĭg kĭmĭ nar mĭr a mə tukrĭpəh nĭrĭni-mĭnien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel mĭnə kĭsokrən kin Pita mĭne Jon mə tukravən mĭn imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukrĭpəh mĭn nĭraniyen nhag Yesu, mĭne nĭwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kini iriu krəni-pən tuk əriə mĭrəmə, “Nĭkam. Kĭmĭə taksəkĭr mə ratuatuk ye nĭmrĭ Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimĭə. ²⁰ Mərĭg kĭmru jakrapəh nĭwapnapĭgien. Kĭmru jakawəkeikei mĭrəni-ərhav narĭmnar a yame kĭmru yĭmĭwəm ye nĭmrĭmru, mĭne yame yĭmwərĭg kin nĭmətĭrgĭmru.”

²¹ Kini kaonsel rĭmĭni-pən mĭn tuk Pita mĭne Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpĭnien kĭrik kĭmĭ əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kĭmĭ narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kĭmĭsher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kĭmnharkun mə narmamə apnapĭg mĭnə rĭkiriə tukrĭmhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpĭnien kĭmĭ əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nĭmtətĭen yame rĭmnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rĭmnor hanə merĭaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rĭnapita ta foti.

Nəhuakĭen kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakĭsĭen ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mĭne Jon kĭravən, taktəkun əmə iriu kĭrarerĭg-pən mĭn tuk kapəriu narmamə mĭnə. Kini mawəvsao kin nəgkiarĭen kape jĭf prĭs mĭnə mĭne nəhuaru mĭnə kĭmĭ əriə. ²⁴ Kini iriə kĭsərĭg nəgkiarĭen a, iriə m-fam khauə kĭrikianə mĭsəhuak kĭmĭ Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nĭmnor neai mĭne nĭmoptanə mĭne tahik, mĭne narĭmnar mĭnə fam yame kasəmĭr ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kin kafam, rĭmĭni-ərhav nəgkiarĭen e ye Nanmĭn Kafam mĭmə, “?Rhawor nəmə tanĭmtanə mĭnə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə mĭnə a kamharai mhun mə tuksor nahasĭen mĭnə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarĭen.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mĭne namehuə mĭnə khauə mĭsɔfugĭn mamhani hah Kughen kĭni mamhani hah mĭn Kristo yame In rĭmĭrpen In.’ ”

(Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriā mhamā, “Kughen, nægkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nāmā Isrel, kimisofugin iriā nāmā tanə pisin pisin minə, mharai mhun nægkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuaturuk yame nimirpen. ²⁸ Kimnharai mhun nægkiarien rəri-pən atuaturuk əmə kafam nægkiarien yame Ik nimirni ta ye nəsaniinien mine nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nægkiarien skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nægkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nægkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaniinien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə, kini mor nimitətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuaturuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nīmə yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nægkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nægkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iriə kimnhanian-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapəwə. In rimimragh min ye nimehəyen kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin nīmə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nægkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərkən nipar mane yame nimevəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimmor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nægkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksın, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmır irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksın ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptəəkın aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimiraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwən. Yenpig-ənpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarien rivan apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nimiria. ²² Mərig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yaməhuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mimə, “!Eh! !Narmamə minə e nimirəpən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yaməhuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nimri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mimə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rivəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo handred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Mishər yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarha-huvəyen tuk nipiwəharu kapəməwə yamə mine khamhətan kin əriə.” ² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar*.” ³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

5:29: Wok 4:19 **5:31:** Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2 **5:36:** Wok 21:38 **5:40:** Wok 4:18 **5:41:** Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 **6:1:** Wok 4:35 * **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

⁵ Kisərig nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimirə aposol minə. Kini aposol minə kasərahū-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rivəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nimitətien ye nimirə narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rivəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkin in. Mharəh mhauə misərer ye nimirə kaonsel. ¹³ Mhakir min narmamə tiksın mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rimnərahū kimi ətawə apa kupən.’ ”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nimirə rukreikin məmhen kin nimirə agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kin yo. Kughen yame yerpərig In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipəh nivənhanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia.

³ Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ *(Jen 12:1)*

⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriajipə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh hanə nərariyen nimoptanə kirik kimin. Kafan nimoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rimini ta mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kini rimə, ‘Nimoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nipig a, Ebrahim, tini rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rimini-pən tukun rimini mimə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mitə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’

(Jen 15:13,14)”

⁸ Kini Steven rirpĭn nĕgkiarĭen mĭmĕ, “Kughen rĭmĭrpen Ebraham mĭmĕ In tukrarha huvĕ tuk ăriĕ. Kini mĭni-pĕn tukun mĕ tukrĕsig-pĕn nĭpĭkwariĕn, ror nĭmtĕtien kĭn mĕ irĭĕ narmamĕ kape Kughen. Ror pĕn, nĭpĭg Ebraham rĭrĕh kwajĭkovĕ kafan Aesak, kini ye nĭpĭg yame ror eit kĭn, rĕsig-pĕn. Kwasig ikĭn, Jakob rĕsig-pĕn kwajĭkovĕ kafan mĭnĕ, irĭĕ fam twelef yamĕ mĭne irĭĕ kaha kapĕtawĕ.”

Steven ramni hah nĕmĕ Isrel mĭmĕ Kughen rĭmnher-pĕn pawk kĭn Josef, mĕrĭg kaha tu mĭnĕ kape nĕmĕ Isrel kĭmĭsĕpĕh in

⁹ Kini Steven rirpĭn mĭmĕ, “Kaha tu mĭnĕ kapĕtawĕ kĭmĭsĕmĕkĭn naorahirĭĕ e Josef, mĭseighan-pĕn kĭn in kĭmĭ nĕmĕ Ijip mĕ tukror atuĕ kĭn kape nĕmĕ Ijip. Mĕrĭg Kughen rĭmnarha huvĕ tukun, ¹⁰ kini mĭvĕh mĭragh in ye narĕ-ororiĕn kafan. Kini mĭvĕhsi-pĕn nĭrkunĭen kĭmĭn. Nĭpĭg Josef rĕrer ye nĭmrĭ yermaru kape nĕmĕ Ijip, yermaru a rorkeikei in, mĭvĕhsi-haktĕ in mĭmĕ in yamehuĕ kĭrik. Mĕ tukramarha huvĕ tuk nĕmĕ Ijip mĭne nautĕ kafan. ¹¹ Nĭpĭg a, sweiwei ramuh nĕmĕ Ijip mĭne Kenan. Kaha kapĕtawĕ mĭnĕ, nĕriĕ nĕvĭgĭniĕn rĭmĭrkĕk, kasĕrĭg raha. ¹² Kini mĕrĭg rĭmrĭĕ Jakob rĕrĭg mĕ nĕvĭgĭniĕn apa Ijip, kini rher-pĕn kĭn kaha kapĕtawĕ mĭnĕ khavĕn aikĭn, in e nĭrikakunĭen kapĕriĕ kĭmnhavĕn Ijip. ¹³ Kini, kwasig ikĭn, irĭĕ khavĕn mĭn, Josef rĕsik ăpu in kĭmĭ piauni mĭnĕ. Kini yermaru kape nĕmĕ Ijip rĕm rĭrkun kwĕnĕrĕus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pĕn nĕgkiarĭen kĭmĭ rĭmni Jakob mĭne kafan mĭnĕ tĭksĭn tukhauĕ mĭsarĕ irĭĕ mĭn. Irĭĕ fam seventi faef. ¹⁵ Mĕkneikĭn Jakob rĕsok pĭhiu mĭvĕn apa Ijip. Kasarĕ mamhavĕn, in mĭne kaha kapĕtawĕ mĭnĕ kĭmnhamhĕ aikĭn. ¹⁶ Kwasig ikĭn, kĭmĭrĕh nĭkĭkrirĭĕ kĭrerĭg khavĕn apa Sekem, kĕrĕhu-pĕn ăriĕ ye nĕpag kapier yame Ebraham ruĭvĕh-ta nĭmrĭn tuk kwĕnĕrĕus kape kwĕn a Hamor.”

Steven ramni hah nĕmĕ Isrel mĭmĕ Kughen rĭmnher-pĕn pawk kĭn Moses, mĕrĭg kaha tu mĭnĕ kape nĕmĕ Isrel kĭmĭsĕpĕh in

¹⁷ Kini Steven rarar mĭni mĭn mĭmĕ, “Kĭmĭsarĕ mamhavĕn, ruĕ ye nĭpĭg yame nĕgkiarĭen yame Kughen rĭmĭvĕhsi-pĕn kĭmĭ Ebraham tukruĕ mor nĕfrakisĭen kĭn. Ye nĭpĭg a, kaha kapĕtawĕ mĭnĕ kĭmnhauĕ mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kĭmĭsarĕ mamhavĕn, yermamĕ pĭsĭn kĭrik yame reinein Josef ruĕ rĕmhen kĭn yermaru kape nĕmĕ Ijip. ¹⁹ In mamor has pĕn pĭk kĭmĭ kaha tu mĭnĕ kapĕtawĕ mameĭkuĕ irĕriĕ. Mamarkut kĭmĭ ăriĕ mĕ tukmĕ kĭseimĕk, mĭsapitan kĭn kapĕriĕ kwajĭkovĕ mĭnĕ, pĕh khamhĕ.

²⁰ “Ye nĭpĭg atuatak a, Moses rĭmnarha. Mor kwĕn huvĕ kĭn.* Rĭmni mĭne nĭsĭni kwerkwaig kĭn ye nĕkwai nĭmĕ, mawarha huvĕ tukun mwerĭaji makuĕ kĭsisĕr. ²¹ Mĕrĭg nĭpĭg irĭu kwapitan kĭn in mĕ tukrĭmhĕ, piakĕskĕh kape yermaru kape nĕmĕ Ijip rĕm in, kini mĭrĕh mĭvĕn, mamrĭhi rĕmhen kĭn tĭni atuatak. ²² Kini kĭmnhajoun in kĭn nĭrkunĭen kape nĕmĕ Ijip. Kini in ramĕgkiar huvĕ, mamor nar huvĕ.

²³ “Kini nĭpĭg Moses kafan newk foti, rĭkĭn ramĕsik mĕ tukrĭvĕn mĕm narĭmnĕ iman e nĕmĕ Isrel. ²⁴ Rarar mĭvĕn mĕm yemĕ Ijip kĭrik ramor aha-pĕn kĭmĭ yemĕ iman ikĭn kĭrik. Kini Moses rĭmavĕn, masĭtu ye yemĕ iman; mĭvĕhsi-pĕn tai norĭen mhopni yemĕ Ijip ai. ²⁵ (Moses, rĭkĭn rĭmoh mĕta nĕmĕ iman ikĭn tukĕm kharkun mĕ Kughen rĭmnher-pĕn kĭn in mĕ tukrĭpĭk ta ăriĕ ye nĕmhĕyen yame kamor irĕriĕ; mĕrĭg irĭĕ kĭsĕm, khapĕh nharkunĭen). ²⁶ Kĕni rĭkwamer kĭn, Moses ruĕ mĕm yemĕ Isrel mĭr kĭraru karauh ăriu mĭnĕ. Kini in rĭvĕn mĕ tukrĭni-ăhu ăriu mĭmĕ, ‘!Ah! Kĭmiru piaumĭru mĭnĕ ămĕ. ? Nakwhawor mawor rahah irĕmiru mĭnĕ?’

²⁷ “Mĕrĭg ămĕ kwĕn e yame ramor hah kĭmĭ in kĭrik rĕsuĕ ta kĭn Moses mĭni-pĕn tukun mĭmĕ, ‘?Rhawor? ?Nakmĕ takarmaru irĕmawĕ mĭvĕhsi-pĕ narpĭniĕn kĭmĭ ămawĕ uĕ?’

7:8: Jen 17:9-14; 21:4 **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13:** Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pĭsĭn kĭrik tuk nukreikĭniĕn nĕgkiarĭen ye v. 20, in e, “Moses rĭmnarha, in kwajĭkovĕ huvĕ kĭrik ye nĭmrĭ Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15

28 ?Nakmā takhopni mīn yo rāmhen kīn yame nīmnhopni yemā Ijip a e niāv uā?’ (Eks 2:14) 29 Nīpig Moses rārig nāgkiarīen a, rīgin, marar map. Map a Ijip mīvān mamarā apa Midian rāmhen kīn yepsīpīs kīrik. Kīni mīrāh kwajīkovā kafan mīr aikīn a.

30 “Newk foti ruā mīvān, nīpig kīrik, Moses rarar mīvān apa ye tīpāvsīk ipakā tuk tukwas kīrik kamni kīmā ‘Sinae.’ Mīvān aikīn, mām nap ramuāk ye kwajī nai kīrik, kīni agelo kīrik kape Kughen rītārhav-pā tukun aikīn. 31 Moses rām rakur. Kīni mīvān ipakā tuk nai a mā tukrām huvā. Mākneikīn mārīg nāgkiarīen kape Kughen ramni mīmā, 32 ‘Yo Kughen kape kafam kaha misīr kupān: Ebraham, mīne Aesak, mīne Jekob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnrīg nāgkiarīen a, rātānmīmīn, mīgīn pīk kīn nīvag-pānīen.

33 “Kīni Kughen rīni-pān tuk Moses mīmā, ‘Moses. Takrāh-sī ta sandel kafam, mārīg in ai kwānmhan e nakamārer ikīn in ramārhakā. 34 Yo yaknām ta mā kafak narmamā mīnā apa Ijip kasārīg raha pīk. Kīni yakamārīg mā kasasāk; kīni yakamuā mā jakpīk-ta ārīā ye nāmhāyen kapārīā. Yuā. Yakamher-pān kīn ik takrerīg mīvān apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

35 Kīni Steven rīrpin mīmā, “Moses e in e, yermamā e nāmā Isrel kīmīsāpāh mīseinein in mhamā, ‘Ah. ?Nakmā takarmaru irāmawā mīvāhsi-pā narpīnīen kīmī āmawā uā?’ Mārīg Kughen rīmīvāh-sī haktā in mā tukrarmaru irārīā. Kughen rīmnhēr-pā kīn agelo yame rīmītārhav-pā tuk Moses ye nai yame nap ramuāk iran, mā tukrīvāh-sī haktā in mā in tukrarmaru irārīā, mīvāh mīragh ārīā. 36 Moses a rīmnr nīmātān mīnā tīksīn nīpig rīmnamkīr nāmā Isrel mīsap-ta Ijip mīsāviāfugīn ye tahīk a kamni kīmā Red Sī†, mamhauā ye tīpāvsīk.

37 “In e Moses mīn yame rīmīni-pān tuk nāmā Isrel mīmā, ‘Kughen tukrīpīvāh-sī haktā profet kīrik kapāmīā rāmhen kīn yame rīmīvāh-sī haktā yo. Profet a in kīmīā āmā kīrik.’ (Dut 18:15) 38 Moses āmā e in e rīmnamarā irīā nāmā Isrel nīpig kīmīsērīwāk kīrikianā ye tīpāvsīk. In rīmnamarā irīā kaha tu mīnā kapātawā; ye nīpig a agelo kīrik kape Kughen rīmauā māgkīar kīmīn ye tukwas e kamni kīmā Sinae. Kīni Kughen rīmīvāhsi-pān āmā nāgkiarīen mīragh kīmīn, mā tukruā mīvāhsi-pā kīmī ātawā.

39 “Mārīg kaha mīnā kapātawā kīmnhapāh nīsorkēikeiyen mā tukśārīg in. Mhapāh nīsorkēikeiyen mā tukhakwasīg kīn. Ye nārīgīen kapārīā kīmīsorkēikei mā tukharerīg-pān mīn apa Ijip. 40 Ror pān kīmīsākeikei kīmī Eron mamhani mahmā, ‘Ah. Takvhirākīn kapātawā tīksīn kughen, pāh irīā tukhakīr ātawā. Mārīg in a Moses e rīmīpīk ta ātawā apa Ijip, mā tukhauā eikīn e, mārīg kītawā khapāh nharkunīen mā in hīā ai taktākun.’ (Eks 32:1) 41 Kīni ye nīpig a, irīā kīmnhavhīrākīn nanmī kwajī kau kīrik rāmhen kīn kughen kīrik kapārīā. Mhavān mhauh nar mīragh mhavaan āru mīsāhuak-pān kīmī kau a. Kīni mīsor nāvīgīnīen ehūā kīrik, rīkīrīā rīmngīen tuk nar yame irīā kīmnhavhīrākīn. 42 Mākneikīn, Kughen rukreikīn-pān nīmēitaan kīmī ārīā, meighan-pān kīn ārīā khavān mīsāhuak kīmī kāmhau mīnā. Rāmhen kīn yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni ye nākwākwā kape profet mīnā mīmā,

“!Nāmā Isrel! Kīmīā nīmīsārā ye tīpāvsīk kape newk foti, mamhauh nar mīragh mhavaan āru tuk nāhuakīen, ?mā naksāhuak-pā kīn kīmī Yo uā? !Nīkam!

43 Nīpig mīnā fam kīmīā nakamharāh nīmā tapolen yame kamāhuak kīmī Kughen Yermaru ikīn, mārīg yerkimīā naksāhuak kīmī kughen eikuā e Molek, mamhavāh-sī haktā nanmī kāmhau kape kughen kapāmīā Refan. Nakhamā kughen mīr e kapāmīā.

Ror mākneikīn, jakher-ārhav kīn āmīā takasarā apa isok,’ (Amos 5:25) takasarā apa Babilon, ye nīkarīn pān.”

Steven ramni mā nāmā Isrel kīmīseinein nīprai nāgkiarīen e “Nīmā kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mīni-pən tuk ərīə mīmə, “Nīpīg kaha tu mīnə kapəṭawə kimnīsarə ye tīpəvsīk, kapəriə kīrik aikin nīmə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nīmə a, Kughen rīmīni-pən tuk Moses mə tukrīvhirəkin; kini Moses rīmnor atuaturuk ye nīrkunien yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmin. ⁴⁵ Kwasīg ikin, nīpīg Josua rīmīkir kaha kapəṭawə mīnə mhauə mīsəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermīriə, iriə mharəh nīmə tapolen a mhauə iriə min. Nīmə tapolen a rīmnəmīr meriaji-pə nīpīg kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rīmnorkeikei pīk King Deved. Kini Deved rīni-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mīpəh yakor nīmə kīrik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ *(2 Saml 7:1-16)* ⁴⁷ Mərig nīmə ai, King Deved rīmīpəh nīvhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rīmīvhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpīrig pīk. Rīpəh narəyen ye nīmə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kīn nəgkiarien kape profet yame rīmīni mīmə, ⁴⁹ “ ‘Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mīne tokrei tanə. ?Nakharkun mə taksor naha nīmə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin? ⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rīmnor narīmnar fam? Yo pīsīn əmə yīmnor narīmnar fam ye tokrei tanə.” ’ ” *(Aes 66:2)*

Steven ramni mə nəmə Isrel kīmīsəpəh profet mīnə fam yamə mīne Kughen rīmnher-pə kīn ərīə

⁵¹ Kini Steven rarar mīni-pən tuk ərīə mīmə, “! Ah! Kapəmiə kapə rīskai pīk. Kapəmiə nərigien rəpīgnap rəmhen kīn nəmə khapəh nīsəhuakien. Kīmīə nakhapəh nīsorkēikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kīmīə naksəmhen kīn kaha kapəmiə mīnə kupən. Nakasətapīg əmə kīn Nanmīn Rhakə nīpīg mīnə fam. ⁵² Profet mīnə kupən kīmnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərig kaha kapəmiə mīnə kīmīsor has pən kimi ərīə fam. Mīshopni mīn profet mīnə kupən yamə mīne kīmnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kīmīə mīn nakaseikuə mhakuraopən ye nīmetai Yemə Atuatuk a kīni mhauh In mīshopni. ⁵³ Kīmīə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mīnə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kīmīə nakhapəh nīsorien nəkwān.”

Iriə kīmīsarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel mīnə kīmīsərig, niemhaa rhai ərīə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nīkhakien kape Kughen; kini məm mīn Yesu ramkwətə ye nīkarīn matuk. ⁵⁶ Kini mīni-pən tuk ərīə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rīmnəkweg, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen matuk.” † ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel mīnə khasisīgīn nīmətīrgīriə kīni mīsokrən iran. Mīsarar, iriə fam mīsaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptərəkīn in, mhaukəkīn mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mīne kīmnhani hah Steven kīmīsəpəkiək ta kīn sot kapəriə mīsəhi-pən kimi tamaruə kīrik nhagīn e Sol, kini ai mīsəsīk Steven kīn kapier apīg.

⁵⁹ Kasəsīk Steven kīn kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərahupən nanmīk ye kwermīm.” § ⁶⁰ Mənīmkur mokrən ehūə mīmə, “Yermaru, takpəh narpīnien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rīmīni fam nəgkiarien a, kini mīmha.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rīkin ragien mə iriə kīmīshopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak mīnə

7:45: Jos 3:14-17 **7:47:** 1 King 6:1-38 **7:51:** Aes 63:10 **7:52:** Mat 23:31 **7:55:** Sam 110:1 † **7:56:** Daniel mīn rīmnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Em-ru stori ye Daniel 7:13-14.
§ **7:59:** Yesu rərəhu-pən nanmīn ye kwermī Kughen ye Luk 23:46. **7:60:** Luk 23:34

Kini nāmēhuak minā tiksīn khauā mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minā tiksīn kisarar masor ahas pən kimi nāmēhuak minā apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwānu minā tiksīn apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minā əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nāmēhuak minā. In mamvən ye nīmə minā mampik yerhav narman mine nīpiraovīn yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minā kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minā mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwānu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nāmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətətien minā, khauā kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minā kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nāmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwānu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmətətien ye norien kape yarmhə minə, ye nīmri nāmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mimə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nāmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’ ” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmətətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovīn yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmətətien yamə mine Filip rimmor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nāmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nāmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə ripəh hanə neiwaiyu-pəniən tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriū ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rimməm mə Nanmin kape Kughen rimavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriū irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon ripik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mimə, “Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mimə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nīmri nihuvəyən a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rimmərək əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwanu mīnə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mīmə, “Takhemter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsik, yame rīpis e Jerusalem muə mīpis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerig mīnamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. ²⁹ Kini Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə, “In rəmhen kīn sipsip kirik, kīmīrəh khopni.

Məmhen kīn kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nipig kimnəkis nīmīn Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kīmnor naurisien kīn in, kīvəhsi-pən narpinien kirik kīmin yame rīpəh natuatukien. Kafan kwajikovə rīrkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”
(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kīn pa nhagin? ?Raməvsao atuk kīn in, uə raməvsao kīn yermamə pīsīn kirik?” ³⁵ Kini Filip rīmīrikakun ye nəgkiarien kīrikianə əmə yame rīnaməvheikin mīnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kīmin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nīkam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīpəh mīn nəmīen, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rīkin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mīvən apa yerkwanu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mīvən mīvən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīmnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nipig a, Sol rīmnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mīvən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkwəkwə kirik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kīsəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nīpiraovīn, tukrīraptəəkīn əriə, mīpik

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kīmīnərai rəmhen kīn pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8 **9:1:** Wok 8:3

əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nīpig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien rīsi-pən ye napuə māsia-pen in. ⁴ In rīmamīr, məriḡ nəḡkiariēn kīrik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rīni-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Məriḡ takhekīmter, mīvən apa yerkwānu. Aikīn en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīne.”

⁷ Narmamə yamə mīne kamhakwasīḡ kīn Sol kasərer, kisakur pīk, mīsapnapīḡ meinai kisəriḡ pawk nəḡkiariēn a, məriḡ khapəh nīsəmīēn yermamə kīrik. ⁸ Kini Sol rhekīmter mīn, mərha, məm rīpəh nəmīēn nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakīr in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmīr nīpig kīsīsə, nīmriēn rīpəh narhayen, mīpəh nəvīḡinīēn, kīni mīpəh nīnimīēn nar kīrik.

¹⁰ Kini yermamə kīrik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagīn e Ananaeas. Yesu Yermaru rīmnokrən kīn ye nəmrərhavyen kīrik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kīmə ‘Ratu-atuk’ mīvən mauru-pən imei Judas maiyoh kīn yemə Tasas kīrik nhagīn e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rīmnəm nəmrərhavyen kīrik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nīmə a mamərəhu-pən kwermīn iran mə nīmriēn tukrihuvə mīn.”

¹³ Kini Ananaeas rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kīn kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mīne kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikīn e, jif pris mīnə kwəseighan-ta kīn mə in tukriḡraptərəkīn narmamə mīnə e kasəhuak kīmīk.”

¹⁵ Məriḡ Yesu Yermaru rīni-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwīrpen ta in mə in tukriēn-ərhav nhagīk kimi narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīne namehuə mīnə, mīne nəmə Isrel mīn. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mīvəh nəmhəyen tuk nhagīk.”

¹⁷ Məkneikīn, Ananaeas rīvən ye nəkwai nīmə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rīmnher-pə kīn yo eikīn e mə jakuə mor huvə mīn nīmriēn, kīni pəh Nanmīn Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rīmītərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nīnnamuə eikīn e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kīrik rəmhen kīn nīriḡəvi kəmām rier ta ye nīmri Sol, kīni in rarha mīn məm nar. Kini ye nīpig a kor mīn baptaes iran. ¹⁹ Kini məvīḡin ta, marə mīvəh mīn nəsanīēn.

Sol ramniərhav Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə mīn nīpig tīksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu mīnə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mīvən ye nīmə kape nofūḡinīēn kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikīn, narmamə kisəriḡ kisakur pīk kīn mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rīnnamuh nəmə Jerusalem yamə mīne kamhani nəfrakīsīēn ye Yesu. Khamə ta mə ramuə mīn eikīn e mə tukriḡpīk narmamə kape Yesu mīnə, mīvən kimi jif pris.”

²² Məriḡ nəḡkiariēn kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəḡkiariēn kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəḡkiariēn mə tukshopni in, ²⁴ məriḡ Sol ruīrkun ta nəriḡiēn kapəriə. Nīpig fam, yenpīḡ-yenpīḡ yenaiyu, iriə kīmīsərer əswasīḡ ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Məriḡ yenaiyu kīrik, narmamə kape Sol mīnə khakīr in mhavən mhavai-pən in ye nīḡp ehuə kīrik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nīkar kəupə ye yerkwānu a, kīni Sol rap mamvən.

Sol rīmavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimməm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nipram, ik takhuvə min. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimivəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nipran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpirig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmir apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Əriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin əriu. Kini rivən mitərhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpirig əgkəp. Kini nipiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nipig rimmamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənimkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhekimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nipiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə min apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rimməgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael minə kamni kimə “Mobaek kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehuaə kimi yavən hah minə. Kini nipig m-fam,

^{9:26:} Gal 1:17-19 ^{9:27:} 1 Kor 9:1 * ^{9:36:} Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

raməhuak kimi Kughen. ³ Nipig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nipig atuatur kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rimauə tukun mīmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias riğin pik marha-əterik iran, mini-pən tukun mīmə, “Ɔwəh, Yermaru. ? Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mīmə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kiraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukruə mirhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmrərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkwēiha, nipig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkəvəv pik. Kini nipig kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kirik. ¹¹ Məmə mə napuə rimnəkwaɡ. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarieren kirik ramni mīmə, “Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimir.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarieren a rimə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mirhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun niprai nəmrərhavyen yame in rimnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rimnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mirhaiyoh kin nimə kape Saemon, mirhuə, mirhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mirhokrən mirhimə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin niprai nəmrərhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mīmə, “!Ei! Ɔrig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhuə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimsir nakarharhakın. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kirhimə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarieren kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmrərhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mīkwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksın ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nipig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənimkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin. ²⁶ Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə narmamə tiksın kisəmkimik ye nimrin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mimə, “?Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?” ”

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mimə, “Nipig kisisər ruə mivən, * ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərəer ye nimrik. ³¹ Mini-pə tuk yo mimə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərəer ye nikar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərəer ye nimri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiariyen yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mimə, “Taktəkun yakwirikun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiariyen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiariyen Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksın apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərəkın-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əməwə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nipig minə a mhamə “nipig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, “nipig kisisər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17 **10:41:** Luk 24:42-43; Wok 1:8

kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimia miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mimə, “Nipig yimnaməmir apa Jopa, maməhuak məm nəmərəhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakarəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuatur əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmir ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin

Nanmĭn Rhakə.' ¹⁷ Kini tukmə Kughen rĭvəhsi-pən nĭhuvəyen a Nanmĭn Rhakə kimi nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə rəmhen kĭn yame rĭmĭvəhsi-pə kimi ətawə nĭpĭg kĭtawə kĭmnhani nəfrakĭsĭen ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nĭnĭ-əhuyen Kughen tuk naha nhagĭn yame In rorkeĭkei mə tukror mĭn kimi nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə."

¹⁸ Nĭpĭg ĭriə kĭsəriĭg nəĭĭarien a kape Pita, kĭsapnapĭg. Mĭsəgnəĭn Kughen, mhani mhamə, "Tukmə ror Kughen rĭmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mĭne pəh nĭen mə nəmə Isrel, ĭriə mĭn kharkun nĭsararien ye nəriĭgien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrĭvəh mĭragh əriə."

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini məriĭg, kupən, nĭpĭg Sol mĭne in mĭnə tĭksĭn kĭmĭshopni Steven, mĭsarar masor-ahas-pən mĭn kimi narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu, kĭsap, mhavən isok. ĭriə tĭksĭn kĭsap mhavən apa Fonisia, tĭksĭn apa Saepras, kini tĭksĭn khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəĭĭarien Huvə kape Yesu. Kini məriĭg kasəĭĭar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Məriĭg tĭksĭn, ĭriə nəmə Saepras, mĭne Saerin, kĭmnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav mĭn Nəĭĭarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rĭmnasitu ĭrəriə, narmamə khapsaah kĭsarar ye nəriĭgien kapəriə, mamhani nəfrakĭsĭen ye Yesu.

²² Nəməhuak mĭnə apa Jerusalem kĭmĭsəriĭg nəvsaoyen kĭn, kini kĭsher-pə kĭn yermamə kĭrĭk nhagĭn e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mĭtərhav-pə, məm mə Kughen rĭvəhsi-pən ta nĭhuvəyen kimi nəmə aikĭn, kini Banabas, rĭkĭn ragĭen pĭk. Mamor kwirĭg kimi əriə mə tukasəkeĭkei mhavəh tĭm tĭm Yesu Yermaru yerĭiriə m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kĭrĭk. Nanmĭn kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan rĭskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasĭg kĭn Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasĭg ĭkĭn, Banabas rĭvən apa Tasas mamarha-kĭn Sol. ²⁶ Nĭpĭg rĭmnəm Sol, rĭkĭr, ĭriu mĭravən apa Antiok mwarə apaikĭn kape newk kĭrĭkianə. Mwofugĭn ĭriə nəməhuak mĭnə aikĭn, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. ĭkĭn a Antiok, kĭmĭrĭkakun kini narmamə kape Yesu Kristo mĭnə kĭmə, "Kristin."

²⁷ Ye nĭpĭg a, profet mĭnə tĭksĭn khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ ĭriə kĭrĭk, nhagĭn e Akabus, Nanmĭn Rhakə ramarə iran, rĭmĭrkun məkupən mĭmə sweiwei ehua kĭrĭk tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rĭmauə mĭnor nəfrakĭsĭen kĭn ye nĭpĭg yame Klodias rĭmnamehua ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu mĭnə apa Antiok kĭmĭsorkeĭkei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu mĭnə apa Judia, mĭsher-pən kĭn mane kĭrĭkianə kĭrĭkianə yame ratuatuk ye nĭrkunien kapəriə. ³⁰ Kĭsor məknakĭn, mĭsərəhu-pən mane a ye kwermĭ Banabas mĭne Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermĭ elda mĭnə ye niməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rĭmĭrəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nĭpĭg a, king kape nəmə Rom, nhagĭn e Herod*, rĭmĭraptərəkĭn nəməhuak mĭnə tĭksĭn mĭmə tukruh əriə. ² Mĭni-pən tuk kafan narmamə mĭnə mə tukhavən mharaptərəkĭn Jemes, piau Jon, mĭsərəru-ta kapən kapə. ³ Kini rĭmnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rĭkĭriə ragĭen tukun, rarə mĭni-pən mĭn tuk kafan narmamə mĭnə mə tukharaptərəkĭn mĭn Pita. Kĭraptərəkĭn Pita ye nĭpĭg kape nəvĭĭnien ehua e kamni kĭmə "Nənĭen Bred yame yis rĭrkək iran." ⁴ Kharaptərəkĭn Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rĭmĭni mə mobael 16 tuksərəer əswasĭg kĭn, kuas kuas ye aoa mĭnə fam, yenpĭg mĭne yeraan. Herod rĭkĭn raməsĭk mĭmə nĭpĭg nəvĭĭnien ehua tukror ĭnfamĭen, in

11:16: Wok 1:5 **11:18:** Wok 13:48; 14:27 **11:19:** Wok 8:1-4 **11:22:** Wok 4:36 **11:25:** Wok 9:30

11:28: Wok 21:10 **11:30:** Wok 12:25 * **12:1:** King e nhagĭn e Herod Agripa. Pəh nĭen mə Herod Antipas.

tukrikir Pita muə ramərer ye nimir mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimir mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwān ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrərhav əmə. ¹⁰ Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikrərəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mimə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mimə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mimə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakın Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimir mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərhə nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2).

12:18: Wok 5:22-24

kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod rīpəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tīpeiwə iran, rīmhə.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nīpig kirik, kisəpəh nəviginiən masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə minipən tuk əriə mīmə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriū tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nīpəhyen nəviginiən, kini misərhə-pən kwermiriə ye kapəriū kapə tuk nivəhsihaktəyen əriu. Kini mīsher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pīrə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriū.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nīpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə tukrīpəh nīniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ minipən tukun mīmə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nīpig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrīrap ik, nīmrīm tukrīpis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nīmrīm. Kini in rīmnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mīmə yermamə kirik tikrivəh kwermīn mīkir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rīmnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksīn kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu

12:23: Dan 5:20 **12:24:** Aes 55:11 **12:25:** Wok 11:29-30; 15:37 **13:2:** Wok 9:15 **13:3:** Wok 6:6 **13:5:** Wok 12:12; 15:39 * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nīpig Sol rīmavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8

kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisasar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwa kape Loa kape Moses mine nəkwəkwa kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksīn. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarien kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəmwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripmawə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rīvəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ *(1 Saml 13:13; 16:12)*

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nəkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksīn, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisasar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə

13:13: Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1
13:20: Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16
13:24: Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. **13:28:** Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60

a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə,

“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(*Sam 2:7*)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nıpran to rapəh nəmətiten. Kini mamni mimə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(*Aes 55:3*)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“ ‘Ik to nakpəh nıpəhyen mə nıprai yemə rhakə kafam tukrəmətıt.’

(*Sam 16:10*)

³⁶ “Nıpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nıpran ruəmətıt ta. ³⁷ Mərig nıprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətiten.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukrırəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyen mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mimə,

“ ‘Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə,

to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(*Hab 1:5*)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nıpig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrərig-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpın.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nıraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nimraghien rerin. !Nəmhen,

13:31: Wok 1:3,8 ‡ **13:37:** Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35. **13:38-39:** Rom 10:4

pəh kimru yakwəpəh əmiə mīravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəgkiarīen kimi əmawə mīmə,
 “Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao
 ye tanimtanə.” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarīen a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarīen kafan. Kini narmamə yamə mīne Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran.
⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarīen kape Kughen rītərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nīpianehuə yamə mīne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [mwor nīmtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik rīpəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwānu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mīne Banabas kimīravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor mīn apa Ikoniam. Apaikin, Pol mīne Banabas kimīwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarīen kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mīne Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətəgah tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarīen Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nīmtətien rīpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarīen kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksīn kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mīne nəmə Gris, mīne nəmehuə minə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarīen mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nīpig Pol mīne Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mīne Banabas kimīravən apa Listra

Kini mawəriwak, mīravən yerkwānu mir a, Listra mīne Debe. Kini ye yerkwānu mir a mīne ikin minə ipakə tuk yerkwānu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətərig kin nəgkiarīen kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhəkimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarīen Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə mīnhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarīen, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nīmə kape kughen e Sus, ramərer ye nīkar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rīmavən mokwan-pən jīhi nai ye kau minə tiksīn məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwānu a kimnor kin kapier. In mīne kwhen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar mīragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mīne Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nīmṭətien mə rikiriū rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwan irəriə mwokrən ehua mirəmə, ¹⁵ “! Ah! ? Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə. ¹⁶ Apa kupən, In rimnəta ye narmamə m-fam ye tanimtanə kisəripən əmə swatuk minə kapəriə. ¹⁷ Mərig nīpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nīpig minə atuatur kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriū kirapəh nəmhenien tuk nīrəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriū.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərkın Pol, misəsik in kin kapiet, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmīr. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriū kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmivəvən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuək, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihū miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriū mə iriū tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriū.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriū mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriū mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihū, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa

14:15: Sam 146:6; Wok 10:26 **14:16:** Wok 17:30 **14:17:** Jer 5:24 **14:19:** Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriū kirarerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2

Antiok khavəh-si haktə Pol mīne Banabas mīne narmamə mīnə mīn tiksīn mə tukhavən apa Jerusalem mīsəm aposol mīnə mīne elda mīnə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nəriġien a.

³ Nəməhuak mīnə kisher-pən kīn əriə mə tukhavən. Nīpīġ khavən, mhatərhav-pən Fonisia mīne Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə kīmnəhuə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsəoyen a ror nəməhuak mīnə rīkiriə rāġien. ⁴ Nīpīġ khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak mīnə mīne aposol mīnə mīne elda mīnə kīmnəhani vi vi əriə. Kīni Pol mīne kafan mīnə kasəvsəo kīn narīmnar yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriə mə tuksor.

⁵ Məriġ Farisi mīnə tiksīn yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu kīshekīmter mhamə, “Nəmə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīġ-pən əriə kīni tukaməkeikei khajoun əriə pəh kīsəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə kape niməhuak kīsəkwətə tuk nəriġien a. ⁷ Kīmīsəġkiar rapomh pīk, kīni Pita rhekīmter mīmə, “Yo mīnə tiksīn. Kīmīə nakharkun mə tu tu kwənmpōin, Kughen rīmīrpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-ərhav Nəġkiarien Huvə kīmi narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rīrkun rīki narmamə, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmi əriə rəmhen əmə kīn yame rīmivəhsi-pə kīmi ətawə, kīni mamor nīmətətien mə rīkin rāġien mīn tuk əriə. ⁹ Rīpəh norien ror pīsīn kīmi əriə. Nikam. Iriə mīn khani nəfrakisien iran, kīni In rīvəh-si ta təvhəġə hah kapəriə rəmhen kīn yame rīmnor ta irətawə. ¹⁰ Kīmīə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kīrik kīmi əriə rəmhen kīn kajipə pam kīrik. Səmru. Kitawə, mīne kapətawə kaha mīnə kupən khapəh nīsəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Məriġ kitawə kīshatətə ye Yesu Yermaru mə tukrīvəh mīrəġh ətawə ye nihuvəyən kafan, mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.”

¹² Nəġkiarien a rətāpīġ pīk kīn narmamə mīnə a kasofuġin aikīn a. Kīni iriə kasətəriġ əmə kīn Pol mīne Banabas kawəvsəo kīn nīmətətien yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriū mə tukwor ye nīmri narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə.

Jemes rətāpīġ kīn nəġkiarien

¹³ Pol mīne Banabas kwor infamien ye nəvsəoyen, kīni Jemes rhekīmter, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tiksīn, sətəriġ kīn yo. ¹⁴ Saemon Pita rīmnəhoprai-pə huvə kīmi ətawə mə Kughen rīmnor əpu In kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīpīk ta əriə tiksīn mə kafan narmamə mīnə. ¹⁵ Rəmhen əmə kīn nəġkiarien kape profet kīrik kupən yame rīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

¹⁶ “ ‘Kwasīġ ikīn, Yo jakreriġ-pə mīn. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rīmnəmətēih kupən, ipakə əmə rəmnmīn.

Rīnahas pawk, jakrəh-si haktə, mīrīrpin, məspir, mor rəutən mīn.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pīsīn pīsīn mīnə rarkurao ye tanīmtnə- yamə mīne yīmīrpen ta əriə mə kafak narmamə mīnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yīmnhajoun narmamə kīn narīmnar mīnə e mə tukharkun. In e nəġkiarien kafak.’ ”

(Amos 9:11-12)

¹⁹ Kīni Jemes rīmə, “Nəġkiarien kafak ror məkneikīn: Taktəkun ai, narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel kwəsərar ye nəriġien kapəriə maməhuə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor rīskai pīk tuk əriə. ²⁰ Məriġ pəh kharai nəkwəkwə kīrik rīvən kīmi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nīsənien nəvīġinien yame kīmoh kīvaan əru tuk nəhuakien kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Nəvīġinien mīnə a kīsəmkīmīk ye

15:2: Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10
15:11: Gal 2:16; Efes 2:5-8 **15:13:** Gal 2:9 * **15:16:** Nəġkiarien kape nəmə Gris rīpəh nīniyen “rao kape King Deved” məriġ rīmə, “nīmə tapolen kape King Deved.” Məriġ nīpran rīmə “generation” uə yerkwānu, mīne narmamə, mīne nīmə.

nimri Kughen. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nĭpiraovĭn. Mhapəh nisənien nar mĭragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nisənien nitə.
²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksĭn misher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh mĭravən. Nəkwəkwə a ramni mĭmə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisĭn pisĭn minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksĭn kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yĭmisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəmawə mĭraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəmawə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nĭni-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yĭmnharai. ²⁸ Kini Nanmĭn kape Kughen rikĭn ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en: ²⁹ Takhapəh nisənien nəvigĭnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmĭ kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar mĭragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nĭpiraovĭn. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəmawə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigĭn kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimĭwarə rəpomh kwənmpĭn aikin. Kwasig ikĭn, nəməhuak minə kimisaowĭə kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərĭnuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig mĭravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimĭwarə min apa Antiok ror tu kwənmpĭn, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rĭni-pən tuk Banabas mĭmə, “Rhuvə mə tukrarerig mĭravən mwəm kirau minə tiksĭn yerkwanu minə a mĭrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkĭr Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rĭpəh natuatukĭn, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rĭmnəpəh əriu, mĭrerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikĭr Jon Mak, mĭravən ye rao kirik mĭravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rĭmini-pən tuk Saelas

mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kīraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mirhimə nəgkiarīen yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarīen a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyən kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmərəhavyen kirik

⁶ Irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rīmni-əhu mə tukrhipəh nīrhivənien mirhīni-ərhav nəgkiarīen apa provins a Tarki. ⁷ Kīrhuvən mirhuə ye nīkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† rīpəh nīniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rīmnam ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmnochrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarīen Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mīni nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwətə, misəgkiar kimawə nīpiraovīn yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin e Lidia. In piraovīn kape nəvraiye neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nīrkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarīen kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rīmni-pə tuk əmawə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rīmivi əmawə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovīn kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nīmrīn. Pian a, nanmin hah raməmīr iran, mamor in mə in rīrkun nīni-ərhavyen narimnar yame tukrīpiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehə

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rəsīgpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə. ‡ **16:14:** Neipən a nīmrīn rhaktə, kini rīmrimrə apīg.

iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mīmə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpīrig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rinnor nar a nīpig rīpsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, ! Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisasar, mharaptərəkīn Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nīmri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nīmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworīah pik nəmə imətawə ikīn. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pəniēn swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikīn, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiariēn a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərəkīn-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmīr ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nīmnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekīn rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kinš. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmīr hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənīmkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mīmə, “!Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiariēn kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginiēn kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mīmə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərīnuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mīmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nīmri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael mīnə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape Pol mīne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mīne Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mīne Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mīne Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak mīnə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mīne Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mīne Saelas kimiwəriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mīne Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatur mīmə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nīpran meriaji mīmə, kini Kughen tukror In ramragh mīn.” Kini mīmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel mīnə tiksın, mīne nəmə Gris khapsaah yamə mīne kamhasiai Kughen, mīne nīpianehuə mīnə khapsaah mīn, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mīne Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Mīseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mīne Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nīmri mīrh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptərakin Jeson mīne nəməhuak mīnə tiksın mīn, mhaukəkin əriə mhauə kisərer ye nīmri nəmehuə mīnə kape kaonsel. Mīsokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mīne Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mīrauə mīn eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa mīnə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mīne namehuə mīnə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə mīnə kisəkeikei kimi Jeson mīne nəməhuak mīnə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmīə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə.” Nəməhuak mīnə kimisərok namehuə mīnə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mīne Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak mīnə kisher-pən kin Pol mīne Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən mīratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nīpig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mīne nīpianehuə Gris khapsaah, mīne nəmə Gris khapsaah mīn.

¹³ Mərig nīpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav mīn nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə mīn aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak mīnə kisher-pən kin Pol rivən mīn apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mīne Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mīne kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə mīn Berea, mhavən tuk

Saelas mīne Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mīrauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mīne Timoti mə iriu tikravən mīn mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə mīnə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rīmavən ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mīne nəmə Gris yamə mīne kamhasiai Kughen, khani mīn nəgkiarien rīpsaah. Kini nīpig mīnə fam, Pol ramvən mīn ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tīksin, kamni kimə Epikiurien mīne Sitok*, iriə nəmhajoun mīnə. Khauə misəgkiar mīn iriə Pol, mamharpəhu əriə mīnə. Iriə tīksin kamhani mhamə, “Kwən e rīmīrəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tīksin kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pīrə pīsin pīsin mīnə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mīmə, “In rīmamhə, mərig Kughen rīmnor In rīmragh mīn.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nīmri namehuə mīnə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pīsin. Yaksorkeikei mə jakharkun nīpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mīne nəmə tanə pīsin mīnə mīn aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pīsin masəgkiar mamharpəhu əriə mīnə.

²² Kini Pol rərer ye nīmri namehuə mīnə a mīmə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimīə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nīpig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narīmnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimīrai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimīə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rīmnor tokrei tanə mīne narīmnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mīne tokrei tanə. Nīmə kafan pəh nien mə nīməhuak yame kitawə kamhavhīrəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwəkwəyən kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pīsin əmə rīmnor ətawə kamhamragh; kini In mīvəhsi-pə narīmnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanīmtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanīmtanə mīnə fam. Kini In pīsin əmə rīmīni nīpig yame iriə tuksarə iran; mīne tanə mīnə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpīgnapien mə tukrīvəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyən isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, ‘Kitawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mīne nəriwəkien, mīne narīmnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimīə kirik raməni nīpe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə mīn e kafan kwajikovə mīnə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə mīnə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narīmnar yamə mīne narmamə kamhavhīrəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhīrəkin ye nīrkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rīmə nətəwaoyen kapəriə in nar apnāpig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanīmtanə mīnə mīmə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rīnərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanīmtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rīmīrpen ta yermamə yame tukrəkir

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien mīnə khamə narīmnar yame ror yermamə kirik rīkin ragien, narīmnar e in nīmraghien rhuvə. Mərig Sitok mīnə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh nərigien nagienien uə nəmhəyən yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23 **17:29:** Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.” ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kın, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwānu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kın nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kın wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nīmətətien mīmə iriə kamhāni hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rapəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mīmə, “Takpəh niginien kın narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mīpəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kirau mik; to nar kirik rapəh noriahayen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwānu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kın nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərkın Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kirik ror məkneikīn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehūə kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kın əmiə. Mərig kimīə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye

17:31: Sam 96:13 **18:2:** Rom 16:3 **18:3:** Wok 20:34 **18:5:** Wok 17:14-15 **18:6:** Wok 13:46,51; Wok 20:26 **18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.”¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisasar mharaptərəkin yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimir narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nīkwənen meriaji nīpig kape nəspirien, kini nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh.²¹ Mərig nīpig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok.²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen.²⁵ Kīnhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nīkarin kape Yesu ratuutuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən).²⁶ Kini in ramətghah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin.²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimir narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nīpig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksin aikin kape Yesu.² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nīpig nīmnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nīmishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimmor, in rimmor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimmamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kısərig nəgkiarieren a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermın ye kapəriə kapə, kini Nanmın Rhakə rımneiwayiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarieren yame Kughen rımivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisısər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətghah kin nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nıkarın kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın. ⁹ Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nımri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nıpig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimmamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kısərig nəgkiarieren kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rımivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nımtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kısıyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmın has minə kasəta irəriə.

¹³ İkin aikin a, nəmə Isrel tiksın kımısəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmın has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘! Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmın has minə. ¹⁵ Mərig nıpig kirik, nanmın has kirik rarar mınıpən tuk əriə mīmə, “Yakwırkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kımıə nıpa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmın has raməmır iran rhəkımter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kısap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopıə kopıə əmə mamhavən. ¹⁷ Nıpig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kımısəriğ nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kısərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kımnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nımri narmamə. (Narmamə kısıvheikin nımri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.*) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarieren kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rımnəriğ yerkin mımə tukrırerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rımə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rımnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nıpig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nıvhirəkinien

19:4: Mat 3:11 **19:6:** Wok 8:17; Wok 10:44,46 **19:11:** Wok 14:3 **19:12:** Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11

* **19:19:** Gris rıpəh nıniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nıpig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8

narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkın yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin.

³³ Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “!Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Artemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh ninien mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nipran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətapig kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rivən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin

† 19:24: Silva in rəmhen kin aean. Nimirin rhaktə pik. 19:29: Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

əriā, kini mīṭərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mīṭərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriā mavəhsi-pən nəgkiarien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mīrerig-pə mīn Siria, məriḡ əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mīshopni in, kini rarar mīn ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriā yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kīraru nhagriū e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kīraru nhagriū e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriā kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Məriḡ kimawə yaksəmīr mīsor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə mīseriaji nīpig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwānu ai Troas mīsofugin kimawə miriā. Mīsarə mīseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mīmrāgh mīn

⁷ Kini ye Sande, yakhauə mīsofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpīg əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamīr kin, in tukrəpəh əriā. ⁸ Kwənmhan yame yimīsəkwətə ikin yerpirig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmīr mīsi-faktə ye kwənmhan yerpirig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən mīsəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mivən makur, məmīr-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimiā tukripəh nəpouyen. ! Ramrāgh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriā khakīr pikwarien a mamhavən. Rikiriā ragien pik meinai in ramrāgh əmə. Kini kharerig mīn mīshaktə mhavən mīn apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə mīsəvigin kwis. Kini Pol rīmnəgkiar kimi əriā mivən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriā.

Pol ramaowiā kin nəməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Məriḡ Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasiḡ mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mīṭərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rīmini-ta mə jakhapəh nisərierien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnarkut mə jakshai mīren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nīpig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nīpig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape nīməhuak mə tukhauə mīsəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rīni-pən tuk əriā mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimiā nakwəsəm ta norien kafak nīpig kimnisarə kitawə-mkimīā. Ririkakun ye nīpig yīmauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nīpig fam. Nīpig m-fam yakamasək tuk əmiā. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ məriḡ yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmiā. Maməwhag ye nīmri narmamə, mine ye nəkwai nīmə mīnə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pīsin pīsin mīnə mə tukasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəriā tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mīshatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nīrkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kīrikianə əmə yakīrkun. Yerkwānu yamə mine yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10

tukmā yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmā nımraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narımnar yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwırkun ta mə kimia m-fam yamə mine yakmaurə məm əmia məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmia, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nipig kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmā yermamə kirik rımhə mivən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yımneighan kin mə tukrivən‡. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narımnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmia mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rımnərəhu-pən əria ye kwermimia. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rımivəh əria kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwırkun ta mə jakəta irəmia, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmia misəs əmia - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimia tiksın tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əria. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmia! Rikimia tukraməsik mə ye newk kisisə, yımipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmia yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmia.

³² “Kini taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmia ye kwermi Kughen; rikimia tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmia nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik rıpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimia nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmia kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rımını mımə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’ ”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iria misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rımını mə iria tukhapəh min nisəmien in tuk nipig kirik.

21

Pol rımə tukrivən Jerusalem

¹ Yımisaowia-ta kin əria, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rımə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehuə kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narımnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miria miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əria mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iria kharerig-pə iməriə ikin.

20:23: Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7 ‡ **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmā Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmia, mərig kapəmia atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31:** 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmīr kimawə miriə nīpīg kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kīn, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nīpīg tiksīn, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermīn mine nihun kīn, mīmə, “Nanmin kape Kughen ramni mīmə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərəkīn in məkneikīn, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nīvənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpīr. Mərig, səmru, yakpəh nīginien tuk nīvənien ye kalabus tuk nīniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kīn mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kīn yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nītəravyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksīn kape Yesu minə khakwasig kīn əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rīmnəkupən mīkwasig kīn Yesu. Yaksapīr ye nəkwai nimə kafan.

Pol rīvən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kīn, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmīr min aikin. ¹⁹ Pol rərər mini vi vi əriə kīn məvsao kīn narīmnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kimi nəmə tanə pīsīn pīsīn minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kīn taosen rīpsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kīn iriə fam min khaskai tuk nīraptərəkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kīn ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pīsīn pīsīn mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərəkīnien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmire ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.‡ ²⁴ Tikianakwamer, takīkwasig kīn əriə mivəh nīmri nar miragh minə kape sakrefaes, kīn naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nīkarin kape nəmə tanə pīsīn pīsīn minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəvīgīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisorhaspən-ien kimi nīpiraovin.”§

* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kīn profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpīkinien, kīn ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5

‡ **21:23:** Promis e kīmsor kamni kīmə “Nasiraet promes” rəmhen kīn yame Pol rīmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kimnharai raməmīr ye Wok 15:23-29.

²⁶ Kəni rīkwamer kīn, Pol rīkīr nəmə mīnə a, mhavən mə tūksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kīni Pol rīvən ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen mīni-əsah-pən ye nīpīg yame tūksor infamien ye nəspirien kapəriə, kīni pris tukrivaan əru atuə kīn kapəriə narmīragh mīnə.

Nəmə Isrel kharaptərəkīn Pol ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen

²⁷ Ipakə nīpīg seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tīksīn yamə mīne kīmnhatərhav Tarki mhauə ye Nīmə Ehuə kape Kughen mīsəm Pol. Mīsor narmamə kīsasar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkīn in ²⁸ mīsokrən apomh mhamə, “!Ah! ! Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikīn mīnə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiaiyeŋ loa kape Moses mīne Nīmə Ehuə kape Kughen. Kīni taktəkun ai rīkīr nəmə Gris tīksīn mhauə ye nəkwai nīmə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakīn meinai kupən kīmīsəm yemə Efesas a, nhagīn e Trofīmas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kīni khamə-ta mə Pol rīmīkīr in muə ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kīsasar mīsaiyu mhauə mharaptərəkīn Pol, mhaukəkīn mhatərhav ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mīnə kīsətapīg ye nəkwai nīmə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kīni əmə aikīn, yamehuə kape mobael mīnə kape nəmə Rom rəriğ nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kīrik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael mīnə a rīkīr mobael mīnə mīne namehuə mīnə kapəriə, mīsaiyu mhavən tuk narmamə mīnə a. Narmamə mīnə a kīsəm yamehuə kape mobael mīne kafan narmamə mīnə; kīni kīsəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a ruə ipakə tuk Pol mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharaptərəkīn in. Mharkwəji in kīn jen kīraru. Kīni in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rīmnor naha?” ³⁴ Kīni narmamə a kīsokrən apomh. Tīksīn kamhani nar kīrik; kīni tīksīn kamhani nar pīsīn. Kasokrən pīk, yamehuə kape mobael rīpəh nəmīen nəfrakīsīen. Mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nīmə kape mobael. ³⁵ Khakīr Pol mīsəriwək, ipakə əmə kīsəriaji kwəruə. Narmamə kamhasīg-sīg pīk əriə mīnə, ror pən mobael mīnə kīmnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə mīnə kīmnhakwasīg kīn əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmīen kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael mīnə kharəh Pol mīsauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mīnə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kīmīk uə?”

Kīni yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakīrkun nīniyeŋ nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rīmnərəer mamni-hah gavman. Kwasīg ikīn mamkīr narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən mīsarə apa ye tīpəvsik.”

³⁹ Məriğ Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Yo, yemə Isrel. Yīmnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kīmī narmamə mīnə a.”

⁴⁰ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a reighan kīn. Kīni Pol rərəer aikīn, mīni-əhu əriə mə tukhapim. Kīni khapim, in rəgkiar kīmī əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak mīnə mīne tatə mīnə, takasəkeikei mīsətəriğ kīn yo. Pəh jakni kafak nəriğien kīmī əmīə.” ² Kīni iriə kīsəriğ in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apīs-apīs.

21:26: 1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nīen mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nīmə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4 † **21:36:** Narmamə kīmīsokrən ye Pol məknakīn rəmhen kīn in e kīmnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37

Kini Pol rīmā, ³ “Yo yemā Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwānu a Tasas ye provins a Silisia. Māriḡ yimnehuā ye yerkwānu e Jerusalem. Kwān a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riṭtawā minā mā jakāri-pān atuaturuk. Kini ye nīpīḡ ai yimnāsānīn tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rāmhen kin āmiā m-fam e taktākun. ⁴ Apa kupān, yimnamuh narmamā yamā mine kasāri-pān Swaturuk kape Yesu Yermaru, mamhopni āriā. Yimnamraptārākin narman mine nīpiraovin mamāhi-pān āriā ye kalabus. ⁵ Nāḡkiariēn e, hae pris mine narmamā kape kaonsel minā kharkun nhaniyen mā nāfrakisien; meinai nīpīḡ kirik, kimnhavāhsi-pā nākwwā kirik mhamā jakvāh mivān apa Damaskes mivāhsi-pān kimi nāmā Isrel aikin mā yakuauā mā jakraptārākin narmamā kape Yesu minā mhakir āriā mhauā e Jerusalem mā tukuh āriā. ⁶ “Nīpīḡ a, yimnamāri-pān swaturuk a muā ipakā tuk Damaskes, kini ipakā tuk yerkwēiha, taktākun āmā, yimnām nīkhakien rīsi-pān ye napuā māsia-pen-pā yo. ⁷ Yakmīr meiwaiyu, kini māriḡ nāḡkiariēn kirik rīmīni-pā tuk yo mīmā, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pā mākneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pān In mīmā, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rīni-pā tuk yo mīmā, ‘Yo Yesu e, yemā Nasaret, yame ik nakamor ahah pā kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamā yamā mine kimnhakwasīḡ kin yo ye swaturuk kisām āmā nīkhakien a, māriḡ khapāh nīsāriḡien nāḡkiariēn kape yermamā ai yame ramāḡkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pān In mīmā, ‘Yermaru. ?Jakhawor pān iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rīni-pā tuk yo mīmā, ‘Hekimter, mivān apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mā takhawor pān iran mine.’

¹¹ “Nīkhakien a rīmnsia-pen pik nīmrik, mor nīmrik rīpis. Kini narmamā yamā mine kamhakwasīḡ kin yo khavāh kwermik mhakir yo mhavān Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwān kirik aikin nhagin e Ananaes. In ramāri-pān huvā Loa kapātwā. Kini nāmā Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruā marer ipakā tuk yo, mīmā, ‘Piak Sol, !Nīmrim tukrhuvā mīn!’ Ye nīpīḡ āmā mīn ai, nīmrik rīmahuvā mīn. Kini yakām in.

¹⁴ “Kini in rīmā, ‘Kughen kape kaha minā kapātwā In rīmīpen-ta ik mā ik takirkun narimnar yamā mine In rorkeikei. Kini mā ik takām Yermamā Atuatuk a kafan, kini māriḡ nāḡkiariēn kafan. ¹⁵ Takamākeikei mivān mīni-ārhav tuk narmamā m-fam narimnar yame ik nīmnam mamāriḡ. ¹⁶ Takpāh nīwhinien. Hekimter, māhuak kimi Yesu, mor baptaes, mīpāh pāh rāspir tāvhagā hah kafan.’

¹⁷ “Kini yakmārerīḡ-pā mīn muā Jerusalem, mivān māhuak ye Nīmā Ehuā kape Kughen, kini mām nāmāravyen kirik. ¹⁸ Mām Yesu Yermaru rīni-pā tuk yo mīmā, ‘!Hai mīren! Māta aihuaa Jerusalem. Meinai nāmā iku tukhani neikuāyen ye nāḡkiariēn kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yīmīni-pān tukun mīmā, ‘Yermaru. Iriā kharkun huvā mā in apa kupān yo yimnamvān ye nākwai nīmā kape nofuginien kapāriā mamraptārākin narmamā yamā mine kamhāni nāfrakisien iram, mamuh āriā. ²⁰ Kini nīpīḡ kimnarkwhopni kwān a Steven, nītawīn raiyu meinai in ramn-iārhav Ik, māriḡ yo mīn yimnamārer kimawā miriā, kini rīkik rīmngien tukun. Kini yo yimnamarha huvā tuk sot kape narmamā kimisarkwhopni in.’

²¹ “Māriḡ Yesu Yermaru rīni-pā tuk yo mīmā, ‘Takvān. Yo yakamher-pān kin ik isok mā takvān tuk nāmā tanā pīsīn pīsīn minā.’ ”†

Nāmā Jerusalem kimnhamā tukshopni Pol

²² Kini narmamā aikin kisāteriḡ huvā kin nāḡkiariēn kape Pol mhavān miseriaji nāḡkiariēn infamien kafan. Māriḡ kisāriḡ nāḡkiariēn a, kisokrān ehuā mhamā, “!Shopni in! Kwān a rīpāh nāmhenien mā tukramragh.”

22:3: Wok 5:34 22:4: Wok 8:3 * 22:11: Kamāvsao kin narimnar minā e ye Wok 9:2-5. 22:18: Wok 9:29-30
22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokkur.
²⁴ Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətəəkən hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yemehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mimə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Ripəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kípəh hanə nəmien mə in rinnor nar has kirik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarien a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mimə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mimə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mimə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehua tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mimə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mimə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nimri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan.

³ Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;’ *(Eks 22:28)* mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehua kin əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine rīpik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə Pol rini-pən tuk hae pris a Ananaeas mimə, “Ik nakəmhen kin kapier kinnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig nīprai nəgkiarien a rimə, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27 **23:6:** Wok 26:5 **23:8:** Luk 20:27-40

yakhapəh nisəmien mə kwən e rīmnor nar kīrik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmīn uə agelo kīrik rīmauə mægkiar kim in uə?” ¹⁰ Kīni kīsotgoh pīk, kīni mhauh əriə mīnə. Yermaru a kape mobael rəm rīkin rīmnəsīk mə narmamə tuksəpīk Pol, kīni rīni-pən tuk mobael mīnə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerīg mhauə mīn imei mobael mīnə.

¹¹ Yenpīg, Yesu Yermaru rītərhav-pə tuk Pol mīni-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh nīgīnien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kīni ik takaməkeikei mīvən apa Rom mor mīn məknenkīn.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rīkwamer kīn, nəmə Isrel tīksīn kīsəkwətə kīrik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kīni mhani kwis mə tuksəpəh nəvīgīnien mīne nīnimien, mīseriāji nīpīg yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mīne kamharai mhun nəgkiārien a, rapita foti.

¹⁴ Kīni mhavən tuk jif pris mīnə mīne nəmehuə mīne kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəvīgīnien mīseriāji nīpīg yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kīmīə mīne narmamə kape kaonsel mīnə taksher-pən nəgkiārien kīmī yermaru kape mobael mīnə mīsaiyoh pən in mə tukrīkīr Pol muə pəh rərər mīn ye nīmīrīmīə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu mīn Pol. Pəh kīmawə jakasəmīr ye swatuk maseito kīn in tukramuə ye swatuk, kīni yakshopni in.”

¹⁶ Məriḡ nukwai Pol rīmnəriḡ nəvsaoyen kīn, rərər mīvən imei mobael mīnə mīni-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kīni Pol rokrən kīn yamehuə kape mobael kīrik mīni-pən tukun maməkeikei kīmīn mīmə, “Takīkīr pīkwārien e mīvən kīmī yermaru kape mobael mīnə. In ravəh nəgkiārien kīrik mə tukrīni-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikīn yamehuə a rīkīr pīkwārien a mīvən kīmī yermaru kape mobael mīnə. Kīni mīmə, “Kwən e Pol, yame raməmīr ye kalabus, rīmnaiyoh yo mə jakīkīr pīkwārien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiārien kīrik tukrīni-pre tuk ik.”

¹⁹ Kīni yermaru a kape mobael rəturəm-pən kīmī pīkwārien a mīravən iriu pīsīn əmə. Kīni raiyoh-pən mīmə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rīmə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiārien kīrik mə tukianəkwamīr, kīsaiyoh-pre ik mə ik takīkīr Pol mīvən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kīsorkeikei mə taksəm əpu mīn Pol. ²¹ Məriḡ yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tīksīn, rapita foti, kaserkwaig ye nīkar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəvīgīnien mīne nīnimien mīseriāji nīpīg yame tukshopni Pol iran. Kasərər matuk maseito kīn əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kīni yermaru kape mobael a rīmnor kwirīg kīmī pīkwārien a mīni-pən tukun mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen tuk narmamə mə ik nīmīni-pə nəgkiārien a tuk yo.” Kīni in mher-pən kīn in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kīn Pol apa Sisaria

²³ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a rokrən kīn yamehuə kafan kīraru mīni-pən tuk əriū mīmə, “Kīmīru takravən mwəfugin nukwao kīrik kape mobael mīnə. Mobael yamə mīne kaseriwək əmə, iriə fam 200; mīne mobael kape kwenhao mīnə iriə fam 200, mīne mobael yamə mīne kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nīvənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tīksīn kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filīks.”

²⁵ Kīni yermaru kape mobael a rīrai nəkwəkwə kīrik mīvəhsi-pən kīmī yamehuə mir a mīravən kīmī gavman a. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

²⁶ Filīks, yakamni “Rhuvə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kīmīk.

²⁷ Kwən e Pol, nāmə Isrel kwənharaptərəkīn ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kīn mə in yemə Rom atuatur, kīni yimnhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh mīragh in. ²⁸ Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhāni hah in. Kīni yo yimikīr mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rīmipəh norien nar hah kīrik yame to rīmhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikīn, yimnərig nəvsaoyen kīn mə nāmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikīn, yimnherpre kīn kimik. Kīni mīni-pən tuk tikmīr minə kafan mə tukhauə mhāni kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarīen kafak.

³¹ Məkneikīn, mobael minə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpīg, khakīr Pol mhavən miseriaji yerkwānu kīrik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kīn, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakīr in mhavən. Mərig mobael minə tiksīn kharerīg mamhavən iməriə ikīn. ³³ Kīni iriə a khakīr in mhavən apa Sisaria, kīni mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kīmi gavman a Filiks, kīni misərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikīn nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mīmə, “?Ik yemə hiə?” Nipīg rərig mə Pol rīmatərhav a Silisia, ³⁵ rīni-pən mīmə, “Pəh khawhin tikmīr minə kafam tukhauə eikīn e, kīni en, jakərig kafam, məkir.” Kīni mīni-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nīmə kape gavman kamni kimə, “Nīmə ehua kape King Herod.” Mharaptərəkīn in apaikīn.

24

Pol rīmnərəer ye nīmri Filiks

¹ Nipīg kīrkīrip ruə mivən, kīni hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksīn kape nāmə Isrel, mine loea kīrik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhavpə, misərəer ye nīmri gavman a Filiks. Kīni mamhāni hah norien kape Pol. ² Misokrən kīn Pol rīvən imə, kīni kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kīmi Filiks, mamni mīmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kītawə kisarə ye nəmərīnuyen ror tu. Ik nakamərəhu atuatur nīmraghien eikīn e. ³ Nipīg fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kīn. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kīrik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nāmə Isrel minə kasotgoh kīmi əriə minə. In yamehuə kīrik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nīmə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikīn, kimawə yakharaptərəkīn. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rīmivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kīn nəgkiarīen kīmi tikmīr minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kīni tukmə nakaiyoh-pən Pol kīn norien kafan, takəm mə nəgkiarīen kapəməwə rəfrakis.”

⁹ Məkneikīn nāmə Isrel kamharpīn nəgkiarīen a, mamhāni mhamə, “Nəgkiarīen a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kīni ai, gavman a rəwhan kapən kapə kīn Pol mə tukrəgkiar. Kīni Pol rīmə, “Yamehuə. Yakīrkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nāmə eikīn e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nīni-preyen norien kafak. ¹¹ Rīmar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipīg twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nāmə Isrel a khapəh nisəmīen mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksīn ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmīen mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nīm

23:27: Wok 21:30-33; 22:25-27

23:28: Wok 22:30

23:30: Wok 23:16-23; 24:1-9

24:5: Wok 17:6

24:6:

Wok 21:28-30

* **24:7:** Keinein mə Luk rīmīrai v. 7 uə yarmə rīmīrai, meinai ves 7 rīrkək ye kopi akwas tiksīn kape

Niutesteman.

kape no fuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwānu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrāh kimi Kughen kape kaha minə kapəməwə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakamərhə-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhāmhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nipiḡ m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmīr hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nipiḡ a, nəmə Isrel tiksīn yame kimnhatərhav Tarki masəmīr ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipiḡ yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik rirkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiririə mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhāmhə ta, tukhamragh min.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkīr.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksīn pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwaqwə kin.”

²⁴ Nipiḡ tiksīn ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipiḡ yame Kughen tukrəkīr narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipiḡ ripsaah. Ruə, məwəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekīn. Mərig nipiḡ Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipiḡ kisisər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu ireriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmīə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mīpəh napitayen nīpig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rīvən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mīni-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmīr mīn, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rīni kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mīmə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rīmə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkīr yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pəniēn kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiariēn yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksin kape kot. Kwasig ikīn, rīni-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərəer ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakīrkun nīvəniēn məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nīpig tiksin ruə mīvən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nīpig tiksin, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiariēn yame kimnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikīn e, yame yamehuə a Filiks rīmnəpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kini nīpig yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīniēn kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nīēn mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmīr kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mīni atuatuk nəgkiariēn yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikīn, iriə khauə mhatərhav-pə eikīn e, yakpəh nīwhiniēn, mətərig kin nəgkiariēn yame kamhani iran. Kəni rikwamīr əmə kin, yimnəhitə ye kot, mīni mīmə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikīn, tikmīr kafan mīnə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyēn. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rīmə yermamə ai in rīmamragh mīn. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narīmīnar mīnə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mīmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?’ ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rīvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkīr. Ror pən yimīpəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pəniēn kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Yo mīn yakorkeikei mə jakərig nəgkiariēn kape kwən a.”

Kini Festas rīmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rīmnərəer ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikīn. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael mīnə, mine namehuə mīnə khapsaah kape yerkwānu a kimnhakwasig kin, masor norien ehuə mīnə kape nisaiyēn Agripa mine Benis. Kini Festas rīmə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mine kimīə fam yamə mine naksəkwtə eikīn e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikīn e mine

nəmә Isrel apa Jerusalem mĭn kamhani-hah-pә pik in tuk yo, misokrәn mhamә, ‘Ripәh natuatukien mә kwән e tukramragh.’²⁵ Mәrig yakpәh nәmien nar kirik yame in rimnor mә in tukramәkeikei mĭmhә tukun. Mәrig in raiyoh-pә yo mә tukrivән apa Rom mәrer ye nĭmri Sisa, kĭni yĭmneighan kĭn mә jakher-pән kĭn apa Rom.²⁶ Mәrig nәgkiarien iran rĭrkәk mә to yakni-pән tuk Sisa. Ror pән, King Agripa, yakamәrip in ye nĭmrim, mĭne ye nĭmri narmamә mĭnә e, mә taksәm apu norien kafan, mә tukasәm nәgkiarien kirik yame jakwәhsi-pән kĭmi Sisa.²⁷ Yakamәrig mә tukmә kiraptәrәkĭn yermamә kirik, mәrig kipәh nĭni-atuatukien nәgkiarien iran, ripәh natuatukien mә tuksher-pән kĭn in kĭmi Sisa.”

26

Pol ramәgkiar ye nĭmri yermaru a King Agripa

¹ Kĭni Agripa rĭni-pән tuk Pol mĭmә, “Taktәkun ai, nakĭrkun nĭniyen nĭkar nәgkiarien yame kamni iram.”

Kĭni Pol rĭni-әhu әriә mә tukhapim, mamni-әrhav nĭkar nәgkiarien mĭmә,² “King Agripa. Rĭkik ragien pik mә yakamәrer ye nĭmrim ai taktәkun, mә jakni atuatuk nәgkiarien yame kamhani irak,³ meinai ik nakĭrkun huvә narәyen kapәmawә nәмә Isrel mĭne narĭmnar yame kamotgoh tukun. Ror pән, yakmә jakaiyoh mә nәrigien kafam tukrapomh tuk nәrigien nәgkiarien kafak.

⁴ “Nәмә Isrel kharkun huvә norien kafak, rĭrikakun ye nĭpig yĭmnarkәskәh hanә, mamarә kĭmawә narĭmnә imak ikĭn, muә meriaji-pә nĭpig yĭmnamarә Jerusalem.⁵ Kwәнharkun ta yo tu, kĭni tukmә rikiriә ragien, kharkun nhani-әrhavyen mhamә yo Farisi kirik, rĭrikakun ye nәkәskәhyen kafak muә meriaji-pә ai taktәkun. Kĭmawә Farisi mĭnә, yaksәri-pән huvә loa kape nәhuakien kapәmawә, rapita narmamә mĭnә tiksĭn.⁶ Kĭni taktәkun ai yakamәrer ye nĭmri mĭrh meinai yo yakamәrәhu nәrigien kafak ye nәgkiarien yame Kughen rimnor kupән kĭmi kaha mĭnә kapәmawә.⁷ Yenpig mĭne yeraan, kwәнәrәus twelef kapәmawә mĭnә kasәhuak kĭmi Kughen miseito kĭn nәgkiarien a kape Kughen tukritәrhav-pә. King Agripa, meinai yakamәrәhu mәkneikĭn nәrigien kafak, nәмә Isrel a kamhani hah yo.⁸ !Kimiә! ?Rhawor rәutән pik tuk әmiә tuk nĭniyen nәfrakisien mә Kughen rĭrkun norien yermamә yame rimamhә rimragh mĭn?⁹ Apa kupән, yo mĭn yĭmnәm mә ratuatuk tuk norien narĭmnar mәtapig kĭn nhag yemә Nasaret a Yesu.¹⁰ In e norien kafak yame yĭmnor apa Jerusalem. Jif pris mĭnә kwәнhavәhsi-pә nehuәyen kĭmi yo mә jakvән mәhi-pән narmamә khapsaah kape Kughen khavән ye kalabus. Kĭni nĭpig kisәkir әriә mә tukhamhә, yo mĭn yakamni mә tukuh әriә.¹¹ Nĭpig rehuә yĭmnarkurao ye nĭmәhuak mĭnә kape nәмә Isrel mĭvәhsi-pән narpĭnien kĭmi nәmәhuak mĭnә, mamarkut mә jakarar ye nәrigien kapәriә, mә jakor әriә khani hah Yesu. Yĭmnamәmәkĭn pik әriә, mĭvән mĭn apa yerkwanu isok mĭnә mә jakuh mĭn әriә apaikĭn.”

Pol ramәvsao kĭn in mә rimauә mĭrkun Yesu Kristo (Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kĭni Pol rimә, “Mәrig nĭpig kirik, yĭmavән mĭn apa Damaskes mә jakor mĭn norien a. Jif pris mĭnә kwәнhawәhs-ipә nehuәyen kĭmi yo mә jakvән apaikĭn, mhani skai-pә mĭn tuk yo mә jakamәkeikei mĭvән mor mәkna.¹³ King Agripa, ye nĭpig a, yerkwaiha, yĭmnamәriwәk ye swatuk, mәm nĭkhakien kirik ye napuә rәsia-pen yo mĭne kafak narmamә mĭnә. Nĭkhakien a ramәsiә pik rapita mĭrh.¹⁴ Kĭni kĭmawә m-fam yakhamĭr ye swatuk. Kĭni yakәrig nәgkiarien kirik ye nәgkiarien kape nәмә Isrel ramni mĭmә, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pә mәkneikĭn kĭmi Yo? Norien a ramoriah әmә ik. Ik nakәmhen kĭn kau yame tukmә khai kĭn nai esrә, kĭni ruh nai a rĭrerig-pән, mhai atuk әmә mĭn in.’

15 “Kini yakaiyoh-pən in mīmā, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rīmā, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. 16 Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mīni-ərhav nar e nīmnam ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. 17 Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmā Isrel, mine ye kwermi nəmā tanə pisin pisin mīnə. Jakher-pən kin ik takvən mīni-ərhav-pən Yo tuk əriə. 18 Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisasar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”

19 Kini Pol rirpin mīmā, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. 20 Yimavən məkupən tuk nəmā Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmā Jerusalem, mine nəmā Judia, mine nəmā tanə pisin pisin mīnə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. 21 Ror pən, nipiɡ yimnaməmīr ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmā Isrel kisasar mhauə mharaptərəkīn yo, misarkut mə tukshopni yo. 22 Mərig Kughen ramasitu irak ye nipiɡ fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə mīnə mine narmamə apnapig mīnə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə mīn e profet mīnə mine Moses kimmhāni-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimmhāni mhamə, 23 ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mivən, mīmā. Kini meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmhayen, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmā Isrel mine nəmā tanə pisin pisin mīnə mīn.’ ” *(Aesea 42:6; 49:6)*

24 Pol raməgkiar hanə, kini Festas riraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmā, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pik skul en mor kapəm kapə ramenoeno.”

25 Mərig Pol rini-pən tukun mīmā, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. 26 Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruarkun-ta narimnar mīnə a. In rīmivəh fam nəgkiarien mīnə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. 27 King, ? ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet mīnə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

28 Mərig King Agripa rarer mīni-pən tuk Pol mīmā, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nipiɡ kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

29 Mərig Pol rini-pən tukun mīmā, “Nar apnapig mə nipiɡ kwakwə uə nipiɡ apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

30 Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisasar, 31 mhatərhav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kirik mə to rīmā tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

32 Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmā, “Ripi mə kwən a rīpipəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpīharisin in ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol mine narmamə tiksın min yamə mine kwəptərəkın-ta əriə, kivəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwanu minə Tarki ipakə tuk nıkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julias a, rimnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksın apaikin, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kini ai yimisasar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nimətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepiras, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ İkin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimnəm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mərig nipig fam rao a ramaiyu mar, nipig rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nıkarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nıkar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak İkin kirik kamni kimə “İkin rəmərinu İkin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.‡ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mimə, ¹⁰ “Yo minə tiksın. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuə ravən, rao tukrəməteih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.” ¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə ripəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nıkar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu İkin, kamni kimə Finiks. Nəpag nımri tanə a ramor nəkwən kiraru ye tahik rimivhiak İkin: Kirik rivaag-pən ye nıkarin pihıu İkin; kirik rivaag-pən ye nıkarin prah İkin.

Nimətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik risi-pihıu mamavən, ripəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nıkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini ripəh norien tu, nimətag ehuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak ¹⁵ mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rirəh əmawə mivən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nıkarin pihıu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərkienien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərig narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik ripəh nəmnimien. Khamə ta-mə rao tukrirəhpikin nipakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nimətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nimətag a rimnamavən

* **27:1:** Rom in yerkwanu ehuə kirik apa tanə a Itali. **27:2:** Wok 19:29 † **27:6:** Nəgkarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kirik ye provins Itali. ‡ **27:9:** Nəgkarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nıpran rimə, “Nıpig kape niviyen nitə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kirəptərəkın nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig İkin ye nəviginien a, nipig kape nimətag.

nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mīrh. Mine yenaiyu mīnə, yimnhapəh nisəmien kəmhou mīnə. Kini kimawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəvigīnien nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnərer ye nīmrimawə mīmə, “Yo mīnə tīksin. To nakpisərig nəgkiarien kafak mīsəkupən, kini mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisəryen ye nahasien e. Narīmnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nīmhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rīmnher-pə kin agelo kirik kafan rīmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh nīgīnien. Takaməkeikei mīvən mərəer ye nīmri Sisa. Kughen, rīkin ragien mə tukrīvəh mīragh narmamə fam yamə mīnə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’ ”

²⁵ Kini Pol rīmə, “Yo mīnə tīksin, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mīmə, narīmnar yamə mine agelo a rīmīni tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nīmətag tukraməkeikei mīrəh rao kapətawə mīvhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nīkar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasien a mīseriaji nīpig fotin, nīmətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.” § Kini yenpig əru, narmamə kape rao mīnə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nīkar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame rīpam ye nərəus mīsarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnm uə rətəpeikə. Kini mīsəm mə rəmnm rəmhen kin toti seven meta. Mīsaiyu kəskəh, mīsəm mə rəmnm rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrīrəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, mīsarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen mīnə mə tukrīraan aihuaa əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao mīnə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə mīsarkwəhu kin angka tīksin apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rīni-pən tuk yamehuə kape mobael mīnə mine mobael kafan mīnə mīmə, “Tukmə narmamə mīnə a khapəh nisəmīrien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukrīpəh nīvəh-mīraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael mīnə kimnhavən mīsərəru nərəus ye kwaji bot a, rīmavən mīrkək.

³³ Ipakə əmə rīraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei mīsəvigīn. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, mīsatuakəm, masəpəh nəvigīnien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei mīsəvigīn. Meinai in a nīmraghien kapəmiə. !Səvigīn! To kimiə kirik rīpəh nīmhəyen.” ³⁵ Pol rīmnəgkiar ta, kini mīrəh nīpar bred ye nīmriə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərigien kapəriə rhuvə mīn, khavən mīsəvigīn. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigīn rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, mīsarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rīnahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao mīnə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kīseinein mə hiə. Kini kisəm nīkar-kar tahik kirik, nīpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən mīsərəru nərəus ye angka mīnə a kisəmnm. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimnərkis ətərkīn niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukrīrəh rao mīvən mīvhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nənmīmien ikin, kini kupən ye rao rīmīrəhpikin nīpakir, meinein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

^{27:24}: Wok 23:11 ^{27:26}: Wok 28:1 § ^{27:27}: Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.” * ^{27:38}: Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

⁴² Kini mobael mīnə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mīne kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael mīnə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mīni-əhu nərigien kape mobael mīnə. Kini mīni-pən tuk narmamə yamə mīne kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mīni-pən tuk narmamə tiksīn aikīn mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mīne tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiai kīn. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikīn a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kīn, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misiə mamərakə-pən kīn ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misiə mīnə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikīn kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəso, mərig kughen mīnə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikīn khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rīpəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmīr ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mīkir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nīpig kisisər. ⁸ Mərig ye nīpig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nīkaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kīn nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermīn iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksīn kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rīpsaah kimi əmawə. Nīpig yimisər apnəpenə tuk nitərhavyen aikīn, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisərə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmīr aikīn. Kupan, rīmatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikīn ye nīpig kape nīmətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kīraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikīn nīpig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Rejam. Kəni rikwamer kīn, nīmətag kirik rīsi-pīhiu, mīrəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kīn, yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikīn a, yaksəm nəməhuak tiksīn. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak mīnə apa Rom kisərig nəvsaoyen kīn əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwānu mir a Apias Maket, mīne Tri Hotel. Pol rəm əriə aikīn, mīni vi vi Kughen tukun. Kini rīkin ramərinu mīn. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kīn Pol mə tukramarə pīsīn əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nīpig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kīn namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tiksīn. Yəkpəh

28:2: 2 Kor 11:27 **28:5:** Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mīne Poliks.

noriahyen ətawə kirik, mīpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkīn yo apa Jerusalem, kīvəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nīpig kirik. Ye nīpig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksīn kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksīn kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mīni-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mīmə,
“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nīpran.
Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuskor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,
Kamhasisigīn nīmətirgiriə, misapir yeru.
Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,
mhapəh nisərigien Yo
mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamrīrpīn mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei mīn narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

Rom **Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə** **apa Rom**

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyən kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyən mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyən mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanımtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyən kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavayen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyən kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyən kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiksın

kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rımnor kwənkwan ye nımraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nıpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-mıraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rımnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mıpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mımə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpın.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rımnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nımririə. Mərig rımirikakun ye nıpig In rımnor neai mine nımoptanə mine narımnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narımnar fam yame In rımnor kin nımririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiye In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narımnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rımnamatəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpırig; kini to rıpəh nımhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasıgovın əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamə tuk nıpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasıgovın min man minə mine nar mıragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rımnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə. Rımnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nıprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narımnar yame In rımnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nıpig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rımnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nıpiraovın minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapır atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rımnərəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nıpiraovın kapəriə minə,

misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimmhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnapəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹ Rikiria rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiria rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiria ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiria ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatumə. ³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ !Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatumə kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatumə. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən

kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimir Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimir. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nipig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimia kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimia əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimia nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimia nakamhani pik mhamə nakamhakir nimir pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimia e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimia nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimia nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəmakin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,
“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.”

(Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimia narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nipran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuatuk meinai nar apnapig kimia nimmhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel

əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmīn kape Kughen ruivəh̄si-ta rīkin hah kape yermamə, məriḡ pəh nien mə loa kape Moses ravəh̄si-ta rīkin hah kape yermamə. Narmamə mīnə e, nar apnapīḡ narmamə tukhapəh̄ nhavəh̄si-haktəyən əriə, məriḡ Kughen tukrivəh̄si-haktə əriə.

3

Nīpīḡ m-fam Kughen ramor kafan nəḡkiariēn

¹ Tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “?Tukmə nīvəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nīvəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kīrik? ?Nəmə Isrel kamhavəh̄ nehuəyən kīrik rapita narmamə mīnə tiksīn uə nīkam?” ² Kini yo jakhorpīn nəḡkiariēn mīmə tukmə ik yemə Isrel kīrik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pīsīn pīsīn. Nar yame raməkupan, Kughen rīmnərəhu-pən nəḡkiariēn atuatur kafan ye kwermīmīə. ³ In nəfrakisīen mə nəmə Isrel mīnə tiksīn khapəh̄ nīsorien nəḡkiariēn yame iriə kamhani mhamə tuksor. Məriḡ norien kapəriə rīpəh̄ norien mə Kughen tukrakapīr kafan nəḡkiariēn. ⁴ !Nīkam! Nar apnapīḡ narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, məriḡ Kughen rīpəh̄ neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nīpīḡ Ik nakəḡkiar, nəḡkiariēn kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur.

Nīpīḡ narmamə tuksəkir kafam norien mīnə, tukhani mhamə Ik nīmnor norien has mīnə, məriḡ Ik takapita əriə.” *(Sam 51:4)*

Pol rərəhu atuatur nəḡkiariēn ətəwao tiksīn

⁵ Məriḡ tukmə ror yermamə kīrik tukrīni ye nətəriḡien əmə kape yermamə mīmə, “Kītawə m-fam kasor norien yame rīpəh̄ natuaturkīen. Məriḡ norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pīsīn əmə ramor ratuatur nīpīḡ m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatur mə narmamə tukhavəh̄-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə In ratuatur, rīpəh̄ natuaturkīen mə In tukrivəh̄si-pə narpīniēn kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Məriḡ nīkam. Nəḡkiariēn e rətəwao. To rīpīpəh̄ natuaturkīen mə Kughen tukrivəh̄si-pə narpīniēn kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rīpīpəh̄ nīvəhyen swatur tuk nīvəh̄si-pəniēn narpīniēn kimi narmamə m-fam ye tanīmtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyən ramor əpu mə Kughen pīsīn əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pīsīn əmə ratuatur, kini tukmə kafak norien kape neikuəyən ramor swatur mə narmamə tukhavəh̄-si haktə Kughen, rīpəh̄ natuaturkīen mə Kughen tukrivəh̄si-pə narpīniēn kimi yo.” ⁸ Məriḡ yo yakamni mə tukmə narmamə kīsəri-pən nəḡkiariēn ətəwao məkneikīn, tukhani mīn mhamə, “Rhuvə əmə - pəh̄ kīsor norien has mīnə mamharpīn mə narmamə tuksəm mə kītawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh̄-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə in ratuatur.” Məriḡ nəḡkiariēn e in rahas. Narmamə tiksīn kamhani hah nhagīk maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəḡkiariēn ətəwao mīnə məknakīn. Kughen tukrəkīr əriə mīvəh̄si-pən narpīniēn kimi əriə tukun.

Yermamə kīrik rīkək yame ratuatur

⁹ ?Kini rhawor? ?Kītawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyən kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsanīniēn kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mīnə ye nəmə kantri pīsīn mīnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə kīrik rīkək yame ratuatur, kīrikianə əḡkap rīkək.

¹¹ Yermamə kīrik rīkək yame ravəh̄ nīrkunīen;

kini yermamə kīrik rīkək yame ramarha-kīn Kughen.

- 12 Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen,
iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen,
yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3,
53:1-3; Pri 7:20)
- 13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape yermamə
mhə yame ramək wag,
Neramı narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)
“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)
- 14 “Nheramriə rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə;
kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)
- 15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;
16 aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig
rahas,
17 kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)
18 “Mhapəh nhasaiyen Kughen nipig kirik.” (Sam 36:1)
- 19 Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame
Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mimə yermamə kirik rikək yame
rirkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei
tanə tukasəkeikei masərer ye nimir Kughen mimə In tukrəkir əriə. 20 Ror məknakin, pəh
nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimir meinai kasəri-pən loa kape
Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimir Kughen

21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə
misatuatuk ye nimir. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarien
minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin
kirik. 22 In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimir nipig kishatətə ye
Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə
iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, 23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə
hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuutukien kape Kughen yame rhuvə makhak.
24 Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə
tuksatuatuk əmə ye nimir, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh
nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə,
in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. 25 Kughen rimnher-pə kin Kristo
mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə
hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien
mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in
ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk
təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. 26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə
taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə
yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimir.

27 Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik
yame rimnor muə in matuutuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein
nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen?
Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimir
Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimir. 28 Ror məknakin
meinai kitawə kamharaptərkən tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasat-
uutuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen mɪn kape nəmə tanə pɪsɪn pɪsɪn mɪnə, ³⁰ meinai Kughen kɪrɪkɪanə əmə, yame In ror narmamə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn ye swatuk kɪrɪkɪanə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ? Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nɪkam. Mərig nɪpig kɪshatətə əmə ye Kughen, kɪni ye norien a, kasəri-pən atuatur swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rɪmnor in ratuatuk ye nɪmrɪn

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rɪmnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nɪmrɪ Kughen. ² Kughen rɪmnor Ebrahim ratuatuk ye nɪmrɪn, mərig pəh nien mə ye norien huvə mɪnə kape Ebrahim. Rɪpi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rɪrkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to rɪpəh nəgkiar ausitien tuk nar kɪrik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Ebrahim rɪmnhatətə ye Kughen, Kughen rɪmɪni mə Ebrahim in ratuatuk ye nɪmrɪn.”

(Jen 15:6)

⁴ Nɪpig yermamə kɪrik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukrɪpəh nɪnɪ-pənien tukun mə kafan nərokien in nar kɪrik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mɪvəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kɪtawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrɪvəhsi-pə nərokien iran kɪmi ətawə muə mɪsatuatuk ye nɪmrɪn. Kɪtawə tukshatətə əmə ye Kughen, kɪni In ramor mə kɪtawə kwənhauə mɪsatuatuk. Kughen pɪsɪn əmə In tukror narmamə has mɪnə kamhauə mɪsatuatuk ye nɪmrɪn. ⁶ King Deved in rɪmnəgkiar kɪn nar e nɪpig in rɪmnamni-ərhav mɪmə nɪhuvəyen əfrakis tukrɪvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen ramni mə iriə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mɪmə,

⁷ “Nɪhuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen raməspir əriə tuk norien has mɪnə kapəriə,

maməru-kɪn norien has kapəriə.

⁸ Nɪhuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen Yermaru rɪpəh nɪraptərəkɪnien təvhagə has kapəriə yerkin.”

(Sam 32:1-2)

⁹ ?Rɪkɪmɪə raməsik mə nɪhuvəyen əfrakis raməmɪr ye narmamə yamə mɪne kɪmɪvəh nao kɪmi əriə, in e nəmə Isrel, uə nɪhuvəyen əfrakis raməmɪr ye narmamə yamə mɪne kɪpəh nɪvəhyen nao kɪmi əriə, in e nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə? !Əwəh! Raməmɪr mɪn ye nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə, meinai yakmənɪ ta mə Ebrahim rɪmnhatətə ye Kughen, Kughen rɪmɪni mə in ratuatuk ye nɪmrɪn. ¹⁰ ?Kɪni naha nɪpig yame Kughen rɪmɪni mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nɪpig kɪvəh nao kɪmɪn, uə ye nɪpig kɪmɪpəh hanə nɪvəhyen nao kɪmɪn? Kughen rɪmɪni vi vi in, kwasig ikɪn kɪpɪvəh nao kɪmɪn. ¹¹ Kɪni nɪpig kɪmɪvəh nao kɪmi Ebrahim, in rəmhen kɪn nɪmtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nɪmrɪ Kughen meinai rɪmnamhatətə ye Kughen nɪpig kɪpəh hanə nhavəhyen nao kɪmɪn. Kɪni ror məkneikɪn, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kɪvəh nao kɪmi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mɪne kɪshatətə ye Kughen. Kɪni Kughen ramni mə iriə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kɪni Ebrahim in tatə kape narmamə tɪksɪn mɪn, iriə yame kɪvəh nao kɪmi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kɪvəh nao kɪmi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə mɪn kɪsəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rɪmnəri-pən kupan ai kɪpɪvəh nao kɪmɪn.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipiğ kirik. Mərig loa riphəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes rīpiuə mipior nəfrakisien kin nipiğ narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran rīpirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rikək, to kīpəh nīniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nīmrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” *(Jen 17:5)*

Kughen rīmīni mə tukrivəhsi-pən mīkupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rīmnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rīmnhatətə tīm tīm iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nīmrighien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rīmivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kīpəh nəvhuekin-famien əriə.”

(Jen 15:5)

Ebrahim rīmīni nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyen kafan riphəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rīnəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rīmnəpiəhuaru, nītip kape kwajikovə rīnaukei. ²⁰ Ebrahim rīmipəh nəta-ətəyen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rīmirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” *(Jen 15:6)*

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin,” kīpəh nīraiye kin mə kape Ebrahim pīsīn əmə, ²⁴ mərig kimīrai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mīmə kitawə kisatuatuk ye nīmrin, mīshatətə ye Yermamə yame rīmivəh mīragh Yesu Yermaru kapətawə ye nīmhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mīmə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rīmnor In rīmimragh min ye nīmhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nīmrin.

5

Nəmərīnuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nīmrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rīmnor rīməpik ətawə khauə ye nīmri Kughen mə tukhavəh nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nīhuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənəharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipiğ tukmə kamharəh-pikin

nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasiən. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatur yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatur kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatur ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatur kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatur kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatur ye nimrin.

¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimmor nimbəyən ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyən kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimmrin, iriə tukhavəh nimmraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimmor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen. Natuatukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimmraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimmivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipiğ kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyən tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimbəyən kimi əriə. Mərig tak-takun ai nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimmrin, mamhavəh nimmraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukriyəh nəruk-ətərakin-ien ətawə

¹ ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyən kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, riyəh natuatukien. Nipiğ nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimmraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipiğ kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimmraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimmivəh miragh Kristo ye nimbəyən, ye nəsaninien ehua kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimmraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyən wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimmivəh miragh Yesu Kristo ye nimbəyən kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipiğ kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimmraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyən irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah riyəh narmaruyən irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipiğ yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimmivəh miragh Kristo ye nimbəyən kafan, to riyəh nimbə-min-ien. Nimbəyən riyəh narmaruyən iran. ¹⁰ In rimmamhə mikirikianə əmə,

kini ye nimhøyen kafan rimiväh-si ta nēsaninien fam kape tāvhaḡə hah. Məriḡ ramraḡh ai taktakun, kini ye nimraḡhien kafan in ramraḡh mə tukriväh-si haktə nḡaḡ Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, tāvhaḡə hah to rīpəh niviyen nəriḡien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nəriḡien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə tāvhaḡə hah, kafan nēsaninien rikək tuk nivi-pəniēn əmiə. Məriḡ ye nimraḡhien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugīn-pən ye Yesu Kristo mhamraḡh tuk nivəhsi-haktəyen nḡaḡ Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin tāvhaḡə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətəriḡien has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə tāvhaḡə has tukrarmaru irəmiə naksor tāvhaḡə has. Məriḡ seighaan kin nimraḡhien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimiväh-si ta əmiə ye nimhøyen məhi-pən əmiə ye nimraḡhien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai tāvhaḡə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətḡinien Loa kape Moses, məriḡ nakasarə ətḡin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuatur

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukri ni mimə, “Rhuva. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in tāvhaḡə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, məriḡ nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nikam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwan, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwan. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape tāvhaḡə hah; kini swatuk e ramvən tuk nimhøyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatur ye nīmri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape tāvhaḡə hah apa kupan, məriḡ kwasig, nīmisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye tāvhaḡə hah, kini tāvhaḡə hah, kafan nēsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatur ye nīmri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətəriḡien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Məriḡ taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape tāvhaḡə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nivəhsi-preyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nimhøyen. ²² Məriḡ taktakun ai, Kughen rimirisin əmiə ye tāvhaḡə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatur ye nīmri Kughen, mamhavəh nimraḡhien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərökien kape tāvhaḡə hah in nimhøyen; məriḡ nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nimraḡhien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpīg iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhən kīn nuhpikiniēn e yame ramni mə tukmə piraovīn kīrik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpīg karamragh; mərīg tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovīn rīrkun nəriwəkien. ³ Mərīg tukmə kafan yerman ramragh hanə, kīni rarar maməri-pən yerman pīsīn kīrik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rīmnor pən kafan yerman. Mərīg tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-minien piraovīn a, kīni nar apnāpīg raməri-pən yerman pīsīn, tukpəh nīniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kīrikianə əmə mīn, kimiə nīmīsor kīrikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhən kīn yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kīn. Kīni nīpīg nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-minien əmiə ai taktakun. Kīni kimiə naksəmhən kīn piraovīn kīrik yame kafan yerman ruamhə, kīni taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kīni in rīrkun nəri-pənien yerman pīsīn kīrik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərīg taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pīsīn kīrik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmhəyen kafan. Kīni nakamhakwasīg kīn mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kīni Kughen rīkīn ramagien tukun. ⁵ Nīpīg nətərīg-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərīgien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kīni nīpīg loa ramhajoun nar has, kīni rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kīni kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhəyen əmə. ⁶ Mərīg taktakun ai, kītawə khapəh nīsārə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhən kīn yame kītawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei minə. Kīni taktakun ai, kītawə slef minə kape Kughen; mərīg khapəh nīsəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kīmīrai; mərīg kasəri-pən swatuk wi kape Nanmīn kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kīrik; kīni mərīg təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ? Kīni kītawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kīni ramor rīkitawə ramvən əmə tukun.” Mərīg nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakīrkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran minə meinai loa ramhajoun yo kīn. Loa to rīpīpəh nīni-əhuyen yo mə rīkīk tukrīpəh nəkrəhyen kīn nar kīrik, kīni to yo yakpīpəh nīrkunien norien kape nanīpīnien mə rhawor pən iran minə. ⁸ Loa ramni-əhu mə rīkīk tukrīpəh nəkrəhyen kīn nar kīrik kape yermamə kīrik, kīni nīpīg yakərīg loa e, nətərīgien yerikīk yame rahas ramarkut kimi yo mə rīkīk tukrəkrəh kīn nar kīrik kape yermamə kīrik. Mərīg to loa rīpīpəh nīni-əhuyen təvhagə has, nətərīgien yerikīk yame rahas to rīpīpəh nīviyen yo mə jakanīpīn mamor təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpīg yīmneinein hanə loa, rīkīk rīpəh nəsikien təvhagə hah, yīmnamarə huvə əmə. Mərīg nīpīg yīmauə mīrkun loa, nəsanīnien kape təvhagə hah rīmauə mamragh mīn mīskai, kīni yīmīrkun mə jakaməkeikei mīmhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kīni yīmnam mə nəgkīariēn e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərīg nəfrakīsien mə ravi-pə əmə nīmhəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kīni nīpīg yakərīg nəgkīariēn kape loa, nətərīgien yerikīk yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kīni nətərīgien yerikīk yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yīmnerī-pən huvə loa kape Moses, yakpīvəh

7:4: Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mīmə, “To loa rīpīrkək, in ramhən kīn yame nətərīg-atukien kape yermamə yame rahas rīmamhə mīrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə.

¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Mərig nikam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nipig yimauə mirkun nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerikik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipig jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrirəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarien minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nımrı Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatuk rimauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor

nipig Tini rimauə nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nəgkiarien atuatur minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənién swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pənién loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənién. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pənién nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmür əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmür irəmiə. Kini nar apnapig nıpraimiə tukraməkeikei mimhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatur mihuvə ye nimri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimiə tukripimhə tuk nipig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrivəhsi-pən min nimraghien kimi nıpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to ripəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimnor mə kitawə kharkun nokrənién kin Kughen mhamə, “Tatə.” ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nimraghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 **8:4:** Gal 5:16,25 **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3 **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, “shopni nətərigien hah kape yermamə.” **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5
8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7

nipnətin minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimmnor mə narimnar fam yame In rimmnor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rimmnor məknakin əriə meinai In rimmnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən tımtim nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimmnor tukhamətıt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyən kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimmnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimmnor, nar apnapig Kughen rımivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rıməkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuaturuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rımırhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rımirikakun ye nipig Kughen rımivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rımivəh ta nar kirik, to kipəh niniyən mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atua kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarieren iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rımnoqrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rımını mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpirig irətawə fam rəmhen kin nımırin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rıməkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rımnoqrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rımnoqrən kin ətawə, In rimmnor ətawə kisatuaturuk ye nımırin. Kini kitawə e yamə mine rimmnor ətawə kisatuaturuk, In tukrırəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyən mine nihuvəyən kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nımraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rımipəh niginien tuk Tini atuaturuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rımneighan əmə kin. Kini tukmə In rımivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to rırük-pə nəgkiarieren kirik irətawə yamə mine Kughen rımırpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rımirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyən narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo

8:20: Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimmnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tuksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1
8:28: Efes 1:11 **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 **8:31:** Sam 118:6 **8:33:** Aes 50:8-9

rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nīkar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nīkam, rikək. ?Nakharkun mə nahasiyen, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nīkumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nīkam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen, nipig mīfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagim.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.”
(*Sam 44:22*)

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermanu kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatur minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatur kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatur tuk nəmə Isrel minə tiksın tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksın. ⁵ Kini ripriə atuatur minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatur yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mīmə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*)

⁸ Niprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mīmə, “Ye nipig atuatur, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiarien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel

e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kərəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimiini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimiini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame ramaker ye nimeitaan.” *(Jen 25:23)* ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ ?Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen rirəh natuatukien? ! Nīkam! Kitawə kharkun mə In ramor atuətuk ¹⁵ meinai in rimiini-pən tuk Moses mimə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” *(Eks 33:19)*

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nīkam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimiini-pən tuk king kape Ijip* mimə, “Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimirghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” *(Eks 9:16)*

¹⁸ Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimirpəh kəvsəsiyə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmə ror kirik tukraiyo yo mimə, “Narmamə to khapəh nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyoheyen e mimə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitip† to rirəh nini-pənien tuk yermamə yame rimikuh in mimə, “?Rhawor e nimikuh məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nirəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mirkun nikuhyen nitip kin kiraru - kirik kape nivai-pənien nar əgkap iran; kirik kape nivai-pənien nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun nor-minien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rirəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mimə rikin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mimə In tukror əpu nihuvəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimirpen ta əriə mə tukasarə ye nihuvəyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mimə,

“Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə,
jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimirpəh norkeikeiyen əriə kupan,

jakokrən kin əriə mimə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ”

(Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuətuk, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nīpnət Kughen yame ramragh.’ ” (Hos 1:10)

²⁷ Kīni Profet Aesea rīmini-ərhav ye nīkarīn kape Isrel mīmə,

“Nar apnapīg kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik, mərig Kughen tukrivəh mīragh kwatīksin əmə,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kīmi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kīni rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rīmini kupan mīmə,

“Rīpi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pīk In rīpiəpəh neighanien kin kwənərəus tīksin kapətawə mə tukhamragh,

to kitawə kīpihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mīne Gomora yame In rīmnoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kīmnhapəh nīshatətəyen

³⁰ ?Nīprai nəgkiarien mīnə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapīg kīmnhapəh nīsarkut-pīkien mə tuksəm swatuk kape nhauəyen misatuatuk ye nīmri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nīmri tuk nhatətəyen kapəriə. ³¹ Mərig nəmə Isrel kīmisarkut pīk ye swatuk kape nəri-pənien loa mə iriə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. ?Mərig iriə khapəh nīsatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kīsarkut pīk mə tuksatuatuk ye nīmri Kughen tuk norien huvə yamə mīne kasor, mhapəh nīsəri-pənien swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pīkin “Səpaag yame narmamə kamharəh pīkin.” ‡ ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Səm-ru. Yīmnəkīr səpaag ye nīmə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pīkin, kīni mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mīne kīshatətə ye Kwən a,

to khapəh nīsaurisien nīpīg tuksərer ye nīmri Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Yakorkeikei pīk mə Kughen tukrivəh mīragh nəmə Isrel, kīni nīpīg m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kīsarkut pīk tuk norien narīmnar yame tukror rīki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə rīpəh nīsī-pənien ye nīrkunien. ³ To khapəh nīsəri-pənien swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nīmri, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kīni masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pənien loa kape Moses.

⁴ Kristo rīmnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa tuk nuəyen matuatuk ye nīmri Kughen. In rīmnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mīne kīshatətə iran tuksatuatuk ye nīmri Kughen.

Nīmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rīmirai nəgkiarien kīrik ye swatuk kape nəri-pənien loa mīmə narmamə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. In rīmini mīmə, “Yermamə yame ramor narīmnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nīmraghien rerin.” (Lev 18:5) ⁶ Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasīg misatuatuk ye nīmri Kughen ramni mə, “Rīkimīə tukrīpəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (mīsarha-kin Kristo mharəh mīseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmīə); ⁷ kīni rīkimīə tukrīpəh nəsikien mīmə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikīn narmamə kamhamhə ikīn” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo mīsor In ramragh

‡ 9:32: Nəgkiarien e raməmīr ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris rīpəh nīniyen səpaag, ramni kapier kape nīvhīrəkīnien nīmə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru mīn nuhpikīnien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

min ye nimhøyen kafan). ⁸ Rikmiä tukripäh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiä. In apa ye nhermiä, mine yerkimia.” *(Dut 30:14)* Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mīmə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiä mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rīmivəh mīragh Yesu ye nimhøyen kafan, kini Kughen tukrivəh mīragh əmiä. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatutuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh mīragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriä mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.”

(Aes 28:16)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh mīragh əriä,

In tukrivəh mīragh əriä.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh mīragh əriä? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavien tuk əriä, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“!Ruvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mīmə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.”

(Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Mərig yakamaiyoh mīmə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mīmə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimməkupan mini mīmə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriä kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əriä;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiä tukun.”

(Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriä.” *(Aes 65:1)*

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mīmə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriä,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairiä kimi Yo.” *(Aes 65:2)*

11

Kughen rikin rehua tuk nāmә Isrel

¹ Pәh yakaiyoh tuk nәgkiarinen kirik ye nīkarin kape nāmә Isrel. ?In e nәfrakisien mә Kughen rimukreikin-pә nimeitaan kimi kafan narmamә uә nīkam? Nīkam. Taksәm-ru yo. In rimipәh nukreikin-pәyen nimeitaan kimi yo e yemә Isrel kirik, kwәnәrәus kape Ebrahim, nitә kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwәnәrәus kape Isrel mimә In tukrorkeikei әriә, kini iriә tukhauә kafan narmamә minә. Kini In rimipәh nukreikin-pәnien nimeitaan kimi әriә. ?Nakharkun uә nīkam naha nhagin Nәkwәkwә kape Kughen ramni ye nīkarin kape Elaeja? In ramni mә Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mә tukrivәhsi-pәn narpinien kimi nāmә Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimә, “Yermaru. Nāmә Isrel kimishopni profet minә kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin әmә yakamәmir; kini iriә kisarkut mә tukshopni min yo.” (*Fas King 19:10*)

⁴ ?Mәrig Kughen rimini-pәn naha nhagin tukun? In rimini mimә, “Nīkam, yakamәm mә narmamә seven taosen iriә narmamә kafak minә, yamә mine khapәh nisәhuakien kimi kughen eikuә e Bal.” (*Fas King 19:18*) ⁵ Kini rәmhen әmә kin ai taktakun mine. Nāmә Isrel kwatixsin aikin yame Kughen ruirpen әriә ye kafan nihuvәyen. ⁶ Kini tukmә Kughen rimivәh miragh әriә ye nihuvәyen kafan, pa rimә rimivәh miragh әriә tuk nar huvә yamә mine kasor. Mәrig to ripivәh miragh әriә meinai iriә kasor nar huvә minә, kini to nihuvәyen yame Kughen ramautә-pә kin kimi әriә, ripior pisin, kini pәh nien mә nar kirik yame ramautә-pә kin kimi әriә, mәrig tukripior әmә rәmhen kin nәrokien kirik tuk kapәriә wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamә khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuәyen matuatuk ye nimri Kughen, mәrig khapәh nhavәhyen. Mәrig iriә yame Kughen rimirpen, kamhavәh. Mәrig iriә m-fam e yame khapәh nhavәhyen, Kughen rimnәrip kәvsәsivә kimi әriә mә tuksәpәh hanә-әmә In. ⁸ Rәmhen әmә kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Ruә meriaji-pә ai taktakun, Kughen rimnor mә nәtәrigien kapәriә ramapir yeru,

kini mor mә nimririә ripis,

kini mor mimә nimәtirgiriә tukrәru.”

(*Dut 9:24; Aes 29:10*)

⁹ Kini King Deved rimini mimә,

“Nihuvәyen kape tokrei tanә yame kasarә iran, pәh tukruә rәmhen kin kwәnmәkuru kirik, yame tukrhosigin әriә, mor әriә kamhani mhamә, ‘Narimnar fam әgkap rhuvә әmә.’

Pәh kapәriә narimnar huvә tukruә rәmhen kin kapier kirik yame kisapitәtә iran, ramor narpinien kimi әriә.

¹⁰ Pәh nimririә tukrәpignap mә tukhapәh nisәmien nar,

Pәh tukravi-әhu әriә kasәmrәmir ye nahasien kapәriә, infamien rikәk.”

(*Sam*

69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivәh-miraghien narmamә ye tanә pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimә nāmә Isrel kimnharәh-pikin kapier mhamir, mә to khapәh nisәrer-minien uә? Nīkam, tuksәrer min. Ye kapәriә nәviәkiәyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivәh-miraghien narmamә ye tanә pisin pisin minә, mә nihuvәyen yame nāmә tanә pisin pisin minә kisarә iran, nāmә Isrel tuksorkeikei mә iriә min tukhavәh.

¹² Ror mәknakin, tukmә nāmә ye tanә pisin pisin minә kimnhavәh nihuvәyen kape Kughen meinai nāmә Isrel kimisәpәh swatuk yame Kughen ravәh-miragh narmamә iran, kini nāmә Isrel fam yame Kughen rimirpen ta әriә, nipig iriә tukshatәtә ye Kristo, ! nihuvәyen kape Kughen tukruә mehuә!

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

* 11:3: Olta in tebol rhakә ye Nimә Ehuә kape Kughen.

11:6: Gal 3:18

11:11: Wok 13:46

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermi yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimnərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukripin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rimnərai ta kwermi nai atuaturə tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtım-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukripin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuaturə kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirkpin-pənien əriə ye nukneriə atuaturə.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnor mə nəmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmır əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

† **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəria, iriə min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kɪni in e promises kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpɪnien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kɪni ror məkneikɪn, iriə kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kɪni iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikɪn meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kɪni mor huvə pən kimi əriə, to rɪpəh nuheikɪn-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kɪni tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kɪni In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikɪn mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmɪr ye nətərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)

³⁶ Ror məkneikɪn meinai Kughen rimnor narimnar fam, kɪni narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkin əriə, kɪni narimnar fam In rimnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmɪr iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen rəmhen kɪn sakrefaes kirik yame ramragh, kɪni misərəhu karin mə kafan, kɪni rikin ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kɪn Kughen mə tukrukreikɪn kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kɪni ror məkneikɪn, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatur.

³ Kɪni ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kɪn kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatur, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kɪni nipig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kɪni misəkir

§ 11:26: Nəgkiarien Gris ramni Jakob, nhag pisin kirik e Isrel. 11:36: 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 12:1: Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5

misəm mə ? kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nīkam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(1 Kor 12:1-31)

⁴Yermamə kirikianə, nīpran kirikianə əmə. Mərig nīpran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nīpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nīpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə. ⁶Kini Kughen rīmivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nīkiriən nīməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəmakin norien has minə, kini mharaptərakin tim tim norien huvə minə. ¹⁰Sorkeikei əmiə minə rəmhen mīmə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹²Taksagien əmə meinai nīmīsərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nīpig nəmħəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nīpig m-fam. ¹³Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. ¹⁴Saiyoh Kughen mīmə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rīvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpərig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuksəm mīmə ratuatuk. ¹⁸Sor narimnar fam yame nakharkun norien mīmə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-ərhəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mīmə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”

(Dut 32:35)

²⁰Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Tukmə kafam tikmir rəmkərev, vəhsi-pən nəviginien kimin; tukmə rəkwəkwə, vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a
in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisərə ətgın gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimivəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimivəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimivəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimivəhsi-pən-əpnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misərə ətgın gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misərə ətgın.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiarien kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisərə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmır pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape

13:1: Prov 8:15; Taet 3:1 **13:3:** 1 Pita 2:13-14 **13:7:** Mat 22:21 **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Loa minə e kasəmır ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7

narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nīkakiēn kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapiēn əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətəriēn mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nīpraimiə əmə rorkeikei.

14

*Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

¹ Nəməhuak minə tiksīn, kapəriə nhatətəyen rīpəh nəusik-əusikiēn, meinai narmamə tiksīn kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nīkam. Mərig kimiə rikimiə tukramagiēn tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rīpəh nīskaiēn; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəvigiēnien m-fam. Mərig yermamə pisīn kirik mīn, kafan nhatətəyen rīpəh nīskaiēn, kini rīkin rəsik mə in rīrkun nəniēn nəvigiēnien ye nəsimien əmə, mīpəh nəniēn nusai nar. ³ Rīpəh nīhuvəyen mə yermamə e yame rīrkun nəniēn narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rīpəh nəniēn nusai nar. Kini rīpəh nəmhenien mə yermamə yame rīpəh nəniēn nusai nar tukrīni-pən tuk yermamə yame ramən fam nəvigiēnien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrīpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rīkin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rīpəh nīhuvəyen mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkīr mīmə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rīrkun nivəhsi-pəniēn nəsanīnien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə mīn, yermamə kirik ramni mə nīpīg kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nīpīg minə tiksīn; mərig yermamə kirik mīn ramni mīmə nīpīg m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətəriēnien ye nīkarīn kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nīpīg kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rīkin ramagiēn tuk nan nəvigiēnien. Kini yermamə yame raməpəh nəniēn nusai nar, in mīn raməpəh nəniēn tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in mīn ramni-pən tuk Kughen mīmə rīkin ragien tuk nan nəvigiēnien. ⁷ Kitawə kirik rīrkək yame nīmraghien kafan, kafan əmə, uə nīmhayen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rīmamhə marə mamragh mīn, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rīpəh nīhuvəyen mə taksəkīr norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rīpəh nīhuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkīr narmamə ikin.

¹¹ Rəmhen kin nəgkiariēn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen Yermaru ramni mīmə, ‘Yakavəh kwəsu ye nīmraghien kafak mīmə

narmamə m-fam tuksənīmkur ye nīmrik

mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ”

(Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nimir Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mımə nar kirik rəmkimik ye nimir Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimirin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə kafam norien rıpəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mımə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimir Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikiyen ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimirin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənen nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kator əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə rıpəh natuatukien - kafan norien rıpəh nərer-timtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in rıpəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh nuəyen miskai. Rıpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mımə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,
nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

* **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimir Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13 **15:2:** 1 Kor 10:24,33

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.” *(2 Saml 22:50; Sam 18:49)*

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” *(Dut 32:43)*

¹¹ Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” *(Sam 117:1)*

¹² Kini Aesaea ramni min mimə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” *(Aes 11:10)*

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipig nhatətətəyen kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəh-si-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivəh ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerikik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

^{15:4:} 2 Tim 3:16 ^{15:7:} Rom 14:1 * ^{15:8:} Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.” † ^{15:12:} Jese in rim King Deved. ^{15:16:} Rom 1:5; 11:13

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə, “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənyen kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmiə. ²⁹ Nipig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakaməiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakaməiyoh əmiə mə nipig in tukrurə,

taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimmnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ Ipakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimməkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig autən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimmor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisirik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritis mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpasp mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavəniyen tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərkən Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmir irəmiə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowiə kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowiə kin əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tuxharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwan. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14
akwas tiksın kape Niu Testamen.

* **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi
16:25: Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehua kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpın naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatuk mə narmamə taksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisərə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru

kapətawə tukrīrerig-pə mīn iran. ⁹ Kīni Kughen tukror nar e kīmi əmiə meinai nīpīg m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rīmnokrən kīn əmiə nakhauə kīrikianə kīmiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak mīnə kīmisəwhai əriə mīnə

¹⁰ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kīmiə m-fam takasərig əmiə, mhapəh nīsorien mə nətərigien kīrik tukruə meikus kwēn kapəmiə; kīni mərəg takhauə əfrakis mīsor kīrikianə ye nərigien mīne ye rīkin kīrikianə. ¹¹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, yakamni-pre məkneikīn meinai yorwok tiksīn kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kīmiə nakasotgoh pīk. ¹² Nīprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikīn: Kīmiə tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pol,” mərəg tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn kwən a Apolos,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pita,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig əmə kīn Kristo.”* ¹³ ?Rīkimīə raməsīk mə ta mə nakharkun nīseikus-eikusien məkneikīn kuwēn kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yīmnəkər ye nai kamarkwao kīn tuk əmiə uə? Nīkam, pa rīmə kīmnor baptaes irəmīə ye nhagīk. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yīmīpəh norien baptaes irəmīə kīrik; mərəg yīmnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mīne Gaeas. ¹⁵ Rīkīk ragien məknakīn meinai yermamə kīrik to rīpəh nīniyen mə kīmnor baptaes iran ye nhagīk. ¹⁶ !Ah! Yīmnəru-kīn, yīmnor baptaes mīn ye Stefanas mīne kafan mīnə. Mərəg yaknəru-kīn ta mə yīmnor baptaes ye kīmiə kīrik mīn uə nīkam. ¹⁷ Nīprai nəgkiarien mīnə e ramni mīmə Kristo rīmīpəh nher-pəyen kīn yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərəg rīmnher-pə kīn yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kīni jakpəh nīni-ərhav-əmə-yen nīrkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kīn nīmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kīn.

Kristo rīmnor əpu nīrkunien mīne nəsanīnien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikīn meinai narmamə yamə mīne kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehuə, rīkīriə raməsīk mə nəvsaoyen kīn nīmhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərəg kītawə e yame Kughen rīmīvəh mīragh ətawə, rīkitawə raməsīk mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsanīnien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nīrkunien kape narmamə yamə mīne kharkun pīk nar;

kīni mətəpīg kīn nīrkunien kape narmamə yame nīrkunien kapəriə rehuə.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mīne kharkun nar iriə hiə? ?Nəməhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rīmnor nīrkunien kape tokrei tanə rīmauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikīn meinai ye nīrkunien kape Kughen, rīmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərəg Kughen rīmnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhāni mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrīvəh mīragh narmamə yamə mīne kamhāni nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhāni əmə nəfakisien tukmə kīsəm nīmtətien kīrik kape Kughen; kīni narmīnə Gris kamhāni əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nīrkunien. ²³ Kīni nīpīg kītawə kamhāni-ərhav nīmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kīn, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kīn kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kīsapitətər iran, kīni nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərəg narmamə yame Kughen rīmnokrən kīn əriə, nar apnapīg

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2 * **1:12:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kīmiə tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pol,” mərəg tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn kwən a Apolos,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pita,”. Mərəg sām-ru, yo, yakamkwasig əmə kīn Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21:** Mat 11:25
1:23: Rom 9:32; 1 Kor 2:14

mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nipig Kughen rimnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nipnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen. ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimnor, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,
“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen
Yermaru rimnor kimin.”

(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimnəsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimın. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nəgər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmır məniwən, meinai narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei

1:24: Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6 * **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.”
2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1 **2:4:** 1 Tes 1:5

tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pənien Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimnor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimivəh-si-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmin kape Kughen rikək iran, to ripəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to ripəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhienien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru

mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimipəh nəgkiarien kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimia nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmia. ² Nipig yimnhajoun əmia, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmia, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmia. Meinai kimia nimnhapəh nisəmhienien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhienien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmia rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimia nakasor jalus, masotgoh kimi əmia minə ramhajoun-pən mə norien kapəmia rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhien kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimia kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmia in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhien əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimivasitu irəmia tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In

ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhahirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapiere yame nimir rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhahirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ?Nakharkun uə nikam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə? ¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. ¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” (Job 5:13)

²⁰ Kini mamni min mimə, “Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” (Sam 94:11)

²¹ !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə. ²² In rimivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. ²³ Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimnəəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimnerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipiğ yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a riphəh nhajoun-pəniyen mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nipiğ Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipiğ a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiarien minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiarien yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksın. ⁷ ?Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipi havəh ta nehuəyen e, riphuvə. ⁹ Mərig riphəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniyen məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimirghien kapəmawə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətawao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiyen əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəmawə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yaksor pik wok ye kwermimawə. Nipiğ kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nipiğ narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipiğ narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini riphimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimirghien rerin kimi əmiə nipiğ yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei

pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nıpiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² !Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmiə. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nıpig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nıpig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə, ⁵ kini nıpig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nıpig In tukruə min ye Nıpig Kwasig.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rıpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nıpig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatur ye nımrı Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatur meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nıpig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nıpig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikır ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nıpig a in a kimnəsor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mımə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nıpiraovin. ¹⁰ Pa rimə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin,

tukmə nīpīg kitawə kīsarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹ Mərig nīprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmiə mīmə takhapəh nisəriwəkwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nīpīg m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisorkwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisəriip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nīpīg yermamə kīraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nīpīg Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nīpīg Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rīmar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksīn, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksəriğ misauris tukun. ?Mə rhawor? ? Yermamə kirik yerkimie rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nīkam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tiğoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukīn məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nīkam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavəniēn apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniēn apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksīn nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rīmnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə,

mə kimiə taksatuatuk ye nimirin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nimiraghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nipiraovin mhamə, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nipig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nipraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nipraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nimhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nipraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh niprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nipig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nipran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə niprairiu kirikianə əmə.” (*Jen 2:24*) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nipran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nipran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nipraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rimivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nimirimiə ye nərokien yame nimirin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nipraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarien kapəmiə yame nimisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nipiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin tukmə piraovin rorkeikei, kini piraovin tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nipran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nipran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵ Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukrigin tuk nipran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mirəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mirauə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk

6:11: Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pəniən nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

6:12: 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 **6:15:** Efes 5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 **6:20:** 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rımivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kípəh nisorien mared mine nıpiraovın yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukripəh nəsik-pikien piraovın uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarın e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarın, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mımə, “Piraovın tukripəh nəpəhyen kafan yerman.”

(Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukripəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukripəh nəpəhyen kafan piraovın.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarın, mərig pəh nien mə nəgkiarın kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mımə tukmə kimiə kirik, kafan piraovın rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukripəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovın tukripəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpig piraovın kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın min kafan piraovın mə kape Kughen. To rıpipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karın iriə mə kafan minə, meinai rınərəhu-karın ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rıpəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovın uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovın, Kughen rıpəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Piraovın! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam yerman. ! Kini yerman! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam piraovın.

¹⁷ Mərig in əmə e nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarın yakamərəhu kimi nıməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsıg-pən ta in nıpig Kughen rımnokrən kin in, pəh in tukripəh nerkwaiğien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kípəh nəsigpənien in nıpig Kughen rımnokrən kin in, pəh tukripəh nətəyen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnapıg əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kípəh nıvəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarın kape Kughen. ²⁰ Mərig nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nıpig Kughen rımnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rıkim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrısın slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rımirısın ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rıvəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Takhapəh min nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə min kirik min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nægkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiğ əutən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipiğ əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipiğ əutən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e nīprai nægkiarien kafak. Nīmraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rīnarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rīrkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivənien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapiğ əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rīmnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rīmnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nægkiarien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nīmraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukrīwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh nīwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rīnaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kīrarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rīmnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nīrpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nīpran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nikirien pian a, in min a ramor norien atuatuk. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatuk; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipiğ mīfam; mərig tukmə kafan yerman rīmhə, in rīrkun narkurək-pənien ye yerman pīsīn min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak

kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi yo mə jakni.

8

*Nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nīmraghien kimi ətawə mə kitawə tuskor nəkwān. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarien e. In apa kupan, kimiə tiksīn nīmnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nīpig m-fam. Kini taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rīpəh nīskaiyen, kini nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginiēn to rīpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nīsənien nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nīsəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nīsorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mīmīr ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nīmə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rīrkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamhə tukun, yame rikin rīpəh nīskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rikin yame rīpəh nīskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramīmīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginiēn a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyen.

7:39: Rom 7:2-3
14:13-15; Kal 5:13

8:1: Wok 15:29
8:11: Rom 14:15,20

8:2: Gal 6:3

8:4: Dut 4:39; 6:4; Gal 4:8

8:6: Efes 4:5,6

8:9: Rom

8:13: Rom 14:21

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mımə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nıkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nıkam? !Əwəh, yo en! ?Yımnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nımrik uə nıkam? !Əwəh, yımnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yımnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nıkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nımraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpın nəgkiarien kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginiyen mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nıpiraovın yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nıpig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nıkam? ⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginiyen nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin rıpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nıkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini mıpəh nıvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar mırəgh, to rıpəh nəniyen kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narımnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nıkam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni.

⁹ Kimırai ye loa kape Moses kimə,

“Nıpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†

(Dut 25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nıhuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginiyen ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmiə, rəmhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpın nasıtuyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginiyen nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginiyen; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh nıvəhyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə nıkam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginiyen rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginiyen rəmhen kin nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu

9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 **9:2:** 2 Kor 3:2-3 **9:4:** Luk 10:8 * **9:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rıpəh ninimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mırəgh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukrıpəh nəviginiyen. Əm-ru min 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kípəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavyen kin nəgkiarien huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ? Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipiğ yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mipəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik rípəh narmaruyen irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nipiğ yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rípəh narmaruyen irak, nipiğ yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nipiğ yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rípəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nipiğ yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rípəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to rípəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermın maməsik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai nıprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nipiğ yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo yakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipiğ rıpmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rípəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipiğ Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29 **9:25:** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 **9:27:** Rom 8:13; 13:14 **10:1:** Eks 13:21-22, 14:22

rimasi-pən ye Nanmīn kape Kughen. ⁴ Kini mhanīm nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmīn kape Kughen, meinai kimnhanīm nu ye kapier kape Nanmīn kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin rīpəh nagienien tuk əriə, kini kwənhāmə apa ikin pişin pişin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pəniēn nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmī nar rəmhen kin yame iriə tiksīn kimnasəhuak kimi nanmī nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigīn mamhanīm, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksīn kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsīg ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mīmə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn yame ramuə ye nimraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiariēn. Kini In rīpəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukrīpəh nivī-pəniēn əmiə ye nahasien.

*Nanmī nar minə nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksīn, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmī nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiariēn kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəvigīnien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanīm, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye nīprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkəpīr-pīr kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nīpraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun nīprai nəgkiariēn kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmī nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nīkam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmī nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nīkam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmī nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniēn misən bred mine waen kape Nəvigīnien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmī nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru

ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narımnar fam ravəhsi-haktə nımraghien kapətawə. ²⁴ Rıpəh nıhuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pısın əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın. ²⁵ Sən nusai naha nar mıragh yame kavəh nımrin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kın kimi nanmi nar uə nıkam, kını rikimiə tukrıpəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narımnar fam aikın, iriə kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

²⁷ Kını tukmə yermamə yame rıpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nımə kafan mawəvıgın kwis, kını rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mıpəh naiyohyen tukun mə kımnor sakrefaes kın kimi nanmi nar uə nıkam. Rikim tukrıpəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mımə, “Kımnor sakrefaes ye nusai nar mıragh e kimi nanmi nar;” kını rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkır kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kını mamətapıg kın yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəvıginien, kını mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəvıginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvıgın, uə nakamhanım, takasəkeikei mısor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapıg mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nıməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kın norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikın meinai pəh nien mə yakamərig pısın əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrívəh mıragh əriə.

11

¹ Takhasıgəvın yo rəmhen kın yame yo yakamsıgovın Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narımnar fam yame yımnor kını mamhajoun, kını nakharaptəəkın nhajounien yamə mine yımnhajoun əmiə kın.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kını kapən kapə pıraovın, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kını kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nıpig in raməhuak uə nıpig ramni-əhrav nəgkiarieren yame Kughen rımivəhsi-pən kımın, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig pıraovın ramor auris kafan yerman tukmə rıpəh nəvəvhaoyen ye nıpig yame raməhuak uə nıpig ravəhsi-ərhav nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pən kımın. Norien a ror naurisien rəmhen kın yame kımnaکی kapən kapə rıpiəpiə. ⁶ Rhuvə mə pıraovın kirik yame rıpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukraurıs tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nıpig kape nəhuakien meinai Kughen rımnor

10:22: Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58 **10:23:** 1 Kor 6:12 **10:24:** Rom 15:1-2 **10:28:** 1 Kor 8:7 **10:30:** 1 Tim 4:4 **10:31:** Kol 3:17 **10:32:** Rom 14:13 **10:33:** 1 Kor 9:20-22 **11:1:** 1 Kor 4:16 **11:3:** Jen 3:16; Efes 5:23

yerman ravəh nanm̄in kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraov̄in. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraov̄in mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraov̄in kin. ⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraov̄in, mərig rimnor piraov̄in mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraov̄in tukraməkeikei məvəvhao ramor n̄imtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye n̄imraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraov̄in to r̄ipəh narə-p̄isinien; kini yerman to r̄ipəh narə-p̄isinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraov̄in kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, n̄ipiraov̄in kaseimək kin əriə. Kini nar̄imnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraov̄in yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə n̄ikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame n̄imar n̄ikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraov̄in]. ¹⁵ Mərig tukmə piraov̄in kirik n̄imar n̄ikwənen rapomh, r̄ikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən n̄imar n̄ikwəne piraov̄in rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin m̄imə norien p̄isin min kirik ye yama rikək; n̄iməhuak p̄isin p̄isin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviḡinien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh n̄ini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə r̄ipəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə ȳimnərig nəvsaoyen kirik mə n̄ipig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a ȳimnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə n̄i-pa mine Kughen r̄ikin tukragien tuk əriə. ²⁰ N̄ipig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviḡinien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape n̄anien Nəviḡinien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape n̄anien Nəviḡinien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai n̄ipig nakasəviḡin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəviḡin, mhəpəh nhawhinien əmiə minə tiks̄in. Tik̄sin kisəmkərəv, tik̄sin kisap̄is kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəviḡin kirikianə kirikianə mamhan̄im, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasiḡ ikin nakpihavən ye n̄iməhuak. Mərig norien kapəmiə r̄ipəh n̄isiayen n̄iməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !N̄ikam, to yakpəh n̄ini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasiḡ ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ m̄ini vi vi Kughen tukun, kini mhəpu, kini m̄imə, “In e n̄iprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, n̄ipig kwəsəviḡin ta, In rimivəh pənkin waen m̄ini m̄imə, “Kap waen e in n̄itawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. N̄ipig takhan̄im rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, n̄ipig tukmə nakasən bred a, uə nakhan̄im waen a, nakamhani-ərhav n̄imhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukr̄irerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramn̄im waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame r̄ipəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah n̄iprai Yesu Yermaru mine n̄itawin. ²⁸ Mərig kwasiḡ ikin nakasən bred mamhan̄im kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə n̄imraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame

ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rīpəh nəsik-huvəyen nīprai Yesu Yermaru, nənien minə nīnimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nīpraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhamhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nīmraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nīpig Yesu Yermaru tukraməko atuaturətawə, ramor məkneikin mə nīpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nīpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərav, rhuvə mə tukravigin ta apa iman yerkwānu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nīpig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nīpig nīmnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nīmraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nīmətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhoprayen nīprai nəgkiarien minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nīprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nīprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə,

kamharpin-pən ye nīpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə mīn, kitawə tiksīn, kwənərəus kape Isrel; tiksīn nəmə Gris; tiksīn slef; tiksīn pəh nien mə slef; mərig Nanmīn kape Kughen kirikianə əmə rīmnor baptaes irətawə fam mīmə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmīn kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Nīprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rīpsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermīn, pəh nien mə yo nori nīprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor nīprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nīmətirgin ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nīmīn, pəh nien mə yo nori nīprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nīmətirgin mə pəh nien mə in nor nīprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə nīprai jir, nīmīn in-əmā-in-əmā, kini tukrhawor pən iran mīne mamərig nar? ?Kini tukmə nīprai jir nīmətirgin in-əmā-in-əmā, tukrhawor pən iran mīne mamərig nəmīəv nar? ¹⁸ Mərig nīkam. Kughen rīmnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nīpran raməkər-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin rīpsaah, mərig nīpran kirikianə əmə.

²¹ Nīmri jir to rīpəh nīni-pənien tuk kwermi jir mīmə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rīpəh nīni-pənien tuk nihun mir mīmə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rīpəh norien məknakin. Nor-nori nīpraitawə yamə mīne rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rīpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rīpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nīməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mīne kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nīpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə mīnə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə mīnə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksīn kasərig nəmhəyen, kini nor-nori mīnə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori mīnə fam rīkiriə ramagien.

²⁷ Nīprai nəgkiarien e rīmə kimiə nīprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin mīnə. ²⁸ Kini ye nīməhuak, Kughen rīmnəkupan mīrpen narmamə tiksīn mə iriə aposol mīnə; kini kwasig ikin, mīrpen tiksīn mə iriə profet mīnə, kini kwasig ikin, mīrpen nəmhajoun mīnə. Kini mīrpen tiksīn mə tuksor nīmətien mīnə, tiksīn tuksor huvə narmamə, kini tiksīn tuksasitu ye narmamə, kini tiksīn kharkun nisasituyen ye nīniyen kape nīməhuak, kini tiksīn hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ? Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol mīnə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet mīnə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun mīnə? ?Uə narmamə m-fam kasor nīmətien mīnə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nīprai nəgkiarien pisin pisin mīnə a? Nīkam, rīpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen (Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tīm tīm nətərigien kapəmīə tuk nhavəhyen nīrkunien pisin pisin yamə mīne Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

12:12: 1 Kor 10:17 * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mīmə, “Kitawə kamhanim Nanmīn kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28 **12:27:** Rom 12:5 **12:28:** Efes 4:11-12 **12:31:** 1 Kor 14:1

13

¹ Tukmā yakəgkiar ye nəgkiarieren kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarieren kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerki, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel.

² Tukmā yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmā yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmā kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmā yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerki, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptəkin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmā nəmhəyen ehuə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarieren ye nəgkiarieren pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpirkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə mīn mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpirkək. ¹¹ Nīpig yīmnarkəskəh, kini yīmnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nīpig yīmauə mehuə, yīmnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə.

² Yakamni məkneikin meinai tukmā kimie kirik yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarieren yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarieren erkwaig yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pən kimin.

³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nīmraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nīmraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nīməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mipəh nhopraiye nīprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rimmor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, nivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukrīpiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimmnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiria. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nīpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nīprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nīprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nīməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerikik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerikik, mərig jakəni min nīpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rīpəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam rīpəh nivəhsi-haktəyen nīmraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nīməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarien kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nīpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien ripsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.

²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriä tuksäriḡ nḡkiariēn kape yepsipis minä,

märiḡ nar apnapig mä iriä tuksäriḡ pawk nar vi kirik, märiḡ iriä to khapäh nisätäriḡien kin Yo.’ ” *(Aes 28:11)*

²² Ror mäknēikin mä nḡkiariēn kape tanä pisin pisin minä, in nimtätien kirik yame tukrasitu ye narmamä yamä mine khapäh nisähuakien, päh nien mä nimtätien kirik yame tukrasitu ye nāmāhuak minä. Märiḡ nipig yermamä ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuä, nḡkiariēn e kape nāmāhuak, päh nien mä kape narmamä yamä mine khapäh nisähuakien. ²³ ?Ror mäknakin tukmä nimāhuak piäpiä ramhum, kini narmamä m-fam kasḡkiar ye nḡkiariēn kape tanä pisin pisin minä, kini iriä yamä mine khapäh nharkunien, uä narmamä yamä mine khapäh nisähuakien khauä imä, iriä tuksäm kini khamä ta mä kimiä nakaseno-eno. ²⁴ Märiḡ tukmä yermamä kirik yame ripäh nāhuakien, uä yermamä yame rameinein nāhuakien ramuä imä nipig narmamä kamhani-ärhav nar kwasig ikin ripiamuä, kini nḡkiariēn kapämia tukrirap rikin, kini in tukrirkun mä in yor tävhagä has, kini nḡkiariēn minä a tukrækir kafan norien, ²⁵ kini kafan tävhagä hah yame ramerkwaig tukruä ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mänim-pän nimrin ye nimoptanä mamāhuak kimi Kughen, mamni-ärhav mimä, “Nanmin kape Kughen ramämir äfrakis irämia.”

Pol ramävhaḡ kimi äriä tuk nipig kape nāhuakien

²⁶ Piak minä mine nowinik minä. Päh yakni niprai kafak nḡkiariēn. Nipig kimiä m-fam naksäkwätä kirikianä ye nofuginien tuk nāhuakien, kimiä m-fam kirikianä kirikianä kapämia aikin wok yame takasor. Tiksin kasäni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor äpu nḡkiariēn tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasḡkiar ye nḡkiariēn kape tanä pisin pisin minä, kini tiksin kashoprai niprai nḡkiariēn mine. Takasäkeikei misor narimnar minä e tuk närip-timtämien nimāhuak. ²⁷ Tukmä narmamä tiksin kasḡkiar ye nḡkiariēn kape tanä pisin, kiraru uä kisisär ämä tukrhḡkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamä kirik tukramäkeikei mhopräi niprai nḡkiariēn minä a. ²⁸ Märiḡ tukmä yermamä rikäk tuk nhopräiyen niprai nḡkiariēn yame kirhini, päh kirhḡkiar pisin ämä kimi Kughen, mirhipäh nini-ärhavyen ye nimāhuak.

²⁹ Rhuvä mä profet kiraru uä kisisär ämä tukrhḡkiar, kini narmamä tiksin tuksäkir huvä kapärisir nḡkiariēn. ³⁰ Kini tukmä yermamä kirik rärer mamḡkiar, mäknēikin Kughen ror äpu nḡkiariēn kirik yame rimnamerkwaig kupan ruä tuk yermamä kirik yame ramkwätä, rhuvä mä yermamä yame ramärer mamḡkiar tukrækwätä mapnapig, päh yame Kughen rivähsi-pän nḡkiariēn kimin päh in rärer mäḡkiar. ³¹ Ror mäknakin mä kimiä yamä mine nakamhani-ärhav nḡkiariēn yame Kughen ravähsi-pre, kirik tukrækupän mäḡkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mä takharkun nishajounien narmamä m-fam, mhavähsi-haktä nätäriḡien kapäria. ³² Narmamä yamä mine kamhaväh nirkunien tuk nini-ärhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuä, kharkun nipig atuatur kape nḡkiariēn mine nipig atuatur kape nipimien, ³³ meinai päh nien mä Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, märiḡ in rorkeikei nāmärinuyen. Ror pän, ye nimāhuak minä fam kape narmamä kape Kughen, ³⁴ ye nipig kape nāhuakien, nipiraovin tukhapäh nisḡkiariēn, meinai ripäh natuatukien mä tuksḡkiar. Märiḡ tukasäkeikei masätäriḡ kin nāmasur kape nimāhuak, rämhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmä kisörkeikei mä tukharkun nar kirik, tukharerig-pän apa yerkwanu, kini misaiyoh kapäria narman minä kin. Meinai ror naurisien mä piraovin tukrḡkiar ye näkwai nimāhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiä tiksin nakhamä ta mä Kughen rimivähsi-pre nḡkiariēn mä kapämia pisin ämä. Nakhamä ta mä kimiä pisin ämä nakharkun näkirien norien minä. ³⁷ Märiḡ

tukmā kimiā kirik rikin ramāsik mā Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmīn Kape Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mīni nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmiā mīmā nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmā yermamā kirik raməpəh nəgkiarien mīnā e yakamni, pəh narmamā tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak mīnā mīne nowinik mīnā, rhuvə mā taksarkut tuk nīni-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamā yamā mīne kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nīpig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nīpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mā Kristo rīmimragh mīn ye nīmḥəyen kafan

¹ Piak mīnā mīne nowinik mīnā. Yakorkeikei mā jakni-ərhav mīn nəvsaoyen huvə kimi əmiā yame yakwəni-pre ta tuk əmiā, kini nīmnhavəh yerkimia, kini misərer timtim iran.

² Tukmā nakharaptərəkin timtim nəvsaoyen huvə yame yimīni-pre tuk əmiā, Kughen tukrivəh mīragh əmiā iran. Mərig tukmā naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyen kapəmiā in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiā mā Kristo rīmamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nīpig kisīsə, ruimragh mīn ye nīmḥəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁵ Kini rīmnekupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mīpitərhav-pən tuk kafan narmamā twelef. ⁶ Kwasig ikin, mīpitərhav-pən mīn tuk nəməhuak mīnā rapita faef hundred ye nīpig kirikianə əmə. Kini tiksīn kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksīn kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpitərhav-pən tuk aposol mīnā fam.

⁸ Rīmnekupan mītərhav-pən tuk narmamā mīnā a, kwasig ikin yo. Rītərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rīpəh narhayen ye nīpig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol mīnā tiksīn kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mā narmamā tuksokrən kin yo mā yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi nīməhuak mīnā kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nīhuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi yo, yakwauə mīnor məkneikin ai towei. Kini nīhuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol mīnā, mərig pəh nien mā ye nəsaninien kafak, mərig ye nīhuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mā yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiā, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiā, nīmnhani nəfrakisien iran.

Narmamə mīnā fam yamə mīne kwənhamhə ta tukhamragh mīn

¹² ?Mərig tukmā kamhani-ərhav mā Kristo rīmimragh mīn ye nīmḥəyen kafan, kini rhawor e kimiā tiksīn nakamhani mhamə narmamə yamə mīne kwənhamhə to khapəh nhamragh-mīnien? ¹³ Mərig rīpi mā narmamə yamə mīne kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīnien, to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥəyen kafan, wok kapəmiā tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mīne nhatətəyen kapəmiā tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik mīn, to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mā Kughen rīmivəh mīragh Kristo ye nīmḥəyen.

Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyen kapəriə, to Kughen rīpipəh nivəh-mīragh-minien Kristo ye nīmḥəyen kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyen, to Kristo rīpipəh mīn nīmraghien ye nīmḥəyen kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nīmḥəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rīrkək, kini kimia to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhəmhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nīmraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpig əutən mīnə rapita narmamə mīnə ye tanīmtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rīmīmrəgh mīn ye nīmḥəyen. In rīmnekupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhəmhə, kini mīmragh mīn ye nīmḥəyen. ²¹ Yermamə kīrikianə əmə rīmnor swatuk tuk nīmḥəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kīrikianə əmə mīn, yermamə mīn kīrik rīmnor swatuk mə narmamə tukhamragh mīn ye nīmḥəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kīrikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh mīn. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh mīn ye nīpig atuətuk kapəriə. Kristo in rīmnekupan mīmragh mīn, kini nīpig tukruə mīn iran, kafan narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tukhamragh mīn. ²⁴ Kini Nīpig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen mīnə fam, mīnə nehuəyen mīnə fam, mīnə nəsaninien mīnə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir mīnə kafan.”

(Sam

110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir mīnə fam kafan mamvən infamien tukroriah mīn nīmḥəyen. Kini nīmḥəyen tukrīrkək mīn ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.”

(Sam 8:6)

(Mərig nəgkiarīen yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu mīn Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nīpig Kughen tukror narimnar mīnə a, kini Tini atuətuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksīn kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhəmhə pawk mərig nanmīriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? !Kimawə yakamharəh pīkin nīpig əutən mīnə ye nīmraghien kapəməwə nīpig mīnə fam! ³¹ Piak mīnə mine nowinik mīnə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nīpig rīpsaah. Kini kimia nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rīkik ragien pīk tuk əmiə meinai kimia nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pīk apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū mīnə yame kasarkwəpah. Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rīpīrkək. Rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rīpīhuvə mə to kīsəri-pən nəgkiarīen e yame ramni mə, “Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin, kwasig ikin mīpihamhə.”

(Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarīen e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah mīnə, nəmə hah mīnə kasoriah norien huvə mīnə kapəriə.” ³⁴ Havəh mīn nətərigien

kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhəpəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiə riphəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə riphəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpərig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Niprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nipig tukramragh min iran, to riphəh min nəmətītien. ⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khəpəh nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.” (Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokruur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhəvən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to riphəh nivənyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to riphəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin narəpigien† - nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhəpəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to riphəh nəmətītien tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to riphəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə

15:36: Jon 12:24 15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Nəgkiarrien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. 15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiarrien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə raməpəriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4

tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarinen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,
kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?”

(Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimia fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmia, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əria kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əria khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmia, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimia. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmia, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmia, havəhsi-pən nisaiiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimia kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmia. In ripəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmia. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmia riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimia takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimia nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak

mīnə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak mīnə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mīne narmamə m-fam yamə mīne kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rīmnagien nīpig Stefanas mīne Fotunatas mīne Akaekas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nīmnharkək, mərig nīpig yīmnəm ərisir, rəmhen əmə kīn yame yīmnəm əmiə. ¹⁸ Irisir kimirhirəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kīn yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə mīnə kasor məkneikīn.

Pol rīmnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak mīnə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mīne Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mīne kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə mīnə fam eikīn e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə mīnə rəmhen mə kimiə kīrikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kīn kwermik.

²² Tukmə yermamə kīrik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien. !Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kīn kafan nīhuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kīn kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iri kirarkək; keinein mə iri pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini rīpəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a raməhuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksəruhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə

ye nəmhəyen rəmhen kın yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kın yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nıpiğ əutən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasion ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kın əmawə mə jakhamhə. Mərig nıpiğ əutən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ İpakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rımivəh mırəgh əmawə. In rirkun nivəhsi-tayen nıpiğ əutən minə a tuk əmawə. Kini yakasərhə-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrivəhsi-ta nıpiğ əutən minə a tuk əmawə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nıpiğ naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narımnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapıg minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhə-joun. Norien kapəmawə ratuatuk əmə, maməmır əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəmawə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəmawə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəmawə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pənien nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhəkinien uə tuk nirkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəmawə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nıpiğ Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əmawə rəmhen kın yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rımnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əmawə, rikik rımnaməsik mə nıpiğ yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nıpiğ yakamtərhav Masedonia, rikik rımnaməsik mə jakrerıg-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rımnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kın yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nıkarın kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapıg əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nısi-pənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kın yame narmamə kaseighan kın nar kirik mamhani hah min ye nıpiğ kirikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nıpiğ m-fam; kini yakamhakwasıg kın norien kafan nıpiğ yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpiğ kirikianə. ¹⁹ Kıməsır Saelas* mine Timoti yımırhurə mırhını-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to rıpəh nıniyen “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpiğ kirikianə. Nıkam. Nıpiğ mifam, nəgkiarien kafan kirikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapıg Kughen rımını promes kuvhuun, iriə kimnhauə misor nəfrakisien kın ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tım tım ye Kristo kitawə-m kimiə. In rımırpen ətawə, ²² kini mivəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nımtətien ye nımrəghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kın tuk nıpiğ kirik ye nımrəghien kapətawə.

1:8: Wok 19:23; 1 Kor 15:32 **1:10:** 2 Tim 4:18 **1:13-14:** 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnapəh nurerig-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mipiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiarien kimiə əmiə mə taksəri-pən, mərig kimiə nakwəsərer timent ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien mægkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmhə. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kirəkək, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmhə. ³ Ror pən, yimirai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəhsi-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nipig yimirai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nimirik rimnaiyu tuk əmiə. Mərig yimipəh niraiken nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mərig yimirai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei mægkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rimnor nahasien,* pəh nien mə rimnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rimnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimiə khapsaah nimnhavəhsi-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukun kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimirai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwək ye narimnar fam, uə nikam?† ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukun norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukun kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mirhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnam mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakun in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əriə ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əriə. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə.

1:24: 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kirik irəriə rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimni-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5. † **2:9:** Pol rimə tukrirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nikam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **2:13:** Wok 20:1

Wok e rehuə pik, yermamə kirik rīpəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarrien kape Kughen tuk nivəh-əməyən mane. Nīkam. Kughen rīmnhēr-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nīmri Kughen, nəgkiarrien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rīmīrpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nīmrimia, mərig nīkam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmia ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmia. Uə nīpig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nīpran. ³ Nīmraghien kapəmia ramhājoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rīmīrai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwəkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmīn kape Kughen rīmīrai. Mərig pəh nien mə rīmīrəh pen mīrai-pən ye nəkwəkwə; mərig rīmīrai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarrien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə tīmtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rīmnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarrien vi yame In rīmīrpen ta. Nəgkiarrien vi e yame Kughen rīmīrpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmīn kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nīmhəyən kimi narmamə; mərig Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə nīmraghien.

⁷ Nīpig Kughen rīmīrai-pən loa ye kapiēr kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nīkhakien aikin kape Kughen; kini nīmri Moses rhakak mīn. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarhāpənien misəm nīmrin, nar apnāpig mə nīkhakien natukreiwaiyu mīrkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nīmhəyən, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmīn kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkīr narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmīn kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nīmri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rīmnaħhak məkupən, taktəkun ai, rīpəh nīkhakien. Meinai nar yame rakhak pik rīnapita yame rīmnaħhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikrīpīrkək tuk nīpig kirik rīmauə ye nīkhakien, mərig wok kape Nanmīn kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmīn kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarrien. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nīpig nīmrin rhakak kape nīpig kwəkwə əmə, in rīmnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nīkhakien ye nīmrin. ¹⁴ Mərig Kughen rīmnor kapəriə kapə riskai. Kini ye nīpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nīpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nīpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməkēr əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen rīpəh nivəhsi-tayen neipən

2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2 **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 * **3:7:** 3m-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29
3:9: Dut 27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33

a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipiğ kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasiğ kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Məriğ narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nəriğien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrərəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kini ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipiğ m-fam In ramrarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə riphəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımri narmamə, mə ye nəriğien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; məriğ ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; məriğ yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rımner-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımni kupən mımə, “Pəh nikhakien tukrivən məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətıt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pən narımnar huvə ikin kafan; məriğ nitip raməmətıt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, riphəh nısi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nipiğ ətən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, məriğ khapəh nisoriahyen əmawə. Nipiğ tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, məriğ yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, məriğ Kughen riphəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, məriğ kiphəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Məriğ kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rımamragh. Kughen rımneighan kin əmawə mə jəksəriğ nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rımamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nıpraimawə yame tuk nipiğ kirik tukrəmətıt. ¹² Ror pən, nipiğ mifam ipakə əmə yakamhamhə mə kimia takhavəh nımraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rımnor Yesu

3:16: Eks 34:34 **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2 **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 **4:4:** Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18 * **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nımoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5 **4:10-11:** 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36

ramragh min ye nimhøyen kafan, In tukror min ətawə-m kimiə tukamhamragh min ye nimhøyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhøyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nīpig mifam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nīkhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmīen. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmīen kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpihavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhøyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nīpraitawə. Nīkam. Mərig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmīr minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmrimia, mərig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkīrien kape narmamə yamə

mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nimiraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mimiragh min ye nimirəyən.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, niran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nivi-pəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimirə Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yaksaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mimerə, “Yimnərig ik ye nipig atuatuk, mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (*Aes 49:8*) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig autən minə ye nimiraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimiraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhəyən, mine ye nipig autən minə, mine ye nipig yaksərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimiraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əmawə; tiksın kasəm-əhu əmawə. Tiksın

kamhani hah əmawə; tiksın kamhani huvə əmawə. Kini nıpig kımawə yakamhani mə kımawə aposol kape Kughen mınə, tiksın kamhani neikuəyen irəmawə. Mərig kımawə yorwok əfrakis mınə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh niseighanien kın mə kımawə aposol mınə əfrakis. Nıpig mıfam nımhəyen ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhopniyen əmawə. ¹⁰ Rıkimawə rəpou, mərig nıpig mıfam yaksagien əmə. Kapəmawə nar kırık rırkək, mərig kımawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə rıpsaah ye rao ye neai. Kapəmawə nar rırkək, mərig yakamhavəh narımnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren mınə fam mhapəh nisəpəhyen kırık; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kımawə yakhapəh nisərer-əswasigien kın norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kın norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kın kwajikovə mınə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə mın taksorkeikei əmawə yerkimia m-fam.

Yəhuak mınə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kın narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuaturuk mine norien has kırarkun nwor-kwisien nar kırık uə? ?Uə nıkhakien mine nəpıgnapien to kwofugin kırıkianə uə? Nıkam. ¹⁵ Kini ye norien kırıkianə əmə mın, Kristo mine Setan†, to kırıpəh nıreani-kwisien nəgkiarieren kırıkianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kırarkun nıworien nar kırık ye nərigien kırıkianə uə? !Nıkam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kırık rırkək aikın kape kughen eikuə mınə, meinai kıtawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kımawə miriə,
mameriwək kımawə miriə.”

Kini mımə,

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə mınə.”

(Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

¹⁷ Kini Yermaru ramni mın mə,

“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nımrik,
kini rıkkı tukragien mə jakvəh əmiə.”

(Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpırig Pık ramni mın mımə,

“Kini jakor Yo mə Rımimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə mınə kafak.”

(2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo mınə tiksın. Nəgkiarieren mınə e yame Kughen rımırpen, kapətawə. Ror pən, pəh kısıspir rıkitawə, mhavəhsi-ta narımnar fam yamə mine kasor nıpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kısıərəhu karın ətawə mə kıtawə kape Kughen mınə əmə, meinai kıtawə kamhasiai Kughen.

Pol, rıkin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kırık, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kırık ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kırık kapəmiə ye norien kırık yame rıpəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimiə nımisor nar kırık rıpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pık əmiə, nar apnapıg nahasien uə nıhuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmiə mısəkwan əmiə. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rıkkı ragien tuk

6:9: 2 Kor 4:10 **6:13:** 1 Kor 4:14 * **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kırıru, kırık yame rehuə, kırık rıkkəskəh. Kırkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien. **6:14:** Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhag pısın kape Setan.

əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmiə.

⁵ Meinai nipig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nipig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əməwə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əməwə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnam mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nipig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimiə rimnəpou. Nikam. Rikik ragien mə nipig rikimiə rəpou, nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmiə ripəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyen kapəmiə. ¹⁰ Tukmə rikimiə rəpou tuk norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimiə tukrəpəu tukun, kini misasarar ye nərigien kapəmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. Nərig-rahəsien a ripəh nikir-pəniən narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkir-pən əriə tuk nimhəyen. ¹¹ Tukmə naksərig rahas ye norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nimisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimni-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimni-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

7:5: 2 Kor 2:13 **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Emru 2 Kor 2:5.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginien rirkək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin năgienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikın, khavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mine nəgkiarien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nərer-timtımien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nikam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriaji niprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narimnar ripsaah uə rirkəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehuə kimi niməhuak minə, kwasig ikın, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəmiə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhən. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to rıpəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisəkwəkwəyen kin nəviginien.” *(Eks 16:18)*

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien. ¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəməwə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rimnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini

kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-əravyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipig yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nəkwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimia apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pəniyen mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimia ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimia taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiariyen tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimia nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nəkwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimia tukraməsik nəgkiariyen e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginiyen iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimia kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimia əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə, kini norien atuatur kafan to ripəh nirkəkien.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, mivəhsi-pən min nəviginiyen nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimia takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın

min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nivhuəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nipran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nipig yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərig narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsrə, mərig nipig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarien in nar apnapig əmə.” ¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorp̄in n̄agkiarien kape narmam̄a yame kamhani mham̄a in p̄ah nien m̄a yemehūa kape nim̄ahuak apa Korin

¹² Narmam̄a tiks̄in kamhav̄hsi-hakt̄a atuk ̄arīa. Tukm̄a irīa yerp̄irig ̄afrakis rapita yo, to yakp̄ah n̄agkiar-ausitien m̄a yo yerp̄irig r̄amhen kin ̄arīa. M̄arig, p̄ah nien m̄a irīa yerp̄irig ̄afrakis. Kas̄akir ̄amhen narmam̄a ye n̄arigien ̄am̄a kap̄arīa, m̄a tuks̄am m̄a norien kap̄arīa rhuv̄a ūa rahas. Norien e yame kasor, r̄at̄awao. ¹³ M̄arig kimaw̄a yakhap̄ah nis̄agkiar-ausitien rapita nehūayen kap̄amaw̄a, m̄arig yaks̄agkiar ausit ye wok yame Kughen rimn̄ar̄ahu-p̄a m̄a kap̄amaw̄a, kini wok e, kimīa min̄ apaikin. ¹⁴ P̄ah nien m̄a yakw̄ar̄hsi-hakt̄a atuk yo mamni m̄a yakamehūa ye narmam̄a yame Kughen r̄ip̄ah n̄ar̄ahu-p̄ayen ye kwerm̄ik. To yakpihap̄ah nhaur̄ayen im̄amīa ikin, to yakpihap̄ah nisehūayen ir̄amīa. M̄arig yim̄is̄akup̄en ta mhaūa im̄amīa ikin mhani-̄arhav N̄avsaoyen Huv̄a kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmam̄a tiks̄in kas̄agkiar ausit tuk wok yame yermam̄a p̄isin rimnor. M̄arig kimaw̄a yaks̄agkiar ausit ̄am̄a tuk wok yame Kughen rimn̄ar̄ahu-p̄a m̄a kap̄amaw̄a. Kimaw̄a yaks̄ar̄ahu-p̄an n̄arigien kap̄amaw̄a m̄a nhat̄at̄ayen kap̄amīa tukrhakt̄a hakt̄a min̄, ror p̄an, kap̄amaw̄a wok ye kwerkwan ir̄amīa tukreihūa min̄, ¹⁶ m̄a jakharkun nhav̄anien ikin min̄a ipak̄a tuk im̄amīa, mhani-̄arhav N̄avsaoyen Huv̄a, nhav̄an-v̄an min̄, tam̄a yakhav̄an ikin kirik yermam̄a p̄isin kirik ruav̄an ta ikin mamor wok, mis̄agkiar ausit tuk wok kape yermam̄a p̄isin kirik. ¹⁷ M̄arig N̄ekw̄ekw̄a kape Kughen ramni m̄a,

“Tukm̄a yermam̄a kirik r̄agkiar ausit, p̄ah tukr̄agkiar ausit ̄am̄a m̄a in r̄irkun Kughen Yermaru.” (*Jer 9:24*) ¹⁸ Yakam̄agkiar m̄akneikin meinai kip̄ah nis̄aiyen yermam̄a yame rav̄hsi-hakt̄a atuk in, m̄arig kams̄iai ̄am̄a yermam̄a yame Kughen Yermaru rav̄hsi-hakt̄a.

11

Pol mine aposol eikūa min̄a

¹ Seighaan kin yo p̄ah yak̄agn̄agin k̄ask̄ah yo tuk wok kafak; tukni pakw̄ m̄a n̄agkiarien ror m̄aknak̄in rahas. M̄arig kimīa nakw̄aseighan ta kin yhajoun eikūa min̄a m̄a tuks̄agn̄agin atuk ̄arīa. ² Yakamarha huv̄a tuk ̄amīa, mip̄ah neighanien kin yermam̄a kirik m̄a tukr̄ivi-ta ̄amīa tuk yo, m̄a takhaūa narmam̄a kape Kughen ̄am̄a, r̄ari-p̄an n̄arigien kape Kughen. Yo rim̄imīa, kini kimīa naks̄amhen kin piak̄ask̄ah kirik yame r̄irkun ̄am̄a kafan han̄a yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huv̄a tuk kafak piak̄ask̄ah yame yim̄neighan kin m̄a tukr̄iv̄an m̄ari-p̄an yerman a. ³ M̄arig yakam̄gin m̄a naks̄amhen kin pian a Iv yame Setan rim̄neikūa iran ye n̄agkiarien heik̄an.* Yakam̄gin m̄a yermam̄a kirik tukr̄ivi-p̄an n̄arigien kap̄amīa r̄iv̄an ikin p̄isin, kini naks̄ap̄ah kap̄amīa norkeikeiyen yame ramv̄an tuk Kristo, yame ratuatuk huv̄a. ⁴ Yakam̄agkiar m̄akneikin meinai nip̄ig yermam̄a kirik ramūa tuk ̄amīa mamni-̄arhav Yesu kirik yame ror p̄isin ye Yesu yame yakw̄ani-̄arhav ta, ūa nip̄ig kimīa nakhav̄ah nanmin̄ kirik yame ror p̄isin ye Nanmin̄ yame nakw̄anhav̄ah ta, ūa naks̄ar̄ig n̄avsaoyen kirik yame ror p̄isin ye N̄avsaoyen Huv̄a yame nakw̄as̄ar̄ig ta, m̄arig kimīa nakamhakwas̄ig ̄am̄a kin. ⁵ Aposol min̄a a kimīa nakamhani mham̄a irīa “aposol huv̄a min̄a tiks̄in,” m̄arig ye kafak n̄arigien, yakp̄ah n̄amien m̄a irīa khahuv̄a rapita yo. ⁶ Kip̄ah nhajoun-pakwien yo kin norien kape niv̄ahsi-̄arhavyen n̄agkiarien, m̄arig yakirkun huv̄a nip̄rai N̄avsaoyen Huv̄a. Yim̄ishajoun ̄amīa kin n̄avsaoyen huv̄a ye norien min̄a fam, nip̄ig r̄ipsaah.

⁷ ?Rhawor e narmam̄a a kamhani hah yo ye nikarin kape niv̄ahyen mane? Nip̄ig yim̄ini-̄arhav N̄avsaoyen Huv̄a kape Kughen tuk ̄amīa, yim̄ip̄ah norien m̄a taks̄arok yo kin nar kirik. Yo atuk ̄am̄a yim̄iv̄ahsi-̄ahu yo tuk niv̄ahsi-hakt̄ayen ̄amīa. ⁸ Nip̄ig

10:13: Rom 12:3 **10:18:** 1 Kor 4:4 **11:2:** Efes 5:26-27 * **11:3:** ̄Em-ru stori kape Iv ye Jen 3. **11:3:** Jen 3:4,13 **11:4:** Gal 1:8-9 **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13 **11:7:** 1 Kor 9:18

yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimsərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipiğ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyən tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipiğ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, məriğ yermamə kirik apa Akaea to ripəh niniyən mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Məriğ rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nīkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Məriğ kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyən mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovın əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Məriğ kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan mın, in ramsigovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipiğ yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Məriğ tuk Nipiğ Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipiğ autən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk mın. Məriğ takhapəh nhaniyən mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Məriğ tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo mın, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Məriğ norien kafak ripəh nəutənien mə to yakor autən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Məriğ kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-autən-preyən məknakin kimi əmiə uə? Nīkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo mın jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo mın. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo mın. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo mın. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo mın, məriğ yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipiğ ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipiğ ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipiğ minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimsərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipiğ kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipiğ kirik, kisəsik yo kin kapiar apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipiğ kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipiğ piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig.

11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovın agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen. **11:22:** Fil 3:5 **11:23:** Wok 16:23 **11:24:** Dut 25:3 **11:25:** Wok 16:22; 14:19

²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rīpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rīpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmə, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəmhəyen ye nimirghien kafak rəmhən kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipig mifam. Nəmhəyen a in rəmhən kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nīprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrirəhsita nəmhəyen a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mimə, “Nikam. Kafak nihuvəyen ehuə rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nipig e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rirkək; mərig nəsaninien kape Kristo

11:26: Wok 9:23; 14:5 **11:33:** Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol rīpəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nipig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heaven namba tri” rəmhən kin heven yame yerpirig pik. Nīpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6

ramarə ye nımraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nıpig kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nıpig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nıpig əutən minə, kini rikik ragien nıpig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nıpig yakamərig nəmheyen. Rikik ragien tuk narımnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nıpig a in a, kafak nəsaninien rımauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nımnhapəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “apostol huvə minə tiksın” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹² Nıpig yımnamarə kitawə-m kimiə, mamor narımnar mamrıpin yame ramhajoun mə yo apostol əfrakis kirik. Yımnor nımtətien minə, mine nar ehüə yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nımrımiə. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye nıməhuak minə tiksın rapita nar yame yımnor irəmiə uə? Nıkam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyen nasituyen kin mane. ? Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nıpig yame ror kisisər kin, najakurə mıvaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyen tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narımnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nımraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, mərig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e rıpəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yımıpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksın nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narımnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yımnher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nıvəhyen kapəmiə narımnar uə? Nıkam. ¹⁸ Yımnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ?Mərig Taetas rımnor nar iko mivəh kapəmiə narımnar uə? Nıkam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nımrı Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narımnar yame rıpəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nısorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nıkar narmamə, mısausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nısararien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nıpig yame ror kisisər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” (Dut

19:15)* ² Nipig yimnaurə tuk əmiə, ye nipig yame ror kiraru kin, yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmır isok mamni-pre min. Nipig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə taksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nıkam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan rıpəh nımarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəmawə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkir nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nıkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo ramarə ye nımraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nımraghien rıpəh nəri-pəniēn norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmiə! ⁶ Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəmawə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəmawə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rimnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimiə fam tukror kirikianə.

* **13:1:** Nəgkiarien e raməmır ye Dut 19:15. Nıpran e ramni mə nəkwəkwə kiraru uə kisisər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nipig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimrighien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kípəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehua minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimrighien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye

neai ramni-ərhav nəgkiarien pişin kirik min, yame riṗəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukriṗəh-siṗən in ye nap ehuə. ⁹ Yakwənhani-pre ta, məriḡ yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pişin yame riṗəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukriṗəh-siṗən in ye nap ehuə.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə riṗəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to riṗəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokran kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav niṗig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətəriḡien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, məriḡ Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye niṗig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye niṗig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, məriḡ Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, niṗig yimnaməmir hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye niṗig atuatur kafan, kini In rimnokran kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini miṗən mīriəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye niṗig a, yimipəh niṗənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh niṗənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh niṗənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye niṗig a, yo yimnəsok pihū miṗən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mireriḡ-pə min miṗən apa yerkwānu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mireriḡ-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimiwarə mirəvəh əmə niṗig fiftin. ¹⁹ Kini ye niṗig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, məriḡ yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsū ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye niṗig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwānu pişin pişin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Məriḡ kimnasəriḡ əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Məriḡ taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisəriḡ mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mireriḡ faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən

1:8: 1 Kor 16:22 **1:10:** 1 Tes 2:4 **1:11:** Mat 16:17 **1:13:** Wok 8:3 **1:14:** Wok 22:3 **1:15:** Aes 49:1;
Gal 2:7 * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a “Sefas.” **1:18:** Wok 9:26-27 **1:21-22:** Wok 9:30

mīrakir Taetas kimasir min mīrhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nīpig yimisofugin tuk nəkwətəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarīen yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə rīpəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, mīsor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nīpig a, rikik rimnəsik pīk mə tukshek yo mə jakaməkeikei mīni-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhanīyən. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kīpəh nīvəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhanīyən mə tukaməkeikei kīvəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarīen ye nīkarin kape nīvəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tīksin yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piāutawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nīkam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini mīsor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə rīpəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarīen minə, kini mīsorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nīsorien mə kapəriə nəgkiarīen tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkīn tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tīksin aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame rīpəh nīvəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nīmri Kughen, In rīpəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nīshajounien yo kin nəgkiarīen vi kirik mə jakvən mīni-ərhav. ⁷ Nīkam. Kimnhapəh nīsorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarīen kimi nəmə kantri pīsīn pīsīn minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarīen kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nīpig kimirhəm mīrhirkun mə ye nihuvəyən kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mīrhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mīrhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagian əmə tuk wok a.

Pol rimnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimīrerig-pən apa yerkwānu kirik e Antiok. Nīpig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tīksin yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.‡ Kini nīpig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīg-pən əriə, tamə Kughen rīpəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarīen e kimnhani rimnorīah Pita, mor rauris, kini mīgin kin nīvənien māvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknaikin, mīvi nəməhuak minə tīksin apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarīen Gris rīpəh nīnīyən “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kīvəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kīpəh nīvəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21
† **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən mīsəm “Nəmə kīvəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30 ‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rimnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nīsavigin-kwisien nəmə Gris.

nægkiarien ror kīraru, kīni mhagin kīn nāmāhuak yamā mīne kīpāh nīvāhyen nao kīmi ǎriā. Mhavi-pā mīn Banabas, kīni ramgīn mīn kīn ǎriā. Mǎrig ye nīpīg yīmnām mā iriā khapāh nīsāri-pān-atuatukien swatuk yame Nāvsaoyen Huvā ramni, yīmnārip Pita ye nīmri mīrh, mamni-pān ǎusik-ǎusik mīmā, “Nar apnapīg ik yemā Isrel, mǎrig nakpāh nāri-pānien natuakāmien kapārao. ?Kīni rhawor e nakamākeikei kīmi narmamā yamā mīne pāh nien mā nāmā Isrel mā tuksāri-pān natuakāmien kapārao?

¹⁵ “Nǎfrakisien mā kīrao kīmirasi-pān atuatuk ye kwānǎrǎus kape nāmā Isrel. Pāh nien mā kīrao yemā Gris mir yame nāmā Isrel rīkiriā ramāsik mā iriā m-fam yakapir loa mīnǎ. ¹⁶ Mǎrig taktakun ai kīrao krarkun mā pāh nien mā Kughen ramām mā narmamā yamā mīne kīsāri-pān loa kape nāmā Isrel kīsatuatuk ye nīmriin tukun. Nīkam. Yermamā yame ramhatātā ǎfrakis ye Yesu Kristo, in ǎmā en ratuatuk ye nīmri Kughen. Nǎtārigien e in e ror ǎtawā tukasākeikei mīshatātā ǎmā ye Yesu Kristo mā tuksatuatuk ye nīmri Kughen. Pāh nien mā Kughen ramām ǎmhen ǎtawā mā kīsatuatuk meinai kasāri-pān loa, mǎrig ramāvheikīn ǎmā ǎtawā meinai kashatātā ye Yesu Kristo. Pāh nien mā nāri-pānien loa in swatuk kape yermamā mā in tukratuatuk ye nīmri Kughen.

¹⁷ “Kītawā e kasātīgta ye Yesu Kristo mā tukhauā mīsatuatuk ye nīmri Kughen. Mǎrig nāmā Isrel tīksin, rīkiriā ramāsik mā kītawā nāmā hah mīnǎ mǎrig in ai kītawā khapāh nīsātīgta yēn ye loa. ?Ror mākneikīn mā Yesu Kristo rīmīvi-pān ǎtawā mā tuksakapir loa uā? Nīkam. Rīpāh norien mākneikīn. ¹⁸ Mǎrig, tukmā yakarar mamrerīg-pān tuk loa mamātīgta iran, ramhajoun-pān mā yakpāh natuatukien ye nīmri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror mākneikīn meinai nīpīg yakamarkut pīk tuk nāri-pānien loa, kīni yakamām mā norien e rīpāh nāmhenien mā tukror yo yakatuatuk ye nīmri Kughen. Ror mākneikīn, yīmnāpāh nāri-pānien loa tuk nuāyēn yemā atuatuk. Rāmhen kīn yame yīmāmhā, kīni taktakun ai loa rīpāh narmaruyēn ye nīmraghien vi kafak. Yīmnor māknaikīn mā jakamor ǎmā nǎtārigien kape Kughen. Rāmhen kīn yame kīmīsāsik-pān ǎmru Kristo ye nai kamarkwao kīn. Nīmraghien akwas kafak rīmāmhā. Mǎrig yīmnārha-pā mīn kīmru Kristo. Kīni taktakun ai, pāh nien mā yo yakamragh, mǎrig Kristo ramragh yerikīk. Kīni ye nīmraghien fam kafak, yakamhatātā ǎmā ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pīk yo, kīni muā mīmāhā mīvāh mīragh yo. ²¹ Nīhuvāyēn e, Kughen ramautā-pā kīn kīmi ǎtawā, in rehuā pīk. Kīni to yakpāh noriahayēn norkeikeiyēn e yame Kughen ramautā-pā apnapīg ǎmā kīn. Mǎrig yakamām mā kīmīā tīksin, nakasāri-pān loa mā tukror ǎmīā naksatuatuk ye nīmri Kughen. Mǎrig rīpīmā nāri-pānien loa rīpīor narmamā kīsatuatuk ye nīmri Kughen, to nīmāyēn kape Kristo rīpīor nar apnapīg ǎmā kīn.

3

Nāmā Galesia kwāsāpāh swatuk

¹ Nāmā Galesia, kīmīā nakseno-eno pīk. ?Pa rīmānāko-pān māknenkīn ǎmīā nakhavān ye swatuk iko iko? Yīmnāhāni huvā-pre pawk tuk ǎmīā mā Yesu rīmīvāh narpīnien tuk ǎmīā ye nai kamarkwao kīn, ?mǎrig rhawor? ?Tukmā ror yermamā kīrik rīmīvāhsi-pān vāhsi-pān kīmī ǎmīā kīni mīvi-ta ǎmīā mor ǎmīā nakseno-eno uā? ² Hāni-ru tuk yo mhāmā, ?Kughen rīmīvāh-si-pre Nanmīn Kafan kīmī ǎmīā meinai kīmīā nakasāri-pān loa, uā nīkam? Nīkam. In rīmīvāh-si pre Nanmīn kafan kīmī ǎmīā meinai kīmīā nakashatātā ye Nāvsaoyen Huvā kape Yesu Kristo. ³ ?Mǎrig rhawor nakaseno-eno pīk māknenkīn? Apa kupan ikīn, kīmīā nīmīsātīgta ǎmā ye Nanmīn kape Kughen, mǎrig taktakun ai nakwāsāpāh mīsātīgta ǎmā ye nāsānīnien kapāmīā. ⁴ Nīmīsārig nāmāyēn rehuā meinai nakshatātā ye Nāvsaoyen Huvā. ?Mǎrig nīmīsārig apnapīg ǎmā nāmāyēn e uā? Nīkam. Pāh nien mā kape nar apnapīg ǎmā. ⁵ Mǎrig pāh nien mā Nanmīn kape

Kughen ramor nîmtätien tiksîn kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nîmtätien tiksîn kimi əmiə meinai nîmisəriḡ Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mîshatətə iran.

Nəri-pəniën loa mîne nhatətəyën ye Yesu

⁶ Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rîmnəvsao-ərhav ta kin rîmîni məkneikîn mîmə, “Ebrahim in rîmnhatətə tîmtîm ye Kughen, Kughen rîmîni mə in ratuatuk ye nîmrîn.” *(Gen 15:6)*

Ye swatuk kirikianə əmə, ⁷ narmamə yamə mîne kîshatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kîsəmhen kin kwənərəus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrîvəh narmamə yamə mînə pəh nîen mə kwənərəus kape Isrel, yamə mîne kîshatətə iran, khauə tukun, mor əriə kîsatuatuk ye nîmrîn. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rîmîni-ərhav nəḡkiariën huvə kirik kin Ebrahim mîmə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nîhuvəyën kimi tanîmtanə iran.” *(Jen 12:3)*

⁹ Ror pən Kughen rîmnautə-pən kin kafan nîhuvəyën kimi Ebrahim, meinai in rîmnhatətə tîm tîm iran. Ye swatuk kirikianə əmə mîn, Kughen rîrkun nautə-pəniën kin nîhuvəyën kimi narmamə yamə mîne kîshatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə mînə a, yamə mîne rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nîmraghiën mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə mînə a, iriə kwəsarə ta ye nahasiën. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mîmə,

“Narmamə yamə mîne khapəh nîsor-atuaturkien narîmnar mînə fam yamə mîne kimîrai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpîn, iriə tukhavəh narpîniën kirik.” *(Dut 27:26)*

¹¹ Kini ror məkneikîn, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rîmnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatur ye nîmrî Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikîn mə,

“Narmamə yamə mîne kîsatuatuk ye nîmrî Kughen, tukhashatətə iran mamharpîn.” *(Hab 2:4)*

¹² Mərig nəḡkiariën e raməḡkiar kin nhatətəyën kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniën loa in rîpəh nəmheniën kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniën loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mîmə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniën loa in swatuk kape nîvəhyën nîmraghiën rerîn, yermamə e tukraməkeikei mor fam əḡkap narîmnar yame loa ramni.” *(Lev 18:5)*

¹³ Narmamə m-fam əḡkap khapəh nîsəri-pəniën naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikîn, loa in ramərəhu-pə narpîniën kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasiën. Mərig Yesu Kristo rîmamhə ye nai kamarkwao kin, kini mîvi-ta ətawə ye nahasiën a. Yesu In rîmîvəh narpîniën tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mîmə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kîmnor narpîniën kîmîn.” *(Dut 21:23)*

¹⁴ Yesu Kristo rîmamhə məkneikîn mə narmamə mînə fam tukasarə ye nîhuvəyën yame Kughen rîmîvəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mîmə tukrîvəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikîn mə in e taktakun mîne kitawə narmamə yamə mîne kîshatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyën Nanmîn kape Kughen yame Kughen rîmîrpen mə tukrîvəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rîmnəkupan mîni promes kafan, mərig loa rîmikwasig mîpəh nəspirîën ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak mînə mîne nowinik mînə. Ye nîmraghiën kapətawə, kitawə kharkun noriën kape nîniyën promes mînə. Tukmə yermamə rîmə tukrîni promes kirik, to kîpəh nîvəhsî-tayen, to kîpəh nəsik-əpnîsiën. Ye noriën kirikianə əmə mîn, Kughen rîmîrpen pən kafan nəriḡiën kimi Ebrahim ye nîkarîn kape kafan kwənərəus. Kini ye nəḡkiariën a, rîpəh

nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nıpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rımını-ta mə tukharaptərəkın nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo handred toti ruauə muavən ta, kini loa rıpiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rımını-pən tuk Ebrahim. Loa a to rıpəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai rıpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, rıpihajoun mə promes yame Kughen rımını kupan in nar apnapıg. Mərig rıpəh norien məknakin: Promes yame Kughen rımını-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukrıpiayoh mımə, “?Tukmə ror məkneikin, rımnhawor e Kughen rımnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rımını-pən tuk Ebrahim in rımnəkupan marə, mərig loa in rımıkwasıg. Rımauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rımnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rımnəkupan nıvəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasıg ikın kipiavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nıvəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nıpiğ Kughen rımını promes tuk Ebrahim, rıpəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rımıpəh nırpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuatur əmə rımnəgkiar-pən atuatur ye nımrı Ebrahim mamrıpen-pən promes kafan kımın.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rımauə mə tukrıvəh-si ta promes kape Kughen. Nıkam. To loa rıpirkun nıvəhsi-pəyen nımraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiavəhsi-pən nıhauəyen nısatuatur ye nımrı Kughen. Mərig rıpəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rımnərəkıs fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapır loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kın kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nıpiğ e taktakun, nıpiğ kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rımıvəhsi-pən kimi Moses, in rımırapətərəkın tım tım ətawə, rəmhen əmə kın yame kitawə kımınsarə ye kalabus, mısəriaji-pə nıpiğ e taktakun mınə, Kughen rımnəhitə ye nımrıtawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kın yeməhuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nıpiğ Kristo rımauə. Mə ye nıpiğ a, kitawə kwənhauə nısatuatur ye nımrı Kughen, meinai kımıshatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukrıpəh narmaru-mınien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugın-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nımıshatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kınor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nımnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kın yame nımısarkoah kın neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nımısufugın-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nısəwhai-mınien narmamə, nar apnapıg tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pısın pısın minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə pıraovın. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə

əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuatur yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatur narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərkən ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuatur minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərkən əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ?Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərkən min əmiə? ¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nimnhapəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərkən tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipig a, mərig kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikahayen yo, kini nimnhapəh nishekien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu

irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nipig mifam, pəh nien mə ye nipig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pəniən loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovin mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimirəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəra kin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, "Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nirəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə." *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimirni mə naha? In ramni mə,

"Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef." *(Jen 21:10)*

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimirəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh nar-maruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə,

mhapəh niseighanien kın loa mə tukrarmaru mın irəmiə. Apa kupan, loa e, rımnərık mıtə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef mınə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarrien e tuk əmiə mımə tukmə kimiə nakseighan kın əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rımnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre mın kimi əmiə mımə yermamə yamə rameighan kın mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narımnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nımri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nımetaimiə kimi nıhuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmın kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kəsatuatuk ye nımrin, meinai kitawə kışatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kıpəh nıvəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mın norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yımnam əmiə mırkun mə kimiə nakasaiyu əsanın ye swatuk atuatuk ye nımraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rımnokrən ta kın əmiə. ?Mərig nıpa mınə kasərer əswasig kın kapəmiə swatuk, masəko karın əmiə mə taksəri-pən mın loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to rıpəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kın yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə mın mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yeməhuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpınien kirik kimin.

¹¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarrien e rıpəh norien nəfrakisien kın. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə rıpiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nımhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kın, in əmə e, in tukrivəh mıragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak mınə mine nowinik mınə, Kughen rımnokrən kın əmiə, kini mırısın əmiə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irəmiə. !Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mımə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mınə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarrien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” (*Lev. 19:18*) ¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə mınə, naksəmhen əmə kın kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə mınə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmın kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmın kape Kughen tukraməkeikei mıkir əmiə kini nakhakwasig kın. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame nıpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has mınə a, in e, nımisor narımnar has yame nıpraimiə atuk

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15 **5:9:** 1 Kor 5:6 **5:10:** 2 Kor 11:15; Gal 1:7 **5:13:** 1 Pita 2:16 * **5:15:** Nəgkiarrien Gris rıpəh nıniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikiniyen ye timəht, rəmhen kın yame narmamə kasəs əriə mınə.

rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmın kape Kughen. Kini Nanmın kape Kughen in rıpəh norkeikei-mınien norien has yame nımnsor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu mınə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramkır əmiə, to loa rıpəh mın narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnsor hanə kupan: Nıpiraovın mine narman kamhakır apısapıs əriə mınə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk nıniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has mınə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar mınə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhowk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə mınə, misarə pısın pısın. ²¹ Masanıpın ye narımnar kape narmamə, misapıs kin nıniemien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narımnar ehuə mın yame ror məknakın. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yımnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien mınə a, iriə tukhapəh nhavənien misarə ye rao ye neiai yame rımnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə mınə.

²² Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarə ye narmamə, nımraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kısorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərınuyen ramarə yerkiəriə, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nıprairiə. Norien mınə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narımnar mınə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has mınə kapətawə, mhapəh nisorien narımnar yamə mine nıpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has mınə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmın kape Kughen In rımivəhsi-pə ta nımraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə mınə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə mınə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam mınə

¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rımnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmın kape Kughen ramkır əmiə, takhavən misasitu iran misəriş atuatuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasəriş əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror mın əmiə nakhamır. ² Kimiə taksasitu irəmiə mınə. Taksasitu irəmiə mınə ye nıpig nakasarə ye nıpig əutən mınə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narımnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pısın mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pısın əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pısın pısın. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pısın pısın ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pısın kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narımnar mınə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasəriş əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə mınə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpınien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik mın takrhi atuk

min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsim kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrihi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapəawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye nımrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nıvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrihi hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapiet apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapəawə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptərəkən tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatur kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirai-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuatur kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmər ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen atawə mə tukhauə kafan minə, ye nipiḡ yame rimnofuḡin atawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpəriḡ pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipiḡ kimiə nimisəriḡ nəḡkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi atawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipiḡ Kughen tukriḡisin atawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpəriḡ pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipiḡ yame yimnəriḡ nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipiḡ m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehuə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpəriḡ rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipiḡ ai taktakun mine ye nipiḡ yame tukriḡiuə. ²² Kini Kughen rimnərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermīn, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in nīprai Kristo; Kristo raməmīr fam irəriə, maməmīr aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; məriḡ taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmīr rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipiḡ kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame

1:11: Rom 8:28-29 **1:14:** 2 Kor 1:22 **1:17:** Kol 1:9 **1:19:** Kol 1:11 **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21:** Kol 1:16; 2:10 **1:23:** Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * **2:2:** Nəḡkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nīpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3

ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeiki mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rikək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini

ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmir ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyən kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatur kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyən kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyən kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye nihuvəyən kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyən kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyən minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyən tuk əmiə, mərig yakaməyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyən rehuə. Kini yakaməyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpərig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

2:21-22: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 **3:1:** Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rırkun norien narımınar rapita narımınar fam yame rıkitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mifam mamhavən mamhavən, infamien rırkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnochrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımınar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrimia, kini rıkimia tukrıpəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərınyen. ⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnochrən kin əmiə, nımısərəhu-pən tım tım kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamərə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnowhai kafan nəsaninien tuk wok pısın pısın minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmır yamə mine rımnapita əria.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnekupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pısın pısın minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nıprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriaji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nırkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pık. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nıpig mifam kamhaukreikin kapəria nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukrıpəh nıkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nıkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımınar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpig norin minə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəria ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en!
²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nıkarın kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımnor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpın-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipəniyen kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nıvəhyen narımnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nıhuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmhaə tuk norien kapəmiə, meinai In rımnor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukrısın əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkiniyen norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien tımət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pəniyen kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misərukin norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukin norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisıgoviniyen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin tımtım norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rımnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nıvəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiövın rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır əpsapıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror

* **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nıpran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’”
4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2 **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19
4:31: Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

naurisien tuk niniyen, mine naptigien kin nar. ⁴ Kini ripah nihuvayen ma takhani nagkiarien yame ror naurisien, ua nagkiarien atawao minə, ua narpakwayen. Nagkiarien has minə e khapah nisamhenien, marig rhuvə ma taksagnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e ma narmamə yamə mine kamharpəhu nipiraovin, ua narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, ua yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapah nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik ma tukrivi-pən əmiə ye nagkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiə. Marig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut ma taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Marig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə tuksəm mharkun ma norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun ma iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,

“!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nimhəyen,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətawao, marig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nipig mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisərə ye nipig kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, marig takasəkeikei misarkut ma takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Marig rhuvə ma nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nagkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nipiraovin yamə mine nəkwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen ma kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nagkiarien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kisinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5 **5:18:** Luk 21:34 **5:19:** Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17 **5:21:** 1 Pita 5:5 **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1 **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22

²⁵ Kini kimiā narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiā nīpiraovīn rəmhen kīn yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kīn kafan nīmraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nīmrin, maikwas iran kīn nu mine nəgkiarien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mīmə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kīn piraovīn kirik yame kīmnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kīni nar kirik rikək ye nīpran yame rīpəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriā nīpiraovīn, rəmhen kīn yame kasorkeikei atuk nīprairiā. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovīn, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkīn atuk nīpran, mərig in raməvīgīn huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kīn yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kīn nīprai Kristo, kīni kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikīn meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yerman tukrəta ye rīmni mine nisīni,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovīn.

Kini iriu tukwarə rəmhen kīn nīprairiu kirikianə əmə.”

(Jen 2:24)

³² Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame rīpam, kīni nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpīkīnien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.

³³ Mərig nəgkiarien a raurə mīn tuk əmiā. Kini kimiā narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiā nīpiraovīn rəmhen kīn yame naksorkeikei atuk əmiā. Kini kimiā nīpiraovīn, takasəkeikei mhasiai kapəmiā narman mīnə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə mīnə mine tatə mine mamə

¹ Kimiā kwajikovə mīnə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiā, meinai kimiā nar-mamə kape Yermaru, kīni norien a in ratuatuk mə kimiā taksor. ² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiā tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rīmnrəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kīn, taksarə ye nihuvəyen mīmə,

³ “Tukmə naksor nar a, narīmnar ye narəyen kapəmiā tukraiye huvə, kīni narəyen kapəmiā ye tokrei tanə tukrapomh.”

(Dut 5:16)

⁴ Kini tata mīnə. Takhapəh nisorien narpīnien yame rapita nərigien yame kwajikovə mīnə kasor mə rikiriā tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriā, misərip atuatur norien mīnə kapəriā, kīni mishajoun əriā kīn swatur kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef mīnə mine nəmehuə kapəriā

⁵ Slef mīnə. Kapəmiā aikīn yemehuə mīnə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiā yerkimia m-fam, mhasiai əriā, mhagīn tuk əriā, rəmhen kīn yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiā, mərig pəh nien mə nīpīg əmə iriā kasarha tuk əmiā mə rikiriā tukragien tuk əmiā. Mərig sor nəkwairiā rəmhen kīn yame kimiā slef mīnə kape Kristo, kīni masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiā wok yerkimia m-fam rəmhen kīn yame nasituyen kapəmiā ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kīmisor, nar apnapīg yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiā nəmehuə mīnə. Sor rhuvə pən kimi slef mīnə kapəmiā rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiā miriā, kapəmiā Yermaru kirikianə əmə, kīni In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef mīnə kapəmiā mə tuksor nəkwaimiā.

5:25: Kol 3:19; 1 Pita 3:7 **5:26:** Taet 3:5 **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22 **5:32:** Rev 19:7 **6:1:** Kol 3:20
6:4: Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 **6:5:** Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18 **6:8:** 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25
6:9: Rom 2:11; Kol 4:1

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarieren infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehuə. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien.

¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Sərer matuk!

Haraptəkin nəgkiarieren əfrakis. In e rəmhen kin kətət yame nakamhavitəkin kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarieren kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarieren infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə mivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmır ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien

yame Yesu Kristo ramor ye nımraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənien ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nani-ərhavyen Kristo yerkiyə fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiyə fam uə kwənpər rikiriə, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nımri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nımraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nımraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nımhəyen uə nımragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nırapərəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

* **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, “Mobael kape nimə kape Sisa.” **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8 **1:27:** Efes 4:1; 1 Tes 2:12 **1:29:** Wok 5:41, 16:19-40

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanm̄in kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanm̄in mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptərəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nipran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In, mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mımhə, yame kinnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmır ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tuksənimkur mhavəhsi-pən nisaiiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məkneikin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanımtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nımnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh mıragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nımri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nımraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwən, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nımraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kini tukpəh nəmpənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhou yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərəkini huvə nəgkiarien kape nımraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig

2:3: Gal 5:26 **2:4:** 1 Kor 10:24 **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5 **2:7:** Jon 1:14; 2 Kor 8:9 **2:8:** Hib 5:8; 12:2 **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4 **2:10:** Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9 **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

* **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kımisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.

nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mīrerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək mīn eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok mīnə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rīmni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mīni-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu mīn irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo mīn, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-mīn-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-mīnien yerikik. ²⁹ Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə mīn naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh niginien tuk kafan nīmraghien ye nipig əutən mīnə, mīmə in tukrasitu irak ye nipig kimiə nīmiseinein nisasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuatuk ye nīmri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarien infamien kafak. ! Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai mīn əmə nəgkiarien yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərəer əswasig kin nəgkiarien eikuə mīnə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has mīnə! Iriə kisəmhen kin kuri aparū yamə mine kasor nahasien. * !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh mīragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rīmnrəi ta norien has mīnə yerkitawə. Kini Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rīmnor ye nīmraghien kapətawə, masətigətə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh mīragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigətə ye sakomsaes mine narimnar mīnə tiksīn ye loa mə tukrivəh mīragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigətə-əməyen ye narimnar mīnə a, mərig narimnar mīnə a yimnor mīn ye nīmraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha

2:18: Fil 3:1; 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri mīnə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri mīnə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3

əmā mivəh nīpīg eit, kivəh nao kimi yo[†]. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatur. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə.[‡] Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətiḡtə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktakun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnəpəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nīrəsīg, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatur meinai yakaməri-pən atuatur loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatur meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nīpīg yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtīm-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktakun ai kafak nimraghien in rinatuatur ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatur məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmir kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatur. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatur yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nīpīg ripsaah, kini taktakun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tīpriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatur yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrəsi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nīpraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nīpraitawə ruə rəmhen kin nīprai Kristo nīpīg rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pənien narimnar fam ye kafan narmaruyen.

[†] **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsīg-pən nīpikwarien ye nīpīg kamhavəh əmə nīpīg eit. Takəm-ru Jen 17:10.

3:5: Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 [‡] **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Em-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17

3:12: 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53

4

¹ Ror pæn, yo minə tiksın, taksərer tım tım məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nımraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mırəuə mıwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimıwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yımnor pik wok kimasır miriu, kini kimıwasitu irak mırəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimıwasitu ye wok. Kughen rımnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nıpig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pæn kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar, mərig ye narımnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nıpig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpırig pik rapita nırkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narımnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narımnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəpərəkin nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yımnhajoun ta əmiə kin, yame nımnhavəh ye nımraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nıpig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nımnhapəh nısasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nımisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nıkam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narımnar rıpsaah. Yakwırkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəvıginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nıhuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nımisor norien rhuvə nıpig nımisasitu irak ye nıpig yımnarə ye nıpig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nıpig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nıpig yımitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nımisasitu irak kin mane. Nıməhuak kirik min rikək yame rımıvəhsi-pə narımnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nıpig yımvəhən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalon-aeka, mamarə apaikin, nımısher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nımısher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nıpig Epafrodaetas rımıpik narımnar minə e muə kimi yo, taktəkun ai narımnar kafak rıpsaah. Kimiə nımnhavəhsi-pən nar kirik kimi

4:1: 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 **4:7:** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 **4:9:** Rom 16:20 **4:13:** 2 Kor 12:10 **4:15:** 2 Kor 11:9

Kughen rəmhen kın sakrefaes yame nəmiovın rhuvə. In ravəh əmə, rıkin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narımnar mınə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nımraghien kapəmiə. Kini narımnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rımtawə mamvən mamvən mıpəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mıne nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak mınə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mıne kışhatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kını iriə mın yamə mıne kışarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pık tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın nıhuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivəhanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpilig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpilig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mifam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafra ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmr, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmr kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə

naksəusik-əusik ye nīpīg nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tīm tīm, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rīmtawə meinai In rīmnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rīmnor məknakin ye nīpīg rīmīrəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rīmnarpin nīmraghien kapətawə, kini mīrisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpīrig rapita narīmnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rīmni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nīpīg nīmoptanə mine neai mine narīmnar fam kimnamharkək hanə, mərig Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmīn nupan ye narīmnar minə fam.

¹⁶ In yerpīrig meinai In rīmnor narīmnar m-fam ye tanīmtanə, mine neai, narīmnar yame kaməm əriə mine yamə mine kīpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmīn has minə, mine yermaru minə fam.

In rīmnor narīmnar fam; kini narīmnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narīmnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.

Narīmnar mīfam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye nīməhuak. In kapən kapə nīməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nīpran.

In nuknei nīməhuak. In e, In yermamə yame rīmnəkupən mīmragh mīn ye nīməhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpīrig ye narīmnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nīmraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin mīn ye Kristo,

²⁰ mə tukrərhə-pə nəmərinuyen ye nīpīg nitaw Kristo rīmnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar mīragh minə, mine agelo minə, mine narīmnar fam kwənharerig-pə fam mīn ye kwermīn.

²¹ In apa kupən, kimiə nīmīsərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmīr kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rīmnor əmiə nakwənhauə mīsor kīrikianə kimiə mīn ye nīməhəyen kape Kristo yame nīpran rīmnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rīmnor məkneikin mə tukrīvəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nīmīn, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kīrik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narīmnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tīm tīm ye kapəmiə nhatəyəyen ye Yesu. Nīmīsərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narīmnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer tīmtīm ye narīmnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanīmtanə. Kini Kughen rīmnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav mīn.

Pol in ramasitu ye nīməhuak

²⁴ Rīkik ragien mə yakərig nəməhəyen ye nīprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rīmnərig nəməhəyen ye nīpran mə nīməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kīrikianə əmə mīn, yo mīn yakərig nəməhəyen ye nīprak tuk Kristo, in e nīməhuak, mə tukrurə mīskai. ²⁵ Kughen əmə rīvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye nīməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rīmnərhə-pə ye kwermīk. Kafak e wok mə

1:11: Efes 1:19; 3:16 **1:12:** Efes 1:11,18 **1:13:** Luk 22:53; Efes 2:2 **1:14:** Efes 1:7 **1:15:** Jon 1:18; 2 Kor 4:4 **1:17:** Jon 1:1; 8:58 **1:18:** Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 **1:19:** Kol 2:9 **1:20:** Efes 1:10 **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12 **1:22:** Rom 5:10; Efes 5:27

jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwəni-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nīpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nīmraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiria ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nīmri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misehuə ye nhatətəyen kapəria.

²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nīpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeiki mīshatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeiki mə takharkun mə yakamənnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmia m-fam, nīpig kimiə nakamharpin huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nīpig naksorkeiki əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rinnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwəni-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmia kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimnərig mə kapəmia nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nīmraghien tukraməkeiki maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmia, takasəkeiki masofugin-pən iran nīpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapiet. Kini pəh nīmraghien kapəmia rurə məusik-əusik pən iran rəmhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmia.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəria, yame nīpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniyen nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpia ye nīprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rivəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nīmraghien kapəmia. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

* ¹¹ In rimnəsığ-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rimivəh nao kimi əmiə, mərig rimivəhsita rikimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nīpig yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nīmətəien mə nīmraghien akwas kape təvhagə hah kapəmia rīmamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimnor əmiə nakhamragh min ye nīmraghien wi. In e nhatətəyen kapəmia ye nəsaninien ehua

1:26: Rom 16:25-26; Efes 3:2-9 **1:29:** Efes 3:7,20; Fil 4:13 **2:3:** 1 Kor 1:24,30 **2:4:** Rom 16:18 **2:5:** 1 Kor 5:3 **2:7:** Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nīpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam. **2:11:** Rom 2:29

kape Kughen yame rimmor Yesu rimmragh min ye nimhøyen kafan. ¹³ Apa kupæn, nipig Kughen ripäh hanä nivähsi-tayen norien hah minä yerkimia, rämhen kin nakwänhamhä ta tuk norien has minä kapämia. Mërig nipig nimnhauä kisor kirikianä kitawä Yesu, kini Kughen rimiväh miragh ätawä. Mirisin ätawä tuk narpinien kape norien has minä fam kapätawä. ¹⁴ In rimmor loa kupæn kafan ruä mä in nar apnapig, mine natuakämien minä iran, yamä mine kamhauh ätawä mamharuk-pæn nægkiarien has irätawä tuk näsikien natuakämien minä kafan. Loa kupæn kafan näsaninien rirkäk rämhen kin in ai rimmäsik pæn ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnäsik-pæn Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita näsaninien kape yarmhä minä, mine nanmin has minä, mine yermaru minä fam. Kristo rinapita ta äriä, mamor-pæn kimi äriä rämhen kin yame king ramor-pæn kimi tikmir minä kafan yame rinapita äriä, mofugin äriä ye nimri jir, markis-arkis äriä.

Yesu ramarmaru irämiä

¹⁶ Ror mäkneikin mä takhapäh nisätärgien kin narmamä yamä mine kasärähu natuakämien minä mamhani-ähu ämiä mä takhasiai näviginien kirik, uä ninimien kirik, uä nipig rhakä kirik, uä makuä rhakä kirik, uä Sabat. ¹⁷ Natuakämien minä a kashajoun pæn nar kirik yame tukripiuä, mërig nipran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamä tiksän kasausit pik mhamä kasämrähav masäm niprai nar. Mërig närgien kapäriä in kape yermamä ämä, nipran rirkäk. Iriä kamhasigövän ämä mä närgien kapäriä rameiwaiyu atuk ämä tuk äriä. Mërig näfrakisien mä kasausit pik. Kini mishajoun mä tukamäkeikei këhuak kimi agelo minä. Mërig takhapäh nisäri-pänien norien kapäriä, tamä naksäpkärhav ye nimraghien kapämia. ¹⁹ Narmamä minä a khapääh nharaptäräkin-tim-timien Yesu. Mërig Yesu ramhen ämä kin kapæn kapä nimähuak, kini nimähuak in niprai Yesu. Rämhen kin niprai yermamä yame rirpin ikin ye kwänäräus minä ramvæn ye nikäkrin, kini Yesu tukror mäkneikin ye nimähuak kafan mä nimähuak tukriskai, kini murä mamehuä ye nimraghien huvä yame Kughen ramor raurä.

Kitawä kimnhaväh nimraghien vi meinai kimisor kirikianä ye Yesu

²⁰ Nipig nimishatätä ye Yesu, rämhen mä kimia min nimnhamhä. Kini natuakämien to ripäh nivänien tuk narmamä yamä minä kwänhamhä. Kini nuknei loa yamä mine kasägkiar kin narimnar kape tokrei tanä ämä, näsaninien kapäriä rirkäk, to khapääh nisarmaruyen irämiä. Ror mäkneikin yakamaiyoh ämiä mä, ?Rhawor e nakasäri-pæn hanä natuakämien mine kape tokrei tanä? In e nægkiarien yamä mine kamhani mhamä, ²¹ “Takhapääh ni-rapien nar e,” uä, “Takhapääh nisänien nar e,” uä, “Takhapääh nharähien nar e.” ²² Mërig natuakämien minä e kamhasi-pæn ämä tuk nægkiarien kape yermamä. Kasägkiar ämä kin narimnar kape tokrei tanä. Mërig narimnar yamä mine kasatuakäm tukun to khapääh nisoriahyen rikimia, meinai tukmä nakväh, män, kini rirkäk min. ²³ Yakirkun mä nipig nakwäsärig nhajounien kapäriä, nakhamä-ta mä nægkiarien ehüä e; mhamä ta mä taksor näkwairiä. Mërig kamhasigövän mä kasorkeikei pik Kughen, mamhasigövän min mä närgien kapäriä rameiwaiyu atuk ämä tuk äriä, mhamä kasarha huvä tuk nimraghien kapäriä. Mërig näfrakisien mä natuakämien minä kapäriä khapääh nisäsitü-äkgäp-ien irätawä mä nimraghien kapätawä tukratuatuk.

3

Naräyen atuatuk

¹ Mërig in ai Kughen rimiväh miragh ämiä min Kristo, kini ror mäkneikin mä taktäkun ai, kimia takasäkeikei misor rikimia tukrivän ämä tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwätä ikin ye nikar Kughen matuk. ² Takasäkeikei misor rikimia tukramäsik ämä narimnar kape rao ye neai, päh rikimia tukripäh näsikien narimnar kape tokrei tanä.

2:12: Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14 **2:16:** Rom 14:1-13
2:17: Hib 8:5 **2:19:** Efes 2:21; 4:16 **2:21:** Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3 **2:22:** Mat 15:9 **3:1:** Mak 12:36; 16:19;
 Efes 1:20

³ Meinai kimiä Kristo nakwənhəmhə, kini nımraghien əfrakis kapəmiä ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nımraghien əfrakis kapəmiä, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpiğ Kristo tukripirerig-pə mın, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriä tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has mınə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovın mine narman mınə kamhakır apıs apıs əriä mınə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriä mınə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriä; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar mınə. Kapəriä kughen e nautə kapəriä. ⁶ Kasor norien has mınə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpınien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narımnar mınə a. ⁷ In apa kupən, ye nımraghien kapəmiä, nımseriwək əmə ye narımnar mınə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narımnar mine ye nımraghien kapəmiä, mhapəh nisorien narımnar mınə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiä tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiä mınə, mərig in ai kimiä nımisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiä, misəpəh kafan norien mınə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rımivəh-sipre nımraghien wi kimi əmiä, mor əmiä mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiä nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rımivəh-si-pre nımraghien vi kimi əmiä, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsıg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə mın ye nımraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiä narmamə kape Kughen mınə, In rorkeikei əmiä, mərəhu karın əmiä mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiä tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiä tukreiwaiyu yetanə; kimiä nəmə mar mınə; kini nətərigien kapəmiä tukrapomh. ¹³ Nıpiğ yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nımrımıä, kini rikimiä tukripəh nəmhə-aihuəa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiä kirik, pəh in tukrivəh əmə rımhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei mərə-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptərəkın-tım-tım-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiä yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nırapətərəkın-tım-tımien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiä mınə mamhavən, ror əmiä nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rımnokrən kin əmiä mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nıpiğ m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narımnar yame In ramor kimi əmiä.

¹⁶ Shajoun əmiä mınə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien mınə kapəmiä. Takasəkeikei misəni nıpe mınə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nıpe əhuak mınə, mine nıpe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriä mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə mın, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmır mamragh maurə huvə yerkimia ye nıpiğ mifam. ¹⁷ Narımnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nıpiğ mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rımtawə.

3:3: Mat 6:33 **3:5:** Eph 5:5 **3:6:** Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6 **3:8:** Efes 4:25-29; 5:4 **3:9:** Efes 4:22,25
3:10: Efes 4:24 **3:11:** Gal 3:28 **3:12:** 1 Pita 2:9 **3:13:** Efes 4:2,32 **3:14:** Rom 13:8-10 **3:15:** 1 Kor
12:27; Efes 4:4; Fil 4:7 **3:16:** Efes 5:19 **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimiə mine nisinniə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipig mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piawatəwə keikei Tikikas. Nipig mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piawatəwə keikei Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir

mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in mın ramher-pre kın nəgkiarieren huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kırhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kırhasitu pık irak ye nıpig əutən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafra in kimiə mın kırık. In rher-pre mın kın nəgkiarieren huvə kimi əmiə. In yermamə kırık yame nıpig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nıpig mıfam, in raməhuak tım tım tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer tımtım kini mhauə mharkun huvə narımnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakırkun nını-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pık tuk nasıtuyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kısarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kıtawə keikei kırık, iriü mın kawher-pre kın nəgkiarieren huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre mın kın kafak nəgkiarieren huvə kimi piäutawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mıfam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kın kimi əmiə, misher-pən kın kimi nıməhuak apa Laodisia mə iriə mın tuksəvheikin. Kini ye norien kırıkianə mın, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rımivəhsi-pən kımın mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarieren e kın kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kırıkwəji yo kın jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kın kafan nıhuvəyen raməmır tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhəwor pən iran minə ye nīpig rīnamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kīrik. Pol rīrkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye newk kīraru uə kīsīsər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nīmraghien kapəriā. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriā tiksīn, kasərig nəməhəyen. Kini tiksīn khapəh nharkun-huvəyen nīpig kape Yesu Kristo yame tukrīrerīg-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksīn rīkiriā raməsik mə Yesu tukrīrerīg-pə aihuaa əmə. Kini mīsēinein mə narmamə yamə minə kwnəhamhə ta kwasig ikīn Yesu rīrerīg-pə min, tukhawor əriā. ? Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrīvəhsi-haktə nətərigien kapəriā, kini mor nhatətəyen kapəriā rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrīvəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nīkarin kape nīrerīg-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, minə Saelas, minə Timoti, yakarhīni rhuvə tuk əmiā ye nīməhuak apa Tesalonaeka. Kimiā nīmnhauə kīrikianə tuk Rīmtawə Kughen minə Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen minə nəmərinuyen kimi əmiā.

² Nīpig m-fam, yakarhīni-pən tuk Kughen mirhmə rīkimasir ramagien tuk əmiā m-fam, kini marhəhuak tuk əmiā ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nīpig yakarhəhuak kimi Rīmtawə Kughen, rīkimasir ramagien meinai nīpig mīfam rīkimasir raməsik kapəmiā wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiā. Kini rīkimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiā rehua, naksasitu ye narmamə. Kini rīkimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiā ye nīpig əutən yamə minə kamhauə ye nīmraghien kapəmiā. Kini naksor məknakin meinai nīmīsərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiā ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, minə nowinik yamə minə Kughen rorkeikei əmiā: Rīkimasir ramagien min tuk əmiā meinai yakrīrkun mə Kughen rīmirpen əmiā. ⁵ Kini yakrīrkun mə Kughen rīmirpen əmiā meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhīni tuk əmiā, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rīmnor nar apsisis tiksīn irəmiā, ramor nīmətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nīpig kīmnisarə kitawə-m kimiā, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiā. ⁶ Kini kimiā nīmnhasigovin norien kapəmasir minə Yermaru kapətawə. In e ye nīpig yame nīmnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nīmnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiā, nīmishajoun swatuk huvə kīrik kimi nīməhuak minə ye provins e Masedonia minə apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiā. ⁸ Nīmnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikīn minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia minə Akaea əmə, mərig narmamə ikīn minə fam kharkun kapəmiā nhatətəyen ye Kughen, kini rīpəh nəmhenien mə to yakarhīni min nhatətəyen kapəmiā, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai

nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nipiḡ yimirhuə mirhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen nəḡkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimiə nimnhaukreikin-pən nimetaimiə kimi nanmi kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipiḡ kimasir yimirhurə mirhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətghaa kin nirhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəḡkiarien tuk niviyeen nərigien kapəmiə ripəh nisi-pəniyen ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame ripəh natuatukien. Kini yimirhipəh nirharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimirhipəh nirhorien məknakin. Mərig nipiḡ yimirhəḡkiar, yimirhirkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini mamərəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimirhəḡkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimirhəḡkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame riwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimirhipəh nirhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəḡkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimirhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimirhipəh nirhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrivəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nirharkutien kimi əmiə mirhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhipəh nirhorien. Nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rimar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhini-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nirhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nimraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhipəh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimraghien kapəmiə tukratuatuk ye nimri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokrən kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipiḡ m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipiḡ nimnhavəh nəḡkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini

rikimiä rîpäh näsikien mæ in nægkiarien kape narmamæ æmæ, mærig rikimiä rîmnäsik mæ in nægkiarien kape Kughen. Kini næfrakisien mæ in nægkiarien kafan. Kini nægkiarien e ramor wok ye nimraghien kapæmiä, kimiä en narmamæ yamæ mine nakamhani næfrakisien iran. ¹⁴ Piak minæ mine nowinik minæ, yakrhirkun mæ nakwänhaväh nægkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimisor ræmhen æmæ kin næmæhuak minæ kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriä kwänhauä kirikianä ye Yesu Kristo, mækneikin næmæ imæriä ikin, næmæ Isrel, kimisarar mamhauh æriä. Kini næmæ imæmiä ikin kimnhauh mæknaikin æmiä. ¹⁵ Næmæ Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minæ, misher-yerhav min kin æmawæ yakhaier. Iriä a tikmir minæ kape narmamæ mifam. Norien kapæriä ramor riki Kughen rapäh nagienien, ¹⁶ meinai kimawæ yakhamæ jakhani-ærhav nægkiarien kape Kughen kimi narmamæ yamæ mine päh nien mæ kwänæræus kape Isrel, mæ Kughen tukriväh miragh æriä, mærig næmæ Isrel tiksïn kasærer æswasig kin æmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriä kasæwhai kæji norien has kapæriä rehuä mapita. Taktækun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauæ tuk æriä.

Pol rîmæ tukruä mæm næmæ Tesalonaeka

¹⁷ Piak minæ mine nowinik minæ: nar apnapig mæ yakahraræ isok tuk æmiä tuk kwänpær nipig, mærig yakrhorkeikei pik mæ jakrhuræ mirhæm æmiä. Næfrakisien, nipraitawæ isok tuk ætawæ minæ. Mærig nætærigien kapætawæ kirikianä. Kini yakrharkut pik mæ jakrharerig-pre miræm æmæ. ¹⁸ Yimihorkeikei pik mæ jakrhuræ mirhæm æmiä. Yo Pol, yimnarkut nipig ripsaah, mærig Setan rîmnærer æswasig kin æmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mæ jakrhuræ mirhæm æmiä meinai rikimasir ragien tuk æmiä. Kini yakrhæræhu-pæn æusik-æusik nærigien kapæmasir mæ nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pæ min, jakrhagien pik mirhini-pæn tukun mæ kimiä e kwänkwai wok huvæ kapæmasir. Næfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk æmiä.

3

¹ Yakrhîpäh nîrhämien æmiä ror tu, rikimasir ræpou; ipakæ rikimasir rîmnærkwopir. Kimasir yakrheinein mæ kimiä naksaræ huvæ uæ nikam. Kini kimasir yimîrhîni mæ kimru [Saelas] jakawaræ æmæ e Atens, ² mwher-pre Timoti mæ tukruræ mæm æmiä. In piautawæ kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nîni-ærhavyen nævsaoyen huvæ kape Kristo. In rîmauræ tuk æmiä mæ tukrasitu iræmiä miwæhsi-haktæ kapæmiä nærigien, kini mor æmiä naksærer tim tim ye nhatætæyen kapæmiä, ³ mæ nahasien yame ramuæ taktækun tukrîpäh norien rikimiä rætærig pik. Nakwänharkun ta mæ nætærigien kape Kughen e mæ narmamæ tuksor ahas pæ kimi ætawæ. ⁴ Næfrakisien, nipig yimîhræmir kitawæ-m kimiä, yimîrhîni mirhimæ tukur ahas pæ kimi ætawæ. Kini kimiä nakharkun huvæ mæ ruauæ minor næfrakisien kin ræmhen æmæ kin yame kimasir yimîrhîni ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrîmnæpou pik meinai yimneinein mæ kimiä nimis-haw-aræ, kini yimnher-pre Timoti mæ tukruræ mæm-ru nhatætæyen kapæmiä, mæ ramskai uæ nikam. Yimigin mæ, Setan yame in yermamæ kape nivæh-sipæn-væh-sipænien, in tukræm swatuk kirik tuk nivæhsi-pæn-væhsi-pænien kimi æmiä, mor wok kapæmasir tukror æmæ nar apnapig kin.

Timoti ramævsao kin næmæ Tesalonaeka

⁶ Mærig taktækun ai, Timoti ruirerig-pæ tuk æmru, kini miwæh nævsaoyen huvæ ye kapæmiä nhatætæyen mine norkeikeiyen. Mamni-pæ tuk æmru mimæ rikimiä ramæsik æmasir ye nagienien, kini misorkeikei mæ taksæm æmasir, ræmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mæ jakarhæm æmiä. ⁷ Ror mækneikin, piak minæ mine nowinik minæ, nar apnapig mæ yimîrharæ ye nahasien kini mirhærig næmhæyen, mærig nævsaoyen kape nhatætæyen kapæmiä rîmivæhsi-haktæ nætærigien kapæmasir tuk æmiä. ⁸ Yimîrhivæh

nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuaturə kawor swaturə kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misaturə, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniyen swaturə kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipraimiə ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniyen yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame in rimnərəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniyen swaturə kape nimraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimirhini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

3:11: 2 Tes 2:16-17 **4:3:** 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16 **4:5:** 1 Kor 6:13 **4:7:** Hib 12:14 **4:8:** Luk 10:16; 2 Kor 1:22 **4:9:** Jon 13:34 * **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə "Taksor wok kin kwermimiə." **4:11:** Efes 4:28

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pənien nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mımragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarieren atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nıreririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupənien ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarieren e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturkien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine nıraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape nıraanien. Pəh kharaptərəkın norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarieren infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə

4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35
5:5: Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsəninien rirkək. Misor nətərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rəpəh nəmhenien ye nimirimiə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mətərig nipiɡ mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nipiɡ mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nipiɡ m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipiɡ m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəɡkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nəɡkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mətərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptərək in tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine nipiɡaimiə mifam tukratuatur mə nipiɡ Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipiɡ m-fam tukror kafan nəɡkiarien, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:14: 2 Tes 3:6,11 **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9 **5:16:** Fil 4:4 **5:18:** Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** "Nipiɡ naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nimitətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

**Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Tesalonaeka**

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nimtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarrien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atu-atuk nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atu-atuk.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuatuk əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəməhəyen ehuə.

⁵ Narımnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənien ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuatuk, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəməhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarrien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pənien nəgkiarrien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien

ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə min iran. In tukrivəh nīni-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nīpig mīfam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mīmə nīmraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsipən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nīmraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nīpig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrīrerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kirik, meinai nīpig a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam.'† Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mīmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ? Rhawor? ? Nīmiserukin mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətəpig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien mənīwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətəpig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrīrerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam,' məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksın, mine nīmətətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərər tīmtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nīpig mīfam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame

* **2:1:** Emru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermın kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkın tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rımtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rımtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine ninien nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Məriğ Yesu Yermaru, nipiğ mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipiğ nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipiğ yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Məriğ yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, məriğ yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatumə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipiğ yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhəriğ mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə takasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatumə.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pənien kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Məriğ takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kîni pəh Yermaru kape nəmərînyen In pîsîñ əmə tukrîvəhsi-pre nəmərînyen nîpîg mîfam ye norien mîñə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmîə mîfam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kîñ kwermîk, mamni-pre rhuvə tuk əmîə. Kîni ye nəkwəkwə mîñə fam yakamrai məkneikîñ mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape nîraiyn kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kîñ kafan nîhuvəyən kîmî əmîə mîfam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənarəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokran kin mə tini atuaturuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimmərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuaturuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginien tiksın, mə tukasən əmə nəviginien yame ratuaturuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəmehuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimiini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuaturuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimirəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətəpig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətəpig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwə. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rirəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatur minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisiriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuatur. ¹¹ Nəgkiarien atuatur minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapəawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakamraptəək in huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptəək in nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatur ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəməteih-əməteih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə

mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatu. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatu ye nimir Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatu, rimnoriah kafan nimiraghien marpin nimiraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatu əmə. Nihmaa tukrirəkə mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatu əmə, mhapəh nhaviyen nimir narman, mhapəh nhavəhsi-pəniyen neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pəniyen narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimir rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimir rhaktə, rəmhen kin gol uə perel.

¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatu tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu.

¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuatu wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nirapətəkin-tim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatu. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuatu kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pəniyen nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nimiraghien kafan nipig m-fam. Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərhuyen əmə nəmərinyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in. ⁵ ? Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nikam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine

kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rīpəh norien məkna, mīrəhpīkin kwənməkuru kape Setan, kīni nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrīpəh norien kiraru. Kīni tukhapəh nisapīsien kīn nīnimien. Mhapəh nisəptigien kīn nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk nīwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mīne kharkun mə norien has kirik rīrkək irəriə; kīni mharaptərəkīn tīmtīm nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mīne kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghien kape dikon minə kəkupən, kīni tukmə kīpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kīni en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape piraovīn kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nīkar jir. Iriə nīpiraovīn yamə mīne kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə nīpīg m-fam. Masor narīmnar ye nīrkunien. Iriə nīpiraovīn yamə mīne narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nīpīg m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovīn kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mīne kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mīne kasor huvə wok e, nhagriə tukrīhuvə tukun; kīni mīshatətə ye Yesu Kristo mīsətghah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kīni nəkwəkwə e in tukrīni narīmnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mīvəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kīmi ətawə e kafan narmamə minə. Nīməhuak rəmhen kīn səpag ye nīmə yame ramraptərəkīn nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rīmnor əpu nhatətəyen kapətawə kīmi ətawə, mīmə:

Kughen rīmauə yermamə; kīmnəm In,

Nanmīn Rhakə rīmnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kīmisəm In.

Narmamə ye tanīmtanə kīmnhani-ərhav In kīmi narmamə ikīn pīsīn pīsīn minə.

Narmamə ye tanīmtanə kīshatətə iran.

Nīkhakien rarkurao iran, Kughen rīmīwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmīn Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nīpīg Kwasiḡ, narmamə tīksīn tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasīḡ əmə kīn nanmīn has yamə mīne kaseikuə irə jir, mīne nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mīne kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kīni kaseinein nəkiriēn mə nəgkiarien əfrakis hiə, kīni nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkīen, kīni mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisənien nəvīḡinien minə tīksīn. Mərig Kughen rīmnor nəvīḡinien minə m-fam mə tukamən. Kīni kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisənien. Kasəhuak, kīni mhani-vi vi Kughen tukun, kīni mīsən. ⁴ Meinai narīmnar yame Kughen rīmnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kīni kitawə kasəhuak tukun. Kīni taktəkun ai, nəvīḡinien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narīmnar yamə mīne yakamhajoun ik kīn, takamhajoun narmamə kīn, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kīni ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən

3:7: 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməḡkiar ye “dikones,” piraovīn yame ramehuə ye nīməhuak. **3:11:** Taet 2:3 **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18 **4:3:** Jen 9:3; Rom 14:6; 1 Kor 10:30-31

nægkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nægkiarien atuatur mamragh iran, kini nimiraghien kafam rəri-pən fam nægkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nıpran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimiraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nıpram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narımnar fam ye nimiraghien kape tokrei tanə, mine kape nimiraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mışhatətə nıpig m-fam ye nægkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Mıragh, yame ravəh mıragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh mıragh əfrakis narmamə yamə mine kışhatətə iran. Ror məknekin mə kıtawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimiraghien.

¹¹ Narımnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mımə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimiraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nımiri nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nægkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nıpig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nægkiarien kirik kape Kughen ye nıkarin kafam, Kughen rımiyəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmır apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimiraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimiraghien kafam, mine nægkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narımnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh mıragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nægkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rımim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nıpiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisim atuatur. Kafam nægkiarien mine norien minə kimi nıpiraovın minə tiksın tukraməkeikei matuatur əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikişni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rımiriə minə mine rıpriə minə. ⁵ Mərig nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigətə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovın yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nıpran, Kughen rıvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nægkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun

mə kwənhaukrekin-pən nīmetairiə kimi nhatətəyən kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nīpig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nīrai-pən-ien nhagriə meinai, nīpig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nīkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pəniən kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasiən ətawə. ¹⁵ Mərig nīpiraovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nīpianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisərahə-pəniən əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiayen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nisiayen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”‡ (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nīpig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”§

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhəni, takətərig kin.* ²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimirə niməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimirə Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərahə-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyən əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimirghien kafam ratuatuk ye nīpig m-fam.

* 5:10: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † 5:12: Nīpig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narkurəkien. 5:13: 2 Tes 3:11 5:14: 1 Kor 7:9 ‡ 5:18: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh ninishuyen in mə tukripəh nəviginien. § 5:18: Nəgkiarien e raməmir ye Luk 10:7. * 5:19: Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. 5:19: 2 Kor 13:1 5:20: Efes 5:11

²³ Mərig in ai nipiḡ tiksın tıpiḡ raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipiḡ kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipiḡ kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nipiḡ m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipiḡ kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnharəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipiḡ tukhamhə iran, tukharəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginiən netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotərəkin əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipiḡ m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipiḡ nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye nimir narmamə. ¹³ Ye nimir Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimir Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimir Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən

meriaji nīpīg Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kīpəh nəm-pənien nar has kīrik iram.

¹⁵ Yesu tukrīrerīg-pə mīn ye nīpīg yame Kughen rīmīrpen.

Kughen pīsīn əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pīsīn əmə in king kape king mīnə fam. In Yermaru kape yermaru mīnə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nīvən-pakə-yen tukun.

Kīpəh nəmīen In. Keinein nəmīen In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nīpīg m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mīne kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mīne kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mīmə tukhapəh nīsausit-pīk-ien tukun. Mhapəh nīsərəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nīpīg kīrik nautə ramrīrkək. Mərig pəh kīsərəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narīmīnar kimi ətawə, mə rīkitawə tukragien.

¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mīne norien huvə mīnə kapəriə tukreihuə mīn. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nīsəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narīmīnar huvə mīnə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nīmraghien yame tukrīpiuə. Kīpihavəh nīmraghien yame in nīmraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narīmīnar yame Kughen rīmīnərəhu-pre ye kwermīm. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mīne nīpran rīrkək, mīne yamə mīne khapəh nhasaiyen Kughen, mīne yamə mīne kamhāni neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien mīnə a khamə kamhawəh-sipə nīrkunien. Mərig, nīkam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tīksīn kamhakwasīg kin nəgkiarien eikuə mīnə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmīə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhekən min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipəh nivəhsi-pəniən in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivəniən mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuaturuk. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pəniən niməhuak ye kwermi nəmehuə pisin minə tiksən rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginiən kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəməhəyen ye nipran tukmə nahasiən ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətəgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuaturuk.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəməhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuaturuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.
Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a. ¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirikun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo.

¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakin yo, marhakin muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ² Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərər tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərək iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərək iran. ⁶ Ratuatur əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərər tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7 **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor 15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14

minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,
Kini In tukrukrek-in-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuatur kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimir Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətarig kin.

¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatur nəgkiarien kape nəfrakisien.

¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine niprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimmor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın.

¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətarig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nərəsig iran.

²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nərəsig yerkiəriə, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatur, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməripən huvə swatur kape norien yame ratuatur, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen. Əri-pən swatur a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkiəriə yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətawao yamə mine niprairiə rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen.

²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətarigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətarigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrəptəkin əriə, kasor nəkwən.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mīrkun mīn narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig ətən mīnə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisiriə mīnə mīne rimirə mīnə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimiraghien kapəriə. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə mīnə. ⁴ Iriə kəut kəsua mīnə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niraia, mərig tukhapəh misorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu mīnə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape niraovin yamə mīne kapəriə nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape niraovin mīnə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əriə. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mīne Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə mīn, narmamə mīnə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə mīnə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyen kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mīne Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mīne norien kape nimiraghien kafak, mīne naha nhagin yame yakmə jakor, mīne kafak nhatətəyen, mīne nətərigien apomh kafak, mīne kafak norkeikeiyen, mīne nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwīrkun-ta nipig ətən yamə mīne kimnhauə ye nimiraghien kafak, mīne norien has yamə mīne kimnor irak. Nakirkun norien ətən yamə mīne kimnor irak apa Antiok mīne Ikoniam mīne Listra. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mīne khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has mīnə, mīne narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwīrkun huvə ta əmawə yamə mīne yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mīne yakshajoun ik kin, yamə mīne nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwīrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mīshajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has mīnə kapətawə, masərəhu atuatuk ətawə, kini mīshajoun ətawə kin norien yamə mīne kisatuatuk. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen mīnə, tukhavəh nasituyen mīnə fam a, kini mhauə narmamə yamə mīne kharkun nisorien wok huvə mīnə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarieren keikei kirik kimik ye nimir Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarieren keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatur norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatuk mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarieren atuatur, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarieren yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimatirgiriə tuk nəgkiarieren əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimirghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarieren Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimirghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapərəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimirghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimirghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalnesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmir apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nərükünien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarieren kapətawə.

¹⁶ Kini nipig kimisəkupən misəriy yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarieren. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmir kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarieren Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarieren infamien

4:3: 1 Tim 4:1 4:6: Fil 2:17 4:7: 1 Tim 6:12 * 4:10: Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. 4:11: Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 4:13: Wok 20:6 4:14: Aes 59:18; Rom 2:6 † 4:17: Pol rimə, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon."

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rımnaməmır apa Korin. Nıpig yımıtərhav apa Maelitas, mıpəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nıpig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

Taetas Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pənien nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksın kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, miwəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimnərəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien mine neikuəyen tuk nivəhyen

mane. ⁸ Mərig kafan nımraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, mörkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narımnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nımraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkın tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kımnhajoun in kın, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kın nəgkiarien atuatuk, kını mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksın meinai ikin aikın a, narmamə khapsaah kimışhaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nıpran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kın nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksın kamhamır iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane. ¹² Rəmhen kın kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rımını mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nıpig m-fam. Kisəmhen kın kuri aparı minə. Kını iriə kasarpah, nıpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigın.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kın. Kını ror məkneikin, mə takniəhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kın nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukrıskaı. ¹⁴ Ətapig kın əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh minə nhakwasigien kın narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nımri Kughen, meinai iriə khapəh nıshatətəyen ye Yesu, kını norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuatuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nımetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kını mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam, masor narımnar ye nirkunien. Nımraghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mışhatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nıpig mifam.

³ Kını ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıpiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kın nınimien. Mərig tukasəkeikei mışhajoun narmamə kın nımraghien atuatuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkın, mharkun nhajounien nıpiraovın min tiksın kın swatuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə. ⁵ Nıpiahuaru tukshajoun min nıpiraovın tiksın mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə, kını kapəriə nımakeuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kını hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kını ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıtamaruə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə. ⁷ Pəh tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kın ik. Nıpig nakamhajoun, nımraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rıpan. ⁸ Ik takaməkeikei minı əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nımeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror

1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwəhen e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən Kristin minə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11 **2:5:** Efes 5:22 **2:7:** 1 Tim 4:12

kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə minə kapəriə, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipiğ mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimir namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriə iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipiğ kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pəniyen norien has minə mine narimnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimiraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekın, kitawə tukaseito kin nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nimiraghien marpin nimiraghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipiğ mifam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misəərəhu nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nipraitawə. Rikitawə rimnəkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkın ətawə, kini kitawə kisəməkın ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh miragh ətawə,
nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam!
In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,
In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimirin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,
kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimiraghien rerin.

⁸ Tuk nipiğ m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine

kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nəriгийн tukramərer tım tım əmə tuk norien narımnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nıprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisosituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətəriгийн rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Ateamas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nıpig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nıpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narımnar yame kawəkwəkə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nəriгийн ramərer tım tım əmə tuk norien narımnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisosituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narımnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rərkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-əravyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasır karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukrəpəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

1:2: Kol 4:17; 2 Tim 2:3 **1:7:** 2 Kor 7:4 * **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rimə, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9

¹² Kĩni taktəkun ai, yakamher-pre kın kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kımru min, pəh tukrivəh tamhekım, mamasitu irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk nıniyen Nəgkiarın Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kın.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımnap ta iram tuk nıpig kwakwə e mə takvəh min in rırerıg-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kını ye nhag Yesu Yermaru, pıam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kırıau kırıauə kırıkianə, kını ror məkneikın, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kın yame nakamor huvə-pə kımı yo. ¹⁸ Mərig tukmə rımnor nar kirik rahah iram, uə rımvəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kını ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kın kwermık, pəh yo jakpıərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kınien mə yo yımnasitu iram kını nımvəh kafam nımraghien rerın. Rapəh nəmhenien mə takuh rıkık mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Pıak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kın ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rıkık tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kımık meinai yakırkun mə takor nəkwak, kını takamor tukrapita naha nhagın yame yakamaiyoh kın.

²² Kını nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kımı yo jakrerıg-pre min tuk əmiə rəmhen kın yame kımıə nımvəhuak tukun.

Nəgkiarın infamien

²³ Kwən e Epafra, kımıvəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nıni-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kını in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kını Mak, mıne Aristakas, mıne Demas, mıne Luk, yamə mıne kımawə yaksor wok kırıkianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nıhuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimirai nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayı ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəri-pənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimmor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimirai-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuətuk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirai in mə tukror neai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuətuk rimni ye narimnar fam. In mampik ətərakın narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimmahə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpirig rapita agelo minə

⁴ Kughen rīmivəh-si haktə Tini e, kini In yerpirig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpirig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan mīmə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rīmim atuatur.”

(Sam 2:7)

Mərig in rīmnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik mīmə,

“Yo rīmim atuatur,

kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rīmnher-pən kin Nīmriin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.”

(Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mīmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nīmətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmīr rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien

maməməkin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpirig rapita ik minə tiksīn.”

(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,

“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nīmnor tanimtanə,

Kini Ik nīmnor narimnar fam yamə mine kasəmīr-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətī,

mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətīt.

Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rīmīni-pən nəgkiarien tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.”

(Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatur yame Kughen ravəh mīragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu Yermaru rīmnəkupan mīni-ərhav, kini narmamə minə tiksīn kimisərig, mīshajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nīmtətien minə,

mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e tak-takun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nimivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpig rapita, mərig kape nipig kwəkwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.” *(Sam 8:4-6)*

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpig rapita, kape nipig kwəkwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatur kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame raməəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In raməəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”

(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətəəkən əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukrisin əriə.

¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.”

(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen

2:4: Mak 16:20 * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Emru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10 **2:14:** Jon 1:14 **2:14:** Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8 **2:15:** 2 Tim 1:7 **2:16:** Aes 41:8-9; Luk 3:8 **2:17:** Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9

tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətgəyən iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpilig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatəyən kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” *(Nam 12:7)*

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwai, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyən kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyən tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatəyən kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Tkin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien, nar apnapig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mimə,

“Iriə e to khapəh nhavənen a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ’ ’* *(Sam 95:7-11)*

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmia tuk nar e. Sor mə rikimia tukripəh nahasien mor əmia nakamir ye kapəmia nhatəyən mhaukreikin-pən əmia tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nipig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmia minə pəh təvhagə has tukripəh neikuəyən irəmiə,

2:17: Hib 5:2 **2:18:** Hib 4:15 **3:1:** Rom 8:28 **3:6:** Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 **3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita

2:5 * **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mimə iriə to khapəh nhavənen misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.

mamor kapəmia kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nipig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik
rəmhen kin ripmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”† *(Sam 95:7-8)*

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarieren kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavəniēn ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniēn ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniēn ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik ripəh nivəhyen nimraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rimnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarieren a ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniēn imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mīmə, “Niēmha rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’”*(Sam 95:7-11)*

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniēn aikin.

⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.” *(Jen 2:2)*

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarieren pisin kirik mīmə, “Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” *(Sam 95:11)*

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen.

⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərhəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniēn ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarieren e yamə yakwərai ta mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” *(Sam 95:7-8)*

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərhəhu

† **3:15:** Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəvsik.

nipig kirik kape nivānien ikin kavāh nīmraghien tukun ikin.† 9 Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a ramamir hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nīmraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. 10 Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nīmraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

11 Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nīmraghien e. Ripəh nihuvəyen mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. 12 Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. 13 Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kinnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, məriɡ rimauə ye tokrei tanə

14 Ror pən, pəh kitawə tukharaptəra kin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. 15 Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nīmraghien kapətawə kwəharap əsigəvin ta In ye kafan nīmraghien. Məriɡ nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. 16 Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivānien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

1 Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivānien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. 2 Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, 3 mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

4 Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. 5 Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Məriɡ Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk.”

(Sam 2:7)

6 Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

7 Ye nīmraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwən. Tuk nar

† 4:8: Stori e ramamir ye Dut 31:7; Jos 22:4. 4:10: Jen 2:2; Hib 4:4 4:12: 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 4:12: Aes 55:11; Jer 23:29 4:12: Efes 6:17 4:12: 1 Kor 4:5 4:13: Rev 2:23 4:14: Hib 7:25 4:16: Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 5:1: Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 5:2: Hib 2:17-18 5:3: Hib 4:15; 7:28 5:3: Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7 5:7: Luk 22:42

ai, Kughen rimmərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimmərig nəmhayen. Nəmhayen yame In rimmərig rimməhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuaturuk, kini mor swaturuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimmivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiən skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swaturuk yame ratuaturuk. ¹⁴ Mərig nəviginiən skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pəniən tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swaturuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nəərəhu-pəniən kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginiən yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen, mwəsəm ta nəsaniniən kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swaturuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swaturuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginiən ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwəsig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimmivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukiniən wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuaturuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə.

5:7: Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 **5:8:** Fil 2:6-8 **5:10:** Sam 110:4; Hib 5:6 **5:12:** 1 Pita 2:2
5:14: Rom 16:19 **6:1:** Hib 5:12 **6:1:** Hib 9:14 **6:4-6:** Hib 10:32 **6:4-6:** Efes 2:8 **6:4-6:** Gal 3:2
6:4-6: Sam 34:8 **6:4-6:** 2 Pita 2:21 **6:10:** Mat 10:40,42

¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpın ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran.

¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmır rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen

22:17) ¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivəh min mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərkın tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigətə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmır hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin

6:11: Hib 3:6 **6:12:** Hib 13:7 **6:12:** Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12 **6:12:** Hib 10:36 **6:15:** Jen 21:5 **6:16:** Eks 22:11 **6:17:** Rom 4:16 **6:17:** Nam 23:19; Taet 1:2 **6:19:** Fil 3:12 **6:19:** Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 **6:20:** Hib 4:14 **6:20:** Hib 2:17 **6:20:** Hib 5:16 * **7:1:** Stori kape Melkisedek raməmır ye Jen 14:17-20.

yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimraghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivənen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

'Ik takamor wok kape pris kape rerin.' ”

(*Sam 110:4*)

²² Nægkiarien e ramhajoun pæn mə promes yame Kughen rimmor irətawə, yame Yesu rimmor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mīpimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mīmha. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.

²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pæn, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pæn, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nipig m-fam, iriə tukasəkeiki misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nægkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimmnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeiki mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pæn, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriwi Nimə Tapolen, in rimmor kwirig kimin mīmə, “Takaməkeiki maməm huvə mə takor narimmnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimmor ramhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (*Eks 25:40*)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nægkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pənien nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸ Mərig Kughen rimməm nahasien kape narmamə kini mini mīmə, “Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimmor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəkinien promes yame yimmor kimi əriə kupan, kini ror pæn yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:** Lev 9:8; 16:6; 7:27: Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

- 10 Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nīpig yame tukrīpiuə,
Yo jakor promes vi kīrik kimi kwənərəus kape Isrel.
Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,
kini mirai-pən yerkiria,
Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,
kini iria tukhauə kafak atuatur narmamə.
- 11 Kini to khapəh nishajounien əria minə,
mamhani-pən tuk əria minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iria m-fam tukharkun Yo,
rīrikakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine
kamhavəh nhag ehuə minə.
- 12 Meinai rikik rehuə tuk əria tuk kapəria norien yamə mine rīpəh natuatukien.
Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,
Kini rikik tukrīpəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” *(Jer 31:31-34)*
- 13 Nīpig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nīpran e mə promes kupan,
rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, rīpəh nəmhenien, pəh nien mə tuk
tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

1 Kini nīpig promes yame Kughen rīmnəkupan mor rīmnamarə, narmamə
tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape
tokrei tanə e. 2 Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kīrik apa imə
atuatur, kimnhapir nəkwan kīraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə
ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kīrik
yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. 3 Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan
yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. 4 Ikin a,
nar kīrik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nīmar nai pien-pien iran, kivaan. Kini
ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə
kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kīrik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən
kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen
rīmnor rəpīrpir min. Kini kapier mir kīraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-
pən natuakəmien ten irəriu. 5 Kini yerpīrig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim*
kīraru aikin yamə mir kawor nīmtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərmeriu
rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukrīrisin təvhagə has
yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye nīprai narīmnar minə a.

6 Nīpig pris minə kimisətu huvə fam narīmnar minə a, kharkun nivənien imə ye
kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; 7 mərig hae pris, in əmə
rīrkun nivənien ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kīrikianə, in rīrkun nivənien ye
nīpig kīrikianə əmə. Kini nīpig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan
təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksīn kimisor mhapəh nharkunien
mə kimisor təvhagə hah. 8 Ramor narīmnar minə a, Nanmin kape Kughen ramha-
joun mə nīpig Nimə Tapolen kupan rīmnamərer, swatur rikək tuk ətawə tuk nivənien
Aikin Ramərhakə Ikin. 9 In rəmhen əmə kin nīmtətien kīrik yame ramhajoun-pə nīpig
yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narīmnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən
kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuaturkien

9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48
9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10 9:4: Eks 31:18 * 9:5: Jerubim in agelo kīrik kape Kughen ramhen kin
nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam 28:2-4
9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 9:7: Lev 16:15 9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib
10:19-20 9:9: Hib 10:1-2 9:9: Hib 5:1; 8:3

nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə rapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, rapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nani mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nani mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mimə,

“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.” (Eks 24:8)

9:10: Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1 **9:11:** Hib 8:2; 9:24
9:12: Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni “kimia.” **9:14:** Taet 2:14
9:15: Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34 **9:19:** Eks 24:6-8

²¹ Ye norien kirikianə əmə mīn, Moses rīmnətəg-pən nītə ye Nīmə Tapolen mīne narīmnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nītə ye narīmnar khapsaah, ipakə narīmnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mīshawən. Kīni tukmə nītə rīpəh naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nīlaw Yesu ramarpīn təvhagə has

²³ Ror pən, nīpīg kīmnor sakrefaes, nītə rīmnaiyu mor narīmnar mīnə a kīshawən. Mərig Nīmə Tapolen mīne narīmnar kafan aikīn, iriə nanmī nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narīmnar yame raməmīr ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kīni nīlaw nar kīrik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən.

²⁴ Yesu rīpəh nīvənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kīmīsor. Nīmə a, in nanmī nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rīmavən ye rao ye neai, kīni taktakun ai, In maməgkiar atuə kīn kapətawə kīmi Kughen ye nīmrīn. ²⁵ Kīni nīpīg Yesu rīmnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pīsīn ye hae pris mīnə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mīvən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mīvi nīlaw nar mīragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kīn nīlawīn. Kīni tukraməkeikei mor məknakīn ye newk mīnə fam. Mərig Kristo rīmavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mīvəh atuk nīlawīn mor sakrefaes kīn mīkīrikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo rīpior sakrefaes məknakīn ye newk mīnə fam, rəmhen kīn yame pris mīnə kupan kīmīsor, to rīpīrīg nəmhəyen nīpīg rīpsaah rīrikakun ye nīpīg Kughen rīmnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kīlawə kwəsarə ye Nīpīg Kwasīg, Yesu rīmatərhav-pə mīkīrikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kīn kafan nīmraghien tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə hah. Kīni kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kīlawə narmamə, Kughen rīmnərəhu nīpīg yame narmamə kīrikianə kīrikianə tukhamhə iran, kīni tukhamhə mīkīrikianə əmə. Kīni kwasīg ikīn, In tukrəkīr kapətawə norien mīnə. ²⁸ Ye norien kīrikianə əmə mīn, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kīn mīkīrikianə əmə, mə In tukrarpīn təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasīg, ye nīpīg tukrīrerīg-pə mīn iran, In to rīpəh mīn narpīnien təvhagə has, mərig tukruə mīvəh mīragh əmə narmamə yamə mīne kasərer matuk mamhawhīn In.

10

Yesu rīmneighan-pən kīn nīmraghien kafan rəmhen kīn sakrefaes, mīkīrikianə əmə nəmhen

¹ Narīmnar kape loa, kīsəmhen kīn nanmī narīmnar yamə mīne kamhauə kwasīg. Mərig nanmī nar e rīpəh nəmtīr-huvəyen. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk mīnə fam, pris mīnə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapīg iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mīne kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nīmrīn, meinai sakrefaes mīnə a, iriə nanmī nar əmə. ² To sakrefaes rīpīəmhen rīpior nəməhuak mīnə kīpisatuatuk, mīpīhapəh nor-mīnien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kīni to sakrefaes rīpīəspir-ta rīkīriə, to kīpīhapəh nīsərig-rahāsien tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kasərig rahās hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk mīnə fam, pris mīnə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rīkīriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nīlaw nəni mīne kao kīrapəh nīwəmhenien tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nīpīg Kristo rīmauə ye tokrei tanə, mīni-pən tuk Kughen mīmə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mīne narīmnar yamə mīne kīvəhsi-pre kīm ik.

Mərig Ik nīmnor nīprak kīrik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan æru narimnar ye tebol ræmhen kin næhuakien kapæriæ rauræ tuk Ik, kini masor sakrefaes tuk næspirien tævhagæ has.

Nar apnapig kasor mæknakin, mærig khapæh nisorien rikim ragien tuk æriæ.

⁷ Mærig Yo yakamni mimæ,

‘Kimirai ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramægkiar irak mimæ,

“Kughen, Yo e, yimauæ mæ jakor nækwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mæ Kughen ripæh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamæ mine kivæhsi-pæn kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape næspir-tayen tævhagæ has. Nar apnapig narmamæ kasor narimnar minæ e ræri-pæn loa, Kughen rikin rapæh nagienien tukun. ⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimæ, “Yo e, yimauæ mæ jakor nækwam” kini meighaan-pæn kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivæhsi-tayen narpinien kape tævhagæ hah, mor swatuk vi kirik tuk nivæhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nækwai Kughen ror mækneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianæ æmæ, mæ tukror ætawæ kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minæ fam kasærer masor wok kape næhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianæ æmæ nipig mifam tuk næspir-tayen tævhagæ has. Mærig sakrefaes minæ a, iriæ khapæh nisæmhenien tuk nivæhsi-tayen tævhagæ has kirik. ¹² Mærig pris e kapætawæ rimnor kafan sakrefaes mikirikianæ æmæ, kini sakrefaes e in ræmhen mækwak tuk næspir-tayen norien has kape narmamæ kape rerin. Kini nipig rimnor mæknakin kafan sakrefaes, in mivæn “mækwætæ ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin æmæ mæ “Kughen tukror In ramehuæ ye kafan tikmir minæ.”* ¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianæ æmæ, mor kafan narmamæ kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamæ minæ a, iriæ en, yamæ mine In rimnor æriæ khauæ misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min ramævsao kin narimnar minæ a kimi ætawæ, mamni mimæ,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimæ,

‘Nipig tukripiuæ,

jakor promes vi kimi kafak narmamæ minæ.

Yo jakvæhsi-pæn loa minæ kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pæn loa kafak ye nirkunien kapæriæ.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimæ,

“Yo jakæru-kin kapæriæ norien has minæ,

kini rikik tukripæh næsik-minien norien minæ kapæriæ yame kasækapir loa.”

(Jer

31:34)

¹⁸ Nipig tukmæ Kughen rimnæspir ta norien has kape narmamæ, to khapæh nisorminien sakrefaes kirik.

Pæh kisærer timtim ye nhatætæyen kapætawæ

¹⁹ Yo minæ tiksîn. Ror mækneikin mæ nitaw Yesu rimnor ætawæ kharkun nhavænien imæ Ikin Ramærhakæ Ægkap Ikin, mhapæh nhaginien. ²⁰ Ræmhen kin yame In rimnæhipu neipæn yame ramæker æswasig kin Ikin Ramærhakæ Ikin. Mærig pæh nien mæ rimnæhipu neipæn kirik, mærig nipran rimnærkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ætawæ tuk nivænien tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapætawæ, in yemehuæ yame ramarmaru ye nimæ kape Kughen, in e kafan narmamæ minæ. ²² Ror mæknakin, pæh khavæn ipakæ tuk nimri Kughen, yerkitawæ yame rukwar kin nhatætæyen æfrakis. Meinai Kristo rimnætæg-pæ nitawin yerkitawæ mæspir ætawæ. Kini rimnokwi-ta nipraitawæ ye nu yame ræmtir in æmæ in æmæ. ²³ Kitawæ khamæ kwæsærahupæn nætærigien kapætawæ ye Kristo. Ror mæknakin, pæh kisærer tim tim iran, mhapæh nhaviæ-viæyen, meinai

10:10: Hib 2:14 10:10: Hib 7:27 10:10: Hib 10:14; Efes 5:26 * 10:13: Ramni Sam 110:1. Æm-ru Hib 1:13.
 10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 10:21: Sek 6:13 10:21: Hib 3:6 10:22: Hib 7:19; Efes 3:12
 10:22: Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 10:22: 1 Pita 3:21

kitawə kharkun nisətiḡtəyen ye kafan nəḡkiarinen yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasiḡ ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Məriḡ rīpəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masəriḡ tim tim ətawə minə ye nīpig mifam. Kini nīpig kasəm mə Nīpig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misəriḡ tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuksəriḡ tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, məriḡ khapəh nisəriḡien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rīvəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehuə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisəsər kirhini-ərhav in;” *(Dut*

17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to rīpəh nehuəyen tukun. ²⁹ ?Məriḡ rhawor ye yermamə yamə rīpəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Məriḡ rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.”

(Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.”

(Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətəraḡkin ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nimisərə ye nīpig ətən kirik, yame rəsəsaο pik, nimisəriḡ nəmhəyen ehuə, məriḡ nimisərer tim tim. ³³ Nīpig tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh, masor min narimnar has minə tiksın irəmiə. Nīpig tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nīpig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misərə ye nīpig ətən kapəriə. Kini nīpig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmir yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to rīpəh nirkəkien tuk nīpig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksərə ye nīpig ətən minə, pəh rikimiə tukriḡpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukriḡvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətəriḡien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukriḡvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuku

“Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Məriḡ tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik rīpəh nagienien tuk əriə.”

10:25: Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19 **10:32:** Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3
10:34: 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 **10:36:** Hib 6:15; 9:15

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatur kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsita əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsitayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagien tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehuə kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatur kimi Kughen ror In ratuatur ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokran kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimivarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimivəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimmhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

11:1: 2 Kor 4:18 **11:3:** Jen 1 **11:4:** Jen 4:4-5 **11:4:** Hib 12:24 **11:5:** Jen 5:21-24 **11:6:** Hib 7:19
11:7: Hib 11:1 **11:7:** Jen 6:9 **11:9:** Wok 7:5 **11:9:** Jen 12:1-8 **11:10:** Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev 21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 **11:12:** Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, məriḡ nipiḡ kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, məriḡ rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e məriḡ kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipiḡ narmamə kasəḡkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətəriḡien rīpəh nīrerīḡ-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rīpiuh məkna, kīpiharkun nīrerīḡien mamhəvən. Məriḡ kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pişin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagim.” (Jen 21:12)

Nipiḡ Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipiḡ kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməḡnəḡin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməḡkiar kin nipiḡ kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mişawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimishatətə tim tim ye Kughen. Nipiḡ in rimnarha-pə, iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, məriḡ nipiḡ rimnehuə, rimnəm mə rīpəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh nagiēnien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipiḡ kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, məriḡ in to rīpəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmraghien yame rimar apa Ijip. Məriḡ rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh nīginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri jir.

²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova.

11:13: Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8
11:16: 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:**
Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:**
Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:**
King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fan yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks
1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəḡkiariēn Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13
11:26: Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51

Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriä. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimirin nupan yerman minə, tukripəh nhopniyen nimirin nupan yerman minə kapəriä.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviöfuginien ye tahik ehuə yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriä, tahik rimipik əriä, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriä min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapiet. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriä kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriä kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriä nəmə iku pisin minə, misapita əriä. Masor norien atuaturuk minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriä. Kimisəpkətəkin nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisəniyen əriä. ³⁴ Misher-əpis nap ehuə yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriä kin nau nisə. Kapəriä nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriä. Kini iriä kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriä minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriä, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriä mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriä, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita.

³⁶ Iriä tiksın, narmamə kisarh iakei irəriä, kini misərkis-ərkis əriä. Kini iriä tiksın, narmamə karkwəji ətəkin əriä kin jen, mhapik-pən əriä ye kalabus. ³⁷ Iriä tiksın, kimnarkwhopni əriä kin kapiet apig, kini iriä tiksın, kimivi əru əriä kin so. Tiksın, kimnhapni əriä kin nao nisə. Kini iriä tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriä rikək. Kimnor ahas pən kimi əriä. Narmamə kimisoriah pik əriä.

³⁸ Mərig iriä nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriä kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapiet minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriä m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriä. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriä, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towel mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukripin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

11:28: 1 Kor 10:10 11:28: Eks 12:21-23 11:29: Eks 14:21-31 11:30: Josua 6:12-20 11:31: Jos 2:1-16
 11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 11:32: Jaj 6-8 11:32: Jaj 4-5 11:32: Jaj 13-16 11:32: Jaj 11-12
 11:32: 1 Saml 16:1,13 11:32: 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 11:33: 2 Saml 8:1-3 11:33: Dan 6:22 11:34: Dan 3:19-27
 11:34: Eks 18:4 11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28 11:34: Jaj 15:8 11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37
 11:36: Jer 20:2; 37:15 11:36: Jen 39:20 11:37: 2 Kron 24:21 11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23 11:37: 2 King 1:8
 11:38: 1 King 18:4; 19:9 11:39: Hib 11:2, 4 11:39: Hib 11:13; 10:36 11:40: Rev 6:11; Hib 2:10

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkən ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhəpəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhəpəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatur minə, mamni mimə, “Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə, mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig ətən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig ətən minə e tuk nəko-atuaturkien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturkien in uə? Nikam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatur tini minə. To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, ripihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə. ⁹ Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhəvəh nimraghien. ¹⁰ Rimtawə minə min kasərip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatur ətawə, nar a ripəh nimarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatuk yame ratuatur, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturkien mine nəmərinyen.

Takasərig əmiə

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nipig ətən, mərig harəh-si haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rimhə,

Sor swatuk kapəmiə ratuatur huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta, Mərig pəh nihun tukrhuvə min.”

(Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinyen. Kini misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatuk, meinai yermamə yame rıpəh natuatukien, to rıpəh nıvənien məm Kughen tuk nıpıg kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhapəh nhavəhyen nıhuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimiə, mikuə, mor kwənkwan rıpsaah ye nımraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiə mə takhapəh nhakır-apnapıgien narman uə nıpiraovın. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapıg ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvıgın kin mane kape nıpıg kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimiə nakharkun mə kwasıg ikın, rıkin rıpıvən mın ye nehuəyen kape nımri nupan. Kini markut pık mə kafan tatə tukrəhuak mıvəh-sı-pən mın nıhuvəyen kımın. Rımnasək pık pawk tukun, mərig rımıpəh nararien ye nərigien kape rımnı, kini rımnı rıpəh nəhuakien tuk nıvəhsi-pənien nıhuvəyen kımın.

Rhawor e loa ror pısın ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus mınə kape Isrel kımnhavən ye tukwas ehuə e Sinae. Kini ikın a, kımısəm nap yame ramuək, mine napıgnapien ehuə rameiwaiyu mhorukın nar. Kini kımısərig nımətag ehuə, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig rıki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə. Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-mınien rıki yermamə a. Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rımə, “Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapıg mə in nar mıragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apıg.” (Eks 19:12-13) ²¹ Nıpıg Moses rımnəm narımnar mınə a, in mın rımnərig rahas mımə, “!Yo yakwagın pık, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehuə e, ime Kughen Mıragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikın agelo mınə khapsaah khapsaah kasofugın əriə ikın tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nımri nupan mınə kafan. Kımırai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukrıpiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatur yamə mine kwənhəmə ta. Kini Kughen rımnor əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rımnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nıtaw Yesu, yame in rımnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatur. Nıtə a in ramni-ərhav narımnar yamə mine khahuvə misapita narımnar yamə mine nıtaw Ebel rımnı-ərhav.*

Yermamə yame rıpəh nhatəyən ye Kughen, in tukrıvəh narpınien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikın-pən nımeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kıtawə kharkun mə nəmə kupan kımnhapəh nisərigien in nıpıg In rımnor kwırig kimi əriə. Kini iriə kımiseinein nisaptayen kin narpınien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikın, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsı-pən ye rao ye neai mamor kwırig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpınien? ²⁶ Apa Sinae, rıki Kughen rımıkiu-kiu ye nımoptanə. Mərig taktakun ai in rımırpen-pə kimi ətawə mımə,

12:14: Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nıtawın ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kımnhopni Yesu, in rıpəh naiyohyen kin tai nımraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nıtaw Yesu in rhuvə rapita nıtaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptana. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” *(Hag 2:6)* ²⁷ Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai
 “Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” *(Dut 4:24)*

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisərə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksəriğ atuk nəmhəyen a ye nipraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nipiraovın yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovın yame pəh nien mə kafan, mine piraovın yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə,
 “!To yakpəh nəpəhyen ik,
 mipəh nətəyen iram tuk nipig kirik!” *(Dut 31:6)*

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,
 “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
 to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” *(Sam 118:6-7)*

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətəriğ-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Ripəh nihuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

12:28: Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12
13:9: Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimnəriğ nəmheyen ye nıpran kini mimhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnapıg narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Məriğ kitawə kamhawhin taon yame tukripiua.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpiğ m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpiğ m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiyeen narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpiğ kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Məriğ tukmə nakasor rikiriə rıpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpiğ mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerıg-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnəriğ nəmheyen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpiğ mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rıpəh napomh-pikien. Məriğ yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nəriğien rapomh min mə taksətəriğ kin kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətəriğien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəməhuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:11: Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahaspən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmheyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrivəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jiji nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jiji nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1 **1:2:** Rom 5:3-5 **1:3:** 1 Pita 1:7 **1:5:** Prov 2:3-6 * **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarrien ye v. 10: "Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in." **1:11:** Aes 40:6-8

nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipiɡ kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipiɡ əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipiɡ rimikurao ye nipiɡ əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nimraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipiɡ təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpərig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipiɡ yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimirin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuatum yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Miseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimirin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimirin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimirin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatum yame ramrisin narmamə, mamor nipiɡ mifam, mipəh nərū-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatum məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nipiɡ əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nimraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpırig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpırig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rıvəhsi-pən ring kimmor kın gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rıpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhanipən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhanipən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “İrer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴ Nıpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nıkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukrıskaı, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmheyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nımrı mırh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehua kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei pıam rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev 19:18)* Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mımə kimiə narmamə kape nakapırien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapır nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kın yame in ramakapır nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kın pıraovın” *(Eks 20:14)* in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nıshopniyen yermamə.” *(Eks 20:13)* Kini tukmə nımnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kın pıraovın, mərig nımnhopni yermamə, ik yermamə kape nakapır-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rımını loa kirik yame ramrısın narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nıkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rıkin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rıkin tukrıpəh neihuəyen tukun, mıvəhsi-pən narpienien kımın. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nıvəhsi-pənien tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig rıpəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin rıwəh mıragh in uə nıkam? Nıkam, in ror nar apnapıg əmə kın. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətıt, uə nəvıginien nan rıpəh nəmhenien,

2:1: Wok 10:34-35; Jem 2:9 **2:5:** 1 Kor 1:26-28 **2:8:** Mat 19:19; Gal 5:14 **2:11:** Eks 20:13-14; Rom 13:9
* **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nıkarın kape “loa yame ramrısın narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17

¹⁶ kini tukmā kimiā kirik rīpāh nīvāhsi-pānien neipān uā nāviginien kīmin, marar mīnī-pān əmə tukun mīmā, “Amvən. Pāh nāmārinuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən māvigin huvā.” ?Mārig rīkimiā raməsik mā in rīmnasitu iran uā? Nīkam, nāgkiarīen kafan ror nar apnāpīg əmə kīn. ¹⁷ Ye norien kirikianā əmə mīn, tukmā nhatətāyēn kape yermamā raməmīr pīsīn əmə tuk in, norien huvā mīnā kharkək iran, ramhajoun mā nhatətāyēn kafan nagheen rīrkək, rəmhen kīn yame rīmamhā.

¹⁸ Mārig narmamā tīksīn tukhani mhamā, “Nīkam. Narmamā tīksīn kamhawəh nhatətāyēn, kini tīksīn kasor wok huvā mīnā.” Mārig yakamni-pre tuk ik mā, “Tukmā yakpāh nāmīen norien huvā mīnā kafam, yakeinein mā nhatətāyēn kafam in nāfrakisien uā nīkam. Mārig nīpīg tukmā nakaməm norien huvā mīnā kafak, ramhajoun pān mā nhatətāyēn kafak in nāfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mīmā, “Yakamni nāfrakisien ye Kughen yame kirikianā əmə.” !Rhuā əmə tuk ik! Mārig yarmhā mīnā mīn kamhani pakw mā Kughen kirikianā əmə, mārig kisakur mhagin pīk kīn.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakīrkun uā nīkam mā yermamā yame ramhatətə, mārig rīpāh norien norien huvā mīnā, kafan nhatətāyēn, nīpran rīrkək? Tukmā nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rīkim tukraməsik rīprau e Ebrahim. Kughen rīmīni mā in ratuatuk ye nīmīrīn tuk norien yame rīmnor, meinai rīmīkīr tīni a Aesak, mīvən, mərəhu haktə ye kapiē yame rīmīrīg rhaktə. ²² Ramhajoun-pān mā kafan nhatətāyēn mīne norien kawor nar kirikianā. Kafan nhatətāyēn rīmīkuā kīn kwānkwan, in e norien yame rīmnor. ²³ Ror pān, nāgkiarīen e kape Nəkwəkwə kape Kughen rīmauā mor nāfrakisien kīn, yame rīmīni mā, “Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmīni mā Ebrahim in ratuatuk ye nīmīrīn.”

(*Jen 15:6*) Kīni kamni kīmā Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kīni taktəkun ai, nakīrkun nāmīen mā pāh nīen mā nhatətāyēn əmə ramor Kughen tukrīni mā narmamā kisatuatuk ye nīmīrīn, mārig nhatətāyēn mīne norien huvā mīnā ramor Kughen tukrīni mā narmamā kisatuatuk ye nīmīrīn.

²⁵ Ye norien kirikianā əmə, in apa kupan, piraovīn kirik aikīn, nhagin e Rehab. In piraovīn kape swatuk, mārig Kughen rīmīni mā in pian atuatuk tuk norien huvā yame in rīmnor. Kīni wok e in e yame rīmnor: nīpīg kīmnher-pān kīn yemā Isrel mir kīraru mā tukwəm-əsaah apīs-apīs ye Jeriko, Rehab rīmnəhitə ye kafan nīmā tuk əriū, mher-pān kīn əriū kwaiyu karīn mīrarerīg.†

²⁶ Nīprai yermamā, tukmā nanmīn rəta iran, rīmamhā. Kīni ye norien kirikianā əmə mīn, nhatətāyēn yame rīpāh nīkuāyēn kīn norien huvā mīnā, nagheen rīrkək rəmhen kīn yame rīmamhā.

3

Nāgkiarīen kape yermamā mīne kafan norien

¹ Piak mīnā mīne nowinīk mīnā. Rīpāh nīhuvāyēn mā kimiā khapsaah takhauə nāmhajoun mīnā kape nīmāhuak, meinai nakharkun mā Kughen In tukrəm huvā məkīr nīmraghīen mīne nāgkiarīen kape nāmhajoun mīnā rapita yame tukrəkīr nīmraghīen mīne nāgkiarīen kape narmamā apnāpīg. ² meinai kītawə mīfam tukhamīr ye nīmraghīen kapətawə nīpīg rīpsaah. Mārig tukmā yermamā kirik ramehuā ye neramīn, ramhajoun pān mā in yermamā atuatuk kirik, kīni rīrkun nehuāyēn ye nīpran mīnā fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianā əmə mīn, kamruk-pān braedel ye nəkwai hos mā in tukror nārīgīen kape yermamā. Kaməkəkin kapən kapə hos, kīni raukreikīn nīpran mīnā fam. ⁴ Kīni bot, in nar ehūā kirik. Kīni nīmətāg ehūā ramrəh, mārig stia in nar kəskəh kirik yame nīpīg kapten ramarar-arar iran, kīni nīprai bot mīnā fam ramīko-pān a kapten rorkeikei mā tukrīvən pān ikin. ⁵ Ye norien kirikianā əmə mīn, neramī jir in nar kəskəh kirik, mārig rīrkun nīvī-pānien nar ehūā mīnā. Rīkimiā tukrəsik mīn ru

kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik məriḡ rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitḡin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Məriḡ keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipiḡ kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e riphəh nəmhenien. ¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimri nu kirikianə uə? Nīkam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikua kin kwənwai nai e olif uə? Nīkam. ?Kini grep to rikua kin kwənkwai nai e fig uə? Nīkam. Kini nimri nu oukəh riphəh nīkwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nəriḡien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Məriḡ tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksəriḡ atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nəriḡien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; məriḡ kape tokrei tanə əmə, mine nəriḡien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipiḡ narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nəriḡien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Məriḡ yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nimraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nimraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukriphəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nimraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhokien ye nimraghien kapəmiə? Narimnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksəriḡ huvə ye nīpraimiə. Kini nətəriḡien minə a kape nəriḡien huvə ye nīpraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, məriḡ nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksīn, məriḡ nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Məriḡ nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipiḡ tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nəriḡien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nəriḡ-huvəyen ye nīpraimiə.

⁴ !Aweh! Nîmisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kîn yame piraovin rîpəh nîsiaiyeŋ kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pîsîn. ?Nakharkun uə nîkam, mə, yermamə yame rorkeikei narîmnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narîmnar kape tokrei tanə, in tîkmîr kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmîn kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan mînə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kîn kafan nihuvəyən rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətapîg kîn narmamə yamə mîne kîsausit, mərig tukrautə-pən kîn kafan nihuvəyən kimi narmamə yamə mîne kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikîn, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə mîsor nəkwai Kughen. Nîpîg Setan tukramuə mîvəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tîm tîm, pəh in tukrap mîvən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kîni In tukruə ipakə tuk əmiə. Kîmiə yor təvhagə has mînə, sərəov. Kîni kîmiə yamə mîne nətərigien kapəriə ramor kîraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kîni mərəu, mîsasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarihien, mîsasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrîrkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kîni In tukrîvəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak mînə mîne nowinîk mînə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə mînə. Tukmə yermamə kîrik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kîrik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapîg, rîpəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e rîpəh nəmhenien, to rîpəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pîsîn əmə In rîmnərəhu loa e. In pîsîn əmə tukrəkîr narmamə. In pîsîn əmə rîrkun nîvəh-mîraghien narmamə, mîne noriahyen. ? Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkîr norien kape piam mînə?

Taksətigə ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kîmiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kîrik, mîsarə aikîn kape newk kîrikianə, mîsor bisnes aikîn, mhavəh mane aikîn.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagîn yame tukrîtərhav tianəkwamer. ?Kîni nîmraghien kapəriə in rəmhen kîn naha nhagîn? In rəmhen əmə kîn nehenap yame ramənah, mîrkək mîn. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikîn mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narîmnar mînə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien mînə məknakin kîshas pik. ¹⁷ Ror məkneikîn mə yermamə yame rîrkun norien nar yame ratuatuk, mîpəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kîmiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kîn nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas mîsasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəriə nautə ruəmətît ta, kîni ivn mînə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəriə neipən. ³ Nəmtəyən rîmnəs narîmnar kapəriə yame kîmnor kîn gol mîne silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kîmiə nîmîsor təvhagə has, kîni tukrəs mîn nîpraimiə rəmhen kîn yame nap raməkwəru nar kîrik. Nar apnapîg mə Nîpîg Kwasîg ruauə ipakə, mərig kîmiə naksəptîg kîn nautə

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6
† **4:11:** Əmru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19

ripsaah kapəmiə. ⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimmhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək atgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimmhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pík rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimmisarə ye tokrei tanə e ye nimmraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nimmisərip-ərhav narmamə atuatur minə ye nimmri mirh, mharuk-pən nəgkiarien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimmhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipiɡ kape nəmhəyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nipiɡ yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nipiɡ kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimmhəni-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimmraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nipiɡ nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nipiɡ nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim ye nipiɡ əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimmamarha huvə tuk Job. Narimmnar ahas minə ripsaah rimmavən tukun; kini ai, Kughen rimmor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nipiɡ m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsu ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nipiɡ mifam takhani əmə nəfrakisien. Nipiɡ tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nipiɡ tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nipran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nipiɡ əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nipei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape nimməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətag-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rivəhsi-haktə in. Kini tukmə rimmor təvhagə has, Yermaru tukrivəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nipran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In niprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimmaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nipiən, kini nəhig ripəh nipiən meriaji newk kisisə mine makuə sikis.*

^{5:4:} Dut 24:14-15 ^{5:5:} Luk 16:25 ^{5:7-8:} Dut 11:14; Jer 5:24 ^{5:11:} Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8
^{5:12:} Mat 5:34-37 ^{5:14:} Mak 6:13 ^{5:15:} Mat 17:18-20 * ^{5:17:} Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairə.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəmhəyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimirragh min ye nimhəyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətiten, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig ətən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig ətən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig ətən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəhsi-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimnəpəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarrien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e

yame n̄imis̄ar̄hu-p̄an n̄ar̄igien kap̄amīa iran, in e m̄a Kughen tukriv̄ah m̄iragh kap̄amīa n̄imraghien.

¹⁰ Profet kup̄an min̄a kimnhani-̄arhav m̄a Kughen tukriv̄ahsi-pre nihuv̄ayen kimīa ̄amīa, kini misarkut pik m̄a tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukriv̄ah m̄iragh narmam̄a iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo ram̄am̄ir ir̄arīa mamhajoun ̄arīa kin n̄amh̄ayen yame Kristo tukr̄ar̄ig ye n̄ipran, kini ai, Kughen tukripi-v̄ahsi-hakt̄a In. M̄ar̄ig profet kup̄an min̄a kimisarkut m̄a tukharkun swatuk yame nar̄imnar min̄a a tukhaūa iran, mine n̄ipig atuatur̄ yame tukhat̄arhav-p̄a iran. ¹² M̄ar̄ig Kughen rimnhajoun profet kup̄an min̄a m̄a nar̄imnar min̄a a kimnhani-̄arhav ye nikarin kape Kristo tukhap̄ah nhat̄arhav-p̄ayen ye n̄ipig kap̄arīa, m̄ar̄ig tukhat̄arhav-p̄a ye rao e kasar̄a iran ai takt̄akun mine. Kini takt̄akun ai, narmam̄a kamhani-̄arhav n̄agkiarien kape N̄avsaoyen Huv̄a kimīa ̄amīa ye n̄asan̄inien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-p̄an ye rao ye neai. Kini nar̄imnar min̄a a khahuv̄a pik, ror m̄akneikin m̄a agelo min̄a min̄ kw̄asorkeikei m̄a tuks̄am mharkun nar̄imnar yam̄a mine kimnhat̄arhav-p̄a.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror p̄an, n̄at̄ar̄igien kap̄amīa tukriskai tuk norien wok. Takasarha huv̄a tuk n̄imraghien kap̄amīa. Mis̄ar̄hu-p̄an tim̄ tim̄ n̄ar̄igien kap̄amīa ye nihuv̄ayen yame Kughen tukr̄aut̄-pre kin kimīa ̄amīa ye n̄ipig yame Yesu tukrir̄er̄ig-p̄a min̄ iran. ¹⁴ Sor n̄akwai Kughen ramhen kin yame kwajikov̄a huv̄a min̄a kasor n̄akwai rimrīa min̄a mine nis̄inrīa min̄a. Kupan, n̄imnhap̄ah nharkunien n̄afrakisien kape Kughen, masor norien has yam̄a mine rikimīa atuk ̄am̄a rorkeikei. M̄ar̄ig takt̄akun ai, takhap̄ah n̄iseighanien kin norien min̄a a m̄a tukhavi-ta min̄ n̄at̄ar̄igien kap̄amīa. ¹⁵ Kughen e yame rimnokr̄an kin ̄amīa, In ram̄arhak̄a matuatuk. Kini ye norien kirikian̄a, norien min̄a fam yam̄a mine nakasor, tukas̄ekeikei misatuatuk ¹⁶ meinai N̄akw̄akw̄a Kape Kughen ramni mim̄a, “Takas̄ekeikei mis̄am̄arhak̄a misatuatuk meinai Yo, yakam̄arhak̄a matuatuk.” (Lev

11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukm̄a ram̄akir narmam̄a In rap̄ah norien ror pis̄in kimīa narmam̄a tiks̄in. Ror m̄akneikin, tukm̄a naksokr̄an pawk kin In m̄a Rimimīa, m̄ar̄ig ye n̄imraghien kap̄amīa ye tokrei tan̄a e, takas̄ekeikei m̄hasiai huv̄a In, mis̄ar̄a ye tokrei tan̄a e r̄amhen kin yeps̄ip̄is min̄a ̄am̄a tiks̄in ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakw̄anharkun m̄a p̄ah nien m̄a Kughen rimnarp̄in n̄imraghien kap̄amīa kin nar̄imnar yam̄a mine tukhark̄ak tuk n̄ipig kirik r̄amhen kin gol ūa silva; m̄ar̄ig rimnarp̄in n̄imraghien kap̄amīa kin nitaw T̄ini Keikei Yesu Kristo, yame In r̄amhen kin kwaji sips̄ip huv̄a kirik yame n̄amkimikien r̄irk̄ak ̄afrakis iran. In rimiris̄in ̄amīa ye n̄imraghien yame rahas yame kap̄amīa kaha min̄a kimishajoun ̄amīa kin kup̄an. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kup̄an, ye n̄ipig yame rip̄ah nor-han̄ayen tan̄imtan̄a; m̄ar̄ig takt̄akun ai, kw̄anhaūa ipak̄a tuk N̄ipig Kwasig, kini Kughen rimnor ̄apu In, m̄a tukrūa miw̄ahsi-pre nihuv̄ayen kimīa ̄amīa. ²¹ Nakw̄anharkun Yesu Kristo, ror m̄akneikin m̄a nakshat̄at̄a ye Kughen yame rimiv̄ah m̄iragh In ye n̄imh̄ayen kafan, kini miw̄ahsi-hakt̄a In miw̄ahsi-p̄an nehūayen kimin. Ror m̄akneikin, takshat̄at̄a ye Kughen mis̄ar̄hu-p̄an tim̄ tim̄ kap̄amīa n̄at̄ar̄igien iran.

²² Nakw̄as̄ari-p̄an n̄agkiarien ̄afrakis, kini miw̄as̄aspir kap̄amīa n̄imraghien ruaūa mīvi. Kimīa nakw̄anhaūa mw̄asorkeikei kimīa min̄a tiks̄in. Kini takas̄ekeikei mis̄orkeikei ̄amīa min̄a yerkim̄īa min̄a fam. ²³ Meinai n̄agkiarien a rimnor ̄amīa nakw̄asarha vi ta; n̄imraghien vi a, infamien r̄irk̄ak. Meinai n̄agkiarien kape Kughen tukram̄am̄ir kape rer̄in, to rip̄ah n̄irk̄akien tuk n̄ipig kirik. ²⁴ Kini N̄akw̄akw̄a kape Kughen ramni mim̄a, “Narmam̄a m-fam kis̄amhen ̄am̄a kin m̄anvhirik,

Kini nihuv̄ayen fam kap̄arīa kis̄amhen ̄am̄a kin j̄ihi nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jihi nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikiən əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan miseihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yimnəkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapərəkinien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nıpig kirik khapəh nisaurisien tukun.”

(Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,

mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen yimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimnor əmiə məkna mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyen mine narimnar yame In rimnor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə apnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə,

2:1: Efes 4:22; Jem 1:21 **2:3:** Sam 34:8 **2:5:** Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * **2:6:** Saeon, nhag pisin e Jerusalem. **2:9:** Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.

mine nāmā iruā minā ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiā mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiā rorkeikei. Nətərigien minā e kasoriah rikimiā rəmhen kin yame tikmir minā kasarowagin kimi əmiā. ¹² Nipig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nimraghien kapəmiā tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarien has irəmiā, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiā, kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriā, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiā norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriā nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiā, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiā rəmhen kin yame yamehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiā tukun. Mərig rikimiā tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiā slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

¹⁸ Kimiā slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiā nəmehuə minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiā, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiā. ¹⁹ Tukmə ror kimiā naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəmiā nəmehuə minə kasor ahas-pre kimi əmiā, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiā tukmə nakharəhpikin nipig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiā mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiā. In rimnəkupən mhajoun norien atuatuk a mə kimiā taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh niniyen nəgkiarien eikuə kirik.”

(Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriā. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nipran, mərig rimipəh niniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriā. Mərig In rimnərəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatuk əmə. ²⁴ Ye nipig a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nipran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye nipran tuk nivəh-miraghien ətəwə.”

(Aes 53:5-6)

2:11: Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1 **2:15:** 1 Pita 3:16 § **2:17:** Gris ramni “Hasiai king.” **2:17:** Rom 12:10 **2:18:** Efes 6:5 **2:20:** 1 Pita 3:14,17 **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15 **2:22:** Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9 **2:24:** Rom 6:11

25 “Apa kupən, kimiə nımısəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.
Mərig taktəkun ai, nakwəsasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk
Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nımraghien kapəmiə.” (*Esik*
34:5-6)

3

Norien atuatur kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

1-2 Kini ye norien kirikianə əmə kape nısiayen Yermaru, kimiə nıpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nıviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. 3-4 Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsipən neipən huvə, uə naksərər huvə nıkwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharukpən narımnar kimnor kin gol ye nımətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narımnar yame to rıpəh nahasien tuk nıpig kirik. In e ye nımraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nımri Kughen. 5 In e norien kape nıpiənhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə. 6 Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehua. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatur, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

7 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nıpiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərər əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

8 Nəgkiarien infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rımar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. 9 Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, mıpihavəh nihuvəyen kafan. 10 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,
in to rıpəh nıniyen nəgkiarien has minə,
kini in to rıpəh neikuəyen.

11 In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

12 In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatur,
kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,

məriḡ In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Məriḡ tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatur kapəmiə, məriḡ Kughen tukriṽəhsi-pre niḡhuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukriṽəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nimraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətəriḡien kapəmiə ye Yesu,” kini niṽiḡ mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəḡkiarien kapəriə. Məriḡ tukmə naksəḡkiar, səḡkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye niṽiḡ mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatur əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, məriḡ iriə tukpisaoris tuk niṽiḡ-hahyen əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nəriḡien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əḡkəp, məriḡ rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturkin mə In tukriṽiḡk əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, niṽran rimhə, məriḡ Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In riṽən mini-ərhav nəḡkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, məriḡ In rimneito kin əriə, nəriḡien kafan rəpomh. In a ye niṽiḡ yame Noa rimnəvhiraḡkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye niṽiḡ rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nimtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Məriḡ norien baptaes e, niṽran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niṽrai jir, məriḡ niṽran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masəriḡ yerkitawə mə təvhagə has rirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatur kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai niṽiḡ Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In maməriḡ rahas ye niṽran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nəriḡien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame raməriḡ rahas ye niṽran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pənien narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nəriḡien kapəmiə. Məriḡ taksor nəkwai Kughen. ³ Məriḡ kimiə nakwəsoriah ta niṽiḡ rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnəiḡ niṽiraovin; kini nətəriḡien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin ninimien; kini masor lafet kape niṽpəhuyen niṽiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Məriḡ taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsepəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Məriḡ

iriä tukasäkeikei mhani-ärhav narimnar fam ye nimraghien kapäriä kimi Kughen yame In ramärer matuk mä tukräkir ämhen narmamä yamä mine kwänhamhä mine yamä mine kamhamragh. ⁶ Ror pän kwänhani-ärhav-pän ta Nəvsaoyen Huvä kimi narmamä yamä mine kwänhamhä ta^{*}; mä nar apnapig mä narmamä kimnhauh äriä ye tokrei tanä, märig Nanmin kape Kughen rirkun norien äriä mä tuksarä iriä min ye rao ye neai.

⁷ Kitawä kwänhauä ipakä tuk nipig yame narimnar minä fam tukharkäk iran. Ror mäknäkin, rikimiä tukramarä, kini takasäkeikei misarha huvä tuk nimraghien kapämia, mä takharkun nägkiarien kimi Kughen ye nähuaqien yame ror nanmin. ⁸ Märig nar yame rhuvä pik mä takasor - taksorkeikei ämiä minä yerkimia m-fam, meinai tukmä nakasor mäknäkin, takhapäh nisärigien norien has yamä mine nakasor irämia minä. ⁹ Näkwai nimä kapämia, kape narmamä m-fam. Tukmä khaurä ye näkwai nimä, takhapäh nhani-pikien äriä. ¹⁰ Kughen rimiwäh-sipre nirkunien pisin pisin kimi ämiä kirikianä kirikianä. Rhuvä mä taksor narimnar ye nirkunien minä a misasitu irämia minä. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamä mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuväyen kafan ye swatuk pisin pisin yamä mine In rimiwäh-si-pre. ¹¹ Tukmä Kughen rimiwäh-sipän nirkunien kimi yermamä kirik tuk nini-ärhavyen nägkiarien, päh tukrägkiar rämhen kin yame Kughen atuk In ramägkiar. Kini tukmä Kughen rimiwäh-si-pän nirkunien kimi yermamä kirik tuk nasituyen ye narmamä, päh tukrasitu iräriä ye näsaninien yame Kughen riwähsi-pän kimin. Ye norien minä fam, narmamä tuksägnägin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Päh kitawä tukhani-ärhav kafan nihuväyen mine näsaninien mhavän mhavän mhapäh nisorien infamien. Amen.

Nämahuak minä tuksärig rahas ye niprairia

¹² Yo minä tiksın, yame yakorkeikei pik ämiä, takhapäh nisakurien tuk nämhäyen yamä mine kamhaurä tuk ämiä mä tuksäm-ru nhatätäyen kapämia. ¹³ Märig tukmä nakasärig nämhäyen rämhen kin yame Kristo rimnärig, päh rikimiä tukramagien ämä, mä nipig yame Kristo tukrirerig-pä min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiä tukragien pik. ¹⁴ Tukmä narmamä kamhani hah ämiä tuk nhag Kristo, märig Kughen tukriwähsi-pre nihuväyen, meinai Nanmin kape Kughen yame räsänin makak, ramämir irämia. ¹⁵ Rhuvä mä, tukmä narmamä khamä tukhauh ik, päh nien mä kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uä nimnhopni yermamä, uä nimnäkräh kin nar kirik, uä nimnägkiar ye nar kirik yame pa rimä kafam. ¹⁶ Märig tukmä khamä tukhauh ik, päh tukhauh ämä ik meinai ik yemahuak kirik. Kini takpäh naurisien tukun. Märig takägnägin Kughen meinai nakväh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror mäknäkin meinai nipig kape näkirien narmamä ruärikakun ta. Kini Kughen tukräkupän mäkir narmamä minä kafan. !Kini rahas pik tuk narmamä yamä mine khapäh nisätärigien kin Nəvsaoyen Huvä kape Kughen! ¹⁸ Näkwäkwä kape Kughen ramni mimä,

“Tukmä narmamä yamä mine kisatuatur, yamä mine Kughen rimiväh miragh äriä kamharäh-pikin nipig äutän,
kini märig, narmamä yamä mine kaseinein Kughen masor tävhagä hah,
tukamharäh-pikin pik nipig äutän.” *(Prov 11:31)*

¹⁹ Kini ror mäknäkin, narmamä yamä mine Kughen rameighan kin äriä kisärig rahas ye niprairia, tukasäkeikei misärähu-pän nimraghien kapäriä ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapäh nor-täkunien kafan nägkiarien. Kini rhuvä mä iriä tukasäkeikei masor norien yame rhuvä mamharpın.

4:5: Wok 10:42 ***** **4:6:** Emru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18. **4:7:** Rom 13:11-12 **4:8:** 1 Pita 1:22 **4:11:** Rom 12:6-8 **4:13:** Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7 **4:14:** 1 Pita 2:20

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimirik nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nimiraghien rerin yame Kristo tukrivəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimiə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yaməhuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimiraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatur kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nipig kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nimiraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rimnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhəpəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmir iran. Yakmərrai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə.

5:1: Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7; Efes 3:13; Fil 1:29 **5:2:** Jon 21:15-17; Wok 20:28 **5:3:** 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 **5:4:** Rev 2:10 **5:5:** Efes 5:21; Jem 4:6 **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7:** Mat 6:25-30 **5:8:** 1 Tes 5:6 **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7 **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukməror nhag pisin e Saelas. **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30

Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.[†]
¹⁴Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

[†] **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nipig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nırerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi nıməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig nıməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nıkarın kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nıkhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nıkhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kışehuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwəkwə; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nıkarın kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrın rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehue e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipiḡ mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakwənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknaikin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipiḡ tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipiḡ kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipiḡ Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarien kafan raməmır yerkimie rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipiḡ Nanmin Kafan rimnamvən yerkiəriə.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimie. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairie kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame irie atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Irie kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimie nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknaikin narpinien. Nipiḡ agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh niraptəəkinien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini irie tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiḡ kape Noa, Kughen ripəh niraptəəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig rimnhopni əriə ye nu ehuə yame rimətim mhaktə. Mərig Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine

kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rimmamarə iriə miriə, kini nipiḡ m-fam in rimməm norien has minə kapəriə, kini maməriḡ nəḡkiarrien has minə kapəriə. Mərig nipiḡ m-fam, in ratuatuk əmə; kini riḡin rərḡakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rimmivəḡ miragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun nivəḡ-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun ni-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəḡ nisatuatukien, Kughen rirkun niraptərəkiniən əriə mor narpiniən kimi əriə taktəkun mivən meriaji nipiḡ yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpiniən kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpiniən ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame niprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narimnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəḡ nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə.

Narmamə minə a kisəusit mhapəḡ nhasiaiyeen nar kirik, kini mhapəḡ nhaginiən kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mərig agelo minə tiksın iriə yerpiriḡ misapita; mərig iriə to khapəḡ nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nimri Kughen Yermaru. ¹² Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəḡ nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nirkunien rirkək. Kasor əmə nar yame niprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarḡakin əriə mišhopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiria ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəḡ nien mə yenpiḡ əmə, mərig yenpiḡ mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nimap pien. Masoriah nhag niməhuak. Mhauə masəvigin kimia miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴ Nipiḡ m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rimar. Kini nipiḡ m-fam kasor təvhagə has mhapəḡ nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəḡ niskaiyen; kamḡakwasig kin norien has kapəriə. Mišhajoun əriə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimiini ta narpiniən kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəḡ swatuk yame ratuatuk, mamḡaiko masəripən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rimmhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəḡ nəḡkiarrien, mərig Kughen rimmnor mə dongki tukrəḡkiar rəmhen kin yermamə raməḡkiar mə tukriini-əhu norien ətəwəo kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nipran rirkək, rəmhen kin nimri nu yame rinəmit, mine napuə yame nimətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhiḡ rirkək iran. Mərig Kughen rimmərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien. ¹⁸ Iriə kasəḡkiar ausit mamhani nəḡkiarrien yame nipran rirkək. Iriə kasəḡkiar ye narimnar yamə mine niprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nipiḡ kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəḡ Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamḡarerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəḡ nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə

2:6: Jen 19:24; Jud 7 **2:7-8:** Jen 19:1-16 **2:10:** Jud 7-8,16 **2:11:** Jud 9 **2:12:** Jud 10 **2:15:** Jud 11;
Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mirerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (*Prov 26:11*) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nimtəgei.”

3

Nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksın, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimiəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narimnar yame niprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “? Rhawor? ? Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minəhmə ta, mərig ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimnəgkiar əmə, neai rəmiz, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmiz, mawəmiz huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nipig yame Kughen tukrəkiz narmamə iran, miəvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhopni əriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə - nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmiz-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar

tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarın kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e riven ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimnor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirai miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nimraghien. Kwasig ikin Kughen rimnor narimnar fam, Nəgkiarien e rimnəkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimrimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimnajiərhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mharəh nisərəyen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapirien

1:1: Jon 14:6 1:1: Jon 1:1,3 1:1: Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 1:2: Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 1:2: Jon 15:27 1:2: Jon 1:1-4 1:3: 1 Kor 1:9 1:5: 1 Tim 6:16 1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 1:6: 1 Jon 2:4; 4:20 1:7: Aes 2:5 1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 1:8: 1 Jon 2:4

nægkiarien kafan. Kini tukmæ kitawæ khani-ærhav tævhagæ hah kapætawæ, In tukræspir ætawæ, mæru-kin norien has mifam kapætawæ, mæ tuksatuatuk ye nimirin. ¹⁰ Mærig tukmæ kitawæ khamæ khapæh nisorien tævhagæ hah, kitawæ kasor mæ Kughen In yeikuæ, kini nægkiarien kafan rapæh næmirien ye nimirghien kapætawæ.

2

Yesu Kristo in yermamæ kape nasituyen irætawæ

¹ Kwajikovæ minæ kafak, yakamrai nægkiarien e kimi æmiæ mamni-æhu æmiæ mæ takhapæh nisorien tævhagæ has. Mærig tukmæ kasor tævhagæ hah, yermamæ kirik kapætawæ tukrægkiar atuæ kin kapætawæ kimi Kughen. Yermamæ e In e Yesu Kristo, yemæ atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivæhsi-pæn narpinien kape tævhagæ has kapætawæ kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pæh nien mæ kapætawæ pisin æmæ, mærig kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ. ³ Mærig tukmæ kitawæ kasæri-pæn nægkiarien kape Kughen, ramhajoun mæ kitawæ kharkun huvæ mæ kwænhauæ minharkun Kughen. ⁴ Tukmæ yermamæ rimæ rirkun Kughen mærig rapæh næri-pæn-huvæyen nægkiarien kafan, in rameikuæ æmæ; næfrakisien rirkæk iran. ⁵⁻⁶ Mærig yermamæ yame næri-pæn huvæ nægkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuæ æfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamæ yame ramni mæ in ravæh Yesu yerkin, tukramækeikei næri-pæn swatuk kirikianæ æmæ yame Yesu rimnæri-pæn. Norien a tukramhajoun mæ kitawæ kamhavæh Yesu yerkitawæ.

Kitawæ tukasækeikei masorkeikei ætawæ minæ

⁷ Yo minæ tiksîn, pæh nien nægkiarien vi kirik yame yakamrai kimi æmiæ mæ taksæri-pæn; mærig nægkiarien akwas kirik yame nakwæsærig-ta kupæn. Nægkiarien akwas e nægkiarien yame nakwænharkun-ta. ⁸ Mærig, næfrakis, ramor mæ nægkiarien vi kirik tuk æmiæ. Kini, nimirghien kape Yesu mine kapæmiæ kawor æpu kamæm mæ nægkiarien e næfrakis, meinai taktækun ai, næpignapien rinamrikæk, kini nikhakien æfrakis rinakhak-pæ.

⁹ Kini yemæhuak kirik yame ramni mæ in ramærer ye nikhakien, mærig ramæmækin næmæhuak minæ tiksîn, yermamæ en ramaræ hanæ ye næpignapien. ¹⁰ Mærig yemæhuak yame rorkeikei næmæhuak minæ, in ramaræ ye nikhakien. Kini nar kirik to rapæh norien rimir. ¹¹ Mærig tukmæ ramæmækin in kirik, ramaræ hanæ ye næpignapien, rimuvrig æpis in, ramæriwæk æmæ ye næpignapien.

¹² Kwajikovæ minæ kafak, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

Meinai Kughen rinæspir-ta tævhagæ has kapæmiæ kin norien yame Yesu rimnor.

¹³ Tatæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai kimiæ nakwænharkun-ta In yame rimnækupæn mamaræ kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai nakwæsæpita yemæ has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai nakwænharkun-ta Rimtawæ Kughen.

Tatæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

1:9: Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11
2:1: Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:**
Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik
kape nukreikinien v 5: "Mærig yermamæ yame næri-pæn huvæ nægkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1
Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24;
3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon
3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9;
12:35 **2:13:** Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33

meinai kimiä nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.
 Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiä,
 meinai nakwənhaskai, nəgkiarieren kape Kughen raməmür irəmiä, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasipənien ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmür minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nipig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmür kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmür minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nipig Kwasig. ¹⁹ Iriä kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriä, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriä kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriä pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiä, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiä mor kimiä nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimiä əmiä, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiä nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmür kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimiä tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarieren yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren a raməmür hanə irəmiä, mor əmiä naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nimraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarieren minə e kimi əmiä mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiä. ²⁷ Mərig kimiä, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiä, raməmür təvir hanə irəmiä. ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiä? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiä ramhajoun narimnar fam kimi əmiä. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiä mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərierien ye nimirin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatuk, iriä a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiä e kwajikovə minə kape Kughen

2:14: Jon 1:1 **2:14:** Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11 **2:18:** 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13

¹!Səmru! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ²Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrırerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrırerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³Narmamə m-fam yamə mine kasəruhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarrien e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapırien loa kape Kughen.” ⁵Kini kimiə nakharkun mə Kristo rımauə mə tukrırısın ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rırkək iran. ⁶Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, nıpəh nırkunien In.

⁷Kafak kwajikovə minə, takhapəh nıseighanien kin yermamə kirik mə tukrıvi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸Mərig yermamə yame ramırpın əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rımnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamırpın. Mərig Ji Kughen rımauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan. ⁹Mərig yermamə yame rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rıpəh nırpınien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamırpın, meinai rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰In e swatuk tuk nırkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nısorien nar atuatur, kini mhapəh nısorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei nısorkeikei ətawə minə

¹¹Nəgkiarrien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei nısorkeikei ətawə minə. ¹²Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ?Kini rımnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norienahas. ¹³Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nısakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nımhəyen, mhauə imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nımhəyen. ¹⁵Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerın.

¹⁶Yesu rımnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nıkam, rırkək! ¹⁸Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰Kasor norien minə a,

3:1: Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4
3:2: Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9
3:15: 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8
3:17: Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9

mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² mipihavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarieren yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarieren e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmir irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmir irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nimmharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakura-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimie in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarieren kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsipən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nimirghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimsorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsipən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə,

3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8
4:1: Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17
4:6: Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11
4:10: Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18

ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimməvrai-pə Nanmın kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimmherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə mın iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigta mın ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Məriğ norkeikeiyen mine niğinien to krapəh niwəmır-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niğinien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə mınə meinai Kughen rımnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Məriğ yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in mınə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in mınə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nıpiğ kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rımiyəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei mın ik mınə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rımirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə mınə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei mın kwajikovə kape Kughen mınə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei mın kwajikovə kape Kughen mınə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə mınə kape Kughen, iriə kwəsapita norien mınə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa mınə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kınor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rıtarhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, məriğ rımauə ye nu mine nitə. Kini Nanmın kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmın kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmın Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisisər karhajoun Yesu. ⁹ Nıpiğ kirik, kitawə kisəriğ nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Məriğ nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nıkarın kape kafan

4:12: 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24 **4:14:** Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5 **4:17:** Efes 3:12 **4:18:** Rom 8:15
4:20: 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4 **4:20:** 1 Jon 3:17 **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9 **5:1:** Jon 3:15 **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 **5:1:** 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3 **5:2:** 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15 **5:3:** Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13 **5:6:** Jon 19:34,35 **5:7:** Jon 14:17 * **5:8:** Nıpiğ Jon ramni “nu” nıpran ramni “baptaes,” kini nıprai “nitə” nıpran ramni “nimhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmın Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34

Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmır ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iria khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nımraghien rerin kimi ətawə, kini nımraghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iria kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen.† ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərkın əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iria kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rımini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”
5:17: 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipiğ yımnam narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nıpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor nıprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmır minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mıpəh niniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh

* **1:1:** Nıprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17
1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8;
Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23

nini-vivi-yen in, mipəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatur kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:10: Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” ni pran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisiser kin

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rinhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimsərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimməgien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisəsituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuətuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nægkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nægkiarien minə tiksın mın tuk ik, mərığ to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikın e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikın a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to riphəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimirəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərhə-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərhə-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimirəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsarar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivivəruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsipən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuətuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine

nīpīraovīn kamhakīr atuk əriə mīnə. Kīni Kughen rīmnor narpīnien kīmi əriə ye nap, mīmə narmamə tuksəm kwənkwaī norien has mīnə a in e nap yame ramuək rerīn.

⁸ Nar apnapīg əmə narmamə mīnə a kwənharkun narīmnar mīnə a, mərig ye norien kīrikianə əmə mīn, iriə kamhani mhamə kīmīsəmrərhav mīsəm mə kameighan kīn norien has mīnə a, mhavən, masor ye nīprairiə. Khapəh nīsorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kīni mamhani hah nhag agelo mīnə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo mīnə, in rīpəh nīvəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rīni hah nhag Setan nīpīg kīmīwotgoh iriu mīn tuk nīprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpīnien kīmīk.”

¹⁰ Mərig narmamə mīnə a kamhani hah narīmnar yamə mīne kaseinein. Kīsəmhen əmə kīn nar mīragh aparū yamə mīne kasor əmə narīmnar yame nīprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kīn.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpīnien ehūə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rīmnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən mīn rīkiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rīmnor kupən, meinai in rīmnorkeikei pīk mane. Kīni masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur mīnə. Kīni ye norien kīrikianə əmə yame Kughen rīmnoriah Kora mīne kafan mīnə, Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nīpīg nakharaptərəkīn nəvīgīnien e kape norkeikeiyen, kasəvīgīn əmə mhapəh nīsaursien kīn. Kasərig əmə əriə, rəmhen kīn yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvīgīn atuk əmə in. Iriə kīsəmhen kīn nīmaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rīrəhpīkīn məmətēih. Kīsəmhen mīn kīn napuə yame nīmətəg ramrəh mamuə, mərig nəhīg rapəh nīpien. Kīsəmhen əmə mīn kīn nai yame ruauə ye nīpīg kape norien kwənkwan, mərig rīpəh nīkuəyen. Rīmha əmə. Narmamə kīmīsəvi-əvi, rīmha fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kīn peao peao ye tame tahik. Kīsəmhen kīn kəmhou yamə mīne kīmīsəta ye kwənmhaan atuatur kapəriə, mīserwei. Kughen rīmnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpīgnapien, yame tuksarə rerīn ikīn.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kīn ye kwənərəus kape Adam, rīmīni-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rīmīwəh-sipən kīmīn mīmə, “! Səmru! Yermaru ramuə iriə kafan agelo mīnə khapsaah, khapsaah pīk. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkīr narmamə m-fam mīwəhsi-pən narpīnien kīmī narmamə yamə mīne khapəh nīshatətəyen ye Kughen tuk norien has pīsīn pīsīn m-fam yamə mīne kīmīsor. Mīvəhsi-pən narpīnien kīmī yor təvhagə has mīnə tuk nīni-hahyen In.”

¹⁶ Nīpīg m-fam, narmamə mīnə a kamhani pīk mus mus, kīni mamhani hah narīmnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kīni masəgkiar ausit kīmī əriə mīnə, kīni mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirīg kīmī əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə mīnə, rīkimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol mīnə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kīmīnani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kīmīnani-pre tuk əmiə mhamə, “Nīpīg Kwasīg tukruə ipakə, narmamə tīksīn tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.” ¹⁹ Narmamə mīnə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmīn kape Kughen rīrkək irəriə.

²⁰ Mərig kīmīə, kafak narmamə mīnə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatur huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Mīsəgkiar kīmī Kughen ye Nanmīn kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimiə mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rīkīn tukreihuə tuk əmiə, mīvəhsi-pre nīmraghien rerīn kīmī əmiə.

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:** 2 Pita 2:12
† **1:11:** Stori kape Ken ramamīr ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam ramamīr ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah ramamīr ye Nam 16:1-35. Əmru mīn 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3
1:20: Kol 2:7

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rəpəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapətəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımrin mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpirig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekən-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmia. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmia.

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.”

⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nımhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuaturuk ye nımririə. Kini narmamə minə e kimishai nıkao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanımtanə, rikiria tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nımətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye nıməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin nıməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nıkwənen, kwhawən, rəmhen kin nımrı sipsip. Kini nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk. Kini nau yame resrə ye nıkarin mir ramsi-pən ye nəkwən. Yermamə a rakhak mamesiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nipig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermın matuk, mimə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. !Yimamhə mukupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nımhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nımhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermık matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape nıməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, nıməhuak minə iriə seven.”

1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2

2

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Efesas

¹ Kini rĩmini-pã tuk yo mĩmã “Rai nãkwãkwã kirik rĩvãn kimi agelo kape nãmahuak apa taon e Efesas, mĩni-pãn mĩmã,

Yermamã yame ravãh kãmhou seven ye kwermĩn matuk, mameriwãk ye kwerkwan ye nar kamãrãhu-pãn laet iran, iriã seven, yame kinnor kĩn gol, kafan e nægkiarien ramni mĩmã,

² “Nãmã Efesas, yakĩrkun kapãmiã norien mĩnã. Yakĩrkun mã naksãmnhakw pik, nãrigien kapãmiã rãpomh, naksarer tĩm tĩm. Yakĩrkun mã kimiã nakhani-ãhu nãmã has mĩnã. Kĩni narmamã tĩksĩn aikĩn kamhãni mã iriã aposol mĩnã, mãrig iriã khapãh nisãfrakisien, kĩni naksãkir ãmhen ãriã, masãm mã iriã nãmẽikuã mĩnã. ³ Yakĩrkun mã nãrigien kapãmiã rãpomh. Nahãsien ravãh pawk ãmiã, mãrig nakasãrer tĩm tĩm tuk nhagĩk, mhãpãh nisãpouyen.

⁴ Mãrig nakasor nar kirik yame rapãh nãmhenien ye nĩmrĩk: Nakwãsãpãh norkeikeiyen kupãn kapãmiã. ⁵ Rĩkimiã tukramãsik norkeikeiyen yame nĩmĩsarã iran kupãn. Sarãr, masor nar yame nĩmnãsor kupãn. Tukmã nakhapãh nisãrãrien, jakurã, mĩrãhsi-ta nar e kamãrãhu-pãn laet iran kapãmiã ye kwãnmhãan yame ramãrer ikĩn. ⁶ Mãrig nar kirikianã ãmã e nakasor rhuvã: Naksãmãkĩn norien has mĩnã kape nukwao kape Nikolas*, rãmhen ãmã kĩn yame yo yakãmãkĩn ãriã.

⁷ Yermamã yame nĩmãtirgĩn rarã, tukramãkeikei mãrig huvã nægkiarien yame Nanmĩn kape Kughen ramni-pãn tuk nãmahuak mĩnã. Yermamã yame rapita ye narowãginien e, Yo jãkeighãan kĩn in mã tukrãn kwãnkwai nai yame ravãhsi-pãn nĩmrãghien, yame rauruã ye nãsimien kape Kughen.”

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Smana

⁸ Kini In rĩmnãgkiar mamni-pã mĩmã, “Rai nãkwãkwã kirik rĩvãn kimi agelo kape nãmahuak apa taon e Smana, mĩni-pãn mĩmã,

Yermamã yame in nĩrikakunien mĩne nãrkinien, yame rĩmamhã mĩmrãgh mĩn, kafan e nægkiarien ramni mĩmã,

⁹ “Nãmã Smana, yakĩrkun mã naksarã ye nĩpig ãutãn, kapãmiã nautã rĩrkãk. Mãrig pãh nien mã kapãmiã nautã rĩrkãk ãfrakis. !Kimiã, kapãmiã nautã rehuã pik ãgkãp! Yakĩrkun mã narmamã tĩksĩn kamhãni hãh ãmiã, mamhãni mĩn mã iriã e narmamã yamã mĩne Kughen rĩmĩrpen-ta ãriã†. Mãrig nĩkam. Kapãriã nĩmã kape nofuginien, kape Setan ãmã. ¹⁰ Takhapãh nhãginien kĩn nãmhãyen yame pãh nien mã tuktu tukrurã irãmiã. Yakamni-pre tuk ãmiã, mã Setan tukrãhi-pãn ãmiã tĩksĩn ye kalabus mã tukãm ãpu-ru nhãtãtãyen kapãmiã. Kimiã taksarã ye nãmhãyen kape nĩpig ten. Taksãrer tĩmtĩm mĩseriãji nãmhãyen kapãmiã. Kĩni jakvãhsi-pre kapãmiã nãrokien, rãmhen kĩn yame kãvãvhão-pãn kĩn nar kirik ye kapãn kapã yermamã yame rĩnapita ye nãiyuyen. Nãrokien e in e nĩmrãghien rerĩn.

¹¹ Yermamã yame nĩmãtirgĩn rarã, tukramãkeikei mãrig huvã nægkiarien yame Nanmĩn kape Kughen ramni-pãn tuk nãmahuak mĩnã. Yermamã yame rapita ye narowãginien e, tukrĩpãh nĩvãnien marã ye nãkwai nap ehũã.”

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Pegamã

¹² Kini In rĩmnãgkiar mamni-pã tuk yo mĩmã, “Rai nãkwãkwã kirik rĩvãn kimi agelo kape nãmahuak apa taon e Pegamã, mĩni-pãn mĩmã,

2:1: Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuã kirik. Tukmã ror in ramhajoun mã nãrpinien rĩrkãk tuk tãvhãgã has; mĩmã “Pãh kisor ãmã tãvhãgã has mamhãrpin.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 **2:8:** Rev 1:17-18 † **2:9:** Gris ramni mã, “Iriã kamhãni mã iriã kwãnãrãus kape Isrel, mãrig nofuginien kapãriã kape Setan ãmã.” **2:9:** Jon 8:33-47 **2:11:** Rev 20:11-15; 21:8

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nīkarin mir, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamar-maru ikin.‡ Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rimmərer tim tim tuk nini-ərhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narimnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rimmor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar. § ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nīkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narrowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikirkun nhagin.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rimməgkiarmamni-pə tuk yo mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Tuatira, mini-pən mimə,

Ji Kughen, nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarien ramni mimə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimmnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimivhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəməhyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəməhyen ehuə kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən nīməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniən nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarien e kamni kimə ‘Nəgkiarien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye

2:12: Rev 1:16 ‡ **2:13:** Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § **2:14:** Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * **2:15:** Em-ru footnote ye Rev 2:6. **2:17:** Jon 6:31-33,35,48,51 **2:18:** Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. **2:23:** Jer 17:10

narowaginien e, kini mamærer tim tim tuk norien nækwak, mamvæn meriaji infamien, yo jakwæhsi-pæn nehuøyen e kimin yame Rimik rimivæhsi-pæ kimi Yo, mamni mimæ, 'In tukramarmaru ye tanæ pisin pisin minæ, mamræh kwætavhæ yame kimnor kin aean, [ramhajoun mæ nagheen rehuæ]. Kini in tukrakapir-pir narmamæ ye tanimtanæ, ræhmen æmæ kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwænæjæpik.' (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakwæhsi-pæn min kæmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

3

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Sadis

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Sadis, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame ravæh nanmin kape Kughen, iriæ seven, kini mivæh min kæmhau iriæ seven, kafan e nægkiarien ramni mimæ,

"Næmæ Sadis, yakirkun norien minæ kapæmiæ. Yakirkun mæ kamni kimæ kimiæ nakamhamragh, mærig nikam, kimiæ nakwænhamhæ-ta. ² !Sarha-ra! Norien huvæ yamæ mine kimiæ nimisor kupæn, pæh nien mæ tuktu, kharkæk fam. Mærig kimiæ takasækeikei misarkut mæ takhavæh-si haktæ min norien kapæmiæ misor pæh ruæ miskai, meinai yakpæh næmien norien huvæ kirik yame nimisor mhavæn misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror mækneikin mæ rikimiæ tukramæsik nægkiarien yame nimnhawæh misærig apa kupæn, misor nækwan. Kini misarar ye nærigien kapæmiæ. Mærig, tukmæ nakhapæh nisarhayen, jakuræ tuk æmiæ ræmhen kin yame yækræh kirik rauræ, nakseinein nipig yame jakuræ tuk æmiæ.

⁴ Mærig narmamæ tiksîn kimiæ miriæ apa Sadis khapæh nisorien neipæn kapæriæ ræmkimik. Kisæmhen tuk niseriwækien kimawæ miriæ, neipæn kapæriæ rhawæn æmæ.

⁵ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, tukrivæhsi-pæn neipæn hawæn. Kini Yo to yakpæh noriah-oriahæn nhagin ye Nækwækwæ kape Nimraghien. Kini yo jakni-ærhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan agelo minæ, mæ in e in kafak atuatuk yermamæ.

⁶ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Filadelfia, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame In næfrakisien mamærhakæ, kafan e nægkiarien. In ramræh ki kape King Deved kupæn.* Tukmæ ræhitæ ye kwæruæ, yermamæ to rapæh nætapigien. Kini tukmæ rætapig ye kwæruæ kirik, yermamæ to rapæh næhitøyen. In mamni mimæ,

⁸ "Næmæ Filadelfia, yakirkun norien minæ kapæmiæ. !Sæmru! Yimnæhitæ ye tapig kirik tuk æmiæ, to yermamæ kirik rapæh nætapigien. Yakirkun mæ næsaninien kapæmiæ in rækæskæh pawk, mærig kimiæ nakasor nækwak, mhapæh nisæpæhyen Yo. ⁹ !Sæmru! Narmamæ tiksîn ye nofuginien kape Setan, iriæ kamhani mhamæ iriæ narmamæ yamæ mine Kughen rimirpen-ta æriæ.† Mærig, nikam. Iriæ næmeikuæ minæ. !Sæmru! Jakor æriæ kisænimkur ye nimrimiæ, mhani-ærhav mhamæ Yo yakorkeikei æfrah æmiæ. ¹⁰ Kimiæ nimnharap-tærækin tim tim nægkiarien yame yakwæni-pre ta tuk æmiæ mæ nærigien

2:28: Rev 22:16 **3:1:** Rev 1:16 **3:5:** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakæm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King ræmhen kin nehuøyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Æm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9

kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nipiḡ kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisarə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriḡpəh niwəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehua kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To riḡpəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipiḡ kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirḡin rarə, tukraməkeikei məriḡ huvə nəḡkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəḡkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnəḡkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik riḡvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətiḡtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavyyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəḡkiarien ramni mīmə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukriḡpəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei? ¹⁶ Məriḡ kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəḡ əmiə ai taktəkun, ¹⁷ məriḡ in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Məriḡ kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əḡkəp. Nimrimia riḡis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mīmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukriḡpsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimia, mə nimrimia tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əria, yakəḡkiar skai kimi əria, kini məriḡ atuaturə əria. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Səriḡ-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rəriḡ rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məviḡin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, miḡvən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimətirḡin rarə, tukraməkeikei məriḡ huvə nəḡkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəḡnəḡin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasiḡ ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnəriḡ min yermamə yame rinaməḡkiar kimi yo kupən. Raməḡkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine

3:10: Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriḡpəh niwəhsita-yen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien. **3:14:** Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17 **3:18:** Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

tukripiuā.”² Mækneikin, nēsaninien kape Nanmīn Rhakā rīmnor kimi yo. Yakwaag kupān, mām King ramkwātā ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai.³ Kini yermamā yame ramkwātā aikin a, yakām in rhuvā mārīr, rāmhen kin kapier huvā mir kiraru nhagriū e jaspā mīne kanilian. Kini mārī-mārī kirik rarkurao ye jea kafan, mamāsīā pik rāmhen kin kapier huvā e emeral.⁴ Kini jea tiksīn aikin, iriā m-fam 24, kasarkurao ye jea ehūā a kape King. Kini namehuā tiksīn, iriā m-fam 24, kasākwātā-pān ye jea mīnā a; mhavāhsi-pān neipān hawān, misāvāvhao kin kāvāvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol.⁵ Kini ikin a, jea kape king ramārer ikin, ramaroapig, nuvrīg-uvrīgīen ramavān, kini karuāruā ramārkwāmātei mamtārhav. Kini kupān ye jea laet iriā seven kamhauāk. In a Nanmīn kape Kughen, iriā seven.⁶ In a kupān ye jea kape king, nar kirik aikin rāmhen kin tahik, mārig rāmhen kin glas yame rārīr mamāsīā.

Kini in a ye kwerkwan, nar mīragh mīnā, kamni kimā “jerubim,” iriā kuas, kasarkurao ye jea ehūā kape King. Nīmririā rīpsaah pik, mamswīn-pān apnapig āmā ye nīprairiā mīne nīmeitairiā.⁷ Yame kupān ikin, rāmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rāmhen kin kau. Yame ror kīsīsār kin, kapān kapā rāmhen kin yermamā. Kini yame ror kuas kin, rāmhen kin kweriā yame raviā.⁸ Nar mīragh mīnā a kuas, tāmār-āmāririā sikis. Kini nīmririā ramswīn-pān apnapig āmā ireriā, mīvān ye tikirkāviriā. Nīpig m-fam kasāni nīpei, yenpig mīne yeraan, mhapāh nhapāhyen, mamhani mhamā, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuā Pik.

In ramārhakā, mamārhakā, mamārhakā pik.

In rīnamarā rerīn, mamarā ai taktākun, tukripiarā rerīn mīn.”

⁹ Kini nar mīragh mīnā a, kamhani nāfrakisien ye nehuāyen kape Kughen, mamhavāhsi-pān nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwātā-pān ye jea, mamarmaru mamarā rerīn, infamien rīrkāk.¹⁰ Iriā kamhani vi vi In, nāmehūā mīnā, iriā m-fam 24, kasānīmkur ye nihu yermamā a yame ramkwātā-pān ye jea, mamarmaru, mamarā rerīn, infamien rīrkāk, masāgnāgin In. Kwāsāvāvhao kin kāvāvhao kape king, mækneikin, mharāhsi-ta, misārāhu kupān ye jea yame King ramkwātā ikin mamarmaru, mamhani mhamā,

¹¹ “Kapāmawā Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk māmhen āgkār mā narmamā m-fam tuk sāgnāgin āmā Ik, mhasiai āmā Ik, meinai Ik nīmnor narīmnar m-fam. Nagheem rehuā pik.

Nīmnāgkiar āmā mīni mā narīmnar m-fam tukhaswīn, mækneikin kamhaswīn āfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip ramāvi nākwākwā yame kimnarpāvin

¹ Mækneikin, yīmnām King ramkwātā-pān ye kafan jea, mīvāh nākwākwā yame kimnarpāvin-arpāvin ye kwermīn matuk. Kimīrai-pān nāgkiarīen ye nīkarīn mir. Kīvaan kandel raiyu, kīvaan ātārākin ye nāpāeg nīmrīn m-seven.² Mækneikin yīmnām agelo āsanīn kirik ramāgkiar pik mamaiyoh mīmā, “?Pa e in rāmhen matuatuk mā to rāvīt-āpīr-pīr nehe kandel, māvi nākwākwā e?”³ Mārig yermamā kirik rīrkāk ye rao ye neai, uā tokrei tanā, uā ye kwānmhaan kape nīmhāyen, yame in ratuatuk mā to rāvi nākwākwā e māvheikin.⁴ Yermamā rīrkāk yame ratuatuk mā to rāvi nākwākwā māhuekin, yakasāk pik tukun.⁵ Kini ai, yemehūā kirik rīmīni-pā tuk yo mīmā, “Pāh nasākien. Ēm-ru, Kwān e kamni kimā, ‘Laeon kape kwānārūs kape Judah,’ in Nukne Deved, in rīnapita ta ye narowāginien kafan. Kini in ratuatuk mā to rakapīr nehe kandel seven, māvi nākwākwā a.”

⁶ Mækneikin, yīmnām kwaji sipsip kirik ramārer ye kwerkwan ye jea kape King mīne nar mīragh kuas e, kamni kimā ‘jerubim,’ mīne namasur mīnā iriā 24. Nakām Kwaji

Sipsip a nakmæta mæ kinhopni-ta. Kapan æpat seven, kini nimirin, iriæ seven min, iriæ a kasærer tuk nanmin kape Kughen iriæ seven, yamæ mine rimnher-pæ kin æriæ kamhavæn ye tanimtanæ. ⁷ Kwaji Sipsip e, rivæn a ikin King ramkwætæ-pæn ye kafan jea ikin, mærao-pæn miræhsi-ta nækwækwæ ye kwermi King matuk. ⁸ Miræhsi-ta ta nækwækwæ e, mækneikin, nar miragh minæ, iriæ kuas, kamni kimæ 'jerubim,' mine namasur, iriæ m-fam 24, kasænimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavæh gita* kapæriæ, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramænah, mapien huvæ. Kini nar a ramænah mapien huvæ in ræmhen kin næhuakien kape narmamæ kape Kughen minæ.

⁹ Kini nar miragh minæ kuas e, kamni kimæ 'jerubim,' mine namasur minæ iriæ 24, kasæni nipei vi kirik mhamæ,

"Ik nakatuatuk mæmhen mæ to nakvæh nækwækwæ e,
mævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimiraghien kin kape narmamæ ye tanæ m-fam, mine kwænæræus m-fam,
mine kantri m-fam, mine yamæ mine kamhani nægkiarieren m-fam.

¹⁰ Kini nimirnor æriæ kwænhaue ye narmaruyen kafam, kini iriæ kafam pris minæ, kasor wok kape Kughen kapæmawæ.

Iriæ tuksarmaru ye tanimtanæ."

¹¹ Kini yimiwaag-pæn min mæm, mærig riki agelo minæ khapsaah khapsaah khapsaah, to kipæh næhueikin-famien æriæ. Kasærer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minæ e, kamni kimæ, 'jerubim,' mine næmasur minæ. ¹² Kasæni pik nipei kirik mamhani mhamæ,

"Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk mæmhen mæ tukhavæh-si haktæ In, meinai In ravæh fam næsaninien, mine nirkunien, mine nautæ, mine nagheen. !Pæh khasiai In, misægnægin In!"

¹³ Mækneikin, yimnærig narimnar fam yame Kughen nimirnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanæ, mine ye tame tahik, mine ye kwænmmaan kape nimirhøyen, mine narimnar fam yame kamhaswin iræriæ, iriæ m-fam kamhani mhamæ,

"Pæh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvæn tuk King yame ramkwætæ-pæn ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravæh nikhakien mine narmaruyen.

!Pæh nini-vi-vi-yen mine næsaninien ramvæn tuk æriu, mivæn, mivæn, mivæn, mipæh norien infamien!"

¹⁴ Mækneikin, nar miragh e, kamni kimæ, 'jerubim,' iriæ kuas, kamhani mhamæ, "Amen!" Kini næmehue minæ kisænimkur ye nihun, misægnægin In.

6

Kwaji sipsip rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin

¹ Kini yakæm Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame rækupæn, yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ yame kimnarpævin-arpævin kin. Mækneikin, nar miragh e kamni kimæ, 'jerubim,' kirikianæ iræriæ rarar mokræn ehue ræmhen kin karuæruæ, mimæ, "Yue-ru!" ² Yakwaag haktæ mæm hos kirik khawæn. Yermamæ yame ramkwætæ ye hos ramræh nævhagæ. Mækneikin kævævhao-pæn kin kævævhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavæn ræmhen kin yermamæ yame rapita ye narowaginien, kini mamvæn min mæ tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimæ 'jerubim,' yame ror kiraru kin, rarar, mamni mimæ, "Yue-ru!" ⁴ Mækneikin, hos kirik kæwhao raiyu muæ. Yermamæ yame ramkwætæ ye hos, kivæhsi-pæn nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen

* **5:8:** Nægkiarieren kape næmæ Gris rapæh niniyen 'gita,' mamni æmæ 'hap.' In nar kirik kamuh tuk næniyen nipe, ræmhen kin gita. **5:8:** Sam 141:2

rameighan-pən kin neihuøyen kimin mə tukrîrəhsita nəmərînuyen ye tanîmtanə. Nuhyen əjir ramavən ikîn minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar mîragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kisisər kin, rarar, mamni mîmə, "!Yuə-ru!" Məkneikîn, yimîwaag-pən məm hos kîrik kapîg. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kîrik kape nəkirien nəvîginien. ⁶ Kini yimnərig rîki yermamə kîrik rîsi-pən ye kwerkwan ye nar mîragh kuas e kamni kimə 'jerubim.' Mamni-pən tukun mîmə, "!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nîkumhə kimi tanîmtanə. Tukmə kîsarakikîn mane ehuə mhavəh nəvîginien rîkəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə 'olif,' mine 'grep.' "

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar mîragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kuas kin, rarar, mamni mîmə, "!Yuə-ru!" ⁸ Yakwaag-pən məm hos kîrik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagîn e Nîmhəyen. Iriu kwən kîrik, nhagîn e Kwənmhaan kape Nîmhəyen rîkwasig kin in mîravən. Kîrəvəh neihuøyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nîkumhə, uə kin nar aparū minə, uə kin nəmhəyen. Kîrəvəh nehuøyen məknakîn rəmhen kin nîpar nîmoptanə kîrikianə, mîrəpəh əmə nîpərin kisisər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kîrkîrip kin, məkneikîn yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nîmə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-tîmtîmien tuk nîni-əravyen nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, "Ik nakamarmaru ye narîmnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkîr narmamə ye tanîmtanə, marpîn tai nîtawmawə?" ¹¹ Kamhani məknakîn, Kughen rîvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mîni-pən tuk əriə mîmə, "Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksin kasor hanə kafak wok. Pəh kîseriaji tukhopni piəpiə mîn narmamə yamə mine kimivəh nîhupîn irəriə."

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mîrh rîpis rəpîgnap. Makuə rəwhao rəmhen kin nîtə. ¹³ Kəmhou minə kîsəsaah-əsaah mîseiwaiyu-pə ye nîmoptanə, rəmhen kin nai† yame nîmətag ehuə rameitətəg kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rîrkək, rəmhen kin yame kimarpəvîn-arpəvîn fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kîsəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanîmtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuøyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən mîserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgîn kapier minə ye nîkar tukwas minə. ¹⁶ Kini kîsəək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, "!Əsaah! Məkwətə-tərəkîn əmawə merkwaig kin əmawə ye nîmri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nîpig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagîn rîrkun narer-huvəyen?"

7

Kîmirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

* **6:6:** Gris ramni mîmə, "Nîmri wit yame tukor bred kin kape nîpig kîrikianə əmə, nîmrîn rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nîpig kîrikianə, kini raes yame tukən ye nîpig kîrikianə, nîpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nîpig kîrikianə." Mərig nîpran e, tuksarakikîn mane ehuə mhavəh nəvîginien rîkəskəh əmə. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kîrik kamni kimə 'figtri.' **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mamharaptərəkın nımətag kuas ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mə nımətag kırık tukrıpəh nher-herien nımoptanə mine tahik mine naimınai. ² Kimivəh-sipən nəsanınien kimi əriə tuk noriahyen nımoptanə mine tahik. Məkneikın yımınəm agelo kırık rısi-pirə. In ravəh nar kırık yame Kughen Mıragh ravəh mə tukror-pən nətətao kın ye kafan narmamə. Mokrən apomh kın agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsanınien kimi əriə mə tüksoriah nımoptanə mine tahik, mımə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikın taksoriah tahik mine naimınai mine tanımtanə, tüksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yımivəh nihupın ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kın neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kırık, to kırık nəvheikın-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarieren minə fam. Tikiriə ror pısın pısın. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh mın kın neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmır. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pısın əmə kravəh mıragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kın jea kape King mine nəmehuə minə, mine nar mıragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nırkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsanınien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikın yamehuə kırık irəriə raiyoh-pə mımə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kın neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakırkun.”

Kini ramrıpin mini-pə mımə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kın nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən, Iriə kasərer ye nımri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nıpig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukrıpəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukrıpəh mın nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mırh tukrıpəh mın nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwān ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kīn yermamə yame ramarha tuk sipsip. In tukramkīr əriə mamvən ye nīmri nu mīragh, kīni Kughen tukrīrai-ta fam nehe nīmriə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kīn sakrefaes yame kīvaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nīpig Kwaji Sipsip a rəvit-əpīr-pīr nehe kandel yame kimīvaan-ətərəkīn nəkwəkwə kīn, yame ror seven kīn, nəgkiarīen rīrkək ye rao ye neai kape nīpig kwəkwə, rəmhen kīn haf aoa. ² Kīni yakwaag-pən kīn agelo yamə mīne kasərəer ye nīmri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kīni agelo mīn kīrik ramrəh besin kīrik yame kīmnor kīn gol. Besin a, rukwar kīn nar kīrik yame ramənah, mapien huvə. Rīrəh mīvən marer kupən ye tebol ye nīmə ehua kape Kughen. Kivəhsi-pən narīmnar rīpsaah yame ror nəmiovīn kīmin mə tukrivəhsi-pən kīmi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen mīnə, mīvaan apa ye tebol yame kīmnor kīn gol, yame ramərəer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmīəv nar a, mīne nəhuakien kape narmamə mīnə kape Kughen, yame agelo a rampīk ye kwermīn, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kīni agelo a ramrəh besin a, mīvəh nap ye tebol mīsiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanīmtanə. Məkneikīn raroapīg, karuəruə rarkwomətēi, nuvrīg-uvrīgīen rehua, kīni nīmīnīen ravən.

Naiyuk mīnə

⁶ Məkneikīn agelo seven kwəsərəer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kīni yame rəkupən rīmnher naiyuk. Məkneikīn kamətəg-pən aes mīne nap mīne nītə ye tokrei tanə. Rīmuək məs nīpar tanə kīrik, mīpəh mīn nīpərīn kīraru, kīni muək məs naimīnai nīpərīn kīrikianə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru. Kīni muək məs mənvhīrīk nīpərīn kīrikianə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru.

⁸ Kīni agelo yame ror kīraru kīn rīmnher naiyuk, kīni kərəhu-pən ye tame tahīk nar kīrik rəmhen kīn tukwas ehua yame ramuək. Nīpar tahīk kīrikianə rīmnor nītə kīn, mīpəh mīn nīpərīn kīraru. ⁹ Rīmnoriah nar mīragh yamə mīne kasarə ye tahīk, nīpərīn kīrikianə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru. Moriah mīn rao mīnə ye tahīk, nīpərīn kīrikianə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru.

¹⁰ Kīni agelo yame ror kīsīsər kīn rīmnher naiyuk, məkneikīn kəmhaū ehua kīrik rier ta, mamuək rəmhen kīn kwensīə. Rīsī-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu mīnə mīne nīmri nu mīnə nīpərīn kīrikianə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru. ¹¹ Kəmhaū a kamni kīmə ‘Rəukəh Pīk.’ Rīmnor nīpar nu rəukəh, mīpəh mīn nīpərīn kīraru. Kīni narmamə khapsaah yamə mīne kīmnhanīm nu yame rəukəh, kīmnhamhə.

¹² Kīni agelo yame ror kuas kīn rīmnher naiyuk, nar kīrik ruh mīrh mīne makuə mīne kəmhaū mīnə, mor nīpar mīrh rīpīs, mīpəh mīn nīpərīn kīraru kaoəsīə. Nīpar makuə rīpīs, mīpəh mīn nīpərīn kīraru kaoəsīə. Nīpar kəmhaū rīpīs, mīpəh mīn nīpərīn kīraru kaoəsīə. Yeraan, rukweiha ramavən nīpərīn kīraru, mīpəh mīn nīpərīn kīrikianə. Yenpīg, neai raməsīə nīpərīn kīraru, mīpəh mīn nīpərīn kīrikianə.

¹³ Məkneikīn yīmnarha-pən maməm kwērīə ramivə ye napuə, mokrapomh mīmə, “!Awēh! !Awēh! !Awēh! Agelo kīsīsər mīn tukrher naiyuk, mīrhor nahāsīen ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhou risi-fakta ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnəhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəviraiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəək kin nimagiria kin aean. Nipig khaivə, təməməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Awəh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risinta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatuk e, mine nipig atuatuk e, mine makuə atuatuk e, mine newk atuatuk e yame tukirisin əriə kamhəvən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəək kin nimagiria kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-ımhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni nipər narmamə ye tanimtanə, mipəh min nipərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwpah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nirhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimirriə ripsis, niprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a

* 9:5: Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoın raməs əjir, raməmhə pik. † 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo mīn kīrik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kīn mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kīn mīrh. Kini nihun mir kwəmhen kīn səpaag ehuə mir yamə mir kīrauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermīn matuk yame kīmnəvi. In rəriip nihun matuk ye tahik, məriip nihun mawor ye nīmoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kīn rīki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, məriig yakəriig rīki yermamə kīrik risi-faktə ye neai mīmə, “Erkwaig kīn nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mīpəh nīrai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yīmnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nīmoptanə mīvəhsi-haktə kwermīn matuk ye neai, ⁶ mīvəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rīmnor neai mine nīmoptanə mine tahik mine narīmnar fam. Kini mīmə, “Kughen tukriipəh nīwhin-minien. ⁷ Məriig nīpiig agelo yame ror seven kīn tukrher naiyuk, kīni nəriig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kīn ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kīn yame rīmīni ta kupən kīmi kafan yorwok mīnə, iriə a kafan profet mīnə.”

⁸ Kini ai yakəriig rīki yermamə kīrik ramsi-pən ye neai mīmə, “Yuvən, mīrəh nəkwəkwə yame kīmnəvi ye kwermī agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nīmoptanə.”

⁹ Məkneikīn, yīmavən maiyoh agelo mə tukriivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kīmi yo. Kini rīmə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tīpim. Məriig tukmə nakən, məriig rheikən rəmhen kīn sukapak.” ¹⁰ Məkneikīn yīmavən mīvəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermī agelo, mən, məriig rheikən rəmhen kīn sukapak. Yīmnən, mətgai, roriah tīpik. ¹¹ Kini kīni-pə tuk yo kīmə, “Ik takaməkeikei mīni-ərhav narīmnar mīnə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə piisīn piisīn mīnə, mine yermaru mīnə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror piisīn piisīn, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror piisīn piisīn.”

11

Yemə mir yame kīmawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kīvəhsi-pə nīpər nuwig kīrik kīmi yo, kīni kīmə, “Yuvən, mīvəh napomhien kape Nīmə kape Kughen mine tebol. Məvheikīn mīn narmamə yamə mine kasəhuak aikīn. ² Məriig takpəh nīvəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kīvəhsi-pən kīmi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsanīnien kīmi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nīmtət mə iriu kwəriig rahah, mawərer-ərhav tuk nīni-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kīn Yermaru kape tanīmtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kīrik rīmə tukroriah əriu, nap tukriisī-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kīrani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsanīnien tuk nətapīgien kīn napuə mə nəhig tukriipəh nīpien. Mīrarkun nukreikīnien nīmri nu ruə nitə, kīni mīrarkun nuhyen narmamə ye tanīmtanə kīn naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikīn, nar mīragh yame ramarə ye nəkwai nīmīr ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu.

* **11:3:** uə tuk nīpiig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

⁸ Niprairiu tukraməmır ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. İkin aikin a, kamni nəgkiarieren ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə İjip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərin. ¹⁰ Narmamə ye tanımtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narımnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimıwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipig atuatur a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Awəh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanımtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagim.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanımtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nımtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nımtətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef. ² Mamasək pik məmərig nəmhəyen meinai rinor tipin, kini natukreimək. ³ Kini yimnəm nımtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvhəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin

kiraru.* Mækneikin, algita a ruə marer ye nimir pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† 5 Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. 6 Mərig pian a rimnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu handred sikisti.‡

7 Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimnhauh min əriə. 8 Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. 9 Kimnharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

10 Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror mækneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimir Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

11 Mərig piautawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

12 Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

13 Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. 14 Mərig kiwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik.§ Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.*

15 Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. 16 Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. 17 Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. 18 Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

1 Kini yimnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. 2 Nar miragh a

* 12:4: Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksın ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † 12:4: Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. 12:4: Mat 2:13-14 ‡ 12:6: uə makuə 42, uə newk kisisər mine makuə sikis. 12:7: Dan 10:13,21; 12:1 12:9: Jen 3:1 12:9: Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15 § 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18

* 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu handred sikisti.”

yimnəm rəmhen kın pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kın nar mıragh kırık kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kın laeon. Algita rıvəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar mıragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar mıragh e kırık, kimə tikrimhə; mərig rıpəh, mımragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, rıpəh nımhəyen, narmamə m-fam ye tanımtanə kisakur, mhakwasig kın. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rımivəhsi-pən neihuəyen kimi nar mıragh a. Masəgnəgin nar mıragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kın nar mıragh a? Rırkək. ?Kini pa rırkun nuhyen? Rırkək.”

⁵ Kimneighan kın nar mıragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kın neihuəyen kimin mə in rırkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rımını nəgkiarien hah rıpsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmıragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien kwasig ikin Kughen rıpior narımnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nımətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kın.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kırık ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kırık kın nau, pəh khapni kın nau.

Nəgkiarien e nıpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar mıragh yame rımrateih haktə nımoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar mıragh kırık rımrateih haktə nımoptanə mhaktə. Kapan əpat kıraru rəmhen kın kwaji sipsip kırık. Mərig rəgkiar, rıkin rəmhen kın algita kırık. ¹² In ramor atuə kın kape nar mıragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanımtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar mıragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar mıragh e kapan əpat kıraru rımnor nımtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap rısi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nımrı narmamə. ¹⁴ Kughen rımneighan-pən kın nəsaninien kimi nar mıragh e yame kapan əpat kıraru mımə in rırkun norien nımtətien ye nıpig ramərer iriu nar mıragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kın nımtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapiə mhasigəvin nanmi nar mıragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rımneighan-pən kın nəsaninien kimi nar mıragh yame kapan əpat kıraru, mə tukreihagh-pən ye kapiə yame rısigovin nanmi nar mıragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiayen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kırık rırkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nımrı nar kırık, mine norien salem kın nar kırık. Nətətao e, in nhag narmıragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nımtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nırkunien. Tukmə nırkunien kafam rəmhen, nakırkun niniyen nıpran. Namba e in 666. In ramor nımtət ye yermamə.

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kın nıpig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimmərok nimiraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nimiraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rimmərok-ta nimiraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginiyen yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nipig kirik. Kini nar kəkəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimir Kughen.

Agelo misir kisisər

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpirig ye nimagogo. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimmərə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mimə, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meina! in a nipig atuatur kafan ruauə tuk nəkirien nimiraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimmor rao ye neai, mine nimmoptanə, mine tahik, mine nimir nu minə."

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, "! Babilon rimmamir! ! Babilon rimmamir! ! Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rimmamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nimpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nipig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə."

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mimə, "Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipəh nəkwər-əkwəriyen kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nimir agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nipig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan." ¹² Nəgkiarien e nimiran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

¹³ Kini yimnərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mimə, “Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwa, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kini Nanmin kape Kughen rimə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴ Kini ai yimnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mimə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nipig kape narhakien nəviginiən ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mipik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mimə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mipik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehua yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiye. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiye aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nimtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nikar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehua minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to ripəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to ripəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nimirim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen

* **15:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Emru Eks 38:21, Nam 1:15.

Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsia, kamni kimə 'linen.' Kimivitəra kin nimagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə kuas, kini kirik irəriə rivəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimitətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, "Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə." ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye niprairia.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

"Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim."

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

"!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk."

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimitətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru.

tukrækir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nægkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehua kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehua eS rarkwopir nipərin kisisə. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapiet ehua risi-pən ye napuə mäsaa markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın.

² King minə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nægkiarien yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapiet yame nimrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nægkiarien kirik ye nupanan, nipran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.
IN NİSİN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.
KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MİNE KASƏMKİMİK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə.

⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nægkiarien erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukror-iah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur.

⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nægkiarien e. Kapən kapə nar

‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

mīragh e, iriā seven, kasor nīmtätien ye tukwas mīnā seven yame piraovīn a ramkwätā-pən irəriā.† 10 Kasor mīn nīmtätien ye King, iriā seven. King kīrkīrip kwānhauā ta mwānhavēn. King kīrikianā e ramarā ai taktākun. Kīni king kīrik mīn tukripiuā. Mārig tukruā mamarā kape nīpig kwakwā əmə. 11 Kīni nar mīragh e yame rīmnamarā, mīrkāk ai taktākun, in king kīrik yame ror eit kīn. In tukrikwasīg kīn king mīnā iriā seven mamhavēn, Kughen tukroriah in. 12 Kapən əpat iriā ten yamā mīne nīmnəm əriā, kasor nīmtätien ye king iriā ten, yamā mīne khapəh hanā nīsarmaryen. Mārig iriā tukhavəh neihuāyen mā iriā king mīnā, mīsarmary iriā nar mīragh a, mārig kape nīpig kwakwā əmə. 13 Nətərigien kapəriā kīrikianā əmə tuk nīvəh-sipənien kapəriā nehuāyen mīne nəsanīnien kīmi nar mīragh a. 14 Mārig Kwaji Sipsip tukruā iriā narmamā yamā mīne rīmīrpen-ta əriā, mokrən kīn əriā, khakwasīg kīn. Kīni In tukrapita narmamā yamā mīne kasarowagīn-pən kīmin, meinai In Yermaru kape yermaru mīnā, mīne King kape king mīnā.”

15 Kīni ai agelo e rīni-pə tuk yo mīmā, “Nu yamā mīne nīmnəm əriā, ikīn piroavīn kape swatuk ramkwätā ikīn, kasor nīmtätien ye kwhen mīnā. In e narmamā yamā mīne tīkiriā ror pīsīn pīsīn, mīne kantri mīnā, mīne narmamā yamā mīne kamhanī nəgkiarīen pīsīn pīsīn. 16 Kapan əpat ten yame nīmnəm, mīne nar mīragh a, iriā tuksəmākīn piraovīn kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mā tukramaiyu kopiā kopiā, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. 17 Tuksor məkneikīn meinai Kughen rīmnərəhu-pən yerkiariā mā tuksor nərigien kafan kīni mor rīkiriā kīrikianā əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriā nəsanīnien mīne nehuāyen kīmi nar mīragh e, mā in tukrarmaru, meriaji nəgkiarīen kape Kughen tukruā mor nəfrakīsien kīn. 18 Kīni piraovīn a nīmnəm, in taon ehuā yame ramarmaru ye king mīnā kape tanīmtanā.”

18

Babilon rīmamīr

1 Kwasiḡ ye narīmnar mīnā e, yīmnəm agelo kīrik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuāyen, kīni in rīsīa-pen tanīmtanā kīn nīkhakīen kafan. 2 Rokrapomh ye rīkin ehuā mīmā,

“!Rīmamīr! !Babilon Taon Ehuā Nagheen Rehuā rīmamīr! Yarhmā mīnā kamhavēn mīsarā ikīn.

Nānmīn has mīnā kasaiyu ətḡīn in. In ruauā rəmhen kīn nəpəəḡ nai yame man has yamā mīne kamḡīn kīn əriā kasapīr ikīn.

3 Meinai kantri mīnā fam kīsapīs kīn nīn waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavēn tukun mhakīr in.

Kīni king mīnā kape tanīmtanā kamhavēn tukun mamhakīr. Kīni sto kipa ye tanīmtanā, nautā kapəriā rehuā meinai rīkin ramvən pīk tuk nautā.”

4 Məkneikīn yakəriḡ rīki yermamā kīrik ramsi-pən ye neai mamni mīmā, “Kafak narmamā mīnā, sətā ye pian a mā in tukripəh nīrəh-pīkīnien əmīā.

Mā kīmiā takhapəh nhavəhyen narpīnien yame in tukriḡvəh.

5 Meinai in rīməriḡ kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapīḡ. Kughen rīkin raməsīk kafan təvhagə hah.

6 Sarpīn tai norien kafan yame in rīmnor irəmīā. Sarpīn mīkīraru.

Waen yame in rīmivəhsi-pre kīmi əmīā in rīskai. Havi-pən tai nīn waen ye kap kafan yame in rīskai mīn, rapita.

7 Havəh-sipən nahāsien mīne nəmhəyen kīmin rəmhen kīn nagīnien yame in rīmnəvəh kupən tuk nautā ehuā kafan.

Maməḡkiar ausit yerkin mamni mīmā, ‘Yo kwīn kīrik. Yo e yakamkwätā mamarmaru.

† 17:9: Narmamā khapsaah rīkiriā ruh mīmā nar mīragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nīpran e Taon Rom. Kīmivhīrəkīn haktə ye tukwas iriā 7.

To yakpəh nasəkien tuk nīpig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rīmhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrīmhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nīpig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nīpig king kape tanīmtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə, “!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nīpig kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanīmtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nīmri narīmnar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapiere huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri narīmnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapiere huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narīmnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nīmnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narīmnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Mīsasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rīmavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,
mokwan-pən gol mine kapiere huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narīmnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, mīsasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rīnor pīsin ye taon minə tīksin.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nīmokrur [misor nīmtətien mə rikiriə rərhakis], mīsasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rīmnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rīmivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’”

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rīmirəh kapiere ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mīmə,

“Kīnarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

²² Kini tukhapəh nīsərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nīsərig-minien narkarəkien kape kapiere minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narīmnar rirkək min aikin.

²³ Nīkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

* 18:22: Nəgkiarīen kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nimtətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’ ” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarien minə e in nəgkiarien əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” *(Sam 2:9)* In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptərəkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nimtətien pisin pisin minə nipig raməmir iriu nar miragh a. Ramor nimtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəæg ehuə yame rewaiye pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptərəkin algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkin kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəæg ehuə yame rameiwaiye pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nipətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye

nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuatuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanımtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanımtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanımtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanımtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kımınarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimıwap tuk nımrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nımraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmmaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənım ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nımhəyen mine Kwənmmaan kape Nımhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nimhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kımınor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misipən tuk jea kape king mamni mımə, “!Səmru! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nımririə fam. Nımhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mımə, “Yakukreikin narımnar fam khauə mhavi min.” Kini mımə, “Rai-pən fam narımnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mımə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nırikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə

20:8: Esik 38:2,9,15 * **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Əmru yermamə mir e Nımhəyen mine Kwənmmaan kape Nımhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

yamə mine kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarh-iarhav mivəhsi-ərhav Nimraghien Rerim. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimhəyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapiet huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisər ye nikarin fiak ikin, kisisər ye nikarin pirə ikin, kisisər ye nikarin prah ikin, kisisər ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiet twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiet minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenty kilometra.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiet huvə e jaspa. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapiet huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapiet yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiet yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiet yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiet yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiet yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiet yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiet yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapiet yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapiet yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiet yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapiet yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapiet yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatur ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rikək

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhən kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimrin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrikək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rikək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarinen e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəkin nəgkiarinen yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəkin nəgkiarinen ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarinen yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuaturuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuaturuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkhinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine

* 22:3: Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. 22:4: Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † 22:9: Əmru Rev. 19:10.

kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsia huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rīvəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrīvəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamə. Wok kapəriə in e kamhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk narmamə kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuva kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nimirghien kape narmamə.

Aposol in yermamə kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmamə twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merkel mine nini-ərhavyen nəgkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmamə yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nimhəyen kafan ye kros. Yesu rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rimnəm In ye nəmərəhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmamə tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpın. Yesu ripəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nimirin rəmhen kin malberi, məriğ kwənkwan rəmhen kin kwənimh, məriğ in rheikən.

Gol in kapiet okra kirik yame ramser-ser pik, məriç. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimirin rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmərəmə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nərəus.

Hae pris in yermamə kirik yame ramərhakə. In ravəh nar miragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamə kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanə e Galili ye nipig a Yesu rinamor wok mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-əhu in mə tukripəh nikirien Herodias, rimnərəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig nəmə Isrel kimisəriç Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimnor ahas pən kimi aposol minə nipig Yesu rimamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimnor narpinien kimin, ramamhə mim minə kimisən tipeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimnamarə ye nipig kape Pol, mamətəriç kin nəgkiarien kafan nipig rimnərəru ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nəgkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə “Havəh si haktə” uə “Vəh miragh.”

Ji yermamə Nipran rimə in yermamə əmə kirik. Məriç profet Esikel rimivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rivəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasəkir nəgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramækir nægkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nægkiarien kape nəmə Gris, nīpran e ramni mīmə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmə Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmə Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimnor nægkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmhayen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhayen a leprosi mərəer ipakə tuk yermamə kirik, rikun nivəhsi-pənien kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmhayen a leprosi mə in nəmhayen ətən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rikun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirikirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmīr ye kwerkwan ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nægkiarien kape nəmə Isrel nīpran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikianə.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsīg pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nīpran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimhayen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikianə əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nægkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nīpran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, mamækir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapiet huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukro-riah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehua kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivəniən ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar miragh yame ramhə uə yame rahas, to kipəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipig yerman rarha mivəh nipig eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimnhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to ripəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimnamor norien has mipəh nikwasigien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimivəh-si pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rımə nhag yermamə mərıg in nehuəyen rəmhen kın presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kın ji Kughen.

Slef in yermamə kırık yame ramor wok əmə mıpəh nıvəhyen nərək iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərıgıen kape yemehuə kafan, mərıg rıpəh nəri-pənien nərıgıen kafan.

Wit in nai kırık rəmhen kın raes, kaməkawai-əkawai, kwənkwan raməsaah, maməpəh tıkin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kın.

Yalgita in nar mıragh ehuə kırık rahas pik yame raməmır ye nəkwəkəwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mınə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mınə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovın kımhə tan kın

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurəkien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kımı nəməhuak mınə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rınnor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrəkir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nımrın

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh mıragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuā minā, mine norien kape kleva minā

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pānien tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehuā

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nākwākwā kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Naviginien rhakə

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nəvsaoyen huvə

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatəyəyən***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatəyəyən

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyən

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarrien ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyen piraovın

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyen nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Napısien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tıksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kırikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has

Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

Norkeikeiyen

Kughen rorkeikei narmamə m-fam

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

Norien has

?Naha e norien has?

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye narigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape niṽənien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye ni^vəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

Yesu Kristo **Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu ri^mauə ye tokrei tanə rəmhen kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtətien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptərəkın Yesu misor narpınien kımın

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwətərəkın pən Yesu ye nai kamarkwao kın

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kın nıprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimımragh mın

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimırerıg-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrırerıg pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13